

T.C.
GAZİ OSMAN PAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FRANSİSKEN HAREKETİNİN ORTAÇAĞ AVRUPASINDAKİ
ÖNEMİ VE ORTAÇAĞ AVRUPASINA ETKİSİ

Hazırlayan
Özlem Şentürk

Tarih Ana Bilim Dalı
Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Münir Atalar

TOKAT – 2007

FRANSİSKEN HAREKETİNİN ORTAÇAĞ AVRUPASINDAKİ ÖNEMİ
VE ORTAÇAĞ AVRUPASINA ETKİSİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: .... / ..... / .....

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan: Prof. Dr. Münir Atalar

.....

Üye: Prof. Dr. Ali İbrahim Savaş

.....

Üye: Yrd. Doç. Dr. İsa Tak

.....

Üye: .....

.....

Üye: .....

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: .....

Mühür
İmza

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalıőmamı hazırlarken sağladığı desteklerden ötürü Bölüm Başkanım ve Danıőmanım Prof. Dr. Sayın Münir ATALAR`a ve konumu seçerken ve Almanca kaynakları çevirirken yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Sayın Ali İbrahim SAVAS`a teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Ardından çalıőmamın her safhasında maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve yorucu çalıőmam boyunca ruhsal desteğe ihtiyacım olduğu her anda yanımda olan niőanlım Psikolojik Danışman Sayın Ahmet Genç`e őükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

“Fransiskan Hareketinin Ortaçağ Avrupasındaki Önemi ve Ortaçağ Avrupasına Etkisi” adını taşıyan tezimizin amacı, dinî bir unsur olarak bugün de varlığını devam ettirebilen Fransiskanlığın ilk yıllarını, liderleri St. Francis`in örgütlenme aşamasında yaşadıklarını, düşüncelerini ve kendisinden sonra Tarikat içinde yaşanan gelişmeleri, bu gelişmelerin kilisenin egemen olduğu, papa-imparator çatışmalarının yoğun olarak yaşandığı Ortaçağ dönemi içerisindeki etkilerini ulaşılabildiğimiz kaynaklar yardımıyla değerlendirmektir.

Bu tür dinî hareketlerin kilise tarafından derhal bastırıldığı bu çağda, Fransiskan hareketinin bastırılmaması, dahası, kilise otoritesi içerisine alınması ise tezimizin önemini ortaya koymaktadır.

Kullandığımız yöntem Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca kaynakların tek tek tasnif edilerek okunması, fişlenmesi ve bu fişlerin konulara göre ayrılarak tezimizin yazılımında kullanılması şeklindedir.

Konumuzun kaynaklar ışığında incelenmesi sonucunda görülen odur ki; Fransiskanlar düşünceleri, davranışları ve yöntemleri ile otoriter Ortaçağ Avrupası kilisesi tarafından onay görmüş nadir hareketlerdendir. Dönemin insanlarını, savaşlar ve çıkar çatışmaları yerine, herkesi sevmeye davet ederek, Rönesans döneminde ortaya çıkacak olan Hümanizm akımının temellerini atacaklardır.

Fransiskanlığa mensup olanlar, özellikle bilim alanında önemli başarılarla imza atmışlardır. Örneğin; söz konusu kişilerden biri olan William of Ockham, “Ockham`ın Usturası” adı verilen ve bugün de hâlâ bilinen öğretiyi ortaya koymuştur.

Yine Fransiskanlar, kiliseye karşı eşitlikçi tepkilerin olduğu bir dönemde, kilisenin otoritesine saygı gösterilmesi gerektiğini savunarak kilise otoritesine katkıda

bulunmuşlarsa da, bazı Fransisken keşişlerinin imparator tarafında yer aldıkları da görülmüştür.

Üniversitelerde öğretim elemanı olarak da görev alan Küçük Keşişler, Ortaçağ Avrupasına özellikle dinî alanda olmak üzere birçok alanda katkıda bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Fransisken, St. Francis, Ortaçağ, Avrupa

ABSTRACT

The aim of this thesis called “The Importance and The Effects of Franciscan in The Middle Ages” is to evaluate the first years of the Franciscan movement which is still a religious element today; its leaders, the life of St. Francis at the first stages of this organization, his ideas, the developments in this religious order after him, the effects of these developments in the middle ages when the church`s effects and the dispute between the pope and emperor are really apparent.

The reality that the religious movements like this, were suppressed by the church in the age whereas the Franciscan movement wasn`t suppressed and took part in the authority of the church shows the importance of our thesis.

Our method in writing the thesis is to classify the Turkish, English, German and French sources one by one, to read and to card them, to separate these cards and to use them when preparing.

In the light of this investigation of this subject, it is seen that, the behaviour, ideas, methods of the Franciscan people were approved by the church. This movement was one of the rare movements that was approved by the church.

This movement invited people to like everybody instead of wars and fighting and laid the foundation of the humanism movement which would appear in the renaissance later.

The members of Franciscan movement were outstanding people in philosophy. William Ockham is one of these people who put forward a doctrine called “Ockham`s Razor”.

Whereas there were reactions against church about human equality, Franciscan contributed to the church`s authority by showing respect to it. But at the same time it was seen that some Christian Priests (Monks) were fort he emperor.

In the following years the Christian Priest (Monks) who lived in monastery translating and copying, contributed to educational activities by working fort he universities.

Key Words: Franciscan, St. Francis, Middle Ages, Europe

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
LİTERATÜR TARAMASI.....	6
MATERYAL VE YÖNTEM.....	8
1. BÖLÜM: ORTAÇAĞ AVRUPASI.....	10
1.1. GENEL PANOROMA.....	10
1.1.1. Ortaçağ Kavramı.....	10
1.1.2. Toplumsal Hayat.....	11
1.1.3. Ekonomik Hayat.....	18
1.1.4. Siyasî Gelişmeler.....	23
1.1.5. Ortaçağ Felsefesi.....	31
1.1.6. Yüksek Öğretim.....	44
1.2. KİLİSE VE ETKİLERİ.....	53
1.2.1. Ortaçağ Avrupasında Kilise.....	53
1.2.1.1. Kiliseye Karşı Tepkiler.....	65
1.2.2. Papa-İmparator Çatışmaları.....	72
2. BÖLÜM: ASSİSİ'Lİ AZİZ FRANCİS.....	79
2.1. HAYATI.....	79

2.1.1.Gençlik Yılları.....	79
2.1.2.Dönüm Noktası.....	82
2.1.3.Son Yılları.....	97
2.1.3.1. Stigmata.....	97
2.1.3.2. Hastalıkları.....	99
2.2.ESERLERİ.....	102
2.3.DÜŞÜNCELERİ.....	104
3. BÖLÜM: FRANSİSKENLER.....	111
3.1. VAİZLER.....	130
3.2. AZİZLER.....	131
4. BÖLÜM: TANINMIŞ FRANSİSKENLER VE	
ORTAÇAĞ AVRUPASINA ETKİLERİ.....	134
4.1.YÜKSEK ÖĞRETİMDE FRANSİSKENLER.....	135
4.2.FRANSİSKENLERİN KÜLTÜREL HAYATA ETKİLERİ VE BU ETKİYİ	
SAĞLAYAN TANINMIŞ FRANSİSKENLER.....	140
4.2.1. Alexander of Hales.....	140
4.2.2. Roger Bacon.....	142
4.2.3. Bonaventure.....	153
4.2.4. Duns Scotus.....	164
4.2.5. William of Ockham.....	171
4.2.6. Mattheus of Aquasparta	180
4.2.7. Richard Rufus	181
4.2.8. Anthony of Padua	181
4.2.9. Siger of Brabant	182

4.2.10. Marsilius of Padua	183
4.2.11. Bernardin de Sienne	184
4.2.12. Francis of Marchia	184
4.2.13. John of La Rochelle	185
4.2.14. Bernard of Quintavalle	186
4.2.15. Eudes Rigaud.....	186
4.2.16. Assisi`li Kutsanmış Giles.....	187
4.2.17. Eustachius of Arras.....	187
4.2.18. Assisi`li Sylvester.....	188
4.2.19. William of Baglione (Baliona).....	188
4.2.20. John Pecham	188
4.2.21. Assisi`li Rufino.....	189
4.2.22. Walter of Bruges.....	189
4.2.23. Antoine Fradin.....	190
4.2.24. Agnes of Assisi	190
4.2.25. William De La Mare.....	190
4.2.26. Bartholomew of Bologna.....	191
4.2.27. William of Middleton.....	191
4.2.28. Betrand de Bayonne.....	192
4.2.29. Eudes deRosny.....	192
4.2.30. William of Ardenbach(Arcombours).....	192
4.2.31. Guibert of Tournai (van Doornik).....	193
4.2.32. Thomas of York.....	193
4.2.33. Pierre Jean Olieu (Olivi).....	193

4.2.34. James of theMarches.....	194
4.2.35. Ubertino of Casale.....	195
4.2.36. Simon Tunsted.....	196
4.2.37. John Capistran.....	197
4.2.38. Petrus Aureoli.....	198
4.2.39. Walter Chatton.....	199
4.2.40. Haymo of Faversham.....	199
4.2.41. Francis Mayron (De Mayronis).....	200
4.2.42. Alvarus Pelagius.....	200
4.2.43. Nicholas Bonet.....	201
4.2.44. Richard of Middletown.....	201
BULGULAR.....	203
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	206
KAYNAKLAR.....	210
ÖZGEÇMİŞ.....	225

KISALTMALAR

c. : cilt

d. : doğum tarihi

H.z.: Hazreti

km.: kilometre

M. Ö. : Milattan Önce

M. S. : Milattan Sonra

ö. : ölüm tarihi

s. : sayfa

St. : Saint (Aziz)

v.b. : ve benzeri

v.d. : ve diğerleri

yak. : yaklaşık

GİRİŞ

Ortaçağ her alanda kilise egemenliğinin söz konusu olduğu, kapalı ve tutucu liderler tarafından yönetilen siyasî oluşumları ile her dönem ilgi çekmiş ve merak edilmiş bir çağdır. Günümüzden oldukça farklı özelliklere sahip olan bu çağda, akla gelebilecek her alanda başlangıçlar ve gelişmeler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu başlangıçlardan biri de bugün dahi varlıklarını sürdüren Fransiskanlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Fransiskan kelimesi Friars Minor, Türkçe karşılığıyla “Küçük Keşişler” anlamı taşımaktadır. Farklı dönemlerde giydikleri kıyafetlerden ya da savundukları düşüncelerden dolayı çeşitli isimler almış olmalarına rağmen en çok kabul gören şekliyle Fransiskan ismi, kurucuları Assisi’li (İtalya’da yer alan bir kasabadır) Aziz Francis tarafından koyulmuştur.

Tüccar bir babanın oğlu olarak dünyaya gelen Francis of Assisi, gençlik yıllarını arkadaşlarının da etkisiyle eğlence ve sefahate dalmış olarak yaşamıştır. Başarılı bir asker olmak için çeşitli savaflara katılan Francis, katıldığı son savaşta esir düşmüş ve hapse atılmıştır. Bu hapisliği sırasında gördüğü bir rüyadan etkilenerek hayatının akışını değiştirmiş ve hapisliğinin sona ermesiyle döndüğü Assisi’de etkisi yüzyıllarca sürecek olan bir tarikatın temellerini atmıştır.

İncil’den dinlediği bir ayetin etkisiyle yapması gerekenin ne olduğunu anlayarak, sahip olduğu her şeyi bir kenara bırakmış ve literatüre “Dilenci Keşişler” olarak geçen Fransiskan Tarikatı’nı oluşturmaya başlamıştır.

Bu oluşum başlangıçta planlı ve programlı olarak gerçekleştirilmemiştir. Seçtiği yaşam biçiminin koşullarını sürdüren Francis, düşüncelerini etrafındaki insanlarla

paylaşmaya başladığında bu insanların da kendisi gibi yaşamak istediklerini öğrenmiş ve bunu tüm yeryüzüne duyurmak için bir birlik oluşturması gerektiğine inanmıştır.

Oluşturacağı birliğin uzun ömürlü ve tanınmış olabilmesi için, dönemin koşullarına da uygun olarak, en yetkili otorite tarafından onaylanması gerektiğine inanan Francis`in ilk işi, bahsi geçen en yetkili otorite ile yani Papa ile görüşmek olmuştur. Fransiskanların Ortaçağ Avrupası sahnesine çıkışları ve oluşturdukları etkiler konusundaki tezimizin önemi bu dönemden sonra incelenecek olan gelişmelerle açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Şöyle ki; Ortaçağdaki Papalık makamı, yukarıda da bahsedildiği gibi, her alanda egemen olan ve konu ne olursa olsun kendi isteklerini yaptırabilmek için her türlü yola başvurabilen, tek başına yasama, yürütme ve yargı organı gibi çalışabilen bir otorite olarak göze çarpmaktadır. Bu derece büyük ve önemli yetkilerle donatılmış olan bu makamın asıl gücünün, Hıristiyanlık inancına göre Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğu ve kilisenin de Tanrı'nın oğlunun öğretilerini, dolayısıyla Tanrı'nın emirlerini yeryüzündeki insanlara duyurmak ve emirlerin yerine getirilmesini sağlamakla görevli olduğu inancından kaynaklandığı bir kenara bırakılacak olursa, dönemin kilisesinin sahip olduğu maddi ve askerî imkânlarla da istediğini yapacak güce sahip olduğu görülecektir. Böyle bir kurumun elde ettiği maddi ve manevî bu büyük varlığı tehdit edebilecek bir durumda tüm imkânlarını kullanarak bu tehdidi yok etmeye çalışması çok da garipsenecek bir durum olmasa gerektir. Ancak bu engelleme olayının ne şekillerde gerçekleştirileceği ya da gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda ortaya atılacak görüşlerle kilisenin uygulamalarının pek de örtüşmediği görülmektedir. Çünkü kilise, bu engellemeleri, neredeyse her zaman, zor kullanarak gerçekleştirmiştir. Fransiskanlar için bu geçerli değildir. Francis`in onay almak için Avignon`a Papa'nın

yanına gitmesiyle aldığı cevap neticesinde bu engellemelerin, onaylama yolu benimsenerek, zor kullanmadan da gerçekleştirilebileceği görülecektir.

Francis`in isteğine başlangıçta sıcak bakmayan Papa, bazı otoritelere göre Francis`in, hareketin başkanı olması şartıyla, sözlü bir onayla Fransiskenliği kabul etmiştir. Ve böylece daha önce uygulanan zor kullanarak bastırma ya da aforoz etme yetkisi kullanılmamış ve yüzyıllarca sürececek olan bir tarikatın yolu açılmıştır.

Papalığın Fransisken Tarikatı`nı kabul etmemesinin diğer bir önemi, Fransisken öğretisinin temel aldığı düşüncelerle Papalığın içinde yaşadığı durumların kelimenin tam anlamıyla zıt olmasında yatmaktadır. Fransiskenler öğreti olarak Hz. İsa`nın cennete girebilmek için, ne bir kıyafet, ne bir ev, ne de yarına ayrılacak bir dilim ekmek olmadan yoksulluk içinde yaşamının gerektiğini söyleyen ayetlerini benimsemişlerdir. Bu durumda Hz. İsa`nın düşüncelerini yaymak için çalışan kilise kurumunun zenginlik içinde yaşaması kutsal kitapları İncil`e uygun bir davranış olarak görünmemektedir. Kilise tüm bu karşıtlıkları bile bile Fransiskenleri onaylamıştır. Çünkü bu derece farklı görüşlere sahip bir tarikatı kendi bünyesinde kontrol altında tutarak kendisine karşı bir harekette yer almasını engellemek istemiştir. Böyle davranarak başarılı olup olmadığına bakıldığında, Francis`in de düşüncelerini göz önünde bulundurmak gerektiği görülecektir. Çünkü Francis, kendisi hiçbir zaman kiliseye karşı bir tutum takınmadığı gibi, kendisinden sonraki keşişlere ve Tarikat yöneticilerine de aynı şeyi vasiyet etmiştir. Durum böyle olunca, istisnalar bir kenara bırakılacak olursa, kilisenin amacına ulaştığı söylenebilmektedir. Francis`in izlediği yolun sonraki dinî oluşumlara da örnek olduğu ve kilisenin egemenliğini kuvvetlendirdiği göz önünde bulundurulduğunda Fransiskenliğin Ortaçağ Avrupasındaki önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Çalışmamızın kapsamı Ortaçağ dönemi ile sınırlandırılmıştır. Konunun Avrupa tarihini ilgilendirmesi ve Türkçe kaynak sıkıntısı nedeniyle daha çok internet yoluyla ulaşılan kaynaklara yer yerilerek hazırlanan tezimizde, öncelikle Ortaçağ Avrupasının genel durumuna değinilmiştir. Daha sonra konumuzun ana karakteri olan Francis of Assisi'nin yaşamı, düşünceleri ve eserleri incelenmiş ve son olarak da Fransiskenliğin anlamı ve geçirdiği evrelerle, üyelerinin üniversitelerde de yer almasına dayanılarak, Ortaçağ üniversitelerinin konumu, durumu ve en çok adı duyulan üyelerinin kısa bilgileri verilerek tezimiz sonlandırılmıştır.

Ülkemizde diğer alanlara nazaran daha az çalışılan Avrupa tarihi alanında, daha da az incelenen bir konu olarak Fransiskenler konusunda hazırladığımız tezimizin, bundan sonra bu konuda yapılacak çalışmalara kaynak ve bilgi yönünden yardımcı olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca konumuz işlenirken çeşitli manastır, kilise ve yer adlarının orijinal kullanımlarına da yer verilmiştir. Bu anlamda bakıldığında tarihî coğrafyaya da katkısı olacağı düşünülmektedir. Konumuzun Hıristiyanlık dini ile yakından ilişkili olması da dinî literatüre katkı sağlayabileceği umudumuzu da güçlendirmektedir.

Tezimizde kullanılan bazı kavramların karmaşıklığa neden olmaması için açıklanması uygun görülmektedir. Örneğin “tarikat” kelimesi Fransiskenlerin içinde bulunduğu ya da mensup olduğu dinî birliği ifade etmek için kullanılmıştır. Aynı anlama gelen “kardeşlik”, “düzen” ve “birlik” kelimeleri de yine aynı amaçla kullanılmıştır.

Keşişlerin alçak gönüllülüğünü ifade etmek için kullanılan “küçük” kelimesinin eş anlamlısı olarak, İngilizce metinlerden alındığı şekliyle “minorit” ya da “minor” kelimelerine yer verilmiştir.

Yine Türkçe karşılığı “bildiri” ya da “yasa” olarak belirtilen “Bull” kelimesinin çevirisinde “bildiri” kelimesi tercih edilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Fransiskaner hakkındaki kaynaklar, daha çok Avrupa tarihi alanını ilgilendirmesi nedeniyle İngilizce yazılmış kaynaklar olmaktadır. Konuya çok az değinen Türkçe kaynaklar ise, tanınmış Fransiskanerlerin ilgilendikleri alanlar nedeniyle daha çok felsefe ve teoloji (İlâhiyat) alanıyla ilgilidir. Gerek Avrupa tarihinin genel özellikleri gerekse Fransiskanerlerin genel özellikleri ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklardan bazıları şu şekildedir:

Bertrand Russell`ın “Batı Felsefesi Tarihi” adını taşıyan kitabı üç ciltten oluşmaktadır. Konumuzun da içinde bulunduğu ikinci cilt, Yahudiler`in dinsel gelişimi ile başlamakta ve Papalığı, Kilise reformunu, İslam kültürü ve felsefesini ve skolâstiğin gelişmesini inceledikten sonra Fransiskanerlerin en bilinen kişilerinden Duns Scotus, ve Ockham`lı William`ın görüşlerine de yer verilerek bitirilmektedir. Cildin sonunda kişi adları, kavramlar, terimler ve akımlar dizini de bulunmaktadır.

Umberto Eco`nun “Gülün Adı” adlı romanı, edebiyat alanına ait gibi görünse de, kitapta Ortaçağ Avrupasının genel panoraması hakkında önemli bilgilere yer verilmektedir. Fransiskan keşişleri ve papalık ilişkilerinin de irdelendiği kitap, Ortaçağda kadın portresine de değinmektedir. Ustaca hazırlanmış bir polisiye roman gibi de algılanabilecek olan kitap, Ortaçağ Hıristiyan düşüncesine de ışık tutmaktadır.

Betül Çotuksöken ve Saffet Babür tarafından yazılan “Metinlerle Ortaçağda Felsefe” adlı kitap, kapağındaki metin ile Ortaçağın önemine değinmektedir: “Ortaçağı bilmezlikten gelen her türlü Batı düşüncesi, kendini bilmezlikten geliyor demektir. Ortaçağı inkâr edersek, tarihimizi de bir kenara atmış oluruz; insan geçmişini unutarak önceki yaşamından kendini kurtaramaz”. Kitapta Ortaçağdan önceki filozoflar anlatıldıktan sonra, Ortaçağ dönemine geçilmiş, önemli filozoflara değinilmiş ve yine

Duns Scotus, Bonaventure ve Ockham`lı William hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu bilgiler yanında bu kişilere ait metinler de kitaba eklenmiştir.

Jacques Le Goff, Mehmet Ali Kılıçbay`ın Türkçe`ye çevirdiği “Ortaçağda Entelektüeller” adlı kitabında; entelektüellerin doğuşu, hümanizm, araştırma ve öğretim, kilise ve lâik iktidara karşı olgunluk ve getirdiği sorunlar, üniversite loncaları, üniversitelerin programları, yapılan sınavlar, okutulan dersler ve bizi ilgilendiren kısım olarak “tarikat üyeleri ile laik hocalar arasındaki kavgalara” değinmekte ve bilim ve öğretimin birbirinden kopması konusu ile kitabını tamamlamaktadır.

Hermann Kinder ve Werner Hilgemann`ın birlikte yazdıkları “Dünya Tarihi Atlası” adlı iki ciltlik kitap, haritalar yardımıyla dünya tarihinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Konumuzun da içinde bulunduğu ilk cilt 128 tabloyu içermektedir.

Henri Pirenne`nin yazdığı “Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi” adlı kitap tezimizin birinci bölümü için kullanılan kaynak kitaplardan biridir. Ticaretin canlanışından kentlere, toprak yapısından ticarete kadar birçok konunun Ortaçağ çerçevesinde anlatıldığı kitap XIV. ve XV. yüzyıllardaki ekonomik değişimlerin değerlendirilmesiyle son bulmaktadır.

Burçin Erol tarafından yazılan ve Doğu Batı Düşünce Dergisi`nin otuz üçüncü sayısında yayımlanan “Ortaçağ Avrupası ve Üniversiteler” adlı makalede Ortaçağ üniversitelerinin gelişimi ve özellikleri; eğitimin nasıl ve ne şartlarda, hangi kıyafetlerle yapıldığı hakkında bilgiler verilmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

“Fransiskan Hareketinin Ortaçağ Avrupasındaki Önemi ve Ortaçağ Avrupasına Etkisi” adını taşıyan tezimiz için öncelikle bir literatür araştırması yapılmıştır. Ardından incelenecek konular bir sıraya konulmuş ve ulaşılabildiğimiz kaynaklar çerçevesinde gruplandırılmıştır.

İlk işlem olarak fişleme tekniği kullanılmıştır. Kaynaklar tek tek okunarak gerekli görülen yerler fişlenmiştir. Bu şekilde fişlenen kaynaklar yanında, konumuzun az incelenmesi nedeniyle internet kaynaklarına başvurulmuş ve onlarda da aynı yöntem kullanılmıştır.

Kaynaklarımız dil olarak tek dille sınırlı bırakılmamıştır. Türkçe kaynakların yanında İngilizce, Almanca ve Fransızca kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Araştırma yaptığımız yerler, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarih Bölümü Kütüphanesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Bölümü Kütüphanesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Samsun Gazi Kütüphanesi olarak sıralanmaktadır. İnternet yoluyla ulaşılan kaynaklarda ise, daha çok yabancı üniversitelerin kütüphaneleri ve bu üniversitelerde bulunan elektronik kitaplar ile makaleler değerlendirilmiştir. Yazarı belli olmayan kaynakların kullanımı ise araştırmamızın güvenilirliğinin azalmasına yol açması endişesiyle sınırlandırılmıştır.

Konumuz sadece tarih alanına bağlı kalarak yürütülmemiştir. Ortaçağ toplumunu etkileyen bir oluşum olduğu için sosyoloji, dinî bir oluşum olduğu için ilâhiyat, Fransiskan Tarikatı üyelerinin ilgi alanı olduğu için felsefe ile de yakından ilgilenilmiş ve bu alandaki kaynaklar da taranmıştır.

Tarikatın kurucusu St. Francis`in bir İncil ayetini dinleyip etkilenmesinden sonra bu yola çıkması nedeniyle Hıristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil de incelenmiştir.

Yabancı kaynaklarda yer alan Latince kelimeler ve İngilizce terimlerin cümle içerisinde kullanılışları değiştirilmemiş, yanlarında parantez içerisinde anlamları da belirtilmiştir.

Son olarak ise yukarıda belirttiğimiz yollarla elde edilen ve fişlenen kaynaklar konularına göre ayrılmış ve tekrar tekrar okunarak tezimizin oluşturulmasında kullanılmıştır.

1. BÖLÜM

ORTAÇAĞ AVRUPASI

1.1.GENEL PANOROMA

1.1.1. Ortaçağ Kavramı

Genel olarak Ortaçağ denildiğinde 476 Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ile 1453 İstanbul'un Fethi tarihleri arasında geçen yaklaşık 1 000 yıllık süre akla gelse ve bilim insanlarının çoğunluğu tarafından bu tarihler kabul görse de bazı bilim insanları farklı tarihlerden bahsetmektedirler. Örneğin kimileri 313 yılında Büyük Konstantin'in yayınladığı Milano Fermanı ile ve İmparator Büyük Theodosius'un 380 yılındaki fermanı ile bu dinin resmî din olarak ilân edilmesini (Niyazi Öktem, "Devlet ve Din", <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=203>) Ortaçağın başlangıcı kabul etmektedirler. Tuğcu (2000: 207) 'ya göre, Ortaçağın başlangıcı için en uygun tarih M.S. 384 tarihli Bordeaux Konsülü'dür. Bu konsül Avila Piskoposu Priscillianus'u, yoldaşı Euchrotia adlı genç kadını ve iki öğrencisini canlı canlı yanarak ölmeye mahkûm etmiştir. Kararı İmparator Maximus onaylamış ve bu dört insan kendini mahkeme ve infaz örgütü yerine koyan kilisenin kararı ile yakılmışlardır. Kilise, Priscillianus'un infazı ile bin yıl sürecek bir terörü de başlatmıştır. Duby (1990: 211) 'ye göre ise; barbar halkların arabaları, Roma ordularının, onların ilerlemelerine karşı diktikleri engeli bir gün zorlamıştır. Sidonius Apollinarius, iğrenmesine rağmen konutunun eklentilerinde bir gün Cermen şeflerini kabul etmek durumunda kalmıştır. İşte Ortaçağ bu sıralarda başlamaktadır. Ortaçağın bitişi hakkında da ihtilaflar söz konusudur; kimileri 1492 Amerika'nın keşfi ile bittiğini savunurken kimileri ise Fransızca'dan gelen ve "Yeniden Doğuş" anlamı taşıyan Rönesans (Tuğcu, 2000: 195) ile bittiğini savunmaktadırlar. Daha öznel bir başka

görüŖe göre ise Ortaçağ, 17 Şubat 1600`de Giordino Bruno`nun Roma`nın Campo di Fiori meydanında canlı canlı yakılması<sup>1</sup> ile son bulmuştur (Tuğcu, 2000: 207). Hançerlioğlu (2002: 119) `na göre ise “mutluluklarını arayan insanlar, bir ara, bu mutluluğu, özgür düşüncenin kapılarını kilitlemekte buldular.” Yüzyıllarca süren bu araya, Ortaçağ diyoruz. Başlangıç ve bitiş tarihleri ne olursa olsun herkes tarafından kabul gören belki de tek konu, yaklaşık bin yıllık bu süre zarfında yaşanan gelişmelerin, önceki çağdan birçok açıdan farklı olduğu ve sonraki çağa araştırılması ve geliştirilmesi gereken çok şey miras bıraktığıdır.

1.1.2. Toplumsal Hayat

Ortaçağ uygarlığının belirgin özelliği, siyasal düzeyde, kamu kavramının zayıflaması yanında otoritenin de iyice bölünmüş olması; toplumsal, iktisadî düzeyde ise, tarıma dayalı bir ekonomi ve tek gerçek zenginlik kaynağı olan toprağı elinde bulunduran bir asker soylular sınıfı ve toprağı işleyen, köleleştirilmiş bir köylü sınıfından oluşan bir toplum yapısına sahip olmasıdır (Barın, 1999: 11).

Toplumsal hayatın öznesi bireyler, Rönesans çağından farklı olarak, Ortaçağda, kilisenin ve devletin çizdiği sınırlar içerisinde hayatlarını devam ettiriyorlardı. Bu nedenle ileride inceleyeceğimiz üzere, kilise ve devlet arasındaki çıkar çatışmalarından en çok etkilenen yine bireyler olmuştur. Bu iki unsur arasında etki açısından bir sıralama yapmak gerekirse elbette ki ilk sırayı kilise alacaktır. Çünkü kilise Tanrı`nın yeryüzündeki temsilcisi ve emirlerinin uygulayıcısı, uygulatıcısıdır. Yapılması gerekenler yerine getirilmediğinde cezayı veren ve tatbik eden de yine kilisedir. Ayrıca birkaç yıl hapis yatmayı dinden çıkarılmaktan daha hafif bir ceza olarak gören Ortaçağ insanının, kilisenin kurallarına daha çok riayet etmesi garip karşılanacak bir durum

¹ Kilise, yerin, evrenin merkezi olduğu şeklindeki Aristo mantığını kabul etmektedir. Giordino Bruno bunun tersini söylemesi nedeniyle yakılarak cezalandırılmıştır. (Süleyman Bozdemir ve Serdar Çavuş, “Klasik Fiziğin Kuramı ve Felsefesi” <http://nucleus.istanbul.edu.tr/~cfe/dorduncu/mak2/index.html>).

değildir. Kaldı ki bu bin yıllık çağın çeşitli dönemlerinde değil bireyler, imparatorlar dahi papanın onayını alabilmek için çok uğraşmışlardır. Örneğin; afroz edilen İmparator IV. Henry, Cermen prenslerinin afroz kalkmadığı sürece kendisini kral olarak tanımayacaklarını öğrenince, Papa VII. Gregorius`tan af dilemek zorunda kalmış ve Papa, imparatoru, ince günah çıkarma giysileri içinde üç gün boyunca sarayının kapısında beklettikten sonra huzuruna kabul etmiş ve bağışlamıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 14). Bu durum dinden çıkarılmanın sadece bireyler için değil imparatorlar için de ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermesi bakımından önem taşımaktadır. Kilisenin bu kadar söz sahibi olmasındaki bir başka nedenin de sonraları sahip olduğu askerî güç olduğu unutulmaması gereken önemli bir konudur.

Ayrıca kilise eğitim hayatına da etkide bulunmuştur. İleride inceleyeceğimiz üzere yüksek öğretimde önemli görevlerde bulunan Fransisken üyelerin, üniversitelerdeki varlıklarına karşı muhalefetlerin önce güçlenmesinde sonra da ortadan kaldırılmasında kilisenin de rolü olmuştur.

Özcan (2005: 22)`a göre, Ortaçağda insan, hem fiziksel anlamda görür; hem de metafizik anlamda vizyon sahibidir. O, dünyayı ve toplumu renklerle görür ve düşünür. Renkler semboliktirler ve değerlerin değişen bir sistemini oluştururlar. İmparatorluğun rengi kırmızıdır. Kırmızının üstünlüğü zamanla kaybolmuş, onun yerine Meryem`in ve Fransa krallarının rengi olan mavi ön plana çıkmıştır. Beyaz/siyah sistem ideolojiktir. Ortaçağ insanı yeşil karşısında tedbirli davranır; çünkü bu renk, kandırıcı ve tehlikeli gençlik imgesidir. Sarışınlar ve sarı yüzeyler kötüdür. Zira sarı aldatıcı bir renktir. Özellikle çizgili ve alacalı bulacalı şeyler ahlâkî tehlike taşırlar.

Görüldüğü üzere Ortaçağ insanı belirli kalıpları olan ve onların arasında sıkışan bir insan portresi çizmektedir. Düşüncelerini renklerle konuşturmakta ve bunun

doğruluğuna inanmaktadır. Bu inanış bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerini ve hayata bakışını derinden etkileyecektir.

Ortaçağ Avrupasındaki nüfus yapısına baktığımızda yaşanan güçlükler nedeniyle bazı bölgelerin nüfuslarında zaman zaman artmalar ve azalmalar yaşandığını görüyoruz. Bu güçlükler arasında yoksulluğu ve salgın hastalıkları sayabiliriz. Ancak boşalan bölgeler hiçbir zaman tamamen insansız kalmamıştır. Duby (1990: 162), bu duruma şöyle değinmektedir:

Tehlike uzaklaşır uzaklaşmaz, köyün eski sakinleri veya yeni gelenler köye yerleşmekte ve ekim alanlarını yeniden düzenlemeye girişmektedirler. Toprağın verimliliğinin veya ulaşım yolları üzerindeki uygun konumunun teşvik ettiği bu tarımsal refah alanlarında hiçbir zaman sürekli terk, sürekli olarak boşaltılmış köy yoktur.

Kent yaşamı ise ticarete bağlı olarak gelişme göstermiştir. Bunu değerlendirmeden önce konunun daha iyi anlaşılması bakımından Ortaçağdaki toplumsal tabakalara değinmek anlamlı olacaktır. Küken`e (2001: 89) göre, Ortaçağ toplumunun “tabakalar” halinde bölünmesi anlayışı ilâhiyat ve siyaset ideolojisinin bir gerekçesi durumundaydı. Halk genel olarak, saray mensupları, ruhban kesim, lâikler – bundan üniversite elemanları anlaşılmaktaydı- , tarım ve ticaretle uğraşan insanlar ve Batı Roma İmparatorluğu`nun yıkılmasından sonra bölgelerine çekilerek kendi koruma sistemlerini geliştiren senyörlerin, bu koruma sisteminin temel taşı olarak yetiştirdikleri şövalyeler şeklinde gruplanmaktaydı. Ancak Şenel ( 1991: 274) `e göre, tacirlerden ve zanaatçılardan oluşan kentli orta sınıf hesaba katılmazsa, Ortaçağda var olan iki ana zümre görünmektedir: İlki, en alt tabakada yer alan, efendilerinin topraklarında,

efendilerinin araçları ile üretim yapan, ürünün yıllık yiyecekleri dışındaki bölümünü efendilerine rant olarak veren, yılın belirli sayıdaki günlerinde efendilerinin bazı işlerinde angarya olarak çalışan serfler olurken, ikinci zümre, serflerin çalıştıkları malikânelerin sahipleri olan soylular olmaktadır. Soylular ve diğer insanlar arasındaki fark son derece belirgindir ve toplumsal hayatın her parçasında vurgulanmaktadır. Örneğin; soyluların günah çıkarma odaları bile diğer insanlarınkinden farklı bir yerde inşa edilmektedir.

Ortaçağın ilk dönemlerinde kendi kendini yönetme yetkisini alarak özerkleşmiş kentler, tek başlarına güçsüz görünen bireylerin dayanışma içinde eylemde buldukları merkezler haline gelmişlerdir (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 206). Kent yaşamı ve ticaret denildiğinde akla gelen ilk şey elbette ki burjuvazi olmaktadır. Burjuvazinin temeli erkek ve kadınların zanaat alanında iş bulması ile göçmen köylülerin kent nüfusunu çoğaltmasına dayanmaktadır. Büyük ölçülerde yeni kiliseler gibi yapı projeleri, iş gücüne yönelik talebi arttırmıştır. XI. ve XII. yüzyılların hem toplumsal hem de politik açıdan en gelişmiş kent akımı, kuzey Fransa`da ve özellikle kuzey ve orta İtalya`da kendini açıkça hissettiren toplumsal harekettir (Le Goff, 2005: 49–50). Eco (2002: 151), “Gülün Adı” adlı romanında Ortaçağ İtalya`sındaki kentlerin her birinin birer krallık gibi yaşadığını belirtmektedir.

Ortaçağda Hindistan kast sistemine benzer bir sistem yerleşmiş değildir. Bireyler soylu olmasalar bile kendi tabakalarından yavaş yavaş yukarıya çıkabilmektedirler. Burada küçük bir parantezle şu da belirtilmelidir; kentlerde zamanla zenginleşen soylular ve tüccarlar kendi aralarında bir kast oluşturmuşlardır ve bu kastın dışında kalanlar içindekiler kadar rahat yaşayamamışlardır. Halk üzerinde nüfûz sahibi olan kilise ise sosyal tabakaların olmaması gerektiğini, Tanrı katında herkesin eşit

olduğunu, soylu olarak doğmanın bir artı getirmeyeceğini söylese dahi bu sadece söylemde kalmıştır. Kilisenin bu söylemleri soylular arasında dikkat çekecek bir etkide bulunmamıştır. Soylular kendi adlarına lüks eşyalar ve giysiler, büyük gösterişli mobilyalar yaptırmaktan ya da adlarına destansı şiirler yazdırmaktan geri durmamışlardır. Bu tutumları kendilerini diğer insanlar yanında nasıl gördüklerinin bir göstergesi olması yanında, kilisenin söylemlerine ne derece uyduklarının da kanıtıdır.

Toplumsal yapıda erkek ve kadının yerine bakıldığında dönem dönem farklı uygulamalar görülmektedir. Şöyle ki; ilk zamanlarda erkek soyundan gelenlere üstünlük tanınırken, sonraları kadının soyu da önem kazanmış, hatta mirasta kız çocuğa da hak verilmiştir. Soyluluk açısından bir sınıflandırma yapılacağı zaman kişinin cinsiyetine bakılmadan hangisinin ailesi daha ünlü ve soylu ise onun tarafı tutulmuştur. Ancak bu durum Frank döneminde krallık ailesi tarafından tekrar eski haline dönüştürülmüştür (Duby, 1990: 78). Krallık ailesinin bu tutumu, her konuda olduğu gibi, halka hızla yayılmakta gecikmemiştir. Böylece ataerkil toplum yapısı Avrupa için de geçerlik kazanmıştır.

Soylu olsun ya da olmasın her insanın ayırım yapmadan önem verdiği nadir konulardan biri 'yortu' adı ile de geçen bayramlardır. Örneğin 23 Eylül Assisi'nin azizi San Damiano'nun yortu günüdür ve bir bayram havasında kutlanmaktadır. Bu bayramlarda şenlikler düzenlenmiş, hangi azizin yortusu ise onun heykeli ya da mezarı, altın ve gümüş armağanlarla donatılmıştır (Kazancakis, 1995: 51). Hediye olarak altın ya da gümüş armağanlar götürülmesinden, yortu günlerinde mezar başına gidenlerin sadece zenginler olduğu anlaşılmalıdır, dinine düşkün olup çok parası olmayanlar da bu bayramları heykelin ya da mezarın başında kutlayanlar arasındadırlar.

Para her dönemde olduğu gibi bu dönemde de vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştur. Ancak para kullanımını sınırlıdır. Bunun nedeni paranın bilinmemesi değil, fakat gerçek ticarî faaliyetle bağdaşmayan dönemin ekonomik yapısının bunu en aza indirgemiş olmasıdır. Parasal dolaşım ticaretle gelişecektir (Pirenne, 2005: 94). İnsanlar kentlerde ticaret, köylerde tarım ile uğraşarak geçinmişlerdir. Buna karşılık ne tarım ne de ticaretle uğraşmayan ve gelirini farklı yollardan elde edenler de yok değildir. Kazancakis (1995: 27), onları şöyle anlatmaktadır:

Cambazlar, meydana direklerini dikmiş, iplerini geriyorlardı.

Alacalı elbiseler giymişlerdi, sivri kırmızı külahları da zilliydi. Pazar olduğundan becerilerini gösterecek, sonra para toplayacaklardı. Kucaklarında sepetleriyle, ihtiyar adamlarla köylü kadınları yere bağdaş kurmuş, tavuk, yumurta, peynir, yararlı bitkiler, merhemler ve kem gözlere karşı muskalar satıyordu, aksakallı kurnazın biri, kafeste bulundurduğu bir fare aracılığıyla falınıza bakmayı öneriyordu.

Buradan anlaşılan odur ki; Ortaçağda bugünkü aktarların misyonunu üstlenenler yok değildi. Ayrıca bugün hiç hoş karşılanmayan hatta ceza nedeni olarak kabul edilen büyü, muska gibi şeylerin o zamanlarda pazarlarda rahatça satılması da dikkati çeken bir durumdur. Değnilmesi gereken diğer bir husus ise Fransiskenliğin ortaya çıktığı XIII. yüzyıl başlarında İtalya`da böyle bir serbestlik söz konusu iken; yaklaşık bir yüzyıl sonra, 1323`te Paris`te büyücülere karşı kısımlar yapılmış olmasıdır (Öztokat, 2006). Bu durum Ortaçağda birbirine çok da uzak olmayan tarihlerde farklı bölgelerde farklı uygulamaların olduğunu göstermektedir.

Toplumsal hayatı en çok etkileyen olaylardan biri de salgın hastalıklar olmaktadır. Salgın ve Avrupa sözcükleri bir araya getirildiğinde akla gelecek ilk konu

veba salgınıdır. Avrupa nüfusunun yaklaşık olarak üçte birinin ölmesine neden olan bu salgın, kıtaya 1348`de Sicilya`dan girmiştir. “Kara Ölüm” olarak da bilinen bu salgının sorumlusu olarak görülen Yahudiler takip edilmeye başlanmıştır. Hatta daha da ileri gidilerek Papa VII. Clemens tarafından, 6 Temmuz 1348`de çıkarılan bir ferman ile veba salgınından resmen Yahudiler sorumlu tutulmuştur. Papa birkaç ay sonra bir fermanla Yahudileri öldüren Hıristiyanların suçlanmayacağını açıklamıştır (Akın, 2001: 344). Papalığın bu fermanından sonra Yahudilerin öldürülmeleri gerçekleştirilmiş olsa da olmasa da, Yahudilere kötü davrananların sayısının arttığı ve kişilerin artık vicdan azabı çekmeden bu davranışı sergiledikleri söylenebilir olsa gerektir. Ne de olsa artık üzölmeleri için bir neden yoktur; Tanrı`nın yeryüzündeki temsilcisi, Tanrı`nın sözlerini onlara aktaran kurum, bu suçtan dolayı ceza almayacaklarını söylemektedir.

Ayrıca veba salgınından korunmak için, tıp bilimi tarafından Chorea Majör adı verilen, zangır zangır titreme figürlerinden oluşan bir dans da ortaya çıkmıştır (Barın, 1999: 13). Bu dans, hastalığın insanları ne denli etkileyip, ne tür çarelere yönelttiğine örnek teşkil etmektedir.

Ortaçağda kişiler arası davranışları düzenleyen ya da sınırlayan yazılı kurallar bulunmamaktadır. Bugün Batı`da belki de hiç sözü edilmeyen kan davaları o dönem için son derece önemli bir olgudur. Bunu Floransalı zengin bir adam olan Velluto di Buonchristiano`nun vasiyetinde yazdıklarından da anlamaktayız. Şöyle ki, bu zengin burjuva, düşmanları tarafından çok ağır bir şekilde yaralandıktan sonra vasiyetnamesini yazmaya karar vermiş ve intikamını alacak olan istekli bir kişi olursa, ona da mirasından pay vereceğini beyan etmiştir. Başka bir örnek olarak, Flandre`de yaşayan soylu bir kadının, kocasının ve iki oğlunun düşmanları tarafından öldürülmesinin ardından, Soissons piskoposunun anlaşma teklifini dinlememek için şatonun köprüsünü

kaldırması verilebilir. Frizyalılarda ise intikam alınana kadar ceset evin duvarında asılı olarak bekletilmektedir. Ancak burada diğerlerinden farklı olarak cesedin tabuta konulması için katilin kendisi olmasa bile bir yakınının öldürülmesi yeterli görülmektedir (Bloch, 2005: 182–183). Bu tür örnekler incelendiğinde, Ortaçağdan sonra yaşamış olan Avrupalıların, bu çağı neden “Karanlık Çağ” olarak adlandırdıkları daha iyi anlaşılabilir. Belirtilmelidir ki, Karanlık Çağ kavramı son derece öznel bir ifadedir. Örneğin Miller, vd (1995: 174)`e göre Karanlık Çağ, Charles Magnus`un İmparatorluğu`nun oğulları arasında paylaştırılmasıyla, IX. ve X. yüzyıllarda yaşanmıştır. Birçok bilim insanı bu isimlendirmeyi kabul etmezken, kelimenin gerçek anlamına bakıldığında ise pek doğru bir ifade olarak görülmemektedir. Ortaçağ bazı yönlerden karanlık geçmiş olabilir ise de bazı konularda yaşanan gelişmeler bu sözü çürütür niteliktedir.

1.1.3. Ekonomik Hayat

Ortaçağın ilk dönemlerinde ekonomi tarıma dayanmaktadır ve bu durum uzun süre varlığını sürdürecektir. Tanilli (2001: 64) `ye göre, tarım çok ilkel tekniklerle yapılmaktadır. Köylünün durumu ise iyi değildir. Oldukça rahatsız evlerde yetersiz eşyalarla yaşamakta ve kaba saba giyinmektedirler. Çoğu zaman ekinlerini mahveden savaşlar ve kıtlık yüzünden gereği gibi beslenememişlerdir. Köy ekonomisi ise, kentlerin sahip olduğu pazarlardan mahrumdur. Kentlerde malların tanıtımı için en işlek yerlerde fuarlar (XII.- XIII yüzyıl) ve pazarlar kurulabilmektedir. Köylerde ise böyle bir kurulum söz konusu değildir.

XI. yüzyıla doğru ekonominin temel taşı burjuvadır. XI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar süren ekonomik ilerlemenin sonucu olarak şehirler büyümeye başlamıştır. Şehirlerin etrafındaki kaleye “burg” denilirken, etrafındaki yeni yapılan mahallelere

“faubourg” ya da “neubürge” adı verilmiştir. Yeni mahallelerin tüccarları burgların ileri gelen kişilerinden ve asillerinden ayırt edilebilmek için “bourgeois- burjuva” adını almışlardır (Clough, 1965: 169). Bu ticarî sınıfın doğuşu Batı Roma`nın yıkılmasından sonra Papalığın kazançlı çıkamamasının nedenlerinden biri olmuştur. Söz konusu doğuş, İtalya`da başlamış ve XVI. yüzyılın ortasına kadar en çok burada gelişmiştir (Russell, 2002: 222). Burjuva sınıfının İtalya`da ortaya çıkıp gelişmesinde bölgenin coğrafi açıdan elverişli olmasının da büyük payı olmuştur.

Burjuvanın ortaya çıkışıyla tarıma dayanan bir ekonomiden küçük el sanatları ekonomisine geçilecektir (Tanilli, 2001: 64). Çünkü insanlar artık köyde yaşamak zorunda kalmayacak ve ekmeğini başka yollarla, kentlerde kalarak kazanmayı öğreneceklerdir.

Burjuva ticaret sayesinde yaşamıştır ve geçimini, alış fiyatıyla satış fiyatı arasındaki farktan veya ödünç verilen miktarla geri ödenen miktar arasındaki farktan sağlamıştır. Kilise ise burjuvanın bu kazancını meşru görmemiştir. Yalnız bunu onaylamayan tek kurum kilise değildir. Kırsal alanlarda iş yapmak istediklerinde ise senyörlerin engellemeleriyle bunalan burjuvalar, soluğu krallık veya prensliklerin yanında almışlardır. Bu kentliler, monarşinin kasasına sağladıkları vergi karşılığında, yerel feodal lordlara karşı korunma ve bazı temel özgürlükler kazanmışlardır (Sander, 1999: 71). Merkezî bu yönetimler vergi alabilmek için burjuvaların tarafında yer almışlar ve böylece, parçalanmış iktidarlar şeklinde açıklanabilecek olan feodalite yıkılmaya başlamıştır. Artık krallar güçlenecek ve merkezî iktidarın mutlaklaştığı güçlü ulusal devletler oluşturma yoluna gideceklerdir (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 191). Çünkü burjuva ile merkezî yönetim işbirliği içerisindeydi. Çünkü krallar kentlerin en canlı unsuru olan burjuvaların gücünü arkalarına almışlardır.

Burjuvalar daha sonra karşılıklı olarak kendilerine yemin ederek, Fransa`da ‘commune’ adı verilen ortaklığı meydana getirmişlerdir. Bu ortaklığın mahiyeti, herhangi bir isyan ve örgütlenme durumunda birbirlerine yardım edecekleri yönündedir (Bloch, 2005: 471). Kilisenin baskısına karşı kendi üretim ve pazarlama geleneklerini korumak için direnen burjuvaların kurduğu bu ortaklığın diğer adlandırmaları ise ‘commünitas’ ya da ‘üniversitas’ şeklindedir. Bu ortaklığa katılan kişiler, mülk edinebilir, sözleşme yapabilir ve sorunların çözümünde yetkilerini kullanabilirlerdi. İtalyan kent devletlerinde komünler ve halk acil durumlarda bir araya gelip ortak kararlar alabiliyorlardı. Bu toplantılara ‘Parlamento’ (Kitle Toplantısı) denilmektedir. Bu yapıya benzer kent örgütlenmesine İngiltere`de ‘borough’ denilmiştir (Tuğcu, 2000: 294–295). Görüldüğü üzere burjuvalar, sırtlarını merkezî otoriteye dayamalarına güvenmeyerek, kendilerini başka bir yolla da koruma altına almak istemişler ve komüne girmeyi tercih etmeyenlerden farklı olarak, ayrıcalıklı haklar elde etmişlerdir. Sonraları kent komünleri ve soylular arasındaki çıkar çatışmalarında birçok burjuva, bulunduğu topraklardan sürülerek ayrılmak zorunda kalacaktır.

Ortaçağın ticaret konusunda en verimli yerlerinden biri olan Akdeniz ile rekabet etmek çok kolay olmamış ve böylece Haçlı Seferlerinin bir nedeni ortaya konulmuştur. Seferlerden önce doğudan gelen malların Avrupa `da alım satımı üzerine tekel kurmuş olanlar Yahudilerdir. Ancak seferler sonrasında uğradıkları eziyet sonucu bu üstünlüklerini Hıristiyanlara kaptırmışlardır (Russell, 2002: 164). Ve yine bu seferler sonrasında Akdeniz ticareti daha çok canlanmış, seferlere gidip dönen kişilerin anlattıkları şeylerin yapılmaya başlanmasıyla da Avrupa `daki ticarete katkı sağlanmıştır.

Taşımacılıkta ucuz ve kolay olduğu için su yolu tercih edilmiştir. Suyoluna yönelmek gemi yapımındaki gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Artık insan gücü ile çalışan taşıtların yerini rüzgâr gücü ile çalışan gemiler alacaktır.

Ekonomik hayatın belirleyicisi para bu dönemde çok çeşitli olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü prenslerin ve bağımsız şehirlerin sayısı fazladır. Yabancı ve değişik paraların taklitleriyle, çok az sayıdaki yerli sikkeler bir yana bırakılırsa, sadece çok az bir gümüş içeren ‘denier’ adındaki para basılmaktadır (Bloch, 2005: 110). Paranın çeşitliliği sarrafların da artmasına neden olmuştur. Tüccarların da borç para vermek gibi bankacılık işlerine girişmesi, İtalya `da Bardi ve Peruzzi aileleri gibi büyük bankacı aileleri ortaya çıkarırken, bir süre sonra da Amsterdam ve Stockholm `de devlet bankaları açılacaktır. Bu gelişmeleri Bruges, Anvers ve Londra `da borsaların kuruluşu izleyecektir (Tanilli, 2001: 66). Hesapları kolaylaştırmak için senet ve kredi mektubu kullanılmaya başlanmıştır. Ancak daha önemlisi faizin doğuşudur. Kilise burjuvalara karşı çıktığı gibi faize de karşı çıkmış ama bu muhalefet, paranın kazançtan pay alma şartıyla ödünç verildiği fikri öne sürülünce, yavaş yavaş kırılmıştır (Clough, 1965: 165). Kilise her konuda olduğu gibi bu konuda da, göstermelik dahi olsa isteğine uygun davranılmasını sağlamıştır. Yapılan işlem ve uygulanan faiz aynıdır ama ismi değiştirilmiş, kilisenin tepki göstermeyeceği bir kılıfa büründürülmüştür.

Kuzey Avrupa, Baltık ve Kuzey denizlerinde XI. ve XIII. yüzyıllardaki besin maddeleri fazlalığı ile zanaat ürünlerinin ticaretindeki gelişme, bu bölgeleri Akdeniz bölgesine rakip hale getirmiştir. Bu tür gelişmeler, 1241 yıllarında ticaret yapan şehirlerin, aralarında birleşerek Hansa Birlikleri`ni oluşturmalarında etkili olmuştur. Birliğin Novgorod `dan Londra`ya kadar uzak yerlere yayılan imtiyaz hakları olsa da, asıl Hansa şehirleri, Lübeck, Cologne, Breslau ve Danzig `dir (Mason, 2001: 93).

Kuzey bölgelerindeki bu besin fazlalığı, tarım alanındaki besin fazlalığına paralel bir gelişim göstermemiştir. Toprağın nadasa bırakılması uygulaması, karasabanın yerini pulluğa bırakması gibi toprağın verimi arttıracak gelişmeler fazla ürün elde edilmesini ve hatta bu ürünlerin yoksul öğrencilerin beslenmesinde kullanılmasını sağlamış iken denizcilikteki gelişmeler henüz sözü geçen düzeyde değildir.

Ticaret zaman zaman siyasî açıdan da önemli hâle gelmiştir. Örneğin; Polonya ve Macaristan, Cermen baskısına, ancak Cermen şövalyeleri gibi silahlanarak ve en önemli zanaat ve ticaret işlerini görmeleri için Cermen kasabalarından Cermen zanaatçılarla tacirler getirerek karşı koyabilmiştir (McNeill, 2004: 401). Bu durum, o dönemin Polonya ve Macaristan`ının zanaat ve ticarete geri kaldığını, Cermenlerin ise bir başka ülkeyi tehdit edebilecek kadar güçlü bir ekonomik canlılığa sahip olduğunu göstermektedir ki, bu da aynı dönemde, aynı kıtada, birbirine yakın ülkelerde farklı gelişmeler yaşandığının bir kanıtıdır. Duby (1990: 59–60) `nin şu sözleri bu farklılaşmayı destekler niteliktedir:

Ortaçağ Fransa`sında ne nüfus yoğunluğu, ne de üretim tekniklerinin durumu bir eyaletten diğerine, bazen de bir bucaktan ötekine birbirinin aynı olmamaktadır. Pazara ulaşma olanakları, mahreç koşulları, kârlar ile yönetim maliyetleri arasındaki oranlarda aşırı farklılaşmalar söz konusudur.

Bu bilgi, sadece ülkeler arasında değil, bir ülkenin eyaletleri arasında dahi farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Ortaçağda ticaretin yazılı kurallarla belirlendiğine dair bir belgeye sahip değiliz. Kaldı ki, bu dönemin ortalarına kadar toplumsal hayatta uyulması gereken kurallar da yazıya geçirilmiş değildir. Kişiler hukuk kurallarını akıllarında tutarak ya da daha önce

olmuş bir olay sonucunda verilmiş kararı örnek göstererek haklarını savunmuşlardır. Hatta şahit olarak çocuklarını yanlarında götüren ebeveynlere rastlanmıştır. O dönemde küçük bir çocuğun bu tür bir kararı aklında tutması pek olası görülmediğinden, unutmasını engellemek için bir tokat ya da çocuğu suya atma yöntemleri denenmiştir (Bloch, 2005: 167). Bu kuralların yazıya geçirilmesi için ilk kıpırdanmaların XI. yüzyılda başladığı anlaşılmaktadır.

1.1.4. Siyasî Gelişmeler

Ortaçağ siyasal düşünüşü, Roma ve Cermen düşünüşünün ve bunlara ek olarak Yunan ve Hıristiyan düşünüşünün karışımı niteliğindedir. Ancak en çok Yunan ve Hıristiyan düşünüşünün izlerini taşımaktadır (Şenel, 1991: 296). Siyasî gelişmelere bakacak olursak bunların arasında en baskın olanın Hıristiyanlık etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Ortaçağdaki siyasal olaylar, yani karışıklıklar ve sürekli savaşlar (Yüzyıl Savaşları), birbirleriyle çatışan dört temel birimin yetki mücadelelerinin ürünüdür. Bu birimler; Kutsal Roma İmparatorluğu ve/veya Hıristiyanlık, bunlara karşı çıkan ulusal monarşiler, feodal lord ya da prensler ve ticaretin doğurduğu kent-devletlerdir (Sander, 1999: 70).

Güçlü bir otoritenin bulunmadığı Ortaçağın ilk dönemlerinde, kendiliğinden ortaya çıkan bir sistem tüm çağa damgasını vuracak şekilde gelişmiştir. Ortaçağ denildiğinde akla gelen ilk şeylerden biri olan bu sisteme 'Feodalizm' denmektedir. Feodalite terimini ilk kullananlar olarak Boulainvilliers ve Montesquieu bildirilmektedir. Kılıçbay (2005: 70)`a göre bu kişiler, feodalite terimini Fransız Eski Rejimini kötölemek amacıyla, küçültücü bir bağlam içinde kullanmışlardır.

Feodal sistemin doğuş sebebine bakıldığında, Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de, temel ihtiyaçlardan biri olarak belirtilen korunma, güvende olma duygusunun ön planda olduğu görülmektedir. Merkezi otoritenin güçlü olmamasının bir sonucu olan bu durumla birlikte, insanlar kendilerini koruyacak kişilerin himayesi altına girme yolunu seçmişlerdir. Ancak koruyan taraf kendini güçsüz hissettiğinde, kendinden güçlü bir kişinin himayesine girerek korunan taraf da olabilmıştır. Bu hiyerarşi böylece devam edebilmektedir.

Korunmak için geliştirilmiş feodalizme Fransa örnek gösterilebilir; Karolenj İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra devletin dağılması nedeni ile güvenliklerini kaybeden ve endişe içinde olan halkın korunma ihtiyacı feodalizmi doğurmuştur. Oysa İngiltere'de durum tam tersidir; feodalizmi bizzat Norman Prensi William, bilerek ve isteyerek, hatta zor kullanarak ülkesine yerleştirmiştir (Tanilli, 2001: 55). Öztokat (2006), Paris'i sarsan siyasal olayları şöyle sıralamaktadır:

Saint Louis 1255'te Engizisyonu Fransa'ya getirdi, zehirli bir iklim oluşmaya başladı; bu andan başlayarak Paris sayısız kıyıma sahne oldu; 1255'de bankacılara karşı, 1311'de dilenciler, sapkınlar ve Lombardlara karşı, 1323'de Fransiskanlar ve büyücülere karşı, 1372'de eşek şakası yapanlar, küfürbazlar ve reformculara karşı kıyımlar oldu. Ayaklanmaların da ardı arkası kesilmedi. Okullular, köylüler, güzrcüler, ... Daha sonra Ligue ve Fronde direnişlerine örnek olacak ayaklanmalar gerçekleşti.

Sistemin yaygınlaşmasıyla krallar kendi topraklarının bir kısmını istedikleri birine işletmesi için vermeye başlamışlardır. Toprağın işletme hakkını alan kişi de toprağı parçalara bölerek başkalarına devrettiğinde, kademeli olarak işleyen bir işletim

sistemi ortaya çıkmıştır. Toprak sahibi ‘senyör’ ya da ‘süzeren’ adını alırken, toprağı işletme hakkını elde eden kişiye de ‘vasal’ denilmektedir. Senyör ile süzeren arasındaki ince ayırım, süzerenin, senyörün senyörü ya da başka bir deyişle yüksek senyör olmasındadır. En altta bulunan son vasalın işlerini yapan kişiler ise serflerdir ve son vasalın ilk senyörle hiçbir şekilde ilişkisi yoktur.

Thomson (1988: 412)`a göre, feodal toplumun karakteristik sömürü tarzı serflik; serflik “evren yasasına göre her şey eşit ve dolaysız olarak sıralanmayıp, en düşükten ortaya, ortadan daha yükseğe doğru sıralanmaktadır” mantığına dayanıyordu. Bunun bir göstergesi olarak, serfler, önceleri kendi tarlalarında (mansus) kendileri için üretirlerken, artık senyörün ‘reserve’, ‘domain’ ya da ‘demesne’ denilen büyük tarlalarında, senyör için üretmektedirler (Kılıçbay, 2005: 72–73). Elbette ki bu durumda kârlı olan senyörler olmaktadır. Hem topraklarının işletilmesini sağlamakta hem de gelir elde etmektedirler. Toprağı işleyenler ise tabir-i caiz ise ev sahibi iken kiracı durumuna düşmüşlerdir.

Feodal bağıllık ilişkisinde, taraflar arasında bazen yazılı bazen de sözlü bir anlaşma yapılmaktadır. Bu sözleşmeye ‘feodal sözleşme’ ya da ‘fief sözleşmesi’ denilmektedir. Sözleşme sırasında süzeren, önünde diz çöken vasala bir avuç toprak vermektedir. Bloch (2005: 208) `un bildirdiğine göre, bu tören sırasında süzeren ve vasal anlaşma ve dostluk simgesi olarak ağızdan öpüşüyorlardı. Törene ise “hommage” (adamı olma, biat) deniliyordu. İlk dönemlerde kilisenin karışmadığı bu tören, Karolenj İmparatorluğu ile birlikte dinî bir mahiyet kazanmıştır. Artık vasallar, İncil`in üzerine ellerini koyarak, sadık olacaklarına dair yemin edeceklerdir.

Bu simgesel hareketler, süzerenin, sözleşmede belirtilen, “kuru mülkiyet” ini (mülkiyet haklarını) kendine alıkoyduğu toprakların “yararlanma hakkını” vasala

bırakışını dile getirmektedir. Çoğu kez de bu topraklar, himaye altına girenin, korunma karşılığı olarak mülkiyet hakkını senyöre bıraktığı topraklardır. Feodal sözleşme ile vasal, mülkiyet haklarından vazgeçtiği eski topraklarından askerî bir hizmet ödeme karşılığında yararlanan biri durumuna düşmüştür (Şenel, 1991: 275). Görüldüğü üzere Ortaçağdaki korunma isteği, kişilerin mallarından vazgeçmelerine neden olacak kadar önemli bir ihtiyaç halindedir. Güvende hissetmenin bu denli önemli olduğu bir ortamın siyasî açıdan çalkantılarla dolu olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.

Küçük lordlar olarak da adlandırabileceğimiz senyörler, kendi mülkleri üzerindeki kilise ve manastırları da mülklerinin bir parçası gibi görmüşlerdir. Kendi adamlarını piskopos ve başrahip olarak atamaya dahi girişmişlerdir (Miller, v.d., 1995: 174).

Sonraları vasallardan ya da diğer bir deyişle feodal beylerden oluşan bir meclis kurulmuştur ve senyör bir karar alacağı zaman onlara danışmak durumunda kalmıştır. Feodal nitelikteki mecliste krallara karşı kararlar da alınmıştır. Örneğin Büyük Şart olarak Türkçeleştirilen Magna Carta, 25 feodal beyin, İmparator Yurtsuz John`a 1215`de zorla kabul ettirdikleri bir belgedir.

Avrupa`nın siyasal çehresini değiştiren bir diğer etken ise şövalyeliktir. Şövalyeler, köylülerden alınan vergi ve kiralar ile zırhlı süvariler olarak örgütlenmişlerdir. Ortaya çıkışlarının bir nedeni tarım ürünlerindeki fazlalık olurken, diğer nedeni ise üzeninin bulunmuş olmasıdır. Çünkü üzenği ile atın sırtında durmak ve savaşmak için elleri daha etkili kullanmak mümkün olmaktadır. Şövalyeliğin doğuşu, Batı Roma İmparatorluğu `nun da yıkılışına neden olan barbar akınlarının önünü kesmiş ve böylece Avrupa halkları düşmanlarına karşı güçlenmişlerdir. Daha

sonraları güçlenecek olan şövalyelik, Sander (1999: 65) `in deyimiyle “ dönemin en belirgin toplumsal ve siyasal kurumu olan feodalizmin temelini oluşturmuştur.”

Şövalyenin yapması gerekenlerin başında senyörüne mutlak bağlılık gelse de, her şövalye yoksulları ve özellikle de kiliseyi savunmakla görevliydi (Eliade, 2003: 111). Şövalyelerin kılıç kuşanma törenlerinden sonra ettikleri yeminin yanında dua da okumaları kilisenin bu kurum üzerinde de etkisi olduğunu göstermektedir.

Prenslerin zamanla şövalyelere danışarak işlerini yönlendirmeye başlamaları, örneğin bir savaşa gidileceği zaman şövalyelerin fikirlerine danışılmaları gibi yardımlar, zamanla çok daha önemli hale gelmiştir. Şövalyelerin savaşa çağrıldıklarında kendi yerlerine parayla tuttukları adamları göndermeleri, kralın ücretli bir savaşçılar grubu toplaması sonucunu doğurmuştur. Böylece kral, ülkenin çeşitli yerlerinden gelen askerler yerine, her zaman kendi yanında bulunacak bir ordu sahibi olmuştur. Elbette bu ordu, toplanarak gelen ordudan daha sadık bir askerler topluluğu olacaktır.

Askerlerin ücretlerinin ödenmesi aksadığında, kral, kasabalarda yaşayan zengin kişileri saraya davet edecek ve onların görüşlerine de başvurma yoluna gidecektir. Böylece yavaş yavaş halkın çoğunluğu yönetimde söz sahibi olmaya başlayacak ve kralın verdikleri kararları beğenmediklerinde, yeni bir vergiyi onaylamayarak, kralın gelirlerinin azaltılması yoluyla onu cezalandırabileceklerdir (McNeill, 2004: 410). Bu güçlü ve zengin temsilcilerin görevi, bölgelerine dönerek kralın konseydeki kararlarını yerel topluluklara bildirmektir (Miller, v.d., 1995: 176). Kralın sadece parası olan kişilerin fikirlerine danışması ve köylülerin fikirlerine ya çok az ya da hiç başvurmaması, imparatorluğun maddi sıkıntılar yaşadığının yansıması olabileceği gibi, tarımdan çok ticarete verilen önemin de göstergesi sayılabilir kanısındayız. Çünkü

tarımsal üretimde insan gücü önemini yitirmeye yüz tutmuş ve onun yerini hayvanlar yardımıyla ve çeşitli aletler kullanılarak yapılan üretim almaya başlamıştır.

Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra - İmparatorluk, kuzeyden gelen savaşçı halkların baskısına direnememiştir. 455`de Vandallar Roma'yı işgal etmişlerdir. Vandalizm olarak adlandırılan sanat eserlerini tahrip etme olayına girmeyen Vandallar yağmalama ile yetinmişlerdir (Kinder ve Hilgemann, 2006: 117). Başkenti sürekli değiştirmek zorunda kalan İmparator Romulus Augustus, kuzeyden gelen savaşçıların şefi Adoacer`e yenilmiştir. Adoacer, son imparatoru öldürerek, imparatorluğu simgeleyen tüm nişanları Bizans`a göndermiş ve imparatorluk tarihten silinmiştir ( Tuğcu, 2000: 198). Avrupa siyasetini yönetenlere baktığımızda, İtalya, İspanya, Galya ve Britanya`da Cermenler tarafından kurulmuş olan krallıkları görmekteyiz. Bu dönemde İtalya`da Ostrogotlar (493-553), Galya`da Burgondlar ve önce Toulouse`da sonra da İspanya`da Vizigotlar siyasî arenayı yönetmektedirler.

Cermenler`in diğer bir kolu ise 534 yılında Burgond Krallığı`nı ele geçirmeyi başaran Franklar`dır. Franklar, Fransa Almanya arasında bulunmaktadır. Geçmişlerinde istilacı bir topluluk olduklarından, düşmanları onlardan korunmak için, geçecekleri nehir kenarına korunmak için setler yapmak zorunda kalmışlardır. Şenel (1991: 321)`e göre, Frank Krallığı, IX. yüzyılda, karanlık çağ dünyasına bir dereceye kadar kararlılık ve güvenilirlik getirmiştir.

Cermen krallıklarının yıkılmasından sonra (VIII. yüzyılda, İtalya`daki Ostrogot Krallığı`nı Bizans, İspanya`daki Vizigot Krallığını 711 yılında Araplar ortadan kaldırmışlardır ) varlığını devam ettiren de yine Frank Krallığı olmuştur. Frank kabilelerini birleştirerek Galya`nın önemli bir bölümünü ele geçiren Frank İmparatoru

I. Childerich`in (ö. 431) oğlu I. Clovis`in (465–511) ölümünden sonra, Frank Krallığı, Merovenj hanedanı yöneticileri arasındaki iç çatışmalar yüzünden bölünmüştür.

Daha sonra, Heristalli (Genç) Pepin(687–714) rakiplerine üstünlük sağlayarak Frank ülkesinin tek egemeni haline gelmiştir. Karolenj hanedanlığının (751–987) kurucusu sayılan (Genç) Pepin`in halefi Charles Martel (Çekiç Charles) (717–741), Neustria va Almanya ile yapılan savaşlardan sonra krallığı yeniden canlandırmıştır (Kinder ve Hilgemann, 2006: 121) ve bütün Frank ülkesini kendisine bağlamıştır. Çekiç Charles`in halefi Kısa Pepin ise, son Merovenj kralının (bu kral Charles Martel`in oğlu Karlmann`dır. 747`de bir manastıra girmeyi tercih etmiştir) tahtına geçerek, daha sonra Charlemagne (768–814) tarafından, “Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu” adı altında üstlenilecek yeni bir Avrupa düzeni kurma işinde Frankların önemli bir güç olarak ortaya çıkmalarını kolaylaştırmıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 173). Ayrıca Papanın elçisi Başpiskopos Bonifatius tarafından kutsal yağ ile mesh edilen ilk Frank kralı olmuştur.

Diğer bir Frank Kralı ve Ortaçağ Batı Avrupa tarihinin en büyük isimlerinden Kısa Pepin`in oğlu olan Karl ( 768–814), Haziran 774`te Lombard Krallığı`nı yıkarak, Kuzey İtalya`yı ele geçirmiştir. Böylece Lombard krallarının tacını giyerek kendini İtalya kralı ilan etmiştir. Lombard Kralı Desiderius ise tutsak edilerek bir manastıra kapatılmıştır. Ayrıca Karl, babası tarafından Papalığa verilen imtiyazları da onaylamıştır. Dolayısıyla Papalığa bağımlı yerler de Karl`ın himayesi altına girmiştir. Ayrıca Karl, bütün Cermen kavimlerini aynı idare altında toplamıştır. Hıristiyanlık onun fetihleri sayesinde Elbe Nehri ve Orta Tuna kıyılarına kadar yayılmıştır. Roma`da Paskalya Yortusu`nu ortaya çıkaran, 25 Aralık 800 tarihinde, St. Pierre Kilisesi`nde yapılan büyük bir ayin sırasında, Papa III. Leo tarafından taçlandırılan da yine Büyük

Karl'dır. Bu taçlandırmanın özelliği Avrupa tarihinde bir ilk olmasıdır. Bundan böyle Yeryüzü Krallığı ve Ahiret Krallığı birleşmişlerdir. Artık kilise, bir imparator yaratmanın kendi sorumluluk alanına girdiğini savlayacaktır (Miller, v.d., 1995: 173). Ve bu tarihten sonra Papa'nın onayı kral olmanın belirleyici şartı olacaktır.

Görüldüğü üzere prens ve kralların kendi aralarında yaptığı savaşlar, Avrupa'daki karışıklıkların sebeplerinden biri olmuştur. Sonraları bu çekişmelere, Papalığın da dâhil olduğu ve oldukça etkili bir rol oynadığı görülecektir. Örneğin; 1314'te, Frankfurt'ta beş Alman prensi, Bavyeralı Ludwig'i imparatorluğun yüce başkanı seçerlerken, aynı gün, Main'in karşı yakasında, hükümdarlık yetkisine sahip Ren Kontu ve Köln Başpiskoposu, aynı yüksek mevkie Avusturyalı Frederick'i seçmişlerdir (Eco, 2002: 24). 1322 yılında Bavyeralı Ludwig'in, rakibi Frederick'i yenmesiyle sonuçlanan bu mücadeleye, kilisenin üyesi olan bir başpiskoposun da katıldığı görülmektedir.

Papalığın kralların siyasî işlerinde etkin olduklarını gösteren bir diğer örnek ise şöyledir: Papa III. Innocent, Hz. İsa'nın yoksulluğuna dönülmesini isteyen tarikatların Hz. İsa'ya ihanet ettiklerini ve bu nedenle de ölümü hak ettiklerini söyleyerek, Fransız kralından bu insanlara karşı haçlı seferine çıkılmasını istemiştir. Kral da Papa'nın sözlerini dinleyerek, böyle düşünen insanlara karşı bir iç haçlı seferi yapılması yönünde çağrıda bulunmuştur. Sonunda ise, Kuzey Fransa soyluları, "sapanları" öldürüp, mallarını almak için Albililer'e saldırmışlardır. Ablililer, Kathorosçuların Güney Fransa'daki adıdır (Russell, 2002:179). 1209'da başlatılan bu sefer, tüyler ürpertici bir kıyımla sonuçlandırılmıştır (Şenel, 1991: 289). İktidarın Ortaçağ düşüncesindeki karşılığının, otorite ile zorlamayı içeren kurumsallaşmış toplumsal denetim olduğunu söyleyen Lukes (2002: 640) 'in bu fikri böylece kanıtlanmış olmaktadır.

Ortaçağ Avrupasının önemli siyasal gelişmelerinden biri de Haçlı Seferleridir. Bu seferler XI. ve XIII. yüzyıllarda başlamış ve gelişmişlerdir. Yukarıda değinildiği üzere Haçlı Seferleri, sadece Avrupa sınırları dışındaki yerlere yapılmamıştır. Kıtanın içinde de papanın isteğiyle iç haçlı seferi düzenlenmiş ve çok sayıda insan öldürülmüştür. Ancak hem Avrupa'yı hem etrafındaki ülkeleri etkilemesi bakımından, dışarıya düzenlenen haçlı seferleri daha büyük önem taşımaktadır.

Haçlı düşüncesi, Ortaçağ insanının düşüncesi niteliğindedir. Kilisenin etkileriyle, çeşitli nedenlerle doğuya doğru yapılan seferler başarılı olmasalar da sonraki dönemleri etkileyecek sonuçlar doğurmuşlardır. Bu sonuçlar arasında belki de en önemlileri, Doğu'nun daha iyi tanınması, Doğu ile ticaretin başlaması ve Avrupa için yeni olan birçok şeyin öğrenilmesiyle birlikte Batı'nın kalkınmasına katkıda bulunmuş olmasıdır. Şöyle ki; bu seferler sonucunda Yukarı İtalya'daki deniz kentleri ile Güney Fransa'daki kentler doğu ile başlatılan ticaretle canlanmışlardır. Para ekonomisi gelişmiş ve zengin bir burjuva sınıfı ortaya çıkmıştır (Kinder ve Hilgemann, 2006: 153). Buna paralel olarak insanların zenginleşmesiyle daha lüks yaşama doğru bir eğilimin başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Ayrıca yine Haçlı Seferleri sayesinde, kilisenin dünyevî işlerde söz sahibi olabileceği, hatta gerekirse savaşa bile karar verebileceği kabul edilmiş olmaktadır. Kilisenin üstünlüğünü pekiştiren bir olay niteliğindedir.

1.1.5. Ortaçağ Felsefesi

Ortaçağın genel görüntüsü anlatılırken tüm çağa damgasını vurmuş olan Ortaçağ felsefesinden de bahsetmek gerekmektedir. Çünkü bu felsefe yaşanan çağa damgasına vurmuş bir felsefedir.

Ortaçağın ilk döneminde hâkim olan felsefe, vatani Fransa, İngiltere, İspanya ve Almanya olan ya da başka bir deyişle Batı Avrupa olan (Weber, 1938: 127), Yeni Eflâtuncu renk taşıyan bir Hıristiyan felsefesidir. Ortaçağa has olan bu felsefeye “Skolâstik” denilmektedir. Skolâstik; Latince ‘scola’, okul kelimesinden gelmektedir ve “medrese bilimi” anlamı taşımaktadır. Çünkü bu felsefe gerçeği aramaktan çok, okullarda ve medreselerde okutulan derslerden ibaret bir felsefedir. Buralarda okutulan derslerin en önemlisi de Teoloji (İlâhiyat)`dir. Diğer dersler “Septem artes liberales” (Gökberk, 1999: 139), Yedi Özgür Sanat denilen ve altı tanesi Trivium ve Quadrivium olarak ikiye ayrılan derslerden oluşmaktadır. Trivium, ‘üçlü’ demektir ve burada kastedilen bilimler sözlü bilimler olan gramer, diyalektik ve retoriktir. Quadrivium ise ‘dörtlü’ demektir ve sayısal bilimler olan aritmetik, astronomi, geometri ve müziği kapsamaktadır.

Çüçen (2000: 157)`e göre ise skolâstik felsefe anlamını Latince Scholasticus kelimesinden almaktadır. Schola ‘okul’ anlamına gelirken, scholasticus ‘okula ait felsefe’ yani ‘okul felsefesi’ demektir.

Skolâstik deyiminin etimolojik açıdan anlamı ise, “boş vakti olan, kendini günlük işlerden ve hayattan kurtararak zihinsel faaliyetlere adayan insan” olmaktadır (Ural, 2000: 119).

Maurer (2002: 55), skolastizme geçişi şöyle tanımlamaktadır:

XII. yüzyılda, Batı felsefesinin bundan sonraki bütün tarihini etkileyen kültürel bir devrim gerçekleşti. Liberal sanatlara, grameri vurgulamaya ve Latin klâsiklerini okumaya dayanan eski eğitim tarzı, mantık ve matematikten başka, o zamanlar bilinen bütün bilimsel disiplinleri öne çıkaran yeni yöntemlerle değiştirildi.

Akarsu (1982, 118)'nin deyimiyle, Ortaçağa egemen olan Hıristiyan felsefesinin tutumu eudaimonisttir. Bu Ortaçağ felsefesi birlikli-kapalı bir sistemdir. Felsefe üzerine çalışanlar ise din adamlarıdır. Çüçen (2000: 36)'e göre de Ortaçağ felsefesi kapalı bir sistemdir ve felsefe etkinlikleri kiliselerde ve manastırlarda din adamlarının denetiminde yapılmıştır. Ayrıca Gökberk (1999: 5) de, Ortaçağ düşüncesinin bir birliği olduğunu, bu düşüncenin yürüdüğü yolun da, varmak istediği amacın da bir olduğunu belirtmektedir. Ancak Buhr ve Kosing (1999: 367)'e göre, skolâstik, bütünlükten, birlikten yoksun bir öğretiler; gelişimi boyunca bünyesinde farklı görüşler ortaya çıkmış ve bu görüşler birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Burada geçen iki görüş de dönemleri farklı olmakla beraber kanıtlanabilir özellik taşımaktadırlar. Örneğin, Ortaçağ felsefesi ilk dönemlerinde, birlikli ve kapalı bir sistem içinde gelişmiştir. Her filozof ağız birliği etmiş şekilde aynı şeyi savunmaktadırlar. Kapalı bir felsefedir, çünkü sadece teoloji konusu işlenebilmiştir. İkinci olarak ise skolâstik gerileme dönemi ile birlikte, tek bir görüşün savunulmasından vazgeçilmiş ve realizm, konseptüalizm ve nominalizm olmak üzere üç temel görüş ortaya çıkarılmıştır. Böylece bütünlük ve birlik bozulmuştur.

Skolâstik felsefenin amacı araştırma yapmak değil “eğitim ve öğretim” yapmaktır. Bu nedenle Ortaçağ filozofları kendilerini araştırmacı değil, hoca saymışlardır. Çünkü kendilerinin zaten gerçeği bildiklerine inanmaktaydılar. Bu gerçekler Hıristiyanlığın dogmalarıdır ve kutsal kitapta zaten belirtilmiştir. Onların görevi bu bilgileri insanların anlayabileceği şekilde düzenlemek ve aktarabilmektedir.

Bu dönem düşünürleri için önemli olan eserler, çeşitli alanlardaki bilgileri toplayan ve gerçeğin tamamını veren bir yazım türü olduğuna inanılan (Çüçen, 2000: 178) “Summa”lardır. Summa, özet anlamına gelmektedir. Ayrıca skolâstikler, eğitimde

başka araçlar da geliştirmişlerdir. Bunlar arasında ‘lectio’ (ders), öğretmenin düşüncelerinin öğrencilere aktarılması ve karşılıklı tartışma yani ‘disputatio’ sayılabilmektedir (Akın, 2001: 371).

Ortaçağ felsefesinin en temel ve üzerinde anlaşma sağlanamayan tek konusu ilköğretimden, Eflatun`dan aktarılmış olan Tümel Problemidir. Eflatun tümel kavramları reel birer varlık olarak benimsemiştir. Eflatun`un idealar dünyası, tanrısal gerçeklik olarak kavramlaştırılmıştır. Bu öğretilerde temel amaç, ‘inanmak için anlıyorum’ ilkesi üzerine kurulan bir inanç sistemi oluşturmaktır (Aydın, 2002: 51). Ortaçağ felsefesi ise Aristo mantığına sıkı sıkıya sarılmıştır. “Anlamak için iman etmek” görüşü bu felsefenin hareket noktasını ve amacını teşkil etmektedir (Bolay, 1990: 239). Bu dönem felsefesi, bu görüşün tartışılmasına neden olmuştur. Eflatun`un kavram realizminin tam karşıtı ise nominalizmdir. Bu demek oluyor ki, Nominalizm Aristo felsefesine daha yakındır. Nominalizme göre, Eflatun`un kendilerine realite eklediği tümel kavramlar, birbirine benzeyen varlıklara bizim verdiğimiz isimlerden oluşurlar. Tümel kavramlar insanın bilincinde oluşmuş olup ayrıca bir varlığa sahip değildir. Aristo ise, Eflatun`un kavram realizmi ile bunun tam karşıtı olan nominalizmin arasında bir tutum almıştır. Ona göre de tümel kavramların bir realitesi vardır, ancak bu realite bireylerin kendisinde bulunur, bireylerin dışında kavramlar ayrıca var olmaz. Aristo da, Eflatun gibi, insanın kendinden var oluşunu kabul eder, bu, insanın kendisinde bulunan bir şeydir (Aster, 2005: 380-382). Bu tartışmalar Ortaçağda da devam etmiştir. Dönem dönem biri diğerine üstün gelen bu üç düşünce çağ boyunca varlığını sürdürecektir. Üç düşünceyi de savunanlar farklı gruplar olacaktır. Örneğin, Realistler, küllilerin gerçek olduklarını ve eşyadan önce var olduklarını iddia etmişlerdir. Onlara göre Tümel gerçeklerdir. En önemli temsilcileri Anselmus ve Champeauxlu Guillaume`dir. İkinci

olarak Konseptüalistler (kavramcılar), genel fikri, küllilerin yalnız ferdî eşyada var olduğunu kabul ve iddia etmişlerdir. Onlara göre Tüeller kavramdırlar. Bu mutedil realizmdir. Temsilcileri, Albertus Magnus ve Saint Thomas`dır. Ancak bunların öncesinde Abaelardus sayılmalıdır (Hançerlioğlu, 1978: 135). Üçüncü ve son olarak Nominalistler, küllilerin ve genel fikirlerin eşyadan sonra var olduklarını ve bu sebeple isimden başka bir şey olmadıklarını, ancak ferdîlerin var olduklarını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre ise Tüeller addırlar. Nominalizmin temsilcileri ise önce Roscelinus, sonra da Ockhamlı William`dır (Bolay, 1990: 240).

Compiègne`de doğan, Loches`ta (Britanya) ders veren ve burada Abaelardus`a hocalık yapan, 1092`deki Rhenis Konsülü`nde itizalcilikle suçlanan ve taşa tutularak öldürölmekten korktuğu için İngiltere`ye çekilen, burada da Anselmus ile tartıştığı için Roma`ya sığınan ve burada kilise ile barışan (Russell, 2002: 165) Roscelinus (1050-1125), Ortaçağ nominalizminin kurucusu sayılmaktadır. Tüeller konusunda sahip olduğu görüş tüm Ortaçağ boyunca sürecektir ve skolâstik çözümlerinin başlıca nedeni olacaktır (Gökberk, 1999: 144). Roscelinus`tan çok sonra bayrağı devralacak olan Ockhamlı William, onun görüşlerini savunacak ve skolâstik çöküşünü hızlandıracaktır.

Cevizci (2002: 945-946), skolâstik dönemin ve felsefenin özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

1. Skolâstik felsefe Hıristiyanlığı anlamaya çalışan bir felsefe olarak gelişmiştir.
2. Bu felsefe, filozoflar arasındaki görüş ayrılıklarına rağmen homojen bir sistem meydana getiren bir felsefedir. Ondaki söz konusu homojenliği sağlayan şey de, skolâstik felsefenin tavrı, yöntemi ve

konularıdır. Buna göre, skolâstik felsefe, genel tavrı itibarıyla, altın çağında bile (XII. yüzyıl), akli inanca ya da vahye tâbi kılan bir felsefe olmakla birlikte, Hıristiyanlığın felsefe ya da akılla bağdaşmaz olmadığını göstermeye her fırsatta dikkat eden bir felsefe olmuştur.

3. Skolâstik dönemde temel sorunsal, insan varlığının kurtuluşu problemidir. İşte bunun içindir ki, Ortaçağda en önemli çaba, kurtuluşla ilgili olarak Tanrı'nın sözünü ya da kelâmını iyice anlama, onu gereği gibi temellendirme çabası olmuştur.

4. Skolâstik felsefenin belli başlı konuları arasında, her şeyden önce Tanrı'nın var oluşu, Tanrı-evren ilişkisi, inanç ve akıl, doğa ile Tanrı'nın inâyeti, iradeyle zihin, devletle kilise arasındaki ilişki, Tanrı'nın mutlak bilgi ile insan özgürlüğünün nasıl uzlaştırılabileceği sorunu ve nihayet kötülük problemi bulunur.

5. Skolâstik felsefenin en önemli tartışma konusu tümeller kavgasından oluşur.

6. XIII. ve XIV. yüzyıllar itibarıyla, bir tür gizemcilik ve doğa felsefesi ile çeşitlenen skolâstik felsefe, şu halde, panteizme, ikiciliğe, materyalizme, ahlâkî determinizme, öznelcilik ve kişisel olmayan bir ölümsüzlük fikrine şiddetle karşı çıkmıştır.

7. Skolâstik felsefe, hazırlık dönemi dışta bırakılacak olursa, ilkçağ felsefesi mirasından tamamen Aristoteles felsefesine dayanmış ve bu dönemde felsefe Aristoteles felsefesiyle özdeşleştirilmiştir.

8. Skolâstik düşüncenin gelişimi üzerinde etkili olan esas etmen, bu felsefenin eğitim alanında kurumsallaşması, yani üniversitelerin

kuruluşu olmuştur. Buna göre, manastır ve kilise okullarından sonra üniversitelerin ortaya çıkışı, Hıristiyan felsefesinin çok sayıda öğrenci yetiştirilmesi suretiyle, bir yapı kazanmasına ve kendisine özgü bir gelenek elde etmesine imkân tanımıştır.

Özellikler arasında Ortaçağ felsefesi tamamen Aristoteles felsefesine dayanmıştır dense de Bolay (1990: 240)'a göre, bu felsefe, Eflâtun ve Aristoteles'i otorite olarak tanımış bir felsefedir.

Skolâstik dönemin filozofları yaptıklarını kendileri için değil, toplum veya Tanrı adına yapmışlardır. Bu nedenle birçok düşünür yazdıkları eserler veya alıntı yaptıkları eserlerde kişi ismi kullanmamışlardır. İnsanlar, kendisinden önce bulunmuş bilgilere bir şeyler eklemekle görevlidirler, fakat isim ve ün önemli değildir (Çüçen,2000: 161).

Ortaçağ felsefesine coğrafi açıdan bakıldığında, özellikle dönemin uygarlık merkezi İtalya başta olmak üzere, bütün bir Avrupa kıtası ile Batı Asya, Mısır, Kuzey Afrika gibi Akdeniz'in Latince konuşulan değişik bölgelerinde yapılmış sayısız felsefe çalışmasıyla biçimlendiği görülmektedir (Ulaş, 2002: 1066). Ancak bu felsefe çalışmaları Hançerlioğlu (2002: 120)'na göre, belli bir çerçevede içinde seyretilmiştir. Örneğin, skolâstik dönemde bir konuyu incelemek demek, o konuda Aristoteles'in ne yazdığını okumak demektir. Daha derin bir inceleme, Aquinolu Thomas'ın, Aristo'nun bu yazısı üzerine ne yazdığını okumak demektir. Bilimsel bir inceleme ise Aristo'nun ve Thomas'ın bu yazılarını tekrarlayan üçüncü bir kitabı okumak demektir (Hançerlioğlu, 1977: 284). Bu nedenle Skolâstik dönemin en önemli kitabı Aristoteles'in Organon'udur (Tuğcu, 2000: 271).

Tanrı'nın sözleri ve ölümden sonraki yaşam konusuna yoğunlaşan Ortaçağ filozofları için deney ya da tartışma söz konusu değildir. Çünkü Tanrı'nın sözü gayet

açıktır ve bunda tartışılacak bir şey yoktur. Bu nedenle XIV. yüzyıla kadar ya da başka bir deyişle Ockhamlı William'a kadar, nominalizm ilk haliyle kalacaktır. Adcılık akımının önemli temsilcisi olan William'dan sonra tartışma ya da yanlışlıklar üzerine düşünme yayılmaya başlayacaktır.

Ortaçağdaki felsefe kolaylıkla gelişim gösterebilmiş bir felsefe değildir. Stageirali filozof Aristo'nun felsefesinin ve Yunanca yazılmış asıl metninin XIII. yüzyıl içinde Konstantiniye'den elde edilip Latince'ye çevrilmesi ile (Vorlander, 2004: 282) başka bir deyişle Batı'ya aktarılmasıyla, kilisenin savunduğu dogmalara karşı kuşkular baş göstermeye başlamıştır. Kilise hemen tedbirini almış ve 1210 yılında yayınladığı bir kararla bu fikirlerin okutulmasını ve yayılmasını yasaklamıştır. Bu karar aynı yıl Paris'te toplanan bir konsülde de onaylanmıştır. Konsülün gerekçesi, başını Amaury de Bene ve David de Dinant'ın çektiği bu tür düşünceleri savunanların heretik oldukları idi. Robert de Courson 1212 yılında Kardinal olduğunda Papa III. Innocent onu, Paris Üniversitesi'ndeki eğitim ve ders programlarını yeniden düzenlemekle görevlendirmiştir. Courson 1215'te yayımladığı kararname ile 1210'daki yasağı biraz daha genişleterek Aristo'nun Fizik ve Metafizik kitaplarıyla bazı özetlerinin okutulmasını yasaklamıştır. Ayrıca bu kararda diğer iki kişiye ek olarak, Mauruci Hyspani adlı birinin görüşlerinin de okutulması yasaklanmıştır. Bundan sonra Paris Piskoposu Etienne Tempier, Fransiskanlarla aynı dönemde yaşamış ve felsefeye büyük katkıları olmuş Dominiken tarikatı üyelerinden Albertus Magnus (Büyük Albert, 1193-1280) ve Aquinolu Thomas (Thomas d'Aquin, 1225-1274)'ın görüşlerine uyarak 10 Aralık 1270'de felsefe ile ilgili olarak 13 maddelik bir yasaklama kararı yayımlamıştır. Bu kararda şöyle denilmektedir:

Papalığın temsilcisi ve Paris Piskoposu saygıdeğer Etienne Tempier, 1270 yılı Saint Nicholas Bayramı günü olan Çarşamba günü aşağıdaki yanlışları tespit ederek yasaklamış ve kasıtlı olarak onları öğreten ya da destekleyen herkesin aforoz edileceğini bildirmiştir:

1. Bütün insanlar için ortak olan bir akıl vardır ve bu sayısal olarak bir tanedir.
2. İnsan düşünen varlıktır demek yanlıştır ya da yanlış söylenmiş bir sözdür.
3. İnsan iradesi ancak zorunluluk altında isteme ve seçme imkânına sahiptir.
4. Bu dünyada (ay altı âlem) cereyan eden şeylerin hepsi zorunlu olarak gök cisimlerine bağlıdır.
5. Âlem kadimdir.
6. İlk insan diye bir şey yoktur.
7. Bedenin sureti durumunda olan nefis, fânidir, bedenin bozulmasıyla bozulur, yok olur.
8. Öldükten sonra bedenden ayrılan nefsin maddi olarak cehennemde azap görmesi imkânsızdır.
9. İrade hürriyeti edilgen (sübjektif=münfail) bir güçtür, etkin (fâil) değildir. Onu istek gücü zorunlu olarak harekete geçirir.
10. Tanrı, cüzîleri bilmez.
11. Tanrı, zatından başka hiçbir şeyi bilmez.
12. İnsanların fiilleri ilâhi inayete bağımlı değildir.
13. Bozulmak ya da fâni olmak özelliği bulunan herhangi bir şeye Tanrı, bozulmama ya da bâki kalma imkânı veremez (Karlığa, 2005: 171-173).

Görüldüğü üzere kilise, doğru ya da yanlış, savunduğu düşünceleri tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında kovuşturmak için elinden geleni yapmıştır. Hatta bunun için

en kuvvetli silahı olan aforoz yetkisini de kullanmıştır. Ancak bu çabaları çok uzun süre işine yaramayacaktır. Yasaklamaya çalıştığı her düşünce zamanı geldiğinde birileri tarafından her ne pahasına olursa olsun dile getirilecek, bu düşüncelerin bazıları kabul görürken bazıları zamanla ortadan kaybolacaktır.

Skolâstik felsefeyi kendi içerisinde gösterdiği farklılıklara göre üç ana döneme ayırmak felsefe tarihçilerinin genellikle uyguladıkları bir yöntemdir.

Erken Skolâstik; VIII. ve XII. yüzyıllar arasındır. Fransa`da gelişip diğer Avrupa ülkelerine yayılan (Çüçen, 2000: 162) skolastiğin bu devrinde en tipik temsilci, sadece skolastiğin değil, Ortaçağın da en önemli düşünürlerinden, 1093-1109 yılları arasında İngiltere`de Canterbury başpiskoposluğu yapmış (Gökberk, 1999: 142), Bec Manastırı`ndaki keşişlik görevi yanında yürüttüğü başpiskoposluğu sırasında VII. Gregory`nin ilkelerini izlemiş ve bu nedenle kralla ters düşmüş olan (Russell, 2002: 142) Anselmus (1033-1109)`tur. Sonrasında Champeaux`lu Guillaume gelmektedir (Hançerlioğlu, 1978: 135). Felsefe spekülâtif ve rasyonalist bir ilâhiyattan ibarettir. Bu devrede, en yüksek dinî gerçeklerin akılla aydınlatılabileceğine inanılmıştır. Yeni Eflâtunculuğun hâkim olduğu bir devredir. Allah-insan münasebeti ön plandadır. Dönemin diğer önemli düşünürleri “mantık kendi başına kansız kalır; eğer başkaları tarafından kavranamazsa, hiçbir düşünce ürünü taşımaz” diyen (Le Goff, 2006: 124) Salisbury`li John ve Clairvaux`lu Aziz Bernard (1091-1153)`dır.

Yüksek Skolâstik; XII. ve XIV. yüzyıllar arasındır. Skolâstiğin yükseldiği bu evrede tamamen Aristoteles hâkimdir. Felsefe ilahiyattan ayrılmaya başlayacaktır. Bu devrin anlayışı, dinin ancak bazı esaslarının akılla temellendirilebileceği, geri kalanlara ise sadece iman etmek gerektiği merkezindedir. Bu dönemin ilk büyük düşünürleri

Auvergne`li William ve Robert Grosseteste`dir. Sonrasında ise Bonaventura, Albertus Magnus, Aquinalı Thomas, Roger Bacon ve Duns Scotus gelecektir.

Geç Skolâstik; XIV. ve XVI. yüzyıllar arasındadır. Bu devrede felsefe ilahiyattan tamamen ayrılacak ve skolâstik sona erecektir. İmanla ilim arasındaki zıtlık fazlalaşmıştır; dogmaların akılla ispatının mümkün olduğu görüşü kabul edilmemektedir. Bilginin konusu artık doğa olacaktır. Bu devrin karakterini, aynı zamanda Rönesans`ın da hazırlayıcıları olan Voluntarizm, İndividualizm ve Nominalizm oluşturacaktır (Bolay, 1990: 240).

Geç skolastik dönemin en önemli düşünürü Ockhamlı William`dır ve Michelet ( 1948: 7)`e göre Ockham, felsefeyi Abaelardus (1079-1142)`un bıraktığı noktaya tekrar getirerek, skolastiği ortadan kaldırmıştır.

Cevizci (2002:946)`ye göre ise skolâstik felsefe kendi içinde 4`e ayrılmaktadır. Sayılan dönemlerden önce bir de hazırlık dönemi yaşanmıştır ve VIII. ve IX. yüzyıllar arasındaki bu dönemde, üzerinde durulacak problemler öbeği, Patristik felsefenin (kilise babaları felsefesi) büyük düşünürü Aziz Augustinus`un oluşturduğu genel çerçeveden hareketle, yavaş yavaş belirmeye başlamış ve bu problemlerle ilgili olarak ilk çözüm denemeleri gerçekleştirilmiştir. Dönemin en etkili düşünürü olan İrlanda`lı John Scotus Erigena (yak. 810-877), Boethius²`tan yararlanarak, skolastik yöntemi geliştirmeye çalışmıştır. Fransa Kralı II. Charles tarafından saray okuluna öğretmen olarak getirilen Erigena`nın, doğanın bölünmesi üzerine De Divisione Naturae adlı bir eseri vardır (Gökberk, 1999: 141). Matematik ve doğa felsefesi alanında önemli çalışmalar gerçekleştirmiş olan Gerbert ile, diyalektiği teolojiye uygulama girişiminde

² Boethius of Dacia, Paris Üniversitesi`nde hocalık yapmış XIII. yüzyıl eğitimcilerinden biridir. Bir Aristoteles uzmanı olarak onun mantık yorumlarını ve Meteoroloji`sinin 4. kitabını yazmıştır. Boethius of Sweden ismiyle de anılmaktadır. Bazı doktrinleri 1277`de Paris Piskoposu tarafından yasaklanmıştır. (Gülñihal Küken, Ortaçağda Eğitim Felsefesi, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s. 569)

başarı kazanmış olan Chartres`li Fulbert ve teolojiyi rasyonelleştirme hareketinin öncülüğünü yapmış olan Tours`lu Berengar dönemin diğer önemli simalarıdır.

Ortaçağ felsefesinin çeşitli görevleri vardır ama bunlar arasında en önemli olanı, ‘Santia’ (Sententia) kitaplarını derlemek, Santialar arasındaki uyumsuzlukları ve çelişkileri ortadan kaldırmak, uyumlu hale getirmektir. Santia, kilisenin kabul ettiği otoritelerin söyledikleri ve yargılarıdır. Bu kitapların en ünlüsü tüm katedrallerde ve manastırlarda okutulan, 1148 ve 1151 arasında Paris Piskoposu olan Petrus Lombardus (d. 1110 Novara, ö. 1160 Paris) tarafından yazılan Sententiarum Libri IV`dür. Türkçe söylenişiyle Yargılar 4 Kitap`tır. Skolâstik filozofu için Sententialar arasında herhangi bir anlaşmazlık olmadığını kanıtlamak en yüce amaç olmuştur. Bu uzlaştırma işlemi için kullanılan yöntem, Abealardus`un aynı adlı kitabından dolayı ‘Sic et non’ (Evet ve Hayır) adı verilmiştir. Buna yöntem göre, aralarında uzlaşmazlık olan kitaplar, konularına göre ayrı ayrı yazılmış ve masanın üzerine karşılıklı olarak konularak tartışmaya açılmıştır (Tuğcu, 2000: 271-272). Çüçen (2000: 161)`e göre, Abealardus (1079-1142) 157 çelişkili konuda ürettiği bu ‘tez-antitez-sentez’ yöntemiyle, otoriteye göre bir uzlaştırma yoluna gitmiştir. Evet ve hayır gibi yanıtları otorite ışığında gidermeye çalışmıştır. Görülüyor ki, kilise bu konuda da kendi isteğini yerine getirmek, tutarlılığını kanıtlamak için böyle bir yola başvurmuştur. Başarılı da olmuştur. Yalnız iman ile akıl arasındaki bu sağlamlaştırılmış ilişki ve verimli işbirliği Ortaçağın sonlarına doğru yavaş yavaş kaybolmaya başlayacaktır. Felsefe artık Hıristiyan dininden bağımsız olarak, hatta onunla çelişki içinde, kendisi için ve kendi başına geliştirilecektir (Maurer, 2002: 48). Felsefenin bu değişimleri yaşadığı dönem, birçok alanda gelişmelerin yaşandığı dönem olan Rönesans dönemi olacaktır. Bu şekilde düşüncelere ön ayak olanların başında ise Descartes (1596-1650) gelecektir.

XIV. yüzyılda yavaş yavaş kaybolmaya başlayacak olan skolâstik felsefe anlayışının bu kayboluş serüvenini Weber (1938: 127) şu şekilde tanımlamıştır:

Kilisenin kanununa perçinlenmiş olan Hıristiyan düşüncesi, dik kıyıları arasında sıkışmış fakat yatağı dar olduğu ölçüde derin bir nehre benziyor. Kendisini sıkan dogmadan çıkamadığından, onu o kadar iyi ve o kadar uzun zaman derinleştiriyor, kazıyor, yontuyor ki, nihayet sarsmaya muvaffak oluyor.

Burada bahsedilen Hıristiyan düşüncesi, kendisini sıkan dogmadan çıkamayan düşünce skolâstik felsefe olmalıdır. Çünkü bu felsefede kilise, kendi dogmalarını desteklemesi konusunda filozoflara baskı uygulamış ama bu baskı o denli artmıştır ki, kendi düşünceleri sarsacak duruma gelmiştir.

Skolâstik felsefenin yıkılışının nedenleri arasında birçok madde sayılabilmektedir. Örneğin, skolâstik kilise yasaları ile aklın yasalarının birlikte hareket edebileceğini savunmuştur. Bunu temellendirmek için de çok çeşitli yollar denemiştir. Ancak tam olarak başarı sağlayamamıştır. Kilisenin baskısından çekinmeyen bazı din adamlarının bu düşüncenin doğru olmadığını söylemeye cesaret edebilmesi skolâstiğin çöküşünü başlatmıştır.

Diğer bir neden olarak Aristoteles'e dayanan skolâstik felsefenin yine Aristoteles nedeniyle sarsıldığı söylenebilmektedir. Çünkü o güne kadar bilinmeyen, bilinildiği sanılan eserler yanında yeni eserler de tercüme edilmeye başlanmış ve görülmüştür ki, bugüne kadar bilinen Aristoteles felsefesi tam olarak doğru değildir. Yeni bilgilerle felsefe yeniden temellendirilmeye çalışılsa da başarılı sonuçlar çıkarılmayınca skolâstik temellerinden sarsılmıştır.

Ortaçağ insanı çağın sonlarına doğru artık bağımsız yaşama isteğine karşı koyamaz duruma geldiğinde skolâstik de kendiliğinden bir çözülme sürecine girmiştir. Her alanda kendini gösteren bağımsızlaşma duygusu felsefede de kendini gösterecek ve artık çoğunluk istediğini söyler hale gelebilecektir. Bu insanların amaçlarının farklılığı, skolâstikteki tek amaç idealinin ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Böylece Rönesans`ın ipuçları daha belirgin hale gelmeye başlayacaktır.

1.1.6. Yüksek Öğretim

Ortaçağda yüksek öğretimin temel taşı üniversitelerin kurulması XII. ve XIII. yüzyılları bulmuştur. Ağaoğulları ve Köker (2004: 209)`e göre, çoğu planlanmış bir biçimde değil de kendiliğinden gelişen ilk üniversiteler, ünlü hocaların etrafında toplanan öğrencilerin, kendi ortak çıkarlarını, kilise yetkilerine karşı ya da kendilerini, örneğin kalacak yer için fahiş kira istenmesi gibi zorlamalara karşı korumak amacıyla örgütlenmeleri sonucunda kurulmuştur. Bu tarihe kadar eğitim kilise okullarında sürdürülmektedir ve bu okullar üniversitelerin temelini oluşturmuşlardır. Tersine bir görüşe göre; üniversite, Yunan-Roma dünyasının bir ürünü olmadığı gibi, kendisinden önce var olan katedral veya manastır okullarından da kaynaklanmamıştır; aksine organizasyon ve içerdiği araştırma/egitim faaliyeti bakımından farklılık arz etmektedir (Makdisi, 2004: 326). Manastır okulları ve piskoposluk okulları olmak üzere ikiye ayrılan bu okullarda eğitimin temeli dinî karakterlidir. Amaçları dini doğru öğretmek ve Hıristiyanlığı yaymak olan bu okullardan manastır okulları parasız eğitim verirken, piskoposluk okulları zenginlerin para ödeyerek yoksulların ise parasız eğitim gördükleri okullar olmuşlardır. Bu zamana gelmek, bu tür atılımların gerçekleşmesi çok kolay olmamıştır. Ural (2000: 136)`a göre, XII. yüzyılda papa, önce fizik sonra da tıp tahsilini, okuma yazma bilen tek zümre konumundaki kilise mensuplarına yasaklamıştır.

Böylelikle bu yüzyıla kadar olan bilimsel faaliyetler durdurulmuştur. Ancak birkaç kişi bu durumu bozarak istisna haline gelmişlerdir. Bunlardan biri ve belki de en önemlisi en büyük yapıtı İngiliz Kilisesi'nin Tarihi olan (McNeill, 2004: 371) Venerabla Bede (Baeda Venerabilis) (673-735)'dir. Bulunduğu manastırın en fazla 50 km. uzağına gittiği söylenen Bede, Batı dillerinde "AD" (milattan sonra) şeklinde kullanılan kısaltmayı (Anna Domani; İsa'nın doğuş yılı) ortaya çıkaran kişidir. Orijinal çalışmaları olmayan Bede'yi önemli kılan şey, Ortaçağın bilimsel anlamda durduğu bir dönemde yaşamış olmasıdır.

Üniversiteleşmeyi tetikleyen bir diğer unsur da Goliardlar'dır. Hiçbir sabit mekânları olmayan, gelirleri, hiçbir mülkleri olmayan bu fakir öğrenciler, hoşlarına giden hocayı izleyerek ya da ün kazanan hocanın yanına giderek entelektüel maceraya atılmışlar, verilen eğitimin peşinde kentten kente dolaşmışlardır (Erol, 2005: 84). Zamanla bu hocaların etrafındaki öğrenci sayısı artacak ve ders vermek için mekânlar kullanılmaya başlanacaktır. Görüldüğü gibi üniversiteleşme süreci planlı programlı gelişmiş bir süreç değildir, kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Ortaçağın duraklama dönemini bitirecek etkenlerin başında çeviri faaliyetleri gelmektedir. Bu çeviriler sayesinde başlayacak olan bilimsel canlanma, Rönesans'ın içlerine kadar uzanacak çalışmaları başlatacaktır. Çalışmaları başlatanlardan biri, ileride Duns Scotus, Roger Bacon ve Ockhamlı William'ın da görüşlerini savunacağı, Robert Grosseteste olacaktır.

Kentlerin gelişmesiyle okullar kentlere yönelmiş ve yeni okullar açılmaya başlanmıştır. Günlük yaşama biçimi, ticaretin gittikçe gelişmesi, kentlerin kurulması, kent kültürünün yavaş yavaş gelişmeye başlaması da okulların açılmasını ve yayılmasını etkilemiştir. Bir başka deyişle yerel ilişkilerden daha evrensel ilişkilere doğru bir

dönüşüm yaşanmıştır; gereksinimi karşılamak üzere de kent okulları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlik de, özellikle XII. yüzyıldan başlayarak eğitim ihtiyacını karşılamak üzere bir meslek olarak kendini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte bu dönemlerde kişiyi küçük yaşlarda alıp eğitmek gibi önemli bazı değişiklikler yaşanmıştır. Bunu en iyi örneği olarak Thomas Aquinas gösterilebilmektedir. Beş yaşında manastıra verilen Aquinas oradan 35-36 yaşında bir Magister, bir hoca olarak ayrılmıştır (Sayın, 2005: 182). Ayrıca bu dönemde Fransisken ve Dominiken gibi tarikatların ortaya çıkışı ve üniversitelerin kurulmasıyla buralarda görev alışları da yüksek öğretimin gelişmesine yardımcı olmuştur. Ancak tarikat mensubu kişilerin üniversitelere girmesi kolay olmamıştır.

Yüksek öğretimin gelişmesinde Aristoteles'in metnlerinin önce belli başlılarının sonra da hemen hemen hepsinin Latince'ye çevrilmesinin de etkisi büyük olmuştur. Sonraları çeviriler için özel çalışmalar yapılmasına neden olan bu gelişme neticesinde felsefe yeni bir boyut kazanacak ve ileride Rönesans'ın doğuşuna kadar gidecek olan yolu açacaktır. Grant (1986: 23), çeviri faaliyetleri ışığında bir üniversite tanımını yapmayı seçmiş ve üniversitenin, büyük hacimli yeni bilginin Batı Avrupa'da yönlendirilmesi, özümsemesi ve genişletilmesi için kuramsal bir araç, gelecek kuşaklara bırakılacak ortak entelektüel mirasın belli bir kalıba dökülmesi ve yaygınlaştırılması için iyi bir alet olduğunu belirtmiştir.

Tuleytula'nın 1087'de VI. Alfonso tarafından alınması ve Krallığın başşehri yapılmasıyla Arapça'dan Ortaçağ Avrupasının ortak bilim dili olan Latince'ye tercümelerin altın çağı da başlamış olmaktadır. 1126 ve 1151 yılları arasında Tuleytula (Toledo) başpiskoposluğu yapan Fransız asıllı Raymond de Sauvetat o sıralarda Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman unsurların gerçekleştirmeye çalıştıkları bilimsel ve kültürel

ortamdan yararlanarak Tuleytula`da, Bağdat`taki Beyt`ül- Hikme`yi andıran bir tercüme okulu kurmuştur. Bu okulda İslam düşünürlerinin büyük bir kısmının genellikle Kurtuba`dan getirilen eserleri Latince`ye çevrilmiş ve yapılan bu tercümelemler hemen Chartres Okulu`na ulaştırılarak böylece bütün Hıristiyan aleminin yararlanması sağlanmıştır. Bu okulda ve genel olarak Ortaçağda takip edilen usule göre, Dominic Gundisalvi ile ilk defa olarak tercüme faaliyetleri başlamış olmaktadır (Küken, 2001:48-49). Latince`nin Ortaçağ Avrupasındaki önemine bakıldığında, çok büyük bir yer kapladığı görülmektedir. Okuma bilmek, kısaca Latince okumayı bilmek olarak algılanmaktadır. Bazı bölgelerde ulusal diller kullanılıyor olsa da bu, cehaletin belirtisi olarak değerlendirilmektedir (Bloch, 2005: 123). Bu nedenle yapılan çeviriler Latince dilinde yapılmıştır.

XIII. yüzyılda başlıca üç tür üniversite ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, kilise kuruluşları olup, usta ve öğrencilerin bir şansölye yönetiminde, kapalı bir örgüt oluşturmaları sonucu gelişmiştir. Bu tip üniversitelere örnek olarak Paris, Oxford ve Cambridge gösterilebilmektedir. İkinci olarak, Bologna ve Padua üniversitelerinde olduğu gibi, öğrenciler tarafından seçilmiş bir rektörün yönetimindeki kent üniversiteleri gelmektedir. Üçüncüleri ise, Papalığın icazeti altında faaliyet gösteren ve hükümdarların kurduğu devlet üniversiteleridir. Bunlara örnek olarak ise, Sicilya Kralı II. Frederick`in kurduğu Napoli ve Kastilya`lı III. Ferdinand`ın kurduğu Salamanka üniversiteleri gösterilebilir (Mason, 2001: 101). Erol (2005: 84)`a göre ise, Paris Üniversitesi hocalar tarafından oluşturulmuş bir lonca idi. Bologna Üniversitesi öğrencilerin oluşturduğu bir lonca idi. Oxford, Cambridge ve Padua Üniversiteleri ise diğer üniversitelerden gelen, ders boykotu uygulayan hocalar tarafından kurulmuştur.

Üniversite adı ilk olarak Bologna Üniversitesi için kullanılmıştır. Bologna coğrafi konumu nedeniyle öğrenci ve göçmenlerin uğradığı bir yer durumundadır. Çünkü İtalya'daki tüm yolların kesiştiği bir noktada bulunmaktadır.

Bologna Avrupa'nın ilk ve en büyük hukuk okulu olmuştur. Lisansüstü öğrencilerinin çoğu Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen Bologna'da öğrenciler, her yönleriyle ağırlıklarını hissettirmişlerdir. Örneğin, öğrenciler rektör seçimlerinde, hocaların bir üst rütbeye atanmalarında, kalacak yer seçiminde önemli rollere sahip oldukları gibi, halka açık toplantılar ve bilimsel ve sosyal etkinlikler de düzenlemişlerdir.

Eğitim süresi 5 yıl olan üniversiteyi bitirenlere diploma verilmektedir. Eğitimini yükseltmek isteyen için teoloji hariç 7 ila 8 yıl eğitim süresi belirlenmiştir. Teoloji konusunda yükselmek isteyenler için zaman daha uzundur. Çünkü teoloji "bilimlerin kraliçesi" (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 209)'dir ve diğer bilim dallarından çok daha üstün görülmektedir.

Ortaçağın ikinci yarısında Kuzey İtalya şehirlerinin birçok yöneticisi tarafından, bilim ve felsefe ile uğraşanlara çeşitli imtiyazlar tanınmıştır. Bu imtiyazların bir kısmı şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Bologna Okulu'nda hocalık yapan herkesin, her türlü mal ve can güvenliği teminat altında idi. Herhangi bir bilginin evine tecavüz, mukaddesata tecavüz sayılmaktaydı.
- Bilginlerin hırsızlık olaylarından uğradıkları zararları tazmin edilmekteydi.
- Bilginlerin evlerinin bulunduğu mahalleler gürültü ve kötü koku gibi rahatsız edici durumlardan korunmaktaydı.

- Bilginlerin şehre istedikleri kitapları getirmelerine müsaade edildiği gibi, şehre girişlerinde hiçbir vergi ve ceza da ödemezlerdi. Ortaçağın sonu ile Rönesans'ın ilk dönemlerinde Bologna'ya gelen bilginlerin ihtiyaçları olan kitaplar ve onların diğer zarurî gereksinimleri Bologna şehir idaresi tarafından karşılanmaktaydı.
- Bilginler şehir halkından askerî hizmetler için toplanan vergi ve paralardan muaf oldukları gibi kendileri de vergi ödememişlerdir.
- Bologna'daki üniversite rektörleri protokolde Bologna şehri başrahibinin dışındaki kentin bütün resmî ve dinî idarecilerinin önünde yer almışlardır.
- Bütün seçimlerde rektörün oyu iki oy sayılmıştır.
- Yabancı hocalar yerli vatandaşlar için geçerli olan bütün kamusal hak ve korumalara sahip bulunuyorlardı.
- Bologna idarecileri bilim adamlarına her türlü alış veriş serbestisi hakkını vergisiz olarak tanımışlardır (Sarıkavak, 2004: 765-766).

Bu maddeler de göstermektedir ki, bilimsel faaliyetlerin önemini kavrayan idareciler bilginlerin her türlü ihtiyacını karşılayarak, onların sadece bilimle uğraşmaları için ne gerekiyorsa yapmaktan çekinmemişlerdir.

Padua Üniversitesi, doğa felsefesini o zamanın bilimsel yöntemini göstermek için öğreten, öncelikle bir tıp okulu olmaktaydı. Bu nedenle, XV. ve XVI. yüzyıllar boyunca Padua'da yöntem konusunda tartışmalar meydana gelmiştir. Burada doğa felsefecileri dikkatlerini öncelikle etkin nedenlere çevirirken, bir yandan da gözlem yapmanın gerekliliğini vurgulamışlardır (Mason, 2001: 110).

XII. yüzyıl başlarında Paris'te üç büyük okul bulunmaktadır. Bunlar Notre-Dame Katedrali, St. Victor ve St. Genevieve'dir. Bu okullar Paris'in Hıristiyanlığın bir

merkezi olması konumunu sağlamaktaydılar ve onu bir ‘öğretmenler şehri’ yapmaktaydılar. Bu katedral okullarından sonra üniversite ortaya çıkmıştır. Böylece 1170`den itibaren Paris Üniversitesi şekillenmeye başlamıştır. Yaklaşık 1180 yıllarında ilk ve en erken fakülte bir İngiliz olan Josce of Londen tarafından kurulmuştur. Makdisi (2004: 327)`ye göre, dominus Jocius de Londoniis, bu üniversiteyi, 1180`de Kudüs`e yaptığı hac ziyaretinden sonra vakıf şeklinde ve ‘a domus pauperum’ adını vererek kurmuştur. Daha sonra ‘Collège des Dix-Huit’ (onsekiz fakir öğrenci) adını alan bu ‘college’, vakfedilmiş bir ‘hospicium’ (yabancılara, muhtaçlara barınma imkânı sunan mekan)`dan başka bir şey değildir. Yavaş yavaş hocalar ve öğrenciler kendilerini sanat, teoloji, hukuk ve tıp olmak üzere dört fakülte halinde gruplanmışlardır. Sanatlar akademisi geleneksel trivium ve quadrivium öğretisini sürdürmüştür. Diğer üç fakülte ise zamanlarındaki gelişen ihtiyaçlara cevap vermek üzere yeni ve geniş organizasyonlar kurmuşlardır. Sanatlar fakültesi ikinci dereceden bir fakülte konumundadır. Diğer üçü daha üst derecede bulunmaktadır ve Teoloji fakültesi en üst derecede olan fakültedir (Küken, 2001: 53-54).

Paris Üniversitesi`ne İngiltere, Almanya ve İtalya`dan gelen öğrenciler burada öğrendikleri ile Oxford ya da Bologna gibi üniversitelerde hocalık yapma mertebesine kadar ulaşabilmişlerdir. Önemli öğrenci ve hocaları arasında Aziz Bonaventura, Albertus Magnus, Aquinaslı Thomas, Roger Bacon, Romalı Giles, Brabantlı Siger, Paris Üniversitesi`nde “dünyevî” üstad olarak adlandırılan (Robert Pasnau, “Divine Illumination”, <http://plato.stanford.edu/entries/illumination/>) Gentli Henry³ ve Duns

---

³ Henry of Ghent, 1217-93 yılları arasında yaşamış Belçika`lı teolog ve filozoftur. Tournai ve Brugge`da resmi bir kilisedeki hizmetinden sonra 1276`dan itibaren Paris`te teoloji öğretmiştir. En önemli eserleri, Summa quaestionum ordinariarum (Summa of Ordinary Quaestions) ve Quodlibeta (Quodlibetal Quaestions)`dır. XIII. yüzyılın son çeyreğinde Paris`teki Yeni-Augustinizm hareketinin önde gelen temsilcilerindendir. (J. F. W., “Henry of Ghent”, The Cambridge Dictionary of Philosophy, America 1997, s. 322)

Scotus sayılabilmektedir. Paris Üniversitesi Aristotelesçilik çizgisinde ilerleyen bir üniversite olmuştur (Cevizci, 2002: 815). Bunun yanında ilklere ev sahipliği yapan üniversitede yaşanan bir diğer sistem “kolej sistemi” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemde fakir öğrencilerin barınması ve eğitimlerini sürdürmeleri için zengin hayırseverler veya bazı kilise mensupları tarafından yaptırılan kurumlar bulunmaktadır. Bu sistem sayesinde üniversiteler mülklere sahip olmuş ve yerleşik düzene geçişler başlamıştır. Ayrıca yine bu düzen içinde kitap bağışları başlatılmış ve ilk üniversite kütüphanelerinin de temelleri atılmıştır (Erol, 2005: 87).

Eğitiminin ana çizgilerine bakıldığında özgür sanatları öğretmek için en az altı yıl öğrenim görmüş ve 21 yaşında olmak gerektiği görülmektedir. Özgür sanatlarda usta olanların 8 yıl daha öğrenim görerek daha sonra Tanrıbilimci de olabildiği üniversitede, bu yolu seçenler için en az 34 yaşında olma zorunluluğu getirilmiştir (Jeauneau, 1998: 77). Ayrıca hangi dalda eğitim verecek olursa olsun, öğretim elemanı olacak kişinin daha önce hiçbir yüz kızartıcı suçu işlememiş olması gerekmektedir (Rukancı ve Anameriç, “Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale”, <http://bilgielge.humanity.ankara.edu.tr/ogrelfiles/ha/ortacag-universite.pdf>).

Paris Üniversitesi yanında Oxford Üniversitesi de Avrupa'nın en eski üniversitelerinden biridir. Öğretim kadrosu tarafından yönetilen, yüksekokulların birleşmesiyle örgütlenen üniversite, bir ders programı, korunaklı geniş bir kütüphane (Bodleian Library) ve sınav yönetimi şeklinde örgütlenmiştir. İlk yüksekokulu 1249'da kurulmuştur (Isaacs ve Martin, 1990: 404). Oxford Üniversitesi daha çok Augustinus çizgisinde yol alan bir üniversitedir (Cevizci, 2002: 815).

Öğretim üyeliği yapabilirlik belgesi olarak icazet, XII. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. İlk kez Papa III. Alexander'ın 'decretal' adlı fermanında adı geçmiştir. Bu bir öğretim üyeliği belgesidir ve 'licentia docendi' denilmektedir.

Paris'te öğretim üyeliği belgesi verme yetkisini elinde bulunduran kişi şansölye'dir. Bir hoca öğretim üyeliği belgesini aldığı anda, başlama merasimi denilen resmi bir merasimle üstadlar birliğine kabul edilmektedir. Belgeler ise papalar tarafından düzenlenmektedir (Makdisi, 2004: 388-390). Ancak şansölye licence (lisans) verme hakkını 1213'te fiilen kaybetmiştir. 1219'da dilenci tarikatların üyelerinin üniversitelere girmeleri nedeniyle, bu yeniliğe karşı çıkmak isteyen şansölye, son ayrıcalıklarını da kaybetmiştir. Hatta 1301'de okulların resmi başkanı olmaktan da çıkmıştır (Le Goff, 2006: 97).

Üniversitelerin herhangi bir kuruma bağlı olmaksızın özerkliklerini kazanmaları kolay olmamıştır. Bunun için çeşitli aşamalardan geçmeleri gerekmiştir. Bu olaylardan en önemlileri 1229'da Paris'te öğrencilerle krallık kolluk güçlerini karşı karşıya getiren kanlı çarpışmalar olmuştur. Bu çarpışmalardan sonra, üniversite özerkliği bir daha kaybedilmemek üzere kazanılmıştır. Bu kavgada, birçok öğrenci kraliyet muhafızları tarafından öldürülmüştür. Bunun üzerine üniversitenin büyük bölümü greve giderek Orléans'a çekilmiştir. İki yıl boyunca Paris'te hemen hemen hiç ders yapılmamıştır.

Üniversitelerin karşılaştıkları zorluklardan biri de burjuvalar cephesinden gelmiştir. Komün burjuvaları üniversite topluluğunun kendi yargı yetkileri dışında kalmasından rahatsız olmakta; bazı öğrencilerin faili olduğu kavga, gürültü, hırsızlık ve cinayetlerden endişelenmekte, hocaların ve öğrencilerin kiralrı düşürerek, zahire fiyatlarına narh koyulmasını dayatarak ve ticari işlemlerde adalet ölçülerine saygı

gösterilmesini sağlayarak, kendilerinin ekonomik güçlerini sınırlandırmalarına rıza göstermemektedirler.

Üniversitelerin bu çatışmalardan galip çıkmalarının nedeni papalık gibi güçlü bir makamı arkalarına almış olmalarıdır. Paris`te loncaya ilk ayrıcalıklarını tanıyan, Papa III. Celestinus`tur; özerkliği ise esas olarak III. Innocentius ve IX. Gregorius tanımlanmıştır. Papalık temsilcisi Kardinal Robert de Courson 1215`te üniversiteye ilk resmi statülerini vermiştir. Papa IX. Gregorius, ünlü “*Parens scientiarum*” fermanıyla üniversiteye yeni statüler vermiş ve bunların üniversitenin *Magna Carta*`sı olduğunu söylemiştir (Le Goff, 2004: 100). Böylece kilise üniversiteyi kendi egemenlik alanına alarak kendi isteklerini yaptırmak için ayrı bir yol bulmuştur. Kilise daha sonraları 1229`da Toulouse Üniversitesi`ni çok hızlı bir kararname ile kuracak ve kurulma nedeni olarak da sapkınlığa karşı mücadele etmeleri gerektiğini, üniversitenin bu doğrultuda hareket edeceğini söyleyecektir.

1.2. KİLİSE VE ETKİLERİ

1.2.1. Ortaçağ Avrupasında Kilise

Kilise, Ortaçağın ikinci yarısında bir kurum haline dönüşen ve Ortaçağ Avrupasında hemen hemen her konuda belirleyici roller oynayan, Hıristiyanların kutsal mabedidir. Başka bir deyişle, Ortaçağın temel dinamiklerinden biri konumundadır. Kilise kelimesi, Yunanca ‘toplantı’ anlamı taşıyan ‘*Eklesia*’ sözcüğünden gelmektedir. Ancak bu basit bir toplantı değil, davet ile bir araya gelmiş bir toplantıdır (Aydın, 1995: 65–66). Tuğcu (2000: 247)`ya göre ise, kilise, VI. yüzyılın başlarından itibaren tarihte görülmedik yeni bir yönetim biçimi, yeni bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. IV. yüzyıldan itibaren de, Hıristiyanların birbirlerini tanımak için kullandıkları balık resminin yerini “Haç” sembolü almıştır.

Bir örgüt olarak da nitelendirilebilecek olan kilisede ‘öğretmenler’, ‘din büyükleri’, ‘piskoposlar’, ‘başkanlar’ gibi farklı statüler bulunmaktadır. Bloch (2005: 459), kilise örgütünün kademelerinde yaşam tarzı, iktidar ve itibar açılarından sonsuz çeşitlilikte insanların yer aldığını belirtirken; Tanilli (2001: 58)`ye göre ise küçük bir hiyerarşi şeklinde örgütlenen kilisede, eskiler ya da yaşça kıdemliler (presbyteri), gözeticiler (episkopi), ve bahtsızlara yardımla görevli kadın ve erkek arkadaşlar (diyakozlar) bulunmaktadır. Hepsinin üstünde ise ‘Papa’ yer almaktadır. Papa, ruhani devletin başkanı konumundadır. Papa kelimesi ‘Baba’ kelimesinden yola çıkılarak kullanılmaya başlanmıştır. Hıristiyan inancında bulunan ‘Üçleme’ kavramı, ‘Baba, Oğul, Kutsal Ruh’ tanımlamasıyla netlik kazanmaktadır. Burada geçen Baba, Tanrı`yı; Oğul, Hz. İsa`yı; Kutsal Ruh ise Hz İsa`nın gelecekte dirilecek olan ruhunu sembolize etmektedir. Ancak bu nitelendirmeler Hıristiyanların peygamberi olan Hz. İsa`nın yaşadığı dönemde ortaya çıkmış değildir. Tıpkı M.S. 325`teki İznik Konsülü`nde dört İncil nüshasının belirlenişi gibi, Hıristiyanlığa ait belirleyici unsurların tümü, Hz. İsa`nın ölümünden en az yüz yıl sonra açıklığa kavuşturulmuştur.

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde halk tarafından seçilen din görevlileri, kilisenin güçlenerek hiyerarşik bir düzene geçmesiyle birlikte üstten atanır olmuşlardır. Üstten atanan bu görevlilerden biri piskoposlardır. Piskopos kelimesi Yunanca ‘Episkopos’ kelimesinden gelmektedir ve ‘denetleyici’ anlamı taşımaktadır. İlk kiliseleri Havarîlerin kurduğuna ve bu kilisenin başkanlarının piskoposlar olduğuna, dolayısıyla piskoposların Hz. İsa`nın vekilleri olduklarına inanılan bu çağda, kilisede görev alan herkese Clerus (Klerk) denilmektedir. Clerus kelimesi İngilizce ‘clear’ sözcüğünden türetilmiş bir kelimedir ve ‘temiz insanlar’ anlamına gelmektedir. Clerus kelimesiyle kastedilen grubun diğer adı da Ruhban Sınıfı`dır. Kilise dışında yer alan insanlara ise

Laicus yani 'lâik' denilmektedir. Laik, sade vatandaş anlamı taşımaktadır. Laik kelimesi daha sonraları üniversite elemanları için de kullanılacaktır. Ama her ne olursa olsun 'laik' olan kişiler, kilise mensubu olmayan kişilerdir.

Ortaçağda kilise, Tanrı merkezli bir kilisedir. Öğretisi ise, Mesih'in; 'her şeyi bırak ve beni izle' buyruğunu gerçekleştirmektir (Küken, 2001: 85). Kilise sosyal, ekonomik ya da kültürel her konuda çoğu yetkiyi elinde bulundurmaktadır. Hayatın her alanında Papalığın dediği herhangi bir şey yapılmadığında kullanılma ihtimali çok büyük olan aforoz yetkisinden çekinen insanlar, ilk dönemlerde sorgusuz sualsiz her denilene uyum göstermeye çalışmışlardır. Ayrıca Ortaçağ insanı gibi korunmaya muhtaç insanların sığındıkları kralların ya da beylerin, çıkar sağlamak ya da kabul görmek, nedeni her ne olursa olsun, papaların sözlerine uydukları dikkate alınır, onlara tâbi olan insanların da bu uyuma katılmaları çok da yersiz olmasa gerekir. Gilson(2003: 286)`un şu sözleri Ortaçağ insanının kiliseye olan tabiiyetinin sebebini bir dereceye kadar da olsa açıklar niteliktedir: "... gördükleri ve sevdikleri her şey, onlar için, Tanrı'nın eserinden başka bir şey değildi. Bu sebeple dinî bir duyarlılıkla hareket ettiklerinden doğada meydana gelen mucizeleri sayıp döküyorlardı." Ayrıca bir diğer örnek olarak, Kazancakis (1995:25) , Assisili Francis'in zengin tüccar babası Bernardone'nin, eşyalarını, ayinde bulunmaları, Aziz Ruffino'nun heykeli tarafından görülmeleri ve sonradan meydana gelebilecek herhangi bir tehlikede, bunun Aziz'e malûm olması için kiliseye götürdüğünü yazmaktadır.

Küken (2001: 87)`e göre, XIII. yüzyılda, günah çıkarıcı rahiplerin kullandıkları, günahları ve günah sayılamayacak durumları tanımlayan el kitapları bulunmaktadır ve bu el kitapları, günahları toplumsal sınıflara göre ayırmaktadır. Her tabakanın kendine özgü kusurları ve günahları vardır. Ahlâksal ve dinsel yaşam "tabakalar" toplumuna

göre yerleşmektedir. Kilisenin buyruklarının her alanda olduğu gibi toplumsal alanda da ne denli etkili olduğu bu örneklerde de görülmektedir. Ortaçağ toplumunun tabakalara bölündüğüne ve her tabakanın kendine özgü bir yaşam tarzı ve düşüncesi olduğuna daha önce değinilmişti, ancak bu bağlam üzerine tabakaların işlemleri olası olan günahların da eklenmesi, Ortaçağ insanının belirli kalıplar içerisinde yaşamaya zorlandığının göstergesi olmaktadır.

Hıristiyanlığın ortaya çıkışına bakıldığında, oldukça sancılı bir dönem geçirdiği anlaşılmaktadır. Çünkü Hıristiyanlık Antikçağın Çok Tanrılı (Polytheist) inancına karşılık, Tek Tanrılı (Monotheist) bir anlayışı kabul etmektedir. Sonraları yeni dine olan muhalefet yavaş yavaş etkisini kaybetmiş, önce kentlerde tutulan Hıristiyanlık sonra kırsal kesime de yayılmaya başlamış, hatta geniş halk kitleleri tarafından benimsenmiştir. Muhalefetin giderek yok olmasının bir nedeni de Roma imparatorlarının, dağılan imparatorluğu bir araya getirecek olan güç olarak Hıristiyanlığı görmüş olmalarıdır. Bu etkiyi fark eden imparatorlar, Hıristiyanları kovuşturma politikalarını bırakarak, hoşgörülü davranmaya başlamışlardır. Daha sonra Hıristiyanlık devlet dini ilan edilerek, kilisenin yeraltında gizli faaliyet gösteren örgütü, yer üstüne çıkarılmıştır (Şenel, 1991: 280). Bu yayılmada manastırlar ve manastır üyeleri de etkili bir rol oynamışlardır. Yüksek ve nüfusun az olduğu kırsal alandaki 'vilae' denilen köylerde kurulan (Tuğcu, 2000: 246) ve kurulma amaçları Tanrı`ya daha yakın, kalabalık insan yığınlarına ise daha uzak olmak olan manastırlar, zamanla kilisenin baskısından kaçanların sığınma evleri konumuna geleceklerdir. Ayrıca dinlerini doğru insanlardan öğrenmek isteyenler, ailelerinin de desteğiyle, küçük yaşlarda bu uzak mabetlere yerleşeceklerdir. Çünkü burada öğrenilenlerin Tanrı`ya

yaklaşmalarını kolaylaştırdığına inanmaktadırlar. Manastır Hıristiyanlığı ile gündelik Hıristiyanlığın farklı olduğunu söyleyen Kılıçbay (2005: 78) şöyle devam etmektedir:

Bir cins saflık arayışı olan manastır, aynı zamanda gündelik Hıristiyanlığın bir eleştirisi olarak da ortaya çıkmaktadır. Manastırlar ve tarikatlar aynı zamanda siyasîleşen Roma`ya da karşıdırlar ama bu durum onların da siyasîleşmelerini önleyememiştir. Sonuçta Ortaçağda din hayatı, saflık ararken dünyevî olana bulaşma biçiminde tezahür etmektedir.

Burada bahsedilen ‘siyasîleşen Roma’ kavramı ile Roma`da bulunan Papalık makamı kastedilmektedir. Papalığın sahip olduğu topraklar sayesinde zenginleşmesi, imparatorlar ile işbirliği yapması gibi nedenlerden dolayı, asıl yapması gereken işlerle daha az ilgilendiğinin düşünülmesi, manastırların kiliseye karşı olumsuz bir tavır takınmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca manastırlar kilisenin yaptığını yapmayarak, kapılarını, hiçbir zaman papaz cübbesi giymeyecek olanlara da açmışlardır (Bloch, 2005: 460). Böylece dini ile ilgilenmek isteyen ancak bunu bir görev olarak yapmak istemeyenler manastırları tercih etmişlerdir. Dışarıdan bakıldığında manastır ile kilisenin aynı doğrultuda olması gerekirken, kilisenin baskısından kaçanların manastırlara sığınmaları, bu gerekliliğin oluşmadığını göstermektedir. Kilisenin kendi mensuplarına, manastır rahiplerinin ahlâkını önermesi ise (Duby, 1990: 215), uygulamada aynı yöntemler kullanılmasa da bazı konularda manastırların desteklendiğini göstermektedir. Sonraki dönemlerde bu durum değişecek ve bazı manastırlarda papaların ve piskoposların adamları yetiştirilmeye başlanacaktır. Başka bir deyişle kilise, yine çıkarları doğrultusunda, manastırlara olan yakınlığını arttıracaktır.

X. ve XI. yüzyıllarda manastırlar, kültür ve sanatın gelişmesinde büyük roller üstlenmişlerdir. Roman sanatı ve mistik ruhsallık, gelişmeleri için uygun ortamı manastırlarda bulabilmişlerdir. Bu manastır üstünlüğü, Cluny Manastırı ve Citeaux Manastırı`nda kendini gösterecektir (Küken, 2001: 84). Manastırların bu rolleri üstleniyor olması XI. yüzyılda başlayan Kilise Reformu`nun göstergesidir. Reform önce manastırlarda başlamış, sonra kiliselere yayılmıştır.

Reformun başlama nedenlerinden biri de manastırlardaki denetimli, düzenli ve tecrüt edilmiş yaşamın bir yerden sonra artık Ortaçağdaki tinsel arzulara cevap vermekte yetersiz kalmasıdır. XIII. yüzyılda çok sayıda dindar erkek ve kadın, kendilerini dine adanarak yaşayabilecekleri farklı bir model arayışına girmişlerdir. Kasabalar ve kentler büyüdükçe ve fakirlik ve zenginlik arasındaki fark giderek açıldıkça manastırlar, Avrupa`nın en acil toplumsal ve tinsel ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmişlerdir (Woodhead, 2006: 107).

Manastırlardaki reform hareketlerine katkıda bulunmuş manastır gruplarından bahsetmek gerekirse şunlar söylenebilir: Manastır ekonomisinde reform, manastırların piskoposluğun değil papanın himayesine dâhil olması, katı keşiş disiplini ve başrahibe itaat istekleriyle ortaya çıkan Cluny Reform Hareketinin (Kinder ve Hilgemann, 2006: 141) manastırı, 910 yılında, Aquitaine Dükü Sofu William tarafından, Fransa`nın Burgonya yöresinde kurulmuştur. Çok geçmeden, Almanya, İtalya ve İngiltere`ye de yayılmıştır. Başlangıçta papa hariç tüm otoritelerden bağımsız olan bu manastırın keşişine, bu manastırdan doğan diğer tüm manastırların üzerinde otorite kurma hakkı verilmiştir. Cluny mensupları, evlenmemeyi ve makamlarını elde etmek için maddi bir bedel ödemeleri gerektiğini savunmuşlardır. Bu hareketin hızı XII. yüzyılda yavaşlamıştır.

Citeaux hareketi 1098`de, Başrahip Molesme`li Robert tarafından kurulan Zisterzien (Citeaux Manastırı) tarikatı ile başlamıştır ve Cluny hareketine katılmayan Sanctus (Saint-Aziz) Bernardus, 1113`de bu harekete dâhil olmuştur. Citeaux hareketi, Benedictus tarikatına sıkı sıkıya bağlıdır. Ancak üçüncü Clairvaux başrahibi Stefan Harding, Benedictus kurallarına ilaveler yapmıştır. Daha az bilinen diğer hareketler ise, Demian`lı Petrus`un kılavuzu olan Romuald`ın kurduğu Ramaldoli Tarikatı ve aşırı olmaktan vazgeçmeyen Köln`lü Bruno`nun 1084`de kurduğu Cartasianus Tarikatı`dır (Russell, 2002: 135). Kalabalıklardan ve sesten uzak yerlerde yaşayan bu insanların kendilerini araştırma ve geliştirme faaliyetlerine adanmaları çok zor olmasa gerekir. Zira gerekli ortama sahiptirler. Manastırların bu üstünlüğü XII. yüzyılda, değişik alanlarda uzmanlaşmış kişiler tarafından eğitim veren ve uzman kişiler yetiştiren kent okullarının kurulmasıyla ortadan kalkacaktır.

Manastırların kurucuları çoğunlukla kendi isimleriyle anılan dinî hareketlerin de kurucuları olmuşlardır. Örneğin; Monte Cassino manastırının kurucusu olan Nursialı Aziz Benedetto, Benedikten Tarikatı`nın da kurucusudur (Le Goff, 2005: 44). Nursia (Norcia) Spoleto`nun doğusunda bir bölgedir. Benedictus yaklaşık 529`da Kampania`da Monte Cassino manastırını kurmuştur ve ‘Regula Benedicti’ (Benedictus Kuralları) ile keşişliğin batılı biçimini ortaya çıkarmıştır. Bu kurallar sonraları bütün Avrupa`ya hâkim olacak ve bağlayıcı bir rol oynayacaklardır (Kinder ve Hilgemann, 2006: 141). Benedikten Tarikatı, Fransiskanlar Tarikatı gibi, çok kişi tarafından benimsenmiş, Ortaçağ Avrupasının önemli dinî hareketlerinden biri olmuştur.

Ortaçağın başlarında yaşanan genel yıkılmışlıktan kilise de etkilenmiştir. VI. ve VII. yüzyıllarda kilise içerisinde de huzursuzluklar görülmüştür. Ancak keşişlik kurumunun kilise içerisinde gelişmeye başlamasıyla birlikte, ruhban sınıfında bir

canlılık göze çarpmaktadır. VII. ve VIII. yüzyıllarda bu keşişlerin çabaları sonucu metinler çoğaltılmaya başlanmış ve Yunan-Roma mirasının anlaşılmasında önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Özellikle İtalya manastırlarında sırf metinlerin çoğaltılması ile ilgilenen keşişler bulunmaktadır. Bunlar özel kalemlere, masalara ve aydınlatma için özel ışıklarla donatılmış yerlere sahiptirler. Bu yerler çoğu zaman büyük kütüphanelerin içinde oluşturulmuş yerlerdir. Bundan kitaplara yakın olmalarının istendiği anlaşılmaktadır. Metin çoğaltma işine çok önem verilmiş ve bu iş için ayrılmış yerlere görevli hariç kimsenin girmemesi, masalarına ise kimsenin dokunmaması sağlanmıştır. Ortaçağın ilk dönemlerinde, Bilim (2002: 116–117)'e göre, Antikçağ yapıtlarının çoğu yok olmuş veya yok edilmiştir. Dinsel konular dışında kalan bilimsel çalışmalar Hıristiyanlığa aykırı, pagan sayılmıştır. Bilginin yerini temelsiz düşünceler almıştır. Rasyonel çalışmalara ve çalışanlara saldırılar düzenlenmiş, kitaplar yakılmıştır. Örneğin; 389'da Piskopos Theophilos pek çok eserin yer aldığı ünlü İskenderiye Kütüphanesi'ni yakmıştır. 415'te ise dünyanın ilk kadın bilgini Hypatia'ya, Patrik Cyril'in kışkırtmasıyla saldırı düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere Ortaçağda her alanda olduğu gibi bu alanda da iniş çıkışlar mevcuttur. Yüz yıl önce yapılan eylemler, yüz yıl sonra önemi anlaşılınca yapılmamaya başlanmıştır. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken nokta, kilisenin yüz yıl sonra izin verip teşvik ettiği çoğaltma işinin yine dinî eserler üzerinde yapıyor olmasıdır. Sonraları diğer alanlardaki eserler de kopyalanmaya başlanacaktır.

Kilisenin görevleri arasında belki de en önemlisi Hıristiyanlığı koruyup, gelecek kuşaklara aktarmak ve bu dine inananların sayısını arttırmaktır. Hem bu, hem de diğer görevlerinin kendinde toplanmasının nedeni, imparatorluğun yıkılmasından sonra örgütlenmiş tek kurum olarak kalmasıdır. Dinî işleri bir yana, ortada idareci bir

mekanizma kalmadığı için dünya işlerine de müdahale etmek durumunda kalmıştır. Görünüme göre, imparatorun yerini papa, eyalet valilerinin yerini piskoposlar almış gibidir (Şenel, 1991: 280). Zamanla bu sorumluluğu kendi isteği doğrultusunda arttırıp, kendi çıkarları için kullandığı doğru olabilir ama başlangıçta zorunlu olarak üstlenilmiş bir görevdir bu.

Hıristiyanlığı yayma amacını gerçekleştirmek için dünyanın her bölgesine misyonerler göndermeyi ihmal etmemiş olan kilise, Hıristiyanlığa kendi denetimi dışında bir şeyler eklemeye çalışanları ya da kendi tutumlarına karşı çıkanları, bazen şiddet kullanarak bazen de dinî yetkilerini kullanarak bertaraf etmekten de çekinmemiştir. Koyduğu kuralları çiğneyenleri, kurulan mahkemelerde, yazılı olmayan ama Tanrı'nın emirleridir diye nitelendirdiği katı kurallara dayanarak infaza mahkûm etmiştir. İnsanların diri diri yakılmasına dahi karar verilen bu mahkemelere, Engizisyon Mahkemeleri denmektedir ve ilk kurulduklarında yöneticileri Dominiken rahipleri olarak belirlenmiştir. Sonraları Fransisken rahiplerinin de aynı mahkemelerde görevlendirildikleri bilinmektedir.

Ortaçağa dinî perspektiften bakıldığında önemli bir yer işgâl eden Engizisyon Mahkemelerine kısaca değinmek gerekirse, bu mahkemeler 1233`de, papanın izni ile, Papalığa karşı olan her türlü fikir, davranış, eylem ve tepkileri ortadan kaldırmak ve tekrarlanmasını önlemek için Papa IX. Gregorius tarafından kurulmuşlardır. Latince 'İnguiro', 'kovuşturma, araştırma' anlamı taşıyan engizisyon kelimesi, zamanla anlamını yitirmiştir. Çünkü kurulma amacı sapkınlıkları engellemek olan bu mahkemeler amaçlarından saparak, kilisenin yok etmek istediği her şeyin yok edilmesinin meşrulaştırıldığı yerler konumuna gelmişlerdir. Öyle ki, suçlu olduğu iddia edilen kişilerin kendilerini savunma haklarının dahi ellerinden alındığı görülmüştür.

Akın (2001: 352), engizisyon mahkemelerinde açılan bir davanın işleyişi ile ilgili H.C. Lea`dan alıntı olarak yazdığı metinde şu bilgilere yer vermiştir:

Engizatöre bir kişi hakkında kâfir olduğu yolunda bir ihbar yapılır ya da sapkın tarikatlara üye olmaktan yargılanan kâfir sorgulama sırasında işbirlikçilerinin ismini verirdi. Bunun üzerine engizatör, şüpheli hakkında hemen gizli bir soruşturma başlatır ve sanığın aleyhinde gerekli deliller toplanmaya başlanırdı. Bir süre gizlice izlenen şüpheli, kaçma ihtimali göz önünde bulundurularak birdenbire tutuklanır ve sorgulanması için mahkeme müsait olana kadar cezaevine konurdu. Şayet takip sadece ‘kötü duyumlar’ üzerine yapılmış ise, tanıklar gelişigüzel çağrılır, bir dizi varsayım ve dedikodu ile sanık hakkındaki dosya kabartılırdı. Böylece sanık hakkındaki hüküm aşağı yukarı oluşmuş olurdu. Bu yöntem izlenmese sanığın sorgulamaya çağırılması mümkün olmayabilirdi. Engizisyona bir kez çağrılan şüphelinin, cezaî hüküm giymeden kurtulabilmesinin koşulu, kâfir grupların bir üyesi olduğunu itiraf etmesi, bir kâfir olarak yaşamaktan duyduğu pişmanlığı dile getirerek tövbe etmesiydi. Engizisyon tarafından önüne konan suç delillerine rağmen suçunu ısrarla inkâr eden, nedâmet getirmeyen inatçı sapkınlar yakılmaya gönderilirdi... Yaptıklarından tövbe eden sanığın cezası yaşam boyu hücre cezasıydı. Kefâletle serbest bırakılmayı talep etmek mümkün değildi.

Bahsi geçen uygulamalar Ortaçağın sonlarında, XV. yüzyılda yapılmış uygulamalardır. Rönesans’ın alt yapısının oluşturulduğu bu yıllarda insanların delil olmadan kolaylıkla suçlanamayacağı görülmektedir. Rönesans’ın en önemli

akımlarından biri olan Hümanizm akımının etkileri kendini göstermeye başlamıştır. Artık insana hak ettiği değer verilecek, verilmediği durumlarda ise bireyler haklarını daha kolay arayabileceklerdir.

Ortaçağın ortalarına doğru, kendilerini dine adanmış insanların, ölürken bir sevap işlemiş olmak isteyenlerin, çocuğu olmayan Hıristiyanların ve savaşlarda galip gelen imparatorların elde ettikleri toprakları bağışlamaları ile (Barın, 1999: 12), çok geniş topraklara ve gelir kaynaklarına sahip olan kiliseler, ilk dönemlerde, sonraki kadar olmasa da, ekonomik stnlğu de ellerinde bulundurmuşlardır. Feodal sistemin doğuşuyla sahip olduğu mülkleri feodal beylere işletmesi için devreden kilise, senyör konumuna da gelecektir (şenel, 1991: 280). Ancak her dönemde, kılıç ehli olan senyrlerden farklı bir statüde yer alacaklardır. Bu zenginlik nedeniyle tepkilerle karşılaşan kilisenin, elde ettiklerinin haklılığını meşrulaştıracak çok geçerli bir nedeni vardır; kilise, insanlar için ruhanî düzeyde en önemli varlık olan Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisidir. Eğer geçimi için para kazanma derdine düşerse, asıl görevi olan Tanrı'nın emirlerini insanlara iletme ve insanların kurtuluşunu sağlama görevini yerine getiremeyecektir.

İlerleyen zamanlarda imparatorların papalara karşı geldiklerinde herhangi maddî ya da manevî bir yaptırım ile karşılaşmadıkları, yani kilisenin yanıldığı görülünce, imparatorlar gibi halk da daha zgr yaşamaya başlamış ve zamanla ekonomide söz sahibi olmuştur. Kilisenin yanılığının ortaya çıkmasının bir nedeni de Coğrafi Keşiflerdir. Bu keşifler ile kilisenin güvenilirliği biraz daha sarsılmıştır. Ancak kilisenin manevi stnlğu hiçbir dönemde tamamen ortadan kalkmış değildir. O her zaman sayđı gösterilen ve yardım talebinde bulunulan bir kurum olarak kalacaktır.

Ortaçağın ortalarına kadar, inançların dile getirilmesinde olduğu gibi okuma yazmada da kilise tekeli söz konusudur. Sadece din adamlarının okuma yazma öğrenmesi desteklenmektedir. Ancak Şenel (1991: 296)'e göre, Cermen feodal beyleri, göçebelik dönemleri alışkanlığı ile boş zamanlarında askerlikle ve avcılıkla uğraşıyor, okumaya yazmaya, bilgi edinmeye ilgi duymuyorlardı. Böyle olunca da, düşün dünyasına din adamlarının dolayısıyla Hıristiyan düşüncesinin egemen olmasına şaşmamak gerekiyordu. Bu nedenle önemli devlet memurluklarına din adamları getirilmektedir. Latinceyi kimsenin bilmemesi, kilisenin bu dili yüzyıllar boyu yönetim dili olarak kullanmasını engelleyememiştir.

Ortaçağ kilisesi gelişmiş bir Tanrıbilim öğretisi devralmıştır. Patristik dönemdeki Kilise Babaları Tanrıbilim üzerine önemli fikirler geliştirmiş, Hıristiyan öğretisinin ilk öğretmenleridir. Ayrıca bu bilginler, kilisenin “aziz, ermiş, kutsal” pâyesi verdiği din adamlarıdır (Küken, 2001: 63). Patristik dönem II. ve VI. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Dönemin kilise babaları, tâvizler vererek Barbar kavimlerini Hıristiyan yapmaya çalışmışlardır. Bu çalışmalarını yaparken de Antikçağ felsefesinden yararlanmışlardır. Antikçağ felsefesinin en temel kişilerinden biri olan Augustinus, bu anlamda çok yardımda bulunmuş bir düşünürdür.

Aurelius Augustinus (354–430), Kuzey Batı Afrika'da Thagaste'de doğmuştur. Annesi bir Hıristiyan, babası ise bir pagandır. 387'de Milano Piskoposu Ambrosius'un etkisi ve aracılığıyla Hıristiyan olmuş ve piskoposluğa kadar yükselmiştir. Civitas Dei (Tanrı Devleti) adlı eserinde, gelecekte kurulacak olan Tanrı ülkesinde, Yeryüzü Devleti'ni (Civitas Terrana) Şeytan'a boyun eğenlerin yaşadığı bir yer olarak tanımlamıştır. Amacı, Tanrı ülkesini hazırlayan, bu ülkeyi yansıtan bir yeryüzü topluluğu kurmaktır. Augustinus bu düşüncesiyle, Hıristiyan kilisesinin anlam ve

görevini teorik olarak temellendirmektedir ve Augustinus, Hıristiyan öğretisine bir birlik, sistemli bir bütünlük kazandıracak, Hıristiyan inanç ve kanılarının tümünü bir bilimsel sistem durumuna getirecek, kısaca inancın kavramsal formu olan dogmasını kuracak Hıristiyan düşünürüdür (Gökberk, 1999: 129–135). Miller, v.d. (1995: 172), kilise babalarının Hıristiyanlık üzerindeki etkisinden şöyle bahsetmektedirler:

500 yıllarından 1 000 yılına kadarki dönemin siyasal düşüncüsü, öncelikle Hıristiyanlık öncesi antik yaşamın felsefî ve kurumsal yönlerini, özellikle Roma hukukunu korumaya yönelikti. Elbet bu, Augustinus ve Jerome gibi kilise babalarının din bilim yazılarıyla birleştirilerek, bu geleneği farklı barbar halkların bir kısım yerel, çoğunlukla sözlü töresel pratikleriyle uyuşturularak yapıyordu.

Kilise, geçmişindeki, temel oluşturan bu çalışmalar sayesinde ve hemen hemen aynı dönemdeki Milano Fermanı (313) ile Roma'nın siyasî gücünün dışında bir güç olarak gelişmeye başlayacaktır. Kaçar (2005: 97), bunu şöyle belirtmektedir: “Farklı kültürel temeller sonuçta, doğuda devlete tâbi bir kilise yaratırken, batıda devlet siyasal olarak mevcutken bile, devletten bağımsız bir kurum yaratıyordu.”

1.2.1.1. Kiliseye Karşı Tepkiler

Ortaçağın sonlarına doğru, kilisenin egemenlik alanları ve giderek artan faaliyetleri herkesin dikkatini çekmeye başlayacaktır. Daha öncesinde bunun farkında olan kesimin de baskısıyla halk içerisindeki sivil vatandaşlar ya da dinî bir harekete katılmış olanlar bu eşitsizliğe karşı seslerini yükseltmeye çalışmışlardır. Elbette ki, eylemleri, kilise tarafından baskılanmıştır.

Ferdî başkaldırlardan birini John Wycliffe gerçekleştirmiştir. Yaklaşık 1320 ve 1384 yılları arasında yaşamış olan Wycliffe, manastır kurallarına bağlı olmayan bir din

adamıdır. Yani herhangi bir dinî harekete mensup değildir. 1372`de teoloji doktoru olduğu Oxford`da büyük bir üne sahip olan Wycliffe, önemli Oxford skolâstiklerinin sonuncusudur. Tanrı buyruklarının bazılarınca iddia edildiği gibi, keyfî olmadığını savunmuştur (Russell, 2002: 229–230). Bu yüzdendir ki dinsel törenciliğe, iman konusundaki dinsel hiyerarşi anlayışına ve papanın kilise içindeki mutlak egemenliğine karşı çıkmıştır. Öte yandan kilisenin servet edinmesini eleştirip, kilise mallarından vergi alınmasını, kilise vergilerinin kısıtlanmasını ya da kaldırılmasını ve endüljans satışlarının yasaklanmasını istemektedir. Kutsal kitabın ilk İngilizce çevirisini yapan Wycliffe, Hıristiyan öğretisinin temeli olarak kutsal metinlere öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ardından papalık kurumunun kutsal kitapta hiçbir dayanağı olmadığını ileri sürerek papayı Deccal (şeytan) ile özdeşleştirmiştir ve Büyük Ayrım`ı papalığın ortadan kalkışının habercisi olarak sevinçle karşılamıştır. Ayrıca Wycliffe, kralın papadan daha fazla yetki sahibi olduğunu, Tanrı tarafından görevlendirildiğini ve kilisenin her işinde krala danışması gerektiğini de savunmuştur. Kilise tarafından dinsel sapkınlıkla suçlandığı için 1378`de Oxford`daki görevinden ayrılmıştır ama Papa XI. Gregorius tarafından yargılanmak üzere çağrılmasına rağmen hiçbir zaman yargılanmamıştır. Ancak öldükten sonra, konsey kararıyla, kemikleri mezarından çıkarılıp yakılmıştır (Şenel, 1991: 294). Yaşarken kraliçe ve üniversite tarafından korunduğu için ölüm cezası uygulanamamasına rağmen, öldükten sonra bile cezasının yerine getirilmesi, kilisenin kendi düşüncelerine karşı gelenleri, ölmüş olsalar dahi, affetmediğini göstermektedir.

Büyük Ayrım, 1378`de patlak veren ve bir yerine üç papanın oluşmasına neden olan bölünmenin adıdır. Avignon`dan Roma`ya taşınmış olan papalık makamına, uzun yıllar sonra yeniden bir İtalyan din adamı olan VI. Urbanus seçilmiştir. Kısa süre sonra

yeni papanın tutumundan rahatsız olan kardinaller, VI. Urbanus'un seçiminin geçersiz olduğunu ileri sürüp toplandıkları Napoli'de VII. Clemens'in papalığını ilan etmişlerdir. Fransa kralının ve onun bağlaşıkları olan Napolililerin, İskoçyalıların ve İspanyolların desteklediği VII. Clemens, Avignon'a yerleşirken, imparatorun, İngiliz kralının ve Flanders bölgesi ile İtalya'nın bir bölümünün desteklediği VI. Urbanus ise Roma'da oturmaya devam etmiştir (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 87). Böylece birbiriyle düşman olan ama aynı görevi paylaşan iki papa ortaya çıkmıştır. Bu sorunu çözmek için üniversite üyelerinin teklifiyle oluşturulan Genel Kurul'dan, çözüm yerine üçüncü bir papa çıkarılmıştır. Kurul, mevcut iki papayı da geçersiz saymıştır. Ancak teoride kalan bu karar, her papanın destekleyenleri olduğundan hayata geçirilememiştir. Sonunda imparator olaya karışmak zorunda kalmış ve üç papadan farklı birini, seçimden önce birçok vaadde bulunan ama seçildikten sonra sadece bazılarını yerine getirebilen (Russell, 2002: 229) V. Martinus'u papalık makamına getirerek, bu bölünmeye son vermiştir.

Wycliffe'in düşüncelerini benimseyenler, Lollardlar adıyla anılan topluluğu kurmuşlardır. Topluluk 1381'deki Köylü Ayaklanması'nı başlatmıştır. Ayaklanmanın başında Watt Tiler bulunmaktadır.

Jan Huss (1373–1415), Wycliffe'in görüşlerine geniş ölçüde katılan ve aynı âkıbete uğrayan diğer bir kişidir. 1398'de Prag Üniversitesi'nden yaptığı konuşmasında, görüşlerini aydınlara açıklayınca kilisenin tepkisini çekmiştir. Kendisine zarar verilmeyeceği konusunda papanın verdiği söz üzerine, Wycliffe'in kemiklerinin yakılmasına karar verilen Constance Konsülü'ne katılmayı kabul etmiş, ancak orada yargılanarak 1415'de diri diri yakılmıştır (Şenel, 1991: 294). Russell (2002: 228)'a göre ise, Huss, Konsül'e katıldığında mahkûm edilip kazığa çakılmıştır. Ölümünden sonra,

konsül kemiklerinin çıkarılıp yakılmasını buyurmuştur. Bunun nedeni ise, Konsül eylemini destekleyenlerin, Sünnî olmadıkları konusundaki her türlü kuşkudan kurtulmak istemeleridir.

Wycliffe gibi, Huss`u da izleyenler olmuştur, hatta ondan farklı olarak Hus`un izleyicilerine karşı bir iç haçlı seferi dahi düzenlenmiştir.

Kiliseye karşı tepkiler arasında Ortaçağ Avrupasında ün yapmış grupları da görmek mümkündür. Bu gruplardan biri Bulgaristan`daki Bogomillerin, radikal ikicilik, en katı biçimiyle çilecilik ve havarilere benzer bir yaşam şeklindeki öğretisinden ve din sapkınlarının gezici hareketlerinden doğan (Kinder ve Hilgemann, 2006: 149) Kathorosçular`dır. Kathoros kelimesi ‘arı, temiz’ anlamı taşımaktadır. Ancak bu isim 1163 yılına doğru kabul edilmiştir. XII. yüzyılda İtalya, Fransa ve Batı Almanya`da yaşamış misyonerlerin, kral tarafından 28 Aralık 1022`de yakılmasından sonra, daha önce İtalya`ya yerleşmiş olan Kathoros Kilisesi, Lombardia`ya (Kuzey İtalya), Provence`a, Languedoc`a (Fransa), Ren bölgelerine ve Pirenelere`e kadar misyonerler göndermişlerdir. Bu yeni öğretinin yayılmasında en etkili olanlar dokumacılarıdır.

Kathorosçular Cehenneme de A`râf`a da inanmamaktadırlar. Dünyayı şeytan yaratmıştır ve iyi ve ışıklı olan gerçek Tanrı bu dünyadan uzaklardadır. Kurtuluş yöntemini öğretmek için İsa Mesih`i gönderen de o uzaklardaki Tanrı`dır.

Bu grubun değişik inançları vardır. Örneğin, çocuk sahibi olmayı reddederler, öğretilerine göre et yemek ve cinsel ilişkiye girmek yasaktır. Safahatı bile evlilikten üstün tutmuşlardır. Russell (2002: 180)`a göre, Kathorosçular, maddeyi asıl olarak kötü saymışlar ve erdemli kişinin yeniden dirilmesinin söz konusu olamayacağını savunmuşlardır. Bununla birlikte kötülerin hayvansal ruhlarının hayvan bedenine aktarılacağına inanmışlar ve bu temelde bitkiyi yeğlemişlerdir. Yumurta, peynir ve

sütten kaçınmışlar, cinsel olarak çoğalmadıklarına inandıkları için balık yemişlerdir. Tüm cinsler iğrençti onlar için. Bazıları evliliğin zinadan daha kötü olduğunu bile ileri sürmüşlerdir. Çünkü evlilik daha uzun süreli ve doyurucudur. Öte yandan Kathorosçular intihara itiraz etmemişlerdir. Yeminden kaçınmışlar, bir tokat yedikleri zaman diğer yanaklarını çevirmişlerdir. Ancak bu kuralları uygulama yetkisi sadece, “insan-ı kâmil” adı verilen kutsal kişilere verilmiştir.

Kathorosçular, gruplarına dâhil olacak kişiler için ‘convenza’ (convenientia) denilen bir tören düzenlemektedirler, ancak bu törenin yapılabilmesi için adayın uzun bir çıraklık döneminden geçmiş olması gerekmektedir. İkinci tören, adayı “Kusursuzlar” safına sokan ‘consolamentum`dur ve genellikle ölümden önce yapılmaktadır. Ancak aday isterse daha erken bir dönemde de yapılabilmektedir. Bunun için daha ağır sınavlardan geçilmesi gerekmektedir. Tören, katılanların hepsinin birbirini öpmesiyle sonuçlanmaktadır. Kendi görüşlerine göre, Kusursuzlar kategorisinde olan kadın ya da erkekler, itibar açısından bakıldığında, Katolik rahiplerinden üstündürler. Diğerlerinden daha katı bir yaşam sürmekte ve yılda üç ağır perhiz yapmaktadırlar (Eliade, 2003: 211–212). Yukarıda bahsi geçen katı kuralları uygulama yetkisinin verildiği “insan-ı kâmil” kişilerden kasıt, buradaki Kusursuzlar grubu olmalıdır.

Kazancakis (1995:182)`e göre, Kathoros hareketine mensup bir kişi kendini ve arkadaşlarını şöyle anlatmaktadır:

Yoksulluğu severiz ama her şeyden önce dürüstlüğü, iyi ahlâkı, temizliği severiz. Bu yüzden bize ‘Cathari’ derler. Eğlence, kadın ve bedenle ilgili şeylerden nefret ederiz, bir kadının oturduğu iskemleye oturmayız, kadının yoğurduğu ekmeği yemeyiz. Evlenmiyoruz,

çocuklarımız yok. Erkek ve dişi birleşerek yarattığı için et yemiyoruz. Şarap içmeyiz, kan akıtmayız, kavga edip öldürmeyiz, savaşmayız. Dünyadan hoşlanmıyoruz. Namussuz, yalancı, zinâ işleyen dünya, şeytanın kurduğu tuzaktır. Tanrı'nın bu evreni yaratması olası mı? Hayır, dünya Tanrı'nın eseri değildir. Tanrı ruhanî dünyayı yarattı; şeytan, ruhlarımızın yuvarlanıp boğuldukları cismanî dünyayı yarattı. Kurtulmak için yeryüzünden kaçmalıyız. Nasıl mı? Kurtarılışın baş meleği, Ölüm'ün yardımıyla.

Kathorosçular, yozlaştırılmış olduğu gerekçesiyle Hıristiyanlığa bütünüyle karşı çıkmaları ve çoğu yönden onu reddetmeleri nedeniyle kilise tarafından heretik olarak kabul edileceklerdir. Engizisyon mahkemelerinde verilen karar doğrultusunda, kilise tarafından heretiklere karşı düzenlenen topyekûn savaş sonucunda XIV. yüzyılın sonlarında tamamen ortadan kaldırılacaklar (Akın, 2001: 332). Kilise yine kendi görüşlerine aykırı gördüğü bir hareketi şiddet kullanarak bastırmıştır. Oysa derinlemesine bakıldığında, Hıristiyanlık ile bazı yönlerden benzerlik gösterdikleri anlaşılabilir. Örneğin, Hıristiyanlıkta da Hz. İsa'nın Tanrı'nın gönderdiği bir kurtarıcı olduğuna inanılmaktadır. Katolik din adamları da evlenmeye sıcak bakmamaktadırlar. Ayrıca Hıristiyan olmak isteyen biri için de tören düzenlenmektedir. Görüldüğü üzere bunlar kilise tarafından kovuşturulmalarını engellememiştir. Ancak unutulmaması gereken nokta, bu benzerliklerin yüzeysel anlamda olduğudur. İki tarafın da bu uygulamaları benimsemelerinin sebepleri farklılık gösterebilir. Bu değerlendirmeden Hıristiyanlık ile Kathoros hareketinin aynı kefeye konulduğu anlaşılmalıdır. Zira Hıristiyanlık geniş halk kitleleri tarafından kabul edilmiş

evrensel bir dindir. Kathorosçuluk ise sadece Avrupa'nın bazı bölgelerinde, üç yüzyıl kadar yaşayabilmiş ve sapkın olarak değerlendirilmiş bir harekettir.

Kilisenin uygulamalarına karşı olarak ortaya çıkan diğer bir hareket de Waldusçular'ın hareketidir. 1170 yılında Petrus Waldus adında Lyon'lu bir tacir, Fransa'da (Kinder ve Hilgemann, 2006: 149), kilisenin Hz. İsa'nın yoksul ve yalın yaşamından ayrıldığını söyleyerek, tüm varlığını yoksullara dağıtmış ve "Lyons'lu Yoksullar" adıyla bilinen bir dernek kurmuştur. Böylece yoksulluğa dayanan bir harekete öncülük etmiştir. Önceleri papanın onayını alan hareket, sonraları din adamlarının servetleri hakkında fazlaca konuşmaya başlayınca, 1184'de Verona'da toplanan konsey tarafından lânetlenmiştir (Şenel, 1991: 288). Lombardiya ve Bohemya'ya yayılan Waldusçular, Jan Huss'un yolunu hazırlamışlardır. Ayrıca Waldusçular, herhangi bir rahibe danışmaya gerek duymadan, her insanın İncil'i okuyarak vaaz verebileceğini savunmaktadırlar. Kiliseyi ve rahiplerini yok sayan bu tutumları kilisenin tepkisini çekmiş ve onlar da Kathorosçular gibi heretik olmakla itham edilmişlerdir. Kathorosçulara yapılan eziyet, onları da etkilediğinden kitleler halinde Piedmont'a kaçmışlardır. Russell (2002: 181)'a göre, burada maruz kaldıkları kötü uygulamalar onların, "öcünü al Tanrım, kurban edilen azizlerin" sözcükleriyle başlayan bir sone yazmalarına neden olmuştur.

Kiliseye karşı gösterilen tepkiler arasında Pataria Eylemi'ni de saymak gerekmektedir. Pataria, Milano'da yoksulların oturduğu bir bölgenin adıdır. Bu eylem 1056'da kurulmuş, 1075'de ortadan kaldırılmıştır. Eylemi başlatanlar, kralın rütbe ve makam dağıtmasına, kilisenin politika yapmasına, günahları bağışlamasına ve rahiplerin evlenmesine karşı çıkmışlardır. (Russell, 2002: 160). İtalya'da ortaya çıkan

bu eylemciler, daha sonra, papa tarafından, rütbe ve makam dağıtımı konusunda kralın ikna edilmesine kadar varacak olan değişikliği tetiklemişlerdir.

1.2.2. Papa- İmparator Çatışmaları

Ortaçağ Avrupa tarihine bakıldığında belki de en çok tartışılan ve işlenen konu, egemenlik alanları sürekli birbiriyle çatışan imparatorların ve papaların çekişmeleridir. Augustinus'un ortaya attığı 'Tanrı Devleti' ve 'Yeryüzü Devleti' kavramları yıllarca incelenmiş, hangisinin diğerine üstün geldiği sayısız tartışmanın çıkmasına ve sayısız kitabın yazılmasına vesile olmuştur. Augustinus'un bu denli etkili olmasının nedeni, kilisenin Hıristiyanlığın yapılandırılması döneminde, dayanacak bir üstad arayışında olması ve bu din büyüğünden birçok fikri devralmasında saklıdır.

İki otoritenin de çeşitli nedenlerle farklı zamanlarda birbirlerine üstün geldikleri, bazı zamanlarda ise ortak düşmanlarına karşı birlikte hareket ettikleri görülmektedir. Tartışmaya mahal vermeyen tek konu tüm ilişkilerin çıkarlara bağlı olarak yaşandığıdır. Söz konusu çekişmeler X. yüzyılda başlamış ve XIII. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Başlamasının nedeni, kilisenin Tanrı'nın görevlendirmesiyle çalışması nedeniyle, imparatorun da kiliseye bağlı olması gerektiği yönündeki inançtır. İmparatorlar buna karşı çıkmaya başladıklarında ise uzun süre devam edecek olan imparator- papa kavgaları başlamıştır.

İlk uyuşmazlık, Papa VII. Gregorius'un, İmparator IV. Henry'nin yardımıyla otorite kazanmış olmasına rağmen, önce İmparator'dan bağımsız olduğunu, sonra da ondan üstün olduğunu ilan etmesiyle başlamıştır (Russell, 2002: 136). Bunun üzerine 1076'da, İmparator IV. Henry (ö. 1106) , Papa VII. Gregorius'u görevinden almıştır. Kısa süre sonra da Papa, İmparatoru tahttan indirmekle kalmamış, onu aforoz etmiş ve halka, imparatora sadakat yeminiyle bağlı olmadıklarını bildirmiştir (Ebenstein, 1996:

81). Bu ilk kavgayı Papa kazanırken, XIII. yüzyılın ortalarına kadar sürecek olan çekişmeler de başlamıştır. Papa daha sonra Normanlar tarafından Roma`dan alınacaktır, ancak bu Papa`nın İmparator`a üstün geldiği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Papa, IV. Henry`den sonra imparator olan V. Henry`e, rütbe ve makam dağıtımından vazgeçmesine karşılık, piskopos ve baş keşişlerin dünyasal işleri bırakmasını sağlamayı önermiştir. İmparatorun bu teklifi kabul ettiğini öğrenen keşişler, papaya baş kaldırmaları üzerine imparator papayı eline geçirmiştir. Daha sonra papa, keşişlerin tehditlerine boyun eğerek rütbe dağıtımı işinden vazgeçmiş ve V. Henry`e taç giydirmiştir. On bir yıl sonra 1122`de Worms Anlaşması ile Papa II. Calixtus, V. Henry`nin rütbe ve makam dağıtımı konusunda vazgeçmesini sağlamıştır (Russell, 2002: 160). Kral, yüzük ve asa ile görev vermektен vazgeçmiştir (Kinder ve Hilgemann, 2006: 148). Böylece artık papa imparatorla eşit duruma yükselmiştir ve artık imparator, din adamlarının atanmasında etki sahibi olamayacaktır. Kilise ise piskopos tayinlerinde tek ve mutlak söz sahibi olacaktır. Papalık özgürlüğünü bir ölçüde de olsa kazanmış durumdadır. Zamanın ilerlemesiyle bu özgürlük katlanarak devam edecek ve papalığın zaferiyle sonuçlanacaktır. Ancak bu hemen oluşacak bir durum değildir. O zamana gelinceye kadar papalar birçok kez imparatorlar tarafından cezalandırılmışlardır. Örneğin, Papa VIII. Bonifatius, Fransa Kralı IV. Philippe ile sert bir tartışmaya girmiş ve bu tartışma Kral`ın Papa`yı tutuklatmak için asker göndermesi üzerine Papa`nın kaçması ve kaçtığı yerde ölmesi ile sonuçlanmıştır.

Papanın ölümüne kadar ulaşan bu sorunun başlangıcında, kralın, İngiltere ile yapılan savaş sonucunda ihtiyaçların artması nedeniyle, din adamlarına vergi verme şartı getirmeyi uygun bir çözüm olarak seçmesinin yattığı görülmektedir. Kral, kilisenin onayını almadan bu kararını uygulamaya başladığında, papanın sert tepkisi ile

karşılaşmıştır. Papa, 1296`da yayınladığı Clericis Laicus adlı fermanında, aforoz tehdidini kullanarak, kralın keyfî biçimde kiliseden vergi almasını yasaklamıştır. Bu fermanı önemsemeyen Kral IV. Philippe, cevap mahiyetinde yazdığı mektubunda haklılığının gerekçelerini sıralamıştır. Ona göre; din adamları olmadan önce, Fransa kralı, krallığını koruma ve gerekli gördüğü yasaları yapma hakkına sahiptir. Papanın otoritesi tarafından din adamlarına tanınan ayrıcalıklı özgürlükler, kralların krallıklarını koruma ve savunma erklerini ortadan kaldıramaz. Parça, bütüne yararlı olmak zorundadır. İster din adamı ya da laik olsun, ister soylu ya da halktan biri olsun, kralın ve krallığın gereksinimlerini karşılamayı reddeden her kimse, yararsız ve asalak bir ögedir. Bir düşman istilası durumunda kilise mallarının yağmalanacağı kuşkusuzdur; demek ki din adamları kralın korumasına daha çok muhtaçtırlar. İster din adamı ya da lâik, ister serf ya da özgür olsun, herhangi bir kimsenin koruyucularına vergi vermesini yasaklamak, doğal hukuku çiğnemek demektir.

Fransa kralının vergi alma konusundaki ısrarı, İngiltere Kralı I. Edward`ın ülkesinde aynı uygulamayı başlatmasıyla daha da artmıştır. Bu birliğin farkında olan Papa, geri adım atarak, 1297`de Etsi de Statu adlı fermanı ile krala, ülkenin korunması gibi acil ve zorunlu durumlarda, papanın onayını almadan, din adamlarından ve kiliselerden vergi alma hakkını tanımıştır.

Papayı, kendisine karşı kullanılan şiddet nedeniyle ölüme kadar götürülen olaylar zincirinin ilk halkası böylece tamamlandıktan sonra, sonucu belirleyecek olan asıl sorun baş göstermiştir. 1301`de Kral Philippe, Pamiers Piskoposu Bernard Saisset`i, İngiltere ile iş birliği yaptığı gerekçesiyle tutuklatıp yargılayınca, Papa VIII. Bonifatius buna yine sert tepki göstermiştir. Ancak bu sefer öncekinden daha ileriye giderek, Auscultia Fili adlı fermanıyla, kralın bu davranışını mahkûm etmiş ve Kilise Kurulu`nu toplantıya

çağırmıştır. Kral ise, Fransız piskoposlarının Kilise Kurulu'na katılmalarını yasaklamıştır. Bununla kalmayan kral, kendi kararlarını onaylatmak ya da halka mâletmek amacıyla, 10 Nisan 1302'de Paris'te, Etats Gènèraux adı verilen ve ilk kez toplumun üç tabakasından da temsilcilerin katılacağı meclisi toplamıştır. Kralların, fikir almak amacıyla din adamlarından ve soylulardan oluşan meclisler topladığına daha önce değinilmişti, ancak ilk kez halkı temsilen burjuvalar arasından seçilen kişiler de bu mecliste yer alacaklardır. Kral, kendi gücünü buradaki üç tabakaya da onaylatmıştır.

Etats Gènèraux'a karşılık bir tavırda bulunması gereken Papa VIII. Bonifatius, 1302'de Kilise Kurulu'nu toplamış ve Unam Sanctam adı verilen fermanını yayınlamıştır. Bu fermanla, İki Kılıç Kuramı olarak bilinen görüşe değinilmiştir. Bu kurama göre, biri dünyevî diğeri ruhanî olan iki kılıç vardır ve her ikisi de kiliseye aittir. Ruhanî kılıç kilise tarafından, dünyevî kılıç ise kilise için kullanılmaktadır. Ruhanî kılıcı rahip, dünyevî kılıcı ise rahibin onayı ve izniyle kral ya da şövalyeler kullanmaktadır. Miller, vd. (1995: 179)'ne göre, bu fermanla, Romalı Giles denilen Augustinuscu siyaset yazarının De Ecclesiastica Potestate (1301) adlı yapıtında da belirtildiği gibi, Augustinus'un meşru hükümet kuramı da yeniden yorumlanmıştır.

İki Kılıç Kuramı, V. yüzyılda Papa Gelasius tarafından Bizans İmparatoruna yazılan bir kuramdır. Papa bu kuramında, rahiplerin sorumluluğunun daha ağır olduğunu çünkü yargı gününde insanlığın kralları adına da yanıt vermek zorunda kalacağını, imparatorluk makamının da Tanrı tarafından başılandığını ve ruhban sınıfının da kamu düzenine ilişkin imparatorluk yasalarına boyun eğmek zorunda olduğunu belirtmektedir. Ancak imparatorlara üstünlük tanınmış gibi görünen bu kuramın devamında papa, buna karşılık imparatorların da kutsal gizemlerin yönetimini üstlenmiş olan ruhban sınıfına boyun eğmesi gerektiğini belirterek, papalığı

imparatorlukla karşılaştırmaktadır. Sonuç olarak ise, papa, kraldan da sorumlu olacağı için en üstün otorite ruhban sınıfınıdır (Miller, vd., 1995: 173). Bir papa tarafından ortaya atılan bu tez, papanın kendini imparatorundan üstün görmesi, imparatorların bunun tersini kanıtlamak için mücadele etmesi ve belki de yıllarca sürececek olan imparator-papa çekişmelerinin temelini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

İki Kılıç Kuramı'nın kendisini aşağıda göstermesinden hoşlanmayan ve Papa'nın vazgeçmeyeceğini anlayan Kral IV. Philippe, Şansölyesi (Adalet Bakanı) Guillaume de Nogaret'e papayı tutuklaması için talimat vermiştir. 1303 sonbaharında, Roma'da papanın düşmanlarından biri olan Sciarra Colonna'nın da yardımlarıyla tutuklanan papa, halkın kralın adamlarına karşı gelmesinden faydalanarak kaçmış ve kaçtığı yerde bir ay sonra ölmüştür (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 18-22). Kralın papalık üzerindeki bu etkisi, yeni gelen papaların da krala boyun eğmesiyle bir süre daha böyle devam edecektir. Ulusal devletlerin kurulması ve birbirleriyle mücadeleye girmeleri sonucunda, kralların papalık üzerindeki baskısı azalacak, kendi aralarındaki anlaşmazlıklara odaklanan yönetimler, papalardan ulusal birliğin dağılmaması için manevî otoritelerini kullanmaları konusunda yardım isteyerek ya da kendi dertlerine düşünce yeteri kadar ilgilenmeyerek, papalığın eskisi kadar olmasa da yeniden güçlenmesine yol vereceklerdir.

Görüldüğü üzere papalar, zor durumda kaldıklarında ellerindeki aforoz yetkisini tehdit unsuru olarak kullanmaktan çekinmemişlerdir. Bu yetkinin her zaman sonuca ulaştırmadığı anlaşılmaktadır. Papaların imparatorları zayıflatmak için kullandıkları bir diğer yöntem yerel beyleri ya da kralları desteklemek olmuştur. Örneğin, 1202'de Papa III. Innocentius, Fransa kralının üzerinde bir başka dünyevî gücün bulunmadığını açıklamış, ardından Papa IV. Innocentius, Fransa kralının İmparatora bağlı olmadığını

ilan etmiştir. Ancak papaların bu tutumu kendilerine olumsuz bir şekilde dönmüştür. Çünkü bu formüle dayanan krallar hem imparatora hem de papaya bağlı olmadıklarını savunmaya başlamışlardır (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 17). Üstelik bunu desteklemek için kendilerine özel hukukçular tutarak, Roma hukukunu araştırmaya yönelmişler ve hukukçularına, bulunan tüm bilgilerin kendi çıkarlarına göre düzenlenmesi için talimat vermişlerdir. Çünkü halk arasında bilinen yaygın görüş, kilisenin her türlü otoriteden üstün olduğudur. Bu kalıplaşmış ancak zedelenmiş görüşü yıkmak kolay olmayacağını bilen krallar, kanıt olarak gösterecekleri her türlü düşünceleri Roma hukukunda bulacaklardır.

Aynı zamanda kralların papalarla ortak çıkarları doğrultusunda iş birliği içerisinde olduğu dönemler de bulunmaktadır. Bu dönemlerden biri Fransa Kralı IV. Philippe ile Papa V. Clemens zamanında yaşanmıştır. Templariuslar ya da Templar Şövalyeleri adı verilen, 1118 ve 1119 yıllarında Haçlılarca, Hıristiyan hacılarını ve kutsal mezarları korumak amacıyla kurulmuş askerî bir grubun, büyük malikânelere ve çiftliklere sahip olması nedeniyle, Fransa Kralı IV. Philippe'in, gözünü bu servete dikmesi ve Papa ile işbirliği yaparak, 1307'de, önceden kararlaştırılan bir günde, Templariuslar'ın sapkın olduğunu iddia ederek hepsini tutuklatması ile zaferle sonuçlanan bu birlik, maddi çıkarların önemini göstermektedir. Kendilerine zorla, şeytana saygı gösterdikleri söylenmiştir. Sonunda Papa, bu hareketi ortadan kaldırmış ve mensuplarının tüm mallarına el koymuştur. İsimleri Latince "templum" (tapınak) sözcüğünden gelmektedir ve 'tapınak mensubu' anlamı taşımaktadır (Russell, 2002:225). Papa V. Clemens, Fransa kralı ile olan yakınlığı ve Roma'daki yasalara uymayan soyluların varlığı nedeniyle Lyon'da taç giymiş ve 1309'da Papalık makamını Avignon'a taşımıştır. Eco (2002: 24), Papalık makamının Avignon'a taşınması

döneminde ve sonrasında “Hıristiyanlığın kutsal kenti” diye tanımladığı Roma'nın durumunu şöyle betimlemektedir:

Hıristiyanlığın kutsal kenti bir sirke ya da bir geneleve dönüşmüştü; adına Cumhuriyet dense de, bir Cumhuriyet değildi; silahlı çetelerin saldırısına, şiddet ve yağmaya uğruyordu. Din adamları lâik yargının dışında kaldıklarından, gözü dönmüş haydut çetelerine başkanlık ediyor, elde kılıç, soyuyor, günah işliyor, haksız kazanca dayalı ticaret örgütüyorlardı.

İtalya'ya hiç gitmeyen V. Clemens'ten sonra Papalık 70 yıl orada kalacaktır. Papalığın tekrar Roma'ya dönmesi Papa II. Gregorius tarafından gerçekleştirilecektir.

Bu tarihten sonra 1378-1417 yılları arasında yaşanan Büyük Bölünme'nin sonunda V. Martinus (1417-31), imparator tarafından 1414-18 arasında yapılan ve 33 kardinal, 900 piskopos ve 2 000 doktorun katıldığı Konstanz (Constance) Konsülü'nde, dört ayrı millete (Fransız, İngiliz, İtalyan ve Alman) göre yapılan oylama ile (Kinder ve Hilgemann, 2006: 181) papa seçilecek ve bölünme nihayetlenilecektir. Büyük Ayrım'ın ortaya çıkardığı karşı papa seçme girişimi, ya da genel kurulun papayı tanımayarak yeni bir papa seçmesi, yönetim ile papanın bağlarını tekrar koparmıştır. Kilise üzerinde söz sahibi olan Genel Kurul ile de arası bozulan papalık, kurulu dışarıda bırakmayı başarmış ve 1400'lü yıllarda yeniden kilisenin tek hâkimi haline gelmiştir.

2. BÖLÜM

ASSİSİ`Lİ AZİZ FRANCİS

2.1.HAYATI

2.1.1.Gençlik Yılları

Asıl adı Francesco di Pietro di Bernardone ya da Giovanni di Bernardone (Isaacs ve Martin, 1990: 210) olarak bilinen Aziz Francis, 1181 ya da 1182 yılında Assisi`de bulunan Spoleto Düklüğü`nde, zengin bir kumaş tüccarının oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Pica Bernardone, babası, işi dolayısıyla sık sık Kuzey Fransa`ya, özellikle Kuzey ve Güney Avrupa arasındaki ticarî yerlerin merkezi konumundaki Champagne`ye uzun yolculuklar yapan (Paul Sabatier, “Life of St. Francis of Assisi”, http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=241877) Peter Bernardone`dir. Giovanni adıyla vaftiz edilmesine rağmen, Frank hayranı olan babası onun adını Francis olarak değiştirmiştir. Huber (1969: 342)`e göre, John Bernardone ismiyle vaftiz edilmiştir ve bir Frank olan babası, onu her zaman Francis adıyla çağırmıştır. Annesi Pica, az tanınmış biridir ama kendi söyleyişine göre, Provence`nin soylu bir ailesinden gelmektedir ve Francis, onun birçok çocuğundan sadece bir tanesidir.

Francis ilk eğitimini, Latince öğrendiği St. George Kilisesi rahiplerinden almıştır. Yine de öğrendiklerinin çoğunluğu Troubadours Okulu`nda kendisine kazandırılmıştır. Francis, çok çalışkan bir öğrenci olmadığı için edebî öğrenimi eksik kalmıştır. Okulunda başarılı olamayınca babası ile çalışmaya başlamış ancak kısa zamanda bir tüccar olmak istemediğini göstermiştir. O, çocukluğundan bu yana tüccar değil bir asker ya da şövalye olmanın hayallerini kurmaktadır.

Ailesinin Francis'e çok müsamaha göstermesinin sonucu olarak Francis, İtalya'daki küçük devletlerden Assisi ve Perugia arasındaki 1201 tarihli savaşa katılmıştır. Ancak iyi bir silahşor olmadığını anladığında Perugia'da bir hapisanede tutsak olarak bulunmaktadır. 1202 Kasım ayında yapılan anlaşmaya kadar esir olarak kalan Francis, döndüğünde artık hastalık sahibi biri olmuştur. Buna rağmen yılmamıştır, iyileştikten sonra, 1205 yılında Apulia'da, II. Frederick'e karşı savaşan, Kont Gentile komutasındaki orduya katılmıştır. Frederick'in şansölyesi Illnes tarafından yakalanan Francis, rüyasında Tanrı'nın ona seslenerek, "Kim senin için daha iyisini yapabilir, efendi mi yoksa köle mi, zengin adam mı yoksa yoksul adam mı?" (Jones, 2006: 237) dediğini görmüş ve bunu bir işaret olarak kabul ederek, evine döndükten sonra bu şekilde yaşamak için karar almıştır.

Kararını uygulamaya geçiren Francis'in yaptığı ilk şey hastalarla ve özellikle de cüzamlılılarla ilgilenmek olmuştur. Kazancakis (1995: 92)'in bildirdiğine göre, Francis, cüzamlılılar hakkındaki düşüncelerini şu cümlelerle tanımlamaktadır: "Cüzamlılardan nefret ederim. Onlara bakmaya dayanmam. Geçenleri uyarmak için çaldıkları çingirak seslerini uzaktan duysam bile baygınlıklar geçiririm. Tanrı beni bağışlasın ama cüzamlılardan öğrendiğim kadar başka bir şey yok dünyada." Bu şekilde düşünen Francis, bir gün atı ile Umbria'dan geçerken bir cüzamlının karşıdan geldiğini görmüştür. İçi tiksinti ile kaplanan Francis, kısa süre sonra kendine hâkim olabilmiş ve atından inerek cüzamlının dudaklarını ve ellerini öpmüştür, tüm parasını da ona vermiştir. Tekrar atına bindiğinde cüzamlının aniden gözden kaybolduğunu görmüş ve bunu Tanrı'nın ona bir işareti olarak yorumlamıştır. Bu tarihten sonra dünya malından vazgeçip, yaşamını vaaz etmeye, iyi işler yapmaya adanmıştır (Russell, 2002: 182).

Francis`in cüzamlılara yardım etmeyi seçişinin nedenini Eco (2002: 233) şöyle açıklamaktadır:

Toplum dışına itilmiş cüzamlılar her şeyi kendileriyle birlikte yıkıma sürüklemek isterler. Ne denli toplum dışına itersen o denli kötü olurlar. Francis bunu anladı; ilk işi gidip cüzamlılar arasında yaşamak oldu... Francis, başkaldırmaya hazır olan toplum dışına itilmişleri, Tanrı`nın kullarına katılmaya çağırıyordu. Sürü yeniden toplanacaksa, sürü dışına itilmişlerin yeniden bulunması gerekliydi. Francis başarılı olamadı, çünkü onları toplamak için kilise çevresinde eylem yapması gerekliydi ama bunun için de kendi yarasının onay almış olması şartı vardı. Bundan bir tarikat doğacaktı.

Francis`i bir birlik kurmaya yönelten tek şey bu rüya değildir. O, başka bir zaman, 1206`da San Damiano Şapeli`nde dua ederken, aniden bir ses duymuştur. Ses İsa`lı haçtan gelmektedir ve ona, “Francis, git ve evimi onar, gör, tamamen tahrip oldu” demektedir. Sersemleyen Francis, önce delirdiğini düşünmüştür, ancak hemen toparlanmış ve babasının dükkânına giderek bir miktar renkli kumaş ile güzel giysiler alarak atını Foligno şehrine sürmüştür. Burada hem dilenerek (Karen Rae Keck, “Francis of Assisi”, <http://www2.evansville.edu/ecoleweb/glossary/francisa.html>) hem de yanındaki tüm eşyaların yanısıra atını da iyi bir paraya satarak San Damiano`yu tamir etmiştir (Deeana Klepper, “First and Second Lives of St. Francis”, <http://people.bu.edu/dklepper/RN413/francis.html> ). Babasının gazabından korktuğu için bir ay boyunca kilisenin yakınlarındaki bir mağarada saklanmışır. Bir başka görüşe göre ise, temin ettiği paraları San Damiano`nun rahibine veren Francis`e karşılık olarak orada yatacak bir yer verilmiştir. Sokaklarda ‘sevgi, sevgi, sevgi’ diye bağırdığı bir

günde, çocukların ona taş attıklarını ve yüzünden kanlar aktığını gören babası, onu ensesinden tutarak önce hücreye kapatmış, sonra da piskoposun önüne çıkararak şikâyetçi olmuş, Francis`in babasından hiçbir şey istemediğini, annesinin de babasının da Tanrı olduğunu söyleyerek babasını reddetmesi ve piskoposun önünde üstündekileri çıkartarak babasına geri vermesi üzerine de evlatlıktan reddedildiği söylenmektedir. Sonuç olarak gerçek olan şey, Francis`in kiliseyi onarması sonrasında babasından tepki gördüğü ve bu tepkinin sonucunda evinden ayrılarak farklı yerlerde yaşamaya başladığıdır. Bundan sonra hayatının geri kalanını Tanrı`ya adanmış bir hayat olarak yaşayacaktır. Bu düşüncesinde öyle kararlıdır ki, kendisini vazgeçirmek için yanına gelen annesine, eve gitmesini, evdeki, birbirinin üstüne kaplanan üç parçalı tablodaki İsa Peygamber`in resminin arkasına ‘Pazar günü, 24 Eylül 1206 M.S. tarihinde oğlum Francis yeniden doğdu’ yazmasını istemiştir.

Yakın zaman sonra etrafında toplanan insanlarla daha da güçlenecek olan Francis, Fransisken hareketinin temellerini atacaktır.

2.1.2. Dönüm Noktası

Francis`in hayatının dönüm noktası, Porziuncola`daki bir kilisede dinlediği İncil ayeti sayesinde oluşmuştur. Rabbin, havarileri vaaz vermesi için gönderdiğini anlatan bu bölümü dinleyen Francis, daha sonra papazdan bu bölümü açıklamasını istemiştir. Papazın açıklaması sonunda Francis, Rabbin havarilerinin ne altın, ne gümüş, ne de para sahibi olmalarını, yanlarında yol için ne torba, ne baston taşımalarını, yanlarına ne çarık ne de iki gömlek almalarını, sadece Tanrı`nın egemenliğini vaaz etmeleri gerektiğini dinleyince, şöyle söylemiştir: “bütün kalbimle yaşamak istediğim budur, benim arzu ettiğim budur” (Iannitto, 1994: 1). Bahsi geçen ayette (Matta 19:21) tam olarak şöyle denilmektedir: “Eğer eksiksik olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını

yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle” (Kutsal Kitap, 2006: 1222).

Huber (1969: 343)`e göre, Francis zaten bu zamana kadar münzevi gibi yaşayan biridir ama 24 Şubat 1208`de İncil`in gerçeğinden, vaaz vermeyi ve kefarete çağrı yapmayı öğrenmiştir. Münzevî gibi yaşamayı bırakmış, üzerine bir ip ile onu daire şeklinde saran kaba dokunmuş bir ceket almış ve Hıristiyanlığın ilkelerini öğretmek için vaaz vermeye başlamıştır. İki arkadaşı da ona katılmıştır.

Burada bahsi geçen iki arkadaş, Bernardo ve Pietro biraderlerdir. Francis, onların kendisine katılmalarına yine İncil`in bir bölümünü okuyarak razı olmuştur. Fikirlerini diğer insanlara duyurması gerektiğini düşünerek, arkadaşlarını görevlendirmiştir.

Kendisine katılanların sayısı 1209 yılında on biri bulmuştur. Kazancakis (1995: 141-150)`e göre, bu kişiler, Birader Bernard, Bologna Üniversitesi`nin tanınmış hukuk profesörü olan Sior Pietro, Birader Leo, önceleri Francis ile dalga geçerken onun sözlerini dinleyerek yaptığından pişman olan ve katılan Giles, Peter Silvester, Capella, Sabbatino, Juniper, Ruffino, Angeo Tanceredi ve Cortona`lı Elias Bombarone idi. Bu kişilerin katılımı sonrasında Francis, kutsal kitabın üç metninin bir yorumu niteliğindeki Primitica olarak bilinen (Huber, 1969: 341) ilk kuralını yazmıştır. Bu birinci Kural, kâğıt üzerine yazılmış bir kural değildir. Francis`in arkadaşlarına yol göstermek için, önceden seçtiği temel prensiplerini, sadece İlke olarak uyarlamasıdır. Bu Kural son derece kısa ve özlü (Eliade, 2003: 215) yazılmış bir kuraldır. Fransiskenlerin sonradan yazılacak birçok kuralının ilkidir. Yazılı olmadığı için sonraki dönemlere tam olarak aktarılamamış ancak az miktarı St. Francis`in yorumlarıyla biline gelmiş bu Kural`ında Francis, arkadaşları için şunları söylemektedir: “Rahipler başlıklı bir tek tunik,

gereğinde bir de başlıksız tunik, bir ip ve çamaşır sahibi olsunlar. Adi elbiseler giysinler. Onları çuval ve başka bezlerle yamalayabilsinler.”

Tarikat içerisinde bu Kural`ın çok ağır olduğunu düşünen arkadaşlarının baskısı nedeniyle değişiklik yaparak yazdığı yeni ılımlı Kural`da Francis, “Artık itaate söz vermiş olan rahipler, başlıklı bir tek tunik ve isterlerse bir de başlıksız tunik sahibi olabilirler. Sağlık gereği sandal giymeye zorunlu olan rahipler, sandal giyebilirler. Bütün rahipler adi elbiseler giysinler. Bu elbiseleri Tanrı`nın takdisiyle çuval ve başka bezlerle yamalayabilsinler” (Iannitto, 1994: 322). İlk Kural`ın aynısı gibi görünse de Francis bu Kural`ında aslında istemediği şeylere izin vermiştir. Örneğin; yalınayak dolaşmak Francis için önemlidir. Ama kendisi uygulamasa da bundan vazgeçmiş görünmektedir.

Francis`in düşünceleri ne olursa olsun asla kilise otoritesine karşı gelmediği ve ona inananlara da aynı şeyi tavsiye ettiği bilinmektedir. Bu nedenle Papa`nın onayı olmadan herhangi bir harekete girişmek istememiş ve bunun için arkadaşlarıyla birlikte, 1210 yılında, yazdıklarını onaylatmak için Roma`nın yolunu tutmuştur. Tesadüfen Roma`da bulunan Assisi piskoposu Guido, Francis ve arkadaşlarını burada görünce üzülmüştür. Çünkü onların Assisi`yi, orada kendilerine gönül vermiş insanları ve inandıklarını terk ederek Roma`ya geldiklerini zannetmiştir. Ancak durumun böyle olmadığını öğrenince rahatlamıştır ve Francis`e kendisine her konuda yardım edeceğine dair söz vermiştir.

Francis, burada bulunduğu sırada Roma`ya dönmeden önce St. Peter ve St. Paul`un mezarlarını da ziyaret etmiştir (Johannes Jorgensen, “St. Francis and His Brethren”, <http://www.cin.org/francbre.html>).

Sonuçta Francis`in ısrarlı tutumu galip gelmiş ve Papa görüşme talebini kabul etmiştir (Deeana Klepper, “First and Second Lives of St. Francis”, <http://people.bu.edu/dklepper/RN413/francis.html>).

Papa III. Innocentius (1196-1215), Francis ve arkadaşlarının isteklerini yaşayıp yaşayamayacakları konusunda emin olmamış ama yine de, Kural`a 23 maddelik hali için (Fuchs ve Heribert, 1998: 252), resmi bir Papalık kararnamesi ile değil sözlü olarak onay vermiştir (Lynn H. Nelson, “Some Thoughts on Reading The Little Flowers of St. Francis”, <http://www.the-orb.net/textbooks/nelson/francis.html> ). Tarih 16 Nisan 1209`dur. Eliade (2003: 215)`ye göre, Papa, Francis`in bir minör tarikatının (Fransiskenlere verilen ‘Fratres Minores’ veya ‘Minoresçiler’ {Frater=Birader} adı buradan gelmektedir) yöneticisi olması koşuluyla, bunu kabul etmiştir. Iannitto (1994: 38-39), ise Papa`nın gördüğü bir rüya üzerine onay vermeyi kabul ettiğini bildirmektedir. Roest (Bert Roest, “Franciscan Views on Papal and Royal Sovereignty”, <http://users.bart.nl/~roestb/franciscan/GILLEEDS.html> )`e göre papalığın bu uyumu, en başından beri Fransisken tedbirliliğinin temelini oluşturmuştur.

Francis bunun yanında Papa`dan, kiliseye daha çok sadık kalabilmek için, Ostia Episkoposu Ugolino`nun koruyucu kardinalleri olmasını talep etmiştir. Papa`nın bu isteği kabul etmesi yanında, Ugolino da bu görevi sevinçle karşılamıştır. Eliade (2003:215)`ye göre ise, Francis, 1217`de Floransa`da Kardinal Ugolino ile tanışmıştır. Francis`in yürüttüğü havarilik çalışmasına hayran olan Kardinal, tarikatın dostu ve koruyucusu haline gelmiştir.

Bir grubun koruyucu kardinal talep etmesi, kiliseye olan bağlılığını göstermesi yanında, herhangi bir olumsuz tavır ile karşılaşıldığında kilisenin desteğinin de arkalarında olduğunu göstermektedir. Koruyucu kardinal, grubun kilisedeki

temsilcisidir. Gruba mensup kişiler herhangi bir konuda fikir almak için, ‘Peder’ ya da ‘Efendi’ diye adlandırdıkları koruyucu kardinallerine başvurabilmektedirler. Kardinalin diğer bir görevi ise grubu idare etmektir. Çünkü Francis İtalya’da bulunmadığı zaman hareketi yönetecek bir kişiye ihtiyaç vardır. Ugolino’nun bu konuda ne denli başarılı olduğu tartışılabilir bir konudur. Zira Francis’in ülke dışına çıkmasıyla, üyeleri artan tarikatın içinde fikir ayrılıkları baş gösterecektir.

Fikir ayrılıklarından birini oluşturan kişi ilk üyelere olan Capella’dır. Capella, ılımlı hale getirilen Kural’ı yumuşak bulmuştur, kuracağı yeni tarikatın Papa tarafından onaylanması için Roma’ya gitmeyi bile düşünmüştür. Ona göre, yılda bir kez, Paskalya Yortusu’nda et yenebilirdi, diğer günler ise kepek ve su ile yetinilmesi gerekiyordu. Konuşmak bir lüks olduğundan yalnız Tanrı ile konuşulmalıydı. Tarikata katılırken kırmızı kurdeleli yeşil kadifeden şapkasını çıkarmamak için çok direnen Capella, kendi hareketini oluşturmaya çalıştığı başındaki şapkasını fırlatıp, üyelerin şapka ya da kukuleta takmamalarını, yaz kış başı açık dolaşmalarını istemiştir (Kazancakis, 1995: 197).

Ugolino’nun tarikata dâhil olmasının ertesi yılı, Francis’e, Dominikenler ile Fransiskanları birleştirme yolunda bir teklif getirilmiştir. Ancak Francis bu teklifi kabul etmemiştir (Eliade, 2003:215).

Francis, Assisi’ye döndükten sonra, Portiuncula yakınında Rivortorto’daki kulübesine yerleşmiştir. Kazancakis (1995: 138), bu kulübenin Birader Bernard, Sior Pietro, Birader Leo ve Francis’ten oluşan dört arkadaş tarafından, badem ağacı dallarını alçı ile sıvayarak yapıldığını ve bu kulübenin ilk manastırları olduğunu belirtmektedir. Francis, ardından 1211 yılında, şehrin episkoposu tarafından San Rufino Katedrali’nde vaaz vermeye çağırılmıştır. Her evden, her yoldan ve çevredeki köylerden halk katedrale

akın etmiştir. Bu insanlar, Francis hakkında kulaktan kulağa yayılan söylentilerinin doğruluğunu görmek ve onu tanımak, dinlemek istemişlerdir (Vittoria Marina, “Azize Klara'nın Hayatı”, <http://www.meryemana.net/book/index.php?td=12&book=7&pos>). Francis 1211 Ekim'inden 1212 başlarına kadar, sadece bu bölgeyi değil, aralarında Pescia ilinin kasabaları Pisa, San Miniato, Sarthiano ve Cetona da olan birçok bölgeyi de ziyaret etmiştir (Father Candide Chalippe, “The Life and Legends of Saint Francis of Assisi”, <http://www.gutenberg.org/etext/6367>).

Francis'in görüşlerini merak eden kişilerden biri de Clare isimli soylu bir kadındır. Babasının ismi Favarone di Offreduccio di Bernardino, annesinin ismi ise Ortolana'dır (Noel Muscat, “Writings of St. Clare of Assisi (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAwrc01.html>). Clare, St. George Kilisesi'ndeki azizlerden duyduğu vaazlardan çok etkilenmiş, 18 yaşını doldurduktan sonra, 1212 yılında bir Pazar günü, Francis'in yoluna katılmak için babasının evinden ayrılmış ve iki arkadaşı ile Porziuncola'ya giderek, orada, geçit töreninde rahipler ile tanışmıştır.

Francis tarafından, Porziuncola'nın küçük kilisesinde saçları kesilen ve dinî elbiseler giydirilen Clare, böylece Küçük Kardeşler grubuna katılmıştır. Clare'nin Fransiskenlere katılmadan önce Francis tarafından uyarıldığını belirtmek gerekmektedir. Kendisine aç ve susuz kalacağı, soğuk içinde yalnız yaşayacağı söylenmiştir ama Clare'nin fikirlerinde bir değişiklik olmamıştır. Francis, aynı zamanda Rahibe Clare için piskoposa başvurup San Damiano'da inzivâya çekilmesi için izin de almıştır.

Clare'nin katılımı duyan birçok kadın da Fransiskenlerin bu İkinci Tarikatına dâhil olmuştur. Bu kişiler arasında Clare'nin kız kardeşi, annesi, yeğeni ve halası da bulunmaktadır. Böylece tarikatın çekirdeği oluşturulmuş olmaktadır (Edwin V. O'Hara,

“Poor Clares”, <http://www.newadvent.org/cathen/12251b.htm>). Daha sonra Francis, bu bayanları, kendi elleriyle tekrar inşa ettiği San Damiano Şapeli'ne yerleştirmiştir. Böylece burası, bilinen adıyla Yoksul Clareler'in ilk manastırı haline gelmiştir. Altı yıl sonra Francis, Yoksul Clareler adını verdiği bu ikinci tarikatı için Papa'dan onay almıştır. Dindar kadınlar için bir Kural yazan ilk kadın olan (Ellen Hickman, “The Convent of San Matteo in Arcetri”, http://galileo.rice.edu/fam/convent_sanmatteo.html) Clare 1255 yılında Azize olmuştur. Yortu günü 12 Ağustos'tur (Isaacs ve Martin, 1990: 126). Tanınmış azizeleri arasında Agnes of Assisi (ö. 1253), Collette of Corbie (ö. 1447) ve Catherine of Bologna (ö. 1463) sayılabilmektedir. Clare'nin yazdıkları arasında Prague'li Agnes'e ve Bruges'li Ermentrude'ye Mektup, Vasiyetname ve Kural sayılabilmektedir.

Prague'li Agnes 1205'te Prague'de doğan bir prensesdir. Ailesi Bohemyalı Kral Premysl Otokar I (1197-1230) ve Macaristan'lı Arpad hanedanıdır. Agnes'in kuzeni Macaristan'lı St. Elizabeth (1207-1231) Fransisken Dünyevî Tarikatı'nın koruyucusudur. Clare Agnes'e birçok mektup yazmıştır. İlki 11 Haziran 1234'ten önce yazılmıştır. İkincisi 1234-39 arasındaki dönemde, üçüncüsü 1238'de, sonuncusu da 1253'de Clare ölmeden önce yazılmıştır.

Clare, Bruges'li Ermentrude'ye de iki mektup yazmıştır. Ermentrude, Köln mübaşirinin kız kardeşidir. 1240'de hacı olmak için Köln'den ayrılmıştır. Belçika'da Bruges'e varmış, buradaki inziva yerinde 12 yıl yaşadktan sonra yoksul bayanlar ve Clare hakkında söylenenleri duymuş ve hacılık için Roma ve Assisi'ye gitmiştir. Ancak burada Clare'nin çoktan ölmüş olduğunu öğrenince tekrar Bruges'e dönmüştür.

Clare Vasiyetnamesini 1247-53 yılları arasında yazmıştır. Kural'ını ise 1253 yılında oluşturmuştur. 1216'da III. Innocent tarafından Clare'nin Yoksulluğun

Ayrıcalığı onaylanmıştır. Ancak sonraki papa, 1218`de incelemeleri için onlara bir Kural vermiştir. Devamında IV. Innocent onlar için başka bir Kural üretmiştir. İki Kural da Benedictine idealini temel almaktadır. Ancak Clare 1212`de Francis`in kendisine verdiği Yaşamın Şekli`nde ısrar etmiştir. Bu onun Kural`ı için temel oluşturmuştur ve bu Kural 29 Kasım 1223`de kilise otoritesi tarafından onaylanmıştır. Böylece onun Kural`ı yeni bir Kural olmamıştır ama Francis ve onun biraderlerinin açıkladığı gerçek ideallerin aynısının dışıl bir anlatımı olmuştur. Clare kilise tarihinde dışı dindarlar için bir Kural yazan ilk kadındır (Noel Muscat, “Writings of St. Clare of Assisi (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAwrc01.html>).

Bu tarihten sonra Francis, her bir yöne keşif olmamaları konusunda ısrar ettiği arkadaşlarını gönderip öğretisini yaymaya çalışmıştır. Kendisi de aynı göreve hizmet etmiştir. Bu amaçla 1212 ilkbaharının sonlarında Filistin`e gitmek için yola çıkmıştır. Ancak gemisi Adriyatik Denizi`nde kaza geçirince geri dönmüştür. Bir iki yıl sonra İspanya`ya gidecekken hastalanmıştır. 1217`de Fransa`ya gitmek istemiştir. Bu sefer de Segni Kardinali Ugolino, tarikatı yönetebilmek için İtalya`da kalması gerektiğini söyleyince vazgeçmiştir.

1219 yılı Francis için önemli bir yıldır. Bu yıl içerisinde V. Haçlı Seferi münasebetiyle Mısır`a giderek Eyyubi Sultanı El-Kâmil ile görüşme fırsatını elde eden Francis, Sultan`a Hıristiyanlığı anlatmıştır. Sultan elbette dinini değiştirmemiştir ama Francis`i çok iyi karşılamış ve ağırlamış, ona saygı göstermiştir. Hatta Sultan`ın Francis`ten etkilenerek kutsal yerleri gezmesine izin verdiği de söylenmektedir.

Francis`in Mısır seferinden dönmesinin sebebi, grubu içinde huzursuzluklar olduğunu öğrenmesidir. Yerine bıraktığı iki vekili, Francis`in Kural`ını değiştirip papadan imtiyazlar elde etmişlerdir ve bazı üyeler Fransa, Almanya ve Macaristan`da

zındıklıkla suçlanmışlardır. Bu olaylar üzerine Papa'nın resmi himayesini kabul etmek zorunda kalan Francis, tarikatın yönetiminden vazgeçme noktasına gelmiştir (Eliade, 2003: 216). Ancak son bir Kural yazarak izleyenlerine yol göstermek istemiştir. Papa III. Honorius tarafından 29 Kasım 1223'te onaylanan bu Kural'dan sonra, Francis dünya işlerini bırakarak inzivaya çekilecektir.

1220'de yazılan bu Kural'a Regula Prima adı verilmektedir. Bu Kural sert bir kuraldır ve temel bir kanıtlama niteliğindedir. Daha sonra, üç kural da 1223'de yeniden gözden geçirilmiş ve ismi değiştirilerek Regula Secunda (ya da Regula Bullata) adı konulmuştur (Huber,1969: 343). Bu Kural, Francis'in yazdığı üçüncü kural ile birlikte oluşturulmuş olan son kuraldır. Papa III. Honorius (1216-1227), 12 bölümüyle Regula Bullata'yı kabul etmiştir (Fuchs ve Raab, 1998: 252). Bu Kural'ın 11 bölümünün başlıkları ve bahsedilen konular şu şekilde belirtilmektedir:

1. Bölüm. Küçük Keşişlerin yaşamı Tanrı adına başlar.

Küçük Keşişlerin yaşamı ve Kural'ı budur, yani, erdem içinde mal olmaksızın, itaat içinde yaşayarak, Efendimiz Hz. İsa'nın Kutsal İlke'sine uymaktır. Birader Francis, Roma Kilisesine ve Papa Honorius'a ve onun oylama ile seçilmiş ardıllarına saygı gösterir ve itaat edeceğine söz verir. Diğer keşişler, Birader Francis ve onun ardıllarına itaat etmeye kesin kararlıdır.

2. Bölüm. Kişinin kendisi yaşadığı hayatın üstünde bir hayat yaşamak istiyorsa

Tarikat'a hangi yolla alınmalıdır.

Eğer birisi keşişlerin gelişlerini ve bizim Kural'ımızı açıklamak isterse, onlar o kişiyi, il papazlarına yollamalıdır, çünkü o kişi yalnızdır, diğerlerinden dışlanmıştır, kişi Tarikat'a katılmak için keşişlerden izin almalıdır. Papazlar kilisenin dinsel törenleri ve Katolik inancı üzerine bütün adayları çok dikkatle incelemelidirler. Onlar inanırlarsa

Katolik inancını öğretirler ve sadâkati açıklamaya gönüllüdürler, onlar yaşamlarının sonuna kadar sâdik kalırlar ve eğer onlar evli değilse; ya da evliyse ve eşleri önceden bir rahibe manastırına girdiyse ya da sonradan bölgenin piskoposunun izin vermesiyle otoriteye kutsallık yemini ettilerse ve eşler yükselme şüphesi olmayacak yaştalarsa: papazlar onlara Kutsal İlke`yi söylemelidirler, onlar gitmeli ve kişisel eşyalarını satmalıdırlar ve yoksulluk için çabalamalıdırlar. Eğer onlar bunu yapmıyorlarsa, onların iyi niyetleri yeterlidir.

Keşişler ve onların papazları, Tarikat`a yeni gelenlerin geçici korkularında anlaşılmaz olmamak için çok dikkat etmelidirler, öyle ki onlar eşyalarından kurtulmalı, Tanrı ile dolmalıdırlar. Eğer kişiler tavsiye sorarlarsa, papazlar onlara Tanrı`dan bahsetmelidirler, mallarını fakire nasıl dağıtmaları gerektiğini tavsiye etmelidirler.

3. Bölüm. Tanrısal Görev`in sağlamlığı ve keşişlerin dünya üzerinde nasıl yolculuk yapacakları

Rahipler Roma âdetine göre Tanrısal Görev`i anlatırlar, onlar dua kitaplarına da sahip olmalıdırlar.

Christmas`a kadar bütün azizlerin yortu günleri yakındır. Yortudan sonraki 40 günlük gönüllü yakınlık Tanrı`nın kutsamasına sahiptir, çünkü Hz. İsa bu dönemde onun kutsal yakınlığı ile kutsanmıştır. Bütün keşişler Paskalya`dan önceki 40 günde bağlılığı yerine getirmeye mecburdurlar ama diğer zamanlarda, Cuma günleri hariç, mecbur değildirler.

Ve bu benim keşişlerime tavsiyem, önerim ve ciddi ricamdır; ben bu dünya üzerinde yolculukta iken, diğerlerini eleştirmesinler ya da sözlü tartışmalarda taraf olmasınlar ya da kavgacı olmasınlar, ama onlar kibar, barışçı ve alçakgönüllü, nâzik ve sıradan olmalıdırlar, biri ile sanki onları beklemiş gibi saygılı konuşmalıdırlar. Hastalık

ya da bedensel ihtiyaçları gerektirmedikçe onlara at sırtında yolculuk yasaktır. Onlar her türlü eve girebilirler, ilk söylemeleri gereken “Bu evin huzuru” olmalıdır ve İlke`nin mesajında der ki; onlar, onlardan önce koyulanı yiyebilirler.

4. Bölüm. Keşişler para kabul etmeyi yasaklarlar.

Bütün keşişler bir aracı yoluyla ya da şahsen, herhangi bir şekilde para kabul etmeyi katı bir şekilde yasaklarlar. Papazlar ve dinsel grup başkanları, yine de, hastanın ihtiyaçları ve diğerk keşişlerin kıyafetlerini sağlamaya niyetlidirler, bunu manevî arkadaşlarından yardım dileyerek yaparlar, bunu malî anlamda en iyi şey gibi görürler.

5. Bölüm. Çalışmanın Yolu

Tanrı keşişlere, ruhun düşmanı olan aylâklıktan kaçınmış ve dindar ve inançlı bir ruh içinde çalışma lütfunu verdi. Bu nedenle, her geçici düşünceyi, dindarlığı ve duanın ruhunu söndürmeksizin çalışmak ikinci planda olmalıdır. Çalışmalarının ücreti olarak geçici ihtiyaçları için gerekli olan şeyleri kabul edebilirler, kendileri ya da biraderleri için, her şekilde para alabilirler. Ve onlar alçakgönüllü olarak bu yardımları kabul etmelidirler, yüce yoksulluğa rağmen çalışmayı ve Tanrı`ya hizmeti beklemeliler.

6. Bölüm. Keşişler kendileri için hiçbir şey ayıramazlar; hasta keşişlere ve yoksullara yardıma çabalarlar.

Keşişler kendileri için hiçbir şey ayıramazlar, ne bir ev, ne bir yer, ne de hiçbir şey. Bu dünyada hacılar ve yabancılar gibi, alçakgönüllülük ve yoksulluk içinde Tanrı`ya hizmet edenler, sorumluluk alarak yoksullara yardımı rica etmelidirler. Ve onların utanmaları için sebep yoktur, çünkü Tanrı bu dünyada bizi kendisi yoksul yaptı. Bu en yüce yoksulluğun zirvesidir. Ve bu, benim değerli kardeşlerim, sizi, değerli şeylerin fakiri, cennetin krallığının kralları ve mirasçılarını yaptı ama erdem içinde zengin de yaptı. Bu sizin parçanız olmalıdır, çünkü o yaşam standardının yere inmesine

rehberlik eder. Ve bu yoksulluk benim aziz kardeşlerim, Hz. İsa'nın hatırı için, sizin kararlılığınız ile sıkı sıkıya yapışmalıdır.

Keşişler başka biri ile tanıştıklarında, aynı ailenin üyeleri olduklarını göstermelidirler. Ve onlar başkasının onların ihtiyaçlarını bilmesinde tereddüt etmemelidirler. Eğer bir anne bedeninde çocukları için sevgi ve endişe taşıyorsa, bir keşiş de bütün biraderleri için duyarlı olarak, kesinlikle sevgi ve endişe duymalıdır. Eğer bir keşiş hasta hissediyorsa diğerleri ona bakmalıdırlar.

7. Bölüm. Günah içinde hisseden keşişlerin üzerine kefaretin yüklenmesi

Eğer keşişlerin herhangi birisi, düşmanın teşvikiyle, ölümcül günah içinde hissederse, onlar gecikmeden, makul olarak yardım dileyebilirler, danıştıkları papazlar eğer rahipse, onlar keşişlere ılımlı bir kefarete yükleyebilirler. Eğer onlar rahip değillerse, eski rahipler gibi bir kefarete yükleyebilirler. Onlar bozmadan ya da kızgın olmadan dikkatli davranmalıdırlar, çünkü bir keşiş günah içinde hissederse, kendilerindeki ya da diğerlerindeki öfke ya da can sıkma iyilikseverliği zorlaştırır.

8. Bölüm. Tarikat'ın Baş Papaz'ının seçimi ve Pentecost Bölümü

Keşişler daima Tarikat'ın bir üyesi olarak Baş Papaz'a bağlıdırlar, birliğin uşağıdırlar ve onlar ona itâatle sıkıca bağlıdırlar. Onun ölümü halinde yerel papazlar ve gözetimciler, onun ardılına Pentecost Bölümü'nde seçerler, yerel papazlar Baş Papaz'ın belirttiği yerde toplanmaya mecburdurlar. Bu bölüm her 3 yılda bir, ya da uzun ya da kısa bir arada da eğer Baş Papaz emrederse yapılabilir.

Yerel papazlar her zaman açık olmalıdır ve Baş Papaz onların faydasızlıklarını ve hizmetlerinin güçsüzlüğünü gözetleyebilmelidir, onlar Baş Papaz olarak başka birisini seçme gücüne sahiptirler.

Pentecost Bölümü`nden sonra yerel papazlar ve gözeteciler, aynı yılda onların sahip olduğu bir bölgede, eğer bu onlara emek harcamaya değer görünürse ve isterlerse, bir bölüme bağımlılarını davet edebilirler.

9. Bölüm. Vaizler

Eğer piskopos itiraz ederse keşişlerin piskoposluk bölgesinde vaaz vermeleri yasaktır. Hiçbir keşiş, Tarikat`ın Baş Papaz`ı ve onun vaaz komisyonu tarafından sınavdan geçirilip onaylanmadıysa vaaz vermeye kalkışmamalıdır.

Bundan başka, keşişler vaazlarında kullanacakları kelimelerin temiz ve incelenmiş olması konusunda uyarılmalı ve bu tavsiye edilmelidir. Onlar sadece dinleyicilerinin manevî iyilik ve üstünlüklerini amaçlamalıdır, onlara kısaca ceza ve güzellik, ahlâksızlık ve erdem üzerine anlatmalıdırlar. Çünkü Hz. İsa dünya üzerindeki kelimelerini kısa tuttu.

10. Bölüm. Keşişleri uyarmak ve düzeltmek üzerine

Papazlar, onların derslerini ziyaret edip onları uyarabilirlerdi, bizim Kural`a ya da onların vicdanlarına karşı hiçbir şeyi onlara emretmeksizin, sevecenlikle ve alçakgönüllülükle düzeltebilirlerdi. Dersler, bu nedenle, Tanrı`nın hatırı için onların kendi isteklerinden vazgeçmelerini hatırlatmalıdır. Ve her şeyin içinde, onların papazları onlara tam itâati emreder, onlar Kural`a ve onların vicdanlarına karşı olmayacak şekilde, Tanrı`yı vaat ederler. Keşişler ikna ederlerdi, Manevî Kural için görüş belirtmezlerdi, bu nedenle onlar papazlarına başvurmalıydılar. Papazlar onların görevleri için, onları sempatiklikle, sevecenlikle ve arkadaşça karşılamaya mecburdular. Keşişler, hizmetçileri ile işveren olarak konuşabilir ve anlaşabilirlerdi. Papazlar tüm keşişlerin hizmetçileri olmalıdırlar.

Bütün kalbimle keşişlerime rica ederim, Hz. İsa`da olduğu gibi onlar da kendilerini gurura, böbürlenmeye, kıskançlığa ve açgözlülüğe karşı, dünyanın korkuları ve kaygılarına karşı, şikâyet etme ve kötü göstermeye karşı korusunlar.

11. Bölüm. Keşişler rahibelerin manastırlara girişini yasaklarlar.

Ben bütün rahiplerin kadınlar ile konuşmalarını ya da şüpheli ilişkilerini katı olarak yasaklarım.

Francis`in ölümünden kısa süre önce sert kuralları yinelemesi üzerine bir kısım Fransiskenler, 1223`teki Kural`ın geçerli olmadığını Francis`in son sözlerinin geçerli olduğunu söylediklerinde Papa IX. Gregory, Francis`in vasiyetinde geçen bu sözlerin herhangi bir güce sahip olmadığını belirterek, 1223`teki Kural`ın geçerliliğini 28 Eylül 1230`a kadar uzatmıştır (Huber, 1969: 341).

Adı hızla duyulan ve izleyenleri her geçen gün artan Fransisken hareketine katılmak isteyen evli insanlar da ortaya çıkınca, Francis, onlar için de ayrı bir tarikat meydana getirmiştir. Evli olup da yoksulluğu Francis`in anlattığı gibi yaşamak isteyenlerin dâhil olabileceği bu tarikatın adı ise Dünyevî Üçüncü Tarikat (Secular Third Order)`dir. Bu isim 1978`de, Secular Franciscan Order olarak değiştirilecektir (Lino Temperini, “History of The Third Order Regular”, http://www.franciscanfriarstor.com/resources/Histories_Third_Order_Regular/stf_history_Lino_Temperani_TOR.htm). Kazancakis (1995:311-314), St. Francis`in ağzından Dünyevî Üçüncü Tarikat`ın kuruluş gerekçelerini ve kuruluş kararının verilme aşamasını şöyle aktarmaktadır:

Yalnız tek bir yol yoktur cennete ulaştıran. Karısı, ekmeği, evi ocağı olmayan keşiş bir yoldan gider; saf, dindar kişi başka yoldan. Evlenir, çocukları olur, kuşakların devamını sağlar. Toprağın sürülüp

ekilmemesi, kadınların çocuk doğurmaması doğru değildir, ne de Tanrı buyruğudur. Tanrı, yeryüzünde yaşayan sizler için, verimli işler, ekmek, ocak ve bir arada namusluca yaşamayı yarattı. Şimdiki yaşantınıza devam etmekle cennete ulaşacağınıza yemin ederim.

Keşişin hayatı çok sıkıcıdır. İnsanlar buna dayanamazlar, dayanmamaları gerekir, yoksa dünya mahvolurdu. Bağnaz tarikatımızın yanında başka bir tarikat kuracağız. Bu yeni tarikat, yaşantısını yeryüzünde sürdürmek isteyen dindar her Hıristiyanı kabul edecek kadar yumuşak ve uygun olacaktır. Bu uysal tarikatın kardeşleri, evlenebilecekler, topraklarında, işlerinde çalışacaklar, aşırı olmamak şartıyla yiyip içecekler, yalınayak dolaşmak veya cübbe giymek zorunluluğunda kalmayacaklardır. Dürüst olmaları, düşmanlarıyla dostluk kurmaları, gözlerini yerden göğe kaldırmaları gerekecek ancak.

Tertiaries (üçüncü) de denilen bu grubun üyeleri cinsiyet olarak ayrılmamıştır (Stephen Moosman, "Saints, Sinners and Sisters. Gender and Northern Art in Medieval and Early Modern Europe", <http://users.ox.ac.uk/~jouhs/michaelmas2004/moosman02.pdf>). Daha az katı kuralları benimseyen bu üyeler, dünya yaşamından tümüyle kopmadan ve keşişlik yemini etmeden Fransisken kurallarının ılımlı halini uygulayacaklardır. Üyeleri arttıkça tüm İtalya'ya yayılmışlardır.

Bundan sonra yönetimden çekilen Francis daha önce hiçbir sade insanda görülmemiş, ilginç bir olay yaşayacak, çok geçmeden birçok hastalığa yakalanarak, çektiği acılara dayanamayacak ve ölecektir.

2.1.3. Son Yılları

2.1.3.1. *Stigmata*

Stigmata, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğinde vücuduna aldığı yaralara verilen isimdir. "Kutsal Yaralar" diye de adlandırılmaktadır. Aynı yaraların Francis'in vücudunda da belirdiğine dair inançlar oldukça kuvvetlidir. Çeşitli kaynakların bildirdiğine göre olay şöyle gelişmektedir: Mısır'dan dönüşünden sonra, üçüncü kuralını yazan ve dünya işleriyle uğraşmayı arkadaşlarına bırakarak inzivâya çekilen Francis, vaktini dua ederek, düşünerek ve oruç tutarak geçirmek için Assisi'nin kuzeyindeki La Verna Dağı'nda bir mağaraya yerleşmeye karar vermiştir. La Verna Dağı'na giderken yolda yaşanan bir olayı Timmermans (Felix Timmermans, "St. Francis Receives the Stigmata",

http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_stigmata_of_st_francis_articles.htm)

Francis'in arkadaşlarından Birader Leo'dan aldığı metinden yola çıkarak şöyle aktarmaktadır:

Onun ruhu Tanrı için can atıyordu ve onun kalbinde Alverna Dağı güçlü bir özlemdi. Ağustos'ta, Francis ve Leo, St. Michael Günü (29 Eylül) öncesi 40 gün oruç tutmak için buraya gittiler. Angelo, Maseo, Silvester, Rufino ve Bonizio da onlarla beraberlerdi. Yedi birader birlikte ülkenin içine doğru yolculuk ettiler. Francis daha fazla yürüyemediği zaman, onlar gittiler ve bir köylüye, Baba Francis'i eşeğiyle Alverna Dağı'na taşıyıp taşıyamayacağını sordular.

"Francis of Assisi mi?" diye sordu köylü.

"Evet" diye tekrarladılar.

Ve köylü Francis`e doğru koştu. “Sen Francis of Assisi misin?” diye sordu.

“Benim” dedi Francis.

Ve adam bağıarak: “Birçok insan güvenlerini sende yerleştirmişler. Çünkü onlar diyor ki; sen üzüntüleri alıyormuşsun. Bu yüzden ben senden rica ediyorum; hiçbir zaman ümidimizi ve inancımızı yıkma!”

Kardeşler çok kızmışlardı ama Francis diz çöktü ve köylünün ayaklarını öptü, dedi ki; “Teşekkür ederim sana, bu uyarın için!”

Bu olaydan sonra yollarına devam eden yedi birader, 3 000 fit yükseklikteki dağın tepesine ulaşmışlardır. Burada buldukları 14 Eylül 1224 günü sabahı, dua ederken, gökten inen altı kanatlı, büyük ve ateşli bir meleğin, Francis`in vücuduna stigmataları bıraktığı belirtilmektedir (Huber, 1969: 343). Yaraları vücudunda hisseden Francis, büyük bir çığlık attıktan sonra bayılmıştır. Saint Francis`in hayat hikâyelerinden birini yazan Guardini (Romano Guardini, “Mirror of Perfection”, http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis'_biographers_write.htm)`ye göre, böylece Hz. İsa`nın dış görünüşü bütünüyle St. Francis`de de görünmüştür, yani Hz. İsa`nın duruşu onun içinde belirgin hale gelmiştir.

Yaralarından kimseye bahsetmeyen Francis, artık dayanamayacak duruma geldiğinde, yakın arkadaşı Birader Leo`ya bu kutsal yaralarını göstermiş ve yardımını istemiştir. Sadece Perşembe akşamından Cumartesi sabahına kadar yaralara dokunmasına izin vermemiştir. Çünkü Cuma günü Hz. İsa tutuklanmıştır, haça gerilmiş ve öldürülmüştür. Hz. İsa`nın yaşadığı acıların aynını yaşamak istediği anlaşılmaktadır. Birçok kaynak Francis`in Hz. İsa gibi yaşamaya çalıştığını ve hayatını ona adadığını

doğrulamaktadır. Örneğin; Temperini (Lino Temperini, “History of the Third Order Regular”, http://www.franciscanfriarstor.com/resources/Histories_Third_Order_Regular/stf_history_Lino_Temperani_TOR.htm)`ye göre, Francis ve arkadaşları Kutsal Ruh`tan esinlenmişler ve Havariler ve Hz. İsa örneğini izleyerek, şehirler ve ülkeler arasında yolculuk etmişler, Kutsal Ruh`u vaaz etmişlerdir. Iannitto (1994: 12), Fransisken üyelerinin en güçlülerinden biri olan Bonaventure`den alıntı olarak yazdığı metinde bu fikri şöyle kanıtlamaktadır:

Francis Hz. İsa`ya benzemek için çok çaba sarf etmiştir. İsa`nın adını andığında veya sadece işittiğinde, ruhunu büyük bir sevinç dolduruyordu, öyle ki o anda sanki parmağıyla çok lezzetli bir yemeğin tadını tatmış gibi ve kulağı çok güzel bir müzik dinlemiş gibi içinin sevinci dışarı taşıyordu, görünüşü de tamamen değişiyordu.

1.2.3.2. Hastalıkları

Francis, hayatının hiçbir döneminde çok sağlıklı bir insan olarak yaşamamıştır. İlk hastalığını, 1203 yılında, katıldığı seferde esir düştüğü hapisanede yaşamıştır. Bu dönemdeki rahatsızlığı, düşüncelerinin değişmesine neden olmuştur. Ancak iyileşmesiyle birlikte, değişen düşüncelerini unutmuştur. Katıldığı ikinci seferle hastalığı tekrarladığında, düşünceleri bir daha değişmemek üzere belirlemiştir. Artık Hz. İsa`nın yolunda gitmekten vazgeçmeyecektir.

İspanya`ya gideceği zaman tekrar hastalanmış ve bu seferden de vazgeçmek zorunda kalmıştır. Yaşadığı rahatsızlıklar, karaciğer, dalak ve mide rahatsızlıklarıdır. Mısır`a gittiği deniz yolculuğu sırasında gözlerinden hastalanmıştır. Bu yüzden rahiplerin, evlerinin taştan yapılmasının daha iyi olduğunu söylediklerinde onlara itiraz etmemiştir. Kış mevsiminde sürekli midesini üşütmesi nedeniyle, rahip arkadaşlarından

biri ona, bir tilki derisi satın almış ve bu deriyi tuniğinin altından dalağının ve midesinin üstüne sarmasını rica etmiştir. Hastalığına domuz yağının dokunması nedeniyle, ona yapılan yemeklerde zeytinyağı kullanılmıştır.

Francis`i en çok etkileyen hastalık gözlerinin kör olmasına kadar giden göz hastalığıdır. Stigmata olayını yaşadktan sonra daha da şiddetlenen hastalık, tedavi edilmediği ya da tedavi edildiği zannedildiğinden giderek artmıştır. Francis her konuda olduğu gibi bu konuda da yaşadığı şeye razı olarak ilaç almayı reddetmiştir. Dünyevî işleri bıraktıktan sonra tarikatın başına getirdiği Elias da, ilaçlarını alması için onu ikna etmeye çalışınlardandır. Hatta 1225 senesinin ilkbaharında Kardinal, Francis`e yazdığı mektubunda, hastalığını iyileştirmek için bir çare aramasını emretmiştir. Mektubu alınca San Damiano Kilisesi`ne giden Francis`in gözleri artık tamamen görmez hale gelmiştir. Bu nedenle buradan ayrılamaz durumdadır. Onu rahat ettirebilmek için yanına gelen Rahibe Clare, hasırlardan bir hücre yapmıştır. Yaklaşık iki ay burada kalan Francis, rahiplerinin diktiği yünden ve ketenden yapılmış bir bandı gözlerine sararak, ağırlar içinde, iyi bir göz doktoru olduğu söylenen Rieti`deki doktorun yanına götürülmüştür. Burada Fonte Colombo Manastırı`nda kalan Francis`in gözleri, her gün muayene edilmiştir.

Bazı doktorların itiraz etmesine rağmen, kendisini takip eden doktor gözlerinin ateşle dağlanması gerektiğini söylediğinde, önce kabul etmeyen Francis, sonra buna istemeden de olsa razı olmuştur. Doktorun düşüncesine göre, Francis`in kulağından kaşına kadar olan damarlarının kesilmesi gerekmektedir. Ancak doktor yanılmıştır, çünkü bu tedavi Francis`e iyi gelmemiştir.

Rahipleri 1226 yılının Mart ayında, başka bir tedavi için Francis`i Siena`ya götürmüşlerdir. Burada tedavisini beklerken karaciğer rahatsızlığı nedeniyle çok

miktarda kanama geçiren Francis, öleceğini düşünerek vasiyetnamesini yazmıştır. Bu vasiyetname, Kural'a kelimesi kelimesine itaatin, bütün ayrıcalıkların reddinin ve mutlak yoksulluğa ilişkin öğretilerinin sonuncusu olmuştur (Huber, 1969:343). Vasiyetinde bunlara ek olarak, kendilerinin içten ve dıştan yamalanmış tek bir tunik sahibi olmayı istediklerini, ip ve tunik ile mutlu yaşadıklarını söyledikten sonra, arkadaşlarına, masalarının her zaman yoksulluğu yansıtmasını, bir fakirin geldiği zaman rahatça oturabilmesi için alçakta bulunmasını ve herkesin aynı hizada oturmasını tavsiye etmiştir.

Oldukça rahatsızlandığını duyan Elias'ın onun yanına gelmesi Francis'e moral olmuş olmalıdır ki, Elias ile birlikte Siena'dan ayrılarak Celle di Corto'ya gelebilmiştir. Burada elleri ve ayakları şişen ve neredeyse hiçbir şey yiyemeyecek duruma gelen Francis, sırasıyla, Santa Maria della Porziuncola Kilisesi'ne, oradan Nocera yakınlarındaki Bagnara adlı yere ve sonra tekrar Santa Maria della Porziuncola Kilisesi'ne taşınarak götürülmüştür (Iannitto, 1994: 382). Burada 3 Ekim 1226 Cumartesi gecesi 45 yaşında iken ölmüştür. Geçici olarak Assisi'deki St. George Kilisesi'ne gömülen Francis için, Elias tarafından kentin batı ucuna bir bazilika yaptırılmıştır. Ve 1230 yılında mezarı buraya nakledilmiştir.

Francis'in yortu günü 4 Ekim'dir ve sonradan Papa IX. Gregorius olan, yakın dostu Ugolino tarafından 16 Temmuz 1228'de Aziz ilan edilmiştir.

2.2. ESERLERİ

Francis, vücudundaki kutsal yaraların belirmesinden bir yıl sonra, gözlerinin net görmemesi nedeniyle, arkadaşlarının yardımıyla “Güneşe İlahiler” ve “Ahit” isimli metinleri yazmıştır. “Güneşin Dinî Marşı” da denilen bu ilahi, İtalyan dilinin en erken şaheserlerinden biridir (Huber, 1969: 343).

Francis, bu dokunaklı metinlerde son kez tarikatının gerçek yönelişini savunmaya çalışmıştır. Ellerini kullanarak çalışmaya karşı olan sevgisini dile getirmiştir ve biraderlerinden çalışmalarını, ücret almadıklarında da kapı kapı dolaşarak dilenmelerini yani Tanrı'nın sofrasına başvurmalarını istemektedir. Kutsal Yoksulluğa uygun değilse, hiçbir bahaneyle kilise, ev ya da onlar için inşa edilecek herhangi bir yapıyı kabul etmemelerini; oralarda hep konuk, yabancı ve hacı olarak kalmalarını bildirmiştir. Biraderlerin nerede olurlarsa olsunlar bir kilise veya herhangi başka bir yer için vaaz verme bahanesiyle veya herhangi bir bedensel eziyete uğradıkları için, Roma Sarayı'nda doğrudan veya birini araya sokarak mektup istemelerini kesinlikle yasaklamıştır (Eliade, 2003: 216). Russell (2002: 184)'a göre, ölümünden az önce yazdığı Güneş İlahisi, bütünüyle olmasa da genellikle güneşe tapınan Akhnaton'a beslediği sevgiyi göstermektedir. Echinaton, eski Mısır krallarındandır. M.Ö. 1384 ve 1364 yılları arasında yaşamıştır ve ismi güneşin dostu anlamı taşımaktadır. Burckhardt (1957:406)'a göre ise Francis, Güneş Kasidesi'nde, gökteki cisimleri ve dört unsuru yarattığı için, Tanrı'yı tam bir masumlukla övmektedir.

Papa IX. Gregorius, Francis'in yazdığı, Kural niteliğindeki Ahit'i kabul etmemiş, onun yerine 1223 tarihinde yazılan Kural'ı onaylamıştır.

St. Francis`in yazdıklarının tam listesini Muscat (Noel Muscat, “Writings of St. Francis of Assisi (2)” , <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAwr02.html>) şu şekilde sıralamaktadır:

1. Kurallar, Vasiyetname ve Uyarılar

- Regula Non Bullata (İlk Kural) (1221)
- Fragmenta alterius Regulae non bullatae (bir başka İlk Kural`dan Alıntılar)
- Regula Bullata (Sonraki Kural) (1223)
- Regula pro eremitoriis data (İnziva Yerleri Uyarıları için Kural)
- Vasiyetname (1226)
- Forma Vivendi S. Clarae da ta (St. Clare`ye Belirlenen Hayatın Şekli)
- Ultima Voluntas S. Clarae scripta (St. Clare için yazılan Son İstek)

2. Mektuplar

- Epistula ad fratrem Antonium (Birader Anthony`e Mektup)
- Epistula ad Clericos (Rahipler Sınıfına Mektup)
- Epistula ad Custodes I (Yöneticilere İlk Mektup)
- Epistula ad Custodes II (Yöneticilere İkinci Mektup)
- Epistula ad Fideles I (Dinine Bağlı Olanlara Mektubun İlk Versiyonu)
- Epistula ad Fideles II (Dinine Bağlı Olanlara Mektubun İkinci Versiyonu)
- Epistula ad fratrem Leonem (Birader Leo`ya Mektup)
- Epistula toti Ordini missa (Bütün Tarikat`a Mektup)
- Epistula ad Ministrum (Bir Papaza Mektup)
- Epistula ad populorum rectores (Halkların Kuralların Mektup)

3. Dualar

- Canticum Fratris Solis (Birader Güneşin Dini Marşı)

- Chartula Fratris Leonis data (Birader Leo`ya Verilen Parşömen)
- Oratio ante crucifixum dicta (İsa`lı Haç önünde Dua)
- Exhortatio ad laudem Dei (Tanrı`nın Övgüsünü Öğütlemek)
- Laudes ad omnes horas dicendae (Tüm saatlerde söylenen Övgüler)
- Expositio in Pater Noster (Babamız yoluyla esinlenen Dua)
- Officium Passionis Domini (Tutkunun Görevi)
- Salutatio Beatae Mariae Virginis (Kutsal Bakire Mary`e Selamlama)
- Salutatio Virtutum (Erdemlerin Selamlanması)

4. Dikte Ettirilen Yazılar

- Birader Bernard`a verilen Onaylama
- Azize Clare`ye ve onun Kız Kardeşlerine gönderilen Onaylama
- Bologna`nın vatandaşları için yazılan Mektup
- Lady Jacopa`ya yazılan Mektup
- Fransa`daki Biraderlere gönderilen Mektup
- Siena`da yazılan Vasiyetname
- De vera et perfecta laetitia (Doğru ve Kusursuz Mutluluk)

2.3. DÜŞÜNCELERİ

Dinlediği İncil ayetinden sonra tüm duyguları ve istekleri değişen Francis`in en temel isteği Hz. İsa`nın izinden giderek, onun yaşadığı gibi bir hayat yaşamak olmuştur. Bunu sağlamak için seçilecek doğru yolun yoksulluk olduğuna inanmış ve o saatten sonra sahip olduğu her şeyi terk ederek bir münzevi gibi yaşamaya başlamıştır.

İnandıklarını anlattığında etrafında toplanan insanlarla bir birlik oluşturmuş ve bu birliğe, anlamı Küçük Kardeşler olan Fransisken ismini koymuştur. Küken (2001:

86)`in parantez içinde bildirdiğine göre bu “küçük rahip” kelimesi reşit olmayan rahip anlamına gelmektedir.

Francis, bu ismi koyarken yoksul olarak yaşamının aynı zamanda az olan her şeye kanaat ederek yaşamak anlamına geldiğini düşünmüştür. Francis İnciller`in yoksulluğunu şahsında canlandırmayı (Christian W. Troll, “Tarihi Bir Olay Olarak Hıristiyanlık” <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/258.pdf>) başarabilmiş bir azizdir. “Bize dâhil olan herkes az yemek, az giyecek ve az olan her şeye razı olmalıdır” demektedir. Çünkü ona göre, Hz. İsa ve Havarileri bu şekilde yaşamışlardır. Francis`in yoksulluğu seçmesinin bir başka nedenini Hançerlioğlu (1977: 129) şu şekilde açıklamaktadır:

Hıristiyanlık bütün insanların kardeşliğine dayanan evrensel bir düşünce getiriyordu. İnsanların hepsi aynı babanın çocuklarıydı. İnsanlar ancak sevgiyle birbirlerine bağlanabilirlerdi, sevmek için ise eşitlik gerekiyordu. Eşitlik varlığında sağlanamayacağına göre, yoksullukta sağlanabilirdi. Gerçek erdem yoksulluktaydı. Tanrı katına ancak yoksullar ulaşabilirlerdi.

Onun, Hıristiyanlığı ve düşünceleri yaymakta kullandığı metot, tartışmalardan kaçınma, sözlü mücadelelere girmemek ve karşı tarafı yargılamamak olmuştur. Her zaman barış yanlısı, mütevazı ve affedici olmaya özen göstermiştir.

Neşeli, iyi ve yumuşak kalpli olan Francis, Ortaçağ insanının genel kanısına katılarak kilise otoritesine karşı gelmeyi seçmemiştir. Guardini (Romano Guardini, “Mirror of Perfection”, http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis'_biographers_write.htm) bu tutumu “O, Hz. İsa`nın mesajının tercümanı olarak kilisenin otoritesi ile karşıtlık içine girmemiştir” sözleriyle doğrulamaktadır. Ayrıca o,

kilisenin yenilenmesi hakkında konuşmamıştır ve bu işe kalkışmamıştır (Alexis Bugnolo, “St. Francis: A Way to Restoration”, <http://www.franciscan-archive.org/franciscana/wrestore.html>). Francis, yaptığı her harekette bu düşüncesine uygun davranmış, kendinden sonrakilere de aynı tutumu tavsiye etmiştir. Bu davranışının çelişkiler yarattığı ama onu zorlukların dışında bıraktığı da öne sürülen görüşler arasındadır. Ayrıca onun hareketlerinin Ortaçağ kilisesinin gösterişli ve servet dolu büyümesine bir tepki niteliğinde olduğu da söylenmektedir. Sonuç olarak Francis, ruhsal hayatta, maddesel hayatta olduğu gibi bir kazanç düzeni olduğunu yalanlamaktadır. O ve onu izleyenler, yoksulluk ve mahrum bırakmaya sarılarak, manevi doyum ve doğaüstü onay kazanacaklarını ümit etmişlerdir. Onun bu anlamdaki felsefesi şöyle özetlenebilmektedir: “Eğer biz her şeye sahip idiysek, kendimizi korumak için silahlara sahip olmalıydık. Dava ve tartışmalara sebebiyet verirsek ve öyle ki sebepler sık sık olursa, Tanrı'nın ve komşunun sevgisi yolumuza çıkar. Kendimiz için, biz dünyada maddi hiçbir şeye sahip olmamaya karar verdik”.

St. Francis için sevgi sınır tanımayan bir kavramdır. Hz. İsa'ya olan sevgisi nedeniyle tüm hayatını onun gibi yaşamaya adanmıştır. Bu davranış şekli her insanın kolaylıkla kabullenebileceği bir şey değildir. Nitekim Picard (Max Picard, “Destroyed and Indestructible World”, http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis'_biographers_write.htm), Francis'in biyografisini yazarken bu konuya değinmiş ve Hz. İsa'yı bu denli seven Aziz'in istisnâî bir insan olduğunu belirtmiştir.

Francis, tüm insanları sevmekle kalmamış, hayvanları ve ateşi de sevmiştir. Tanrı'nın yarattığı her şeyi koşulsuz sevmek gerektiğini savunmuştur. Kuşlara, tavşanlara ve maymunlara vaaz verdiği, hayvanların da onu seslerini çıkarmadan dinleyerek tavsiyelerini uyguladıkları söylenmektedir. Ateşe olan hayranlığı ise

gözlerinin dağlanması sırasında belirgin biçimde ortaya çıkmıştır. Kızgın demirin ucundaki ateşe, “ateş kardeş” diye hitap ederek canını çok fazla yakmamasını rica etmiştir. Yanında bulunan arkadaşları dağlanma anında gözlerini başka taraflara çevirirken, Francis sesini çıkarmamış ve işlem bittikten sonra da canının yanmadığını söylemiştir.

O, insanları şaşırtarak istediklerini yapmalarını sağlamayı, kendi deyimiyle doğru yolu bulmalarını kolaylaştırmayı sevmiştir. Örneğin; herkesi soyan bir hırsıza yemek ve giyecek götürerek onun kalbini kazanmıştır. Cimrilerin avuçlarına paralar koyarak kendine yaklaştırmıştır (Eco, 2002: 539).

Francis`in görüşleri maddeleştirilerek şöyle de ifade edilebilmektedir:

- Ona göre, insanlığa hizmet etmek gerekir, özellikle fakirlere ve yardıma muhtaç olanlara.
- Merak etmek mücadele fikri ile birleştirilmelidir. Değişimi aramak gereklidir.
- Francis entelektüel işlerle ilgilenmemiştir. O, dinin aklının değil, kalbinin sorunu olduğunu hissetmiştir.
- O, Tanrı`nın saz şairi ve Lady Yoksulluk`un bir aşığı olmasına karşın, hayalci bir fikir aşılamaştır.
- Alçakgönüllülük, Francis ve onu izleyenler için, birinin kendini kabul etmesi ve onaylanmasıdır.
- O, becerikli bir gizemcidir. Tanrı ile direk ve bireysel birleşmeye, kişiler için ihtiyaç duyulduğunu belirtir.
- Onun dindarlık hissi doğuştandır. Onun kiliseye olan itaati teolojik konularda ilgi çekmekten yoksundur.

- O ve onu izleyenler, kişilerin mutluluğunu bir duygu ile doldurmuşlardır. Besbelli ki bu duygu, onların yolundan geçmektir.

(Lynn H. Nelson, “The Mendicant Friars”, http://www.the-orb.net/textbooks/nelson/mendicant_friars.html).

Önceleri dilenerek yaşamayı savunan ve arkadaşlarına bunu öğütleyen Francis, kendisini eleştiren piskopos sözlerinden sonra piskoposa hak vererek, bu düşüncesinden bir parça da olsa vazgeçmiş görünmektedir. Sanat sahibi her papazın, bildiği işte çalışmasını, rahiplerin kurtarılışı engellemeyecek işlerde çalışmalarını ama asla para kabul etmemelerini, sadece yaşamaları için gerekli şeyler için çalışmalarını ancak, yaptıkları iş kendilerini doyurmuyorsa kapı kapı dolaşıp dilenmekten utanmamaları gerektiğini, Hz. İsa'nın bile sadaka ile yaşamaktan utanmadığını öğütlemeye başlamıştır. Ayrıca yoksullar ve hastalar, cüzzamlılar ve dilenciler gibi a'ciz ve hor görülen insanların arasındayken sevinç duyulması gerektiğini savunmuştur (Kazancakis, 1995: 166).

Batı geleneğinde ‘Yoksulluğun Prensi’ olarak adlandırılan (Kenneth Pennington, “The History of Rights in Western Thought”, <http://faculty.cua.edu/pennington/Law508/tierney2.htm>) Francis'in ayağına herhangi bir ayakkabı giymeden dolaşmasının nedeni cennete girmek istemesidir. Şöyle söylemektedir: “Yalınayak olmak gerekir cennete girebilmek için” (Kazancakis, 1995: 143). Bilindiği üzere Fransisken rahipleri, kendilerini üşütmeyecek kalınlıkla bir cüppe giymişler ve kemer yerine bir ip ile bellerinden bağlamışlardır. Ayrıca rahip olabilmek için gerekli olan bir diğer unsur ise tonsure adı verilen (Erol, 2005: 92) geleneğe göre, başlarının üst tarafında bulunan saçları kazıtmak olmuştur.

Diğerlerinden farklı olarak Francis`in özel günlerde kendisinin oluşturduğu duaları kullanarak dua ettiği bilinmektedir.

Okumaya önem vermesi konusunda Francis`in beklenilenin aksine bir tutumu göze çarpmaktadır. Rahiplerinin kitap sahibi olmasını istemeyen Francis, kitap okumak isteyenler için de sadece Tanrı`nın Sözleri`nin geçtiği kitapları okumalarını tavsiye etmiştir. Tarikata katılacak olan bilim adamları için de, katıldıkları andan itibaren bilimle ilgili tüm kitaplarını bırakmalarını ve bilimlerinden vazgeçmelerini söylemiştir. Şenocak (Neslihan Şenocak, “The Rise Of Learning In The Franciscan Order, 1210-1310”, <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0001825.pdf>) da bu görüşü desteklemekte ve tarikat içerisinde kitap kullanımının ve biriktirilmesinin çeşitli sorunlara yol açtığını belirtmektedir. Le Goff (2006: 120)`a göre, Francis, entelektüelin edindiği birikimin büyüklüğünün ve maddi donanımının gerekli ve giderek istilacı hale geldiğini görmüş ve bu nedenle kitabın, öğretimin temeli olmasına karşı çıkmıştır.

Schneider (Reinhold Schneider, “The Hour of St. Francis of Assisi”, [http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`\\_biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`_biographers_write.htm))`e göre, Francis düşünceleri ile sadece Fransiskanlar içinde var olmamıştır; o, yolcular arasında, çarşılarda, büyük kalelerde ve evlerde de var olmuştur. Karşı konulamaz bir etkiye sahip olmuştur ve bu etkiyi eğilimi olan insanlar üzerinde kullanmıştır. Francis`in etkisi sona erdiğinde ya da başka bir deyişle bu eğilimler değiştiğinde ise yönetime karşı hareketler ortaya çıkmıştır. Ayrıca Catoir (John Catoir, “Why St. Francis is So Admired”, [http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`\\_biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`_biographers_write.htm))`e göre, St. Francis`in etkisi bununla sınırlı kalmamıştır. Dünyanın her yerinde aklına saygı duyulan ve takdir edilen St. Francis, bu saygıdeğerliğini Hz. İsa ile derin bir kişisel ilişki içerisinde olmasına borçludur.

St. Francis`in biyografilerinden bir başkasını yazan Federer (Heinrich Federer, “Into the Land of Pineapples”, http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis_biographers_write.htm), onun kişisel özellikleri hakkında bilgi verirken müziğe karşı tutumundan da bahsetmektedir. Ona göre Francis, şarkı söyleyen, kahkahalarla gülen bir aziz, dans eden bir melektir. Onun için mutluluk müzikten başka bir şey değildir. Tanrı`nın saz şairidir ve onun bütün eylemleri doğal uyaklardır, kelimeleri ise müziktir. Ayrıca St. Francis`in gülmesi ve güldürmesi ile ilgili bir başka yorum da onun biyografisini yazan Chesterson (G. K. Chesterson, “Introduction to Francis of Assisi”, http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis_biographers_write.htm)`dan gelmiştir; kendisi St. Francis`in sadece hümanist bir insan olmadığını, bunun yanında güldürücü bir insan olma eğiliminde de bulunduğunu belirtmektedir.

Francis`in özellikleri konusunda bilgi veren bir diğer yazar Smith (Laura Smith, “The Aesthetic Pedagogy of Francis of Assisi”, <http://www.bu.edu/wcp/Papers/Medi/MediSmit.htm> ), Francis`in bir bilgin olmadığını, Summa ya da Sentences üzerine bir yorum da yazmadığını ama daima bir öğretmen gibi çalıştığını ve yazdıklarının neredeyse hepsinin eğitici olduğunu, keşişlerine nasıl yaşacakları konusunda uygulamalı bir rehber ya da günlük ibadetleri için bir yanıt niteliği taşıdığını bildirmektedir.

Francis, kararlı ve sevecen tutumu ile insanların sevgisini kazanmış nadir insanlardan biridir. Catherine of Siena ile birlikte Katolik Kilise`sinin koruyucu azizlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

3. BÖLÜM

FRANSİSKENLER

St. Francis tarafından, 1209 yılında İtalya`da, papanın sözlü onayı ile ve halkın dini duygularının uyandırılması, bilimsel çalışma ve mutlak yoksulluk talep edilmesi görevleriyle (Kinder ve Hilgemann, 2006: 141) kurulan ve bugün dahî varlığını sürdüren Fransiskanler`in, St. Francis`ten sonraki ikinci lideri Cortona`lı Elias (1180-1253) olmuştur. Elias, 1232 Rieti Genel Bölümü`nde Genel Başkan olarak seçilmiştir (Noel Muscat, “History of the Franciscan Movement (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht01.html>). Russell (2002: 184)`a göre, Elias lükse gömülü bir hayat yaşamıştır ve yoksulluk idealinin çok ağır olduğunu düşünerek bütünüyle ortadan silinmesine izin vermiştir. Ancak Elias, ikinci genel üstad olarak, bu şekilde yaşamış olsa da tarikatın imtiyazının uzaklara yayılmasını da talep etmiş bir liderdir (Fuchs ve Raab, 1998: 252). Kural`ı çok sert ve insafsız bulan Elias, mutlak yoksulluğun ezici olduğunu, insanlığın kusursuz sevgi ve ahlâk temizliğine erişemeyeceğini düşünmektedir. Sürekli diğer biraderlerle açıkça ya da gizli gizli görüşmüş ve kendine uygun yeni bir Kural`ı birader Antonio`ya yazdırmıştır (Kazancakis, 1995: 196-197). Fransiskanlerin böyle bir lider ile yaşadıkları dönemde yaptıkları en farklı iş Guelfler ile Ghibellinolar arasındaki kanlı savaşlarda asker toplamak olmuştur.

Ancak kurucularını yeni kaybeden üyeler, yoksulluk idealinin silinmesini hemen kabul etmemişlerdir. İçlerinde Elias`ın görüşlerine katılarak ılımlı bir yoksulluk yaşamayı seçenler olmuştur ama tam tersine St. Francis döneminde olduğu gibi, hatta

daha yoğun bir yokluk içinde yaşanılması gerektiğini de savunanlar olmuştur. İşte bu fikir ayrılıkları Fransiskenler içinde bölünmelere yol açacaktır.

XIV. yüzyılın erken dönemlerinde sıkı kuralların uygulanması konusundaki (Isaacs ve Martin, 1990: 210) bölünmeler ve 1279`da tarikata dünyevî mal edinme izni verilmesi (Fuchs ve Raab, 1998: 252) üzerine çıkan tartışmalar sonucunda önce iki, sonra üç grup ortaya çıkacaktır. İlki St. Francis`in yazdığı ilk Kural`ın uygulanması gerektiğini yani katı yoksulluğu savunan gruptur. Bu gruba Fraticelli (Ruhanîler) adı verilmektedir. İkinci grup ise St. Francis`in arkadaşlarının isteğiyle istemeden yazdığı ve Kural`ın yoksulluk konusundaki maddelerini ılımlı hale getiren İkinci Kural`ının yaşanması gerektiğini söyleyen kişilerden oluşmaktadır ve Conventuals (Manastırcılar) adını taşımaktadır. Bu gruba Spirituals de denilmektedir. Manastırcılar denmiş olmasının sebebi manastırlarda yaşıyor olmaları değildir. Şenel (1991: 288)`e göre, din adamlarına papazlardan ve keşişlerden farklı olarak “frer” denilen Fransiskenler, manastırlara çekilmeyip tersine insanların aralarına karışarak yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmektedirler. Robinson (Paschal Robinson, “Order of Friars Minor Conventuals”, <http://www.newadvent.org/cathen/04344a.htm>) da, St. Francis`in İlk Tarikatı olarak isimlendirilen Conventuals hakkındaki bu görüşü desteklemekte ve “Conventual” isminin kökeni konusunda bazı farklı görüşler olduğunu belirtmektedir.

Üçüncü grup ise daha sonra ortaya çıkacak olup, katı, çileci bir yaşamı tercih edeceklerdir. Onlar da Observantes (Kuralcılar) adını alacaklardır.

Fraticelli grubunun ortaya çıkışına bakıldığında, kendisinde peygamberlik ruhu olduğuna inanılan Citeaux`lu Joachim (1130-1202) adında bir rahibin XII. yüzyıl başlarında yazmış olduğu kitabın, birçok rahip tarafından keşfedilişinin etkili olduğu görülmektedir. Joachim denilen bu rahip, uzun zamandan beri Sözde Havariler`in

davranışları yüzünden yeniden gerçekleştirilecek yeni bir çağın gelişini önceden tahmin etmiş birisi olarak dikkat çekmiştir. Bahsettiği bu yeni çağın Fransiskenlerin ortaya çıkışıyla gerçekleşeceğine inanılmıştır. Joachim`e göre, Baba, Oğul ve Ruh`ül Kudüs`ün zamanları geçtikten sonra, Ahd-i Cedîd`e dayanan seçkinler kilisesi zamanının sonu gelmektedir. Sırada ise yeni keşişlerin zamanı vardır ve 1260`a kadar sürecektir (Fuchs ve Raab, 1998: 252). Bunun üzerine Fransiskenler, bu yeni keşişlerin kendileri olduklarını düşünerek sevince kapılmışlardır, akabinde ise Sorbonne`lu din adamlarının Joachim`in öğretilerini mahkûm etmeleriyle karşılaşmışlardır. Daha sonra San Donnino`lu Gerardo adındaki bir Fransisken, Joachim`in görüşlerini tekrar dile getirmiş ve rahipleri etkilemeyi başarmıştır.

Lyons Genel Danışma Kurulu`nun, daha önceki tarikatların yasasına uyarak, Fransiskenlerin kullanımında olan malları kendilerine vermesine karşı, Marche`da bir grup rahip bu kararın yanlış olduğunu, çünkü gerçek bir Fransiskenin hiçbir mala sahip olmaması gerektiğini söylemeye başlamıştır. Bunu savunan tüm rahipler, yıllar sonra başkan olan Raimondo Gaufredi`nin kendilerini Ancona`da bulup kurtarmasına kadar tutuklanmışlardır. Serbest bırakılan bu tutuklulardan biri olan Angelus Clarenus, sonradan Joachim`in görüşlerini yaymaya çalışan papaz Pierre Olieu`ya ve Casale`li Ubertino`ya rastlamıştır ve birlikte Fraticelli (Tinciler, Ruhçular) denilen grubu kurmuşlardır. Bu tarihlerde papa olan V. Celestinus, görev yaptığı bir yıl zarfında Fraticelli grubunun tüm isteklerini yerine getirmiştir. Kısa zamanda tüm İtalya`ya yayılan rahipler, çok sayıda üye toplamayı başarmışlardır. V. Celestinus`un yerine Papa olan VIII. Bonifatius döneminde eskisi kadar olmasa da hoşgörü ile karşılanan Petrus Johannis liderliğindeki (Fuchs ve Raab, 1998: 252) grup, Fransiskenlerden ayrılma isteklerini yerine getirecekleri sırada papa değişmiş ve yeni Papa olan XXII. Johannes

(1316-1334) 1316`da seçilir seçilmez, Sicilya Kralı`na ülkesindeki bu rahipleri kovması için mektup göndermiştir. Çünkü Fraticellilerin çoğunluğu orada yaşamaktadırlar. Bu sırada papa da Angelus Clarenus ile Provence`li Fraticellileri zincire vurmuştur. Bu gruptan ayrılmak isteyen Ubertino ve Clarenus, biri Benedikten, diğeri Celestinus yanlıları olmak üzere farklı görüşte olanların yanına sığınmışlardır. Ancak hiçbir gruba dâhil olmayanlar, engizisyon tarafından kovuşturulmuş ve çoğu da yakılmıştır (Eco, 2002: 69-71). Ayrıca Papalığın ılımlı grubu desteklemesi de, Fraticelli grubunun 1325`ten sonra eski önemini kaybetmesine neden olacaktır. Papalığın Fraticelli`yi desteklememesinin nedeni, onların İsa`nın ve havarilerinin hiçbir mülke, dahası giydikleri giysilere bile sahip olmadığını ileri sürmeleridir. Papa XXII. Johannes, 1323`te, bu fikri itizâlcı saymıştır (Russell, 2002: 184). McNeill (2004: 415) de bunu doğrulamakta ve “bu kişiler, uzun bir yargılama sürecinden sonra aşırı sofuluklarına karşın ve de bu sofulukları yüzünden sapkınlar olarak hüküm gitmişlerdir” demektedir. Hemen ardından Fransiskenler bu davranışa karşı çıkmışlardır. Bu sırada XXII. John Fransisken yoksulluğu hakkındaki tartışmaları tekrar açma avantajını elde etmiştir ve üniversitenin bir numaralı bilginlerinden bu sorun hakkında fikirler üretmelerini istemiştir. Bu kişilerden biri Dominiken Baş Papazı olan Hervaeus Natalis (ö. 1323)`dir (Ken Wolf, “Hervaeus Natalis: The Poverty of Christ and the Apostles”, <http://name.umdl.umich.edu/baj9928.0102.015>). Yine aynı tarihlerde Fransiskenler ve Dominikenler arasında yoksulluk ideali anlayışı konusunda bir kavga başlamıştır. Fransiskenlerin bu düşüncesini heretik olarak tanımlayan Papa da Domikenlerin tarafını tutmuştur. Bu tartışma sırasında kısa ömürlü birçok özel topluluk türemiştir. Bunlardan Shisma ve Kara Ölüm tarikatlarına ağır zararlar verilmiştir (Fuchs ve Raab, 1998: 253).

Yoksulluk ideali anlayışına bakıldığında St. Francis`in de benzer bir düşüncesi olduğu görülmektedir; Francis de Hz. İsa`nın hiçbir mülke sahip olmadığı savunmaktadır ve bu yüzden kendisi ve onu izleyenlerin de hiçbir mülke sahip olmamaları gerektiğini söylemektedir. Ancak o dönemde kilise, böyle hareketleri yanına bir güç olarak çekmek istediğinden buna karşı gelmemiştir. Fakat sonraları Fraticelli hareketini mahkûm etmeden önce, Perugia`daki Fransisken Genel Kurulu`nun başkanının görevine de aynı nedenle, İsa`nın ve havarilerinin yoksul olduğunu savunduğu için son verilmiştir.

Spirituals olarak adlandırılan, ancak kendilerini anarşik rahipler ile bir tutan (J. Moorman, K. Esser, T. MacVicar, "Franciscans", <http://www.bartleby.com/65/fr/Francisc.html>), katı yoksulluk idealinin ılımlı hale getirilmesini isteyen grup, farklı papalardan bu düşüncelerini kabul etmelerini talep etmişlerdir. Bir nev`î onaylanma beklemişlerdir. Diğer düşüncelere sahip olanlardan ayrı değerlendirilmek isteyen bu grubun isteği kabul görmemiştir ve papalar onların bu düşüncelerini mahkûm etmişlerdir.

Siyah bir elbise ile beyaz bir ip ve kapüşon giyen Observantes grubu Siena`lı Aziz Bernardino ve Capistrano`lu Aziz Giovanni`nin önderliğinde bütün Avrupa`ya yayılmıştır. Observantes ve Conventuals gruplarını birleştirmek için birçok girişimde bulunulmuştur. Ancak bu çabalar sonuç vermemiştir.

Observantes`den daha çileci bir yaşamı savunan grupların ortaya çıkması ile Observantes eski önemini kaybetmiştir. Observantes`den ayrılarak kurulan yeni gruplardan biri Capuchin grubudur. Sonraki yıllarda Observantes ile birleştirilen bu grubun adı Fratres Minores olarak değiştirilmiştir.

McIntosh (Jim McIntosh, “The Franciscans”, <http://www.wtu.edu/franciscan/pages/intro/index.html>)`a göre, Fransisken Tarikatı yaygın düşünceye göre üçe ayrılmaktadır. İlk Tarikat, Order of Friars Minor, Capuchinler ve Conventualler`den oluşurken; İkinci Tarikat, Poor Clarelerden; Üçüncü Tarikat ise Secular Franciscan Order ve Third Order Regular`dan oluşmaktadır.

Üyelerinin sayısına bakıldığında katı kuralcılarının sayısının ılımlılara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Buna dayanarak sadece bir tunik ve ip ile dolaşanların çoğunlukta oldukları söylenebilir. Katı kuralları benimseyenler bunu öyle içselleştirmişlerdir ki, kuralları uygulamadıklarında cehenneme gideceklerini düşünmektedirler. Burr (David Burr, “The Spiritual Franciscans; From Protest to Persecution in the Century After Saint Francis”, <http://name.umdl.umich.edu/baj9928.0209.003>)`un şu sözleri bu düşünceyi doğrulamaktadır:

Fransiskenler, örneğin çölde olduğu gibi karda da aynı kıyafetleri giyiyorlardı ama eğer bu kıyafet karlar için çok sıcak bir kıyafet ise, o kişi ettiği yemini bozmuş oluyor ve cehenneme gidiyordu.

Fransiskenler için sadece bireyin kurtuluşa ermesi yeterli değildir. Onlar için, bir kişinin kutsal olabilmesinin şartlarından biri, yakınında olan kişinin de ruhî aydınlanmaya ulaşmış olmasıdır (Fuchs ve Raab, 1998: 252). Burada bahsedilen ruhî aydınlanma, Fransisken idealleri doğrultusunda, yoksullukla örülmüş bir hayat yaşayabilmek olmalıdır.

Ayrıca yoksulluğa uygun olarak, kişiler, mecbur olmadıkça tek başına bir odada yatmamalıdır, ortak bir yatakhane kullanılmalıdır görüşü de benimsenmiştir. Kişiler yalnızken Tanrı ile baş başa kalabilirler ve ibadetlerini daha iyi yerine getirebilirler

düşüncesine paralel olarak dağa çıkıp tek başına ibadet eden, acı çeken kurucularının aksine böyle davranmaları da ilgi çeken başka bir konudur. Ancak onlar Kural`da böyle yazıldığını düşünmektedirler.

Fransiskaner şehirliler tarafından da desteklenmişlerdir. Çünkü şehirlerde yaşayanların uyumlarını bozmadan yaşayabilmişlerdir ve yasa yapmanın kilisenin işi olmadığını, bunu halk meclislerinin yapması gerektiğini savunmuşlardır (Eco,2002: 238). Bunun yanında şehirlerde her şeyden önce iç misyonu önemsemişler ve papalıktan imtiyazlar talep etmişlerdir (Fuchs ve Raab, 1998: 253). Bundan anlaşılan şudur ki, Fransiskaner kilise ile ters düşmek istememelerinin yanı sıra, kiliseye saygı gösterilmelidir diyen kurucularının aksine, yanlış bir uygulama gördüklerinde itiraz da edebilmişlerdir, isteklerini yerine getirebilmek için gerekirse karşı çıktıkları uygulamaların sahibi kurumdan taleplerde de bulunabilmişlerdir. Hatta sonraları daha da ileri giderek, Papa`nın yetkisini değil, papazların yetkisini tanımak gerektiğini dahi söyleyeceklerdir. Yalnız bu tür eylemlerin St. Francis`in ölümünden sonra meydana getirildiği önemle belirtilmelidir.

Bunun dışında şehirlerde çıkan herhangi bir sorun karşısında Fransiskanerlerden yardım talebinde de bulunulmuştur. Örneğin; 1284`de Bologna`daki bilginler kendilerine tanınan hak ve imtiyazların uygulanmadığı fark ettiklerinde, mahallî yöneticileri papalığa şikâyet etmişler ve papalık güvence vermezse şehri terk edeceklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine Papa IV. Martin, bilginleri ikna etmeleri için Fransiskaner ve Dominikenlerden ricâda bulunmuştur (Sarıkavak, 2004: 767). Papalık başlangıcından itibaren varlıklarını tanıyarak himayesi altına aldığı bu tarikatları bu şekilde kendi yararlıkları için kullanmıştır. Elbette insan sevgisini her fırsatta yineleyen Fransiskaner böyle bir görevden mutluluk duyacaklardır.

Ayrıca Fransiskanlar ölümün gelişiğüzelliğini hatırlatan manastırlarının (Matthew Edwards, “Art and The Black Death”, http://www.hamline.edu/da/academics/global_studies/disease/diseases04/danse_macabre_text.htm) sistemlerini kent ortamına çok uygun bulmuşlardır. Kentlilerden sadakadan başka bir şey istememişlerdir. Tüm kaynaşmalara, aynı zamanda tüm yoksunluklara katılmışlar, ruhanî yöneticileri olmayı hak ettikleri zanaatçıların tüm beklentilerini anlamışlardır (Pirenne, 2006: 124). Belki de bu nedenle, onların söylediklerinin altında yatanları kavramaları nedeniyle şehirde yaşayanlar arasında kabul görmüşlerdir.

Fransiskanların içinde yaşanan ayrılıklar Ortaçağın bitiminden sonra da devam etmiştir. 1528`de Matteo Bachi (1495-1552) tarafından Fransiskanların reforme edilmiş hali şeklinde kurulan ve uzun bir süre Observants ya da Recollects olarak bilinen (Father Cuthbert, “Capuchin Friars Minor”, <http://www.newadvent.org/cathen/03320b.htm>) Capuchin tarikatı bu ayrılıklardan biridir. 1619`da Papa VII. Clemens tarafından Fransiskan tarikatının üç bağımsız kolundan biri olarak (Isaacs ve Martin, 1990: 101) onaylanan tarikat, Fransiskanların ilk şeklini taşımaya çalışmıştır. Daha sonra Fransiskanlardan bağımsız hale gelen tarikatın kıyafetleri de farklılaşmıştır. Üyelerinin kıyafetleri biraz daha uzundur ve beyaz bir ipleri vardır. Capuchin terimi daha çok Reform`dan önce kullanılmıştır ve önceki kullanımı ‘tutkulu kızlar’ anlamına gelmektedir (Nouveau Larousse Universal, c.1, 1969: 277).

Elias of Cortona`nın aforoz edilip 22 Nisan 1253`te ölmesinden sonra tarikata başkanlık edenlere ve onların yönetimlerinde yaşananlara değinilecek olursa, karşımıza ilk olarak Albert of Pisa (1239-1240) çıkacaktır. Pisa 1239`da Elias`ın yerine seçilmiş ancak kısa bir zaman sonra 23 Ocak 1240`da ölmüştür. Ardından 1240 tarihli Bütün

Azizlerin Günü olarak adlandırılan günde, Haymo of Faversham (1240-1243) seçilmiştir. Haymo, Hales ve Elias'a karşı bir harekette de yer almıştır. Fransisken Tarikat'nın ülkenin çeşitli yerlerinde evleri bulunmaktadır. Haymo bu evleri ziyaret etme konusunda oldukça istekli davranmıştır, ayrıca Papa IX. Gregory'den ricada bulunarak 29 Eylül 1242'de Aldenburg'da düzenlenen Saxonia Yerel Bölümü'ne de katılmıştır.

Haymo'nun 1244'deki ölümünden sonra yerine İtalya'nın Marche bölgesinden olan Crescenzo Grizzi of Jesi (1243-1247) seçilmiştir. Crescenzo diğer Minoritlerin ve St. Francis'in hayatının ve mucizelerinin araştırılmasını istemiş ve Thomas of Celano'ya "Legenda Secunda S. Francisci"yi yazması için talimat vermiştir. Ayrıca bu başkan, biraderlerin 72'sinin bazılarının özel eğilimlerine ve güçlü ayrımcılıklarına da karşı çıkmıştır. Crescenzo'dan sonra başkan seçilen Parma'dan Giovanni Buralli (1247-1257), görüşleri sapkın olarak değerlendirilen Joachim of Floris'in izleyenlerini, isteklerini ve havarilerle ilgili düşüncelerini paylaşmıştır. Ancak savunulan bu düşünceler ve Joachim'in yazdıklarının bir koleksiyonu IV. Alexander tarafından mantıksız olmaları nedeniyle resmi şekilde mahkûm edilmiştir. Keşişlerin Spiritual ya da Zelanti denilen grubundan gelmesine rağmen Tarikat'ın çalışmalarına karşı çıkmayan Giovanni da Parma, büyük bir vâiz olarak da değerlendirilmektedir. Giovanni Buralli 1289 yılında ölmüştür.

Parma'nın yerine 2 Şubat 1257'de, Aracoeli Bölümü sırasında, başkan olarak Bagnoregio'lu Giovanni Fianza (St. Bonaventura) seçilmiştir (Noel Muscat, "Sources: Life of St. Francis (2)", <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRArf02.html>). Bu başkan büyük bir gayretle tarikatın tarihsel gelişimi içindeki kişilerin bakımında çalışmak, öğrenme ile meşgul olmak, keşişlerin papaların ve yöneticilerin hizmetinde

çalışması, büyük manastırların kurulması ve tarikatın ayrıcalıklarının korunması gibi konularla ilgilenmiş ve üyelerin aktivitelerinin bir amacının da kilisenin çok yararlı olduğunu ve Hıristiyanlığın amaçlarını kanıtlamak olduğuna inanmıştır. Spiritualler başkanı ilgisizlikle suçlamışlardır ama o, Kural'a uyarak her üç yılda bir genel bir bölüm düzenlemiştir; 1260'da Narbonne'da, 1263'de Pisa'da, 1266'da Paris'te, 1269'da Assisi'de ve 1274'de Lyons'da. Bonaventura istekli bir rahip olarak resmi ziyaretlerinin çoğunu farklı manastırlara yapmıştır.

Bonaventura ölmeden önce 15 Temmuz 1274 Lyons Bölümü sırasında Jerome of Ascoli (Girolamo da Ascoli Piceno) (1274-1279) onun ardılı olarak seçilmiştir. Jerome, V. Innocent tarafından 1276 Mayıs'ında papalık elçisi olarak İstanbul'a gönderilmiştir ancak papa 21 Temmuz 1276'da ölmüştür ve bu sırada Jerome Ancona'ya henüz ulaşmıştır. Sonraki Papa XXI. John (1276-77), Jerome'u ve John of Vercelli'yi, Castile'li X. Alfonso ve Fransa'lı III. Philip arasındaki savaşta arabulucu olarak görevlendirmiştir. Bu iki kişinin de Mart 1279'a kadar bu görevi işgal etmeleriyle beraber Jerome, Mart 1278'de kardinalliği tercih etmiş ve Bonagratia'lı S. Giovanni in Persiceto'yu da kendisini temsil etmesi için atamıştır. Bundan sonraki başkan Bonagratia (1279-1285) olacaktır. Bonagratia, Soriano'da bulunduğu dönemde papaya bir koruyucu kardinal için toplu dilekçe vermiştir. Papa da erkek yeğeni Matteo Orsini'yi koruyucu kardinal olarak atamıştır. Ayrıca yine papa, tarikatın teologları ve kardinalleri ile görüştükten sonra 14 Ağustos 1279 tarihinde "Exiit qui seminat" adlı bildirisini yayımlamıştır. Bu bildiriye göre keşişler her eşyayı kullanabilirler ama hiçbir eşya üzerinde kullanım hakları yoktur. Tarikatın mülkiyeti Papa'nın ellerinde kalmıştır ama başkan, eşyanın kullanımını yönetilmesini düzeltmiştir. 1283'de Papa IV. Martin

“sindacus apostolicus” ile keşişlerin mallarının yönetiminin başkan tarafından atanacak rahip sınıfından olmayan biri tarafından yapılması şartını getirmiştir.

Bundan önce Papa IV. Martin, 13 Aralık 1281 tarihli “Ad fructus uberes” adlı bildirisinde dünyevî ruhban sınıfının dilenci keşişlerle olan ilişkilerini belirtmiştir. Bu bildiri ile dilenci tarikatlar piskoposun yargılama yetkisinden muaf tutulmuşlardır ve dünyevî rahip sınıfından farklı olarak vaaz verme konusunda aşırı özgürlüklere ve manastırları ile keşişen kiliselerde günah çıkarmayı öğrenme hakkına sahip olmuşlardır. (Daha sonra VIII. Boniface 18 Şubat 1300 tarihli “Super cathedram” adlı bildirisinde ilişkilerine uyum göstermiş ve bölgenin yüksek rütbeli rahibi olmadığı zamanlarda devlete ait yerlerde ve sahip oldukları kiliselerde özgürce vaaz vermelerini onaylamıştır) Bu kararların açıklanması sonsuz bir hal alacak olan kavgaların genellikle Fransa`da ve özel bir şekilde de Paris`te artan bir şiddetle başlamasına neden olmuştur. Bunun üzerine IV. Martin dilenci tarikatların yeni ayrıcalıklarını onaylamamıştır. VII. Boniface döneminde dilenci tarikatlar, günah çıkarmanın öğrenilmesi için piskoposun uygun gördüğü adaylara itaat etmişlerdir. Tarikatlara dâhil olanlar cenaze törenlerine katılmaları konusunda serbest bırakılmışlardır ancak manastırın kilisesinde bulunmaları şart koşulmuştur. XI. Benedict buna son verse de V. Clement 1312`de bu kararı yeniden tanımıştır. Dilenci tarikatların ayrıcalıkları konusundaki tartışmalarda taraflar arasında özellikle dikkati çeken isimler, Paris`te teoloji üstadı olan John of Poliacco ve Armagh`lı Başpiskopos Richard Fitzralph olmuştur.

1282 Strasburg Genel Bölüm`ünden sonra Pietro Giovanni Olivi`nin önderliğinde Spiritual hareket başlamıştır.

Milan Bölümü`nde Arlotto da Prato (1285-1287) Genel Başkan seçilmiştir. Bölüm boyunca Olivi`nin yazdıkları incelenmiştir. Montpellier Bölümü`nden (1287)

sonra yeni genel başkan Matteo da Aquasparta (Paris`in Fransisken üstadlarından biridir), Arlotto`yu Florence`ye ders vermesi için göndermiştir. Matteo 1289`da kardinal olunca yerine başkan olarak Raymond Godefroy (Raimondo Gaufredi) seçilmiştir. Başkan Provence`li Raimondo Gaufredi (Geoffrey) (1289-95) Spiritual topluluğu onaylamış ancak umursamaz açıklamalarını kınamıştır. Başka bir deyişle Tarikatın çoğunluğu, Spirituals ya da Zelanti diye adlandırılan azınlığa karşı çıkmıştır. Raimondo 1292`de Paris Genel Bölümü`nde genel kuralları yeniden düzenlemeye girişmiştir. Bu girişime karşı çıkan Padua`lı Piskopos`un isteği üzerine Raimondo 1295`de istifa etmek zorunda kalmıştır. Sonrasında Anangi Bölümü tarafından bir teoloji üstadı olan Giovanni Minio of Muravalle (1296-1304) başkan seçilmiştir. 1302`de Porto (Portuensis)`ya Piskopos-Kardinal atanan Giovanni, Assisi Bölümü tarafından Santiago`lu Gonzalves of Valleboa başkan seçilene kadar Tarikatın yönetimini devam ettirmiştir.

Giovanni Minio 1302`deki genelgesinde kazanç elde edilmesini ve mal biriktirilmesini yasaklamış ve yoksulluk kuralını aşlamıştır. Gonzalves de aynı politikayı takip etmiş ancak “temel kullanım” (“usus pauper”) denilen çok sert bir ana Kural düzenlemiştir. Usus Pauper 1290`dan itibaren tartışmaların kaynağını oluşturmuştur. Özellikle Provence`de bazıları bu kuralı tanımamıştır ancak Kural, Tarikat içinde yasa gücü ile zorunlu kılınmıştır. Bu tartışmalar Avignon`daki Manga Disputatio (1310-12)`ya kadar sürdürülmüştür. V. Clement Tarikatın ve Spirituallerin liderlerini davet etmiş ve “Exiti di Paradiso” Kararnamesi ile sorunu ortaya koymuştur. 5 Mayıs 1312 Vienna Konsülü`nin üçüncü ve sonraki oturumunu yayımlamıştır. Yayımlanan emirler Fransisken Kural`ında da bulunmaktadır. Bu emirler mülkiyetten vazgeçmeyi ve yoksulluğu benimsemeyi emretmektedir. Ayrıca Fransisken Kural`ının

emrettiği gibi eşyanın sadece “usus” kullanımı, depoların ya da kilerlerin sadece Tarikat amirlerinin sağduyusuna başvurularak ihtiyaç hallerinde kullanımı emredilmektedir.

Barcelona Genel Bölümü`nde (1313), teolojinin Paris`li üstadlarından Alexander of Alessandria (1313-14) (Lombardy), Gonzálvez`in yerine başkan seçilmiştir. Ancak Alexander`ın 1314 Ekim`inde ölmesi üzerine Naples Genel Bölümü (1316), ılımlı bir Conventual (gelenekselci) olan Michele Fuschi da Cesena`yı başkan seçmiştir. Bu Bölüm`ün atadığı komisyon tarafından yoksulluğun Kural`ının yasaları değiştirilmiştir. Bunun ardından Spiritualler hemen mülkiyet sorununu alevlendirmişlerdir ama XXII. John yasaklama getirerek ve “Quorumdam Exigit” (7 Ekim 1317) Anayasası ile onların özel kavramlarını bastırması ve Tarikatın birliği resmen yeniden kurulmuştur. 1321 yılında yoksulluk üzerine olan tartışmalar aniden yeniden başlamıştır. Sorgucu bir Dominiken olan John of Belna, İsa`nın ve Havarilerinin bireysel ya da ortaklaşa mal sahibi olmalarının istisnai bir durum olduğunu savunmuştur. Ardından gelen kavga Fransiskanlar ve Dominikenler arasındaki skolâstik tartışmayı bir kızgınlığa dönüştürmüştür. XXII. John “Ad contitoem canorum” (8 Aralık 1322) Anayasası ile Küçük Keşişlerin bütün mallarının kilisenin hakkı olduğu fikrinden vazgeçmiştir ve Tarikatın mülkiyetini iade etmiştir. Bu hareket uygulamaya aykırı bir hareket olmuştur ama birkaç kişi John`un düzenlemelerini doğru bulmuştur. Fikir ayrılığı yaşayan grup Gerardus Odonis (Eudes) (1329-42)`e fayda sağlamıştır, başkan ve onun 1329`da Paris`te seçtiği John, güçlü rakibi Michael of Cesena`nın yerini ele geçirmişlerdir. Odonis, yoksulluk kuralının kaldırılması konusundaki çabalarında, sadece Tarikatın azınlığı tarafından desteklenmiştir. Azledilen başkan Cesena ve onun izleyenleri, ya da Michaelitesler (ya da Fraticelli), Paris Genel Bölümü tarafından yok sayılmışlardır.

Eudes`in ardılı olarak Fortanerus Vassalli (1343-48) seçilmiştir. 1348`de Ravenna Piskoposu seçilen Vassalli`nin yerini William Farinier almıştır.

Guillaume Farinier yönetimindeki (1348-57) Marseilles Bölümü eski kuralların canlanmasına çözüm bulmuştur. 1354`te Assisi Genel Bölümü tarafından ilan edilen yasalarda (“Constitutiones Farineriae or guilemi”) amaç gerçekleştirilmiştir. Keşişlerin çoğunluğu kendi aralarından seçtikleri birine *kardeşlerin kazanımlarını (fratres procuratores)* emanet etmişlerdir. Alman İmparatoru IV. Louis (Bavyeralı)`in cesaretlendirmesi ve Tarikatın bazı önde gelen üyelerinin çarpıcı öğretileri, Papa ile azledilen başkan Cesena`nın kavgasının uzamasına yardımcı olmuştur. Kilise ile ilgili olan politikalar ve dünyevî politikalar sebebiyle, Kurucu`nun ideali zayıflamış ve Tarikatta gevşekliğe doğru büyük ve güçlü bir itilme başlamıştır.

Ardından seçilen başkan John Bouchier, sadece bir yıl görevde kalmıştır. Onun ardılı olarak önce Marco da Viterbo, sonra Tommaso da Frignano (1367-1372) seçilmiştir. 1373`de Toulouse Bölümü`nde başkan olarak seçilen Leonardo Rossi di Giffone (1373-78), Büyük Bölünmeden önceki son genel başkan olmuştur. Avignon`da VII. Clement`e itâat etmeye karar vermiştir. Sonraki başkanlardan Angelo Spoleto (1379-91), John Chevegneyo (1391-1402) ve Giovanni Bardolini (1403-1417) de Avignon`a itaat etmişlerdir. Roma`lı Papa, IV. Urban kendisini tanımadığı için Rossi`yi azlettiğini ve Ludovico Donato (1379-1383)`yu atadığını açıklamıştır. Roma`nın çizdiği yoldan giden sonraki başkanlar ise Pietro da Conzano (1383-84), Martino Sangiorgio (1384-87), Enrico Alfieri (1387-1405), Antonio Angelo da Pireto (1405-08), Guglielmo da Suvereto (1408-09) ve Antonio da Casia (1410-1415) olmuştur.

Antonio Pireto`nun başkanlığı süresinde bazı kardinaller, iki papayı da tahtından indirmeye karar vermişlerdir. 1409`da Pisa`da buluşmuşlar ve papa olarak, V.

Alexander adını alacak olan Fransisken Pietro Philargi di Creta'yı seçmişlerdir. Böylece üç papa ortaya çıkmıştır. Biri Roma'da, biri Avignon'da ve biri de Pisa'dadır. Sonuçta Constance Konsülü Roma'da V. Martin'i Papa seçerek bu büyük bölünmeye son vermiştir (Noel Muscat, "History of the Franciscan Movement (5)", <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht05.html>).

Tüm bölünmelerden sonra Forli Genel Bölüm'ü 1421'de Angelo Salvetti başkan seçilmiştir. Onun ardılı olarak ise Antonio da Massa Marittima (1424-30) seçilmiştir.

Conventualizm ve Observantizm karşıtlığına geri dönecek olursak, XXII. John'un ortaya çıkarttığı Conventualizm çalışmalarının sonraki eğiliminin, diğer dini tarikatlarda olduğu gibi, yoksulluk, kazanç ve malların ortak olması gerektiği yönünde olduğu görülecektir. Observantizm ya da Kural'a tam itaatçilerin karşı yalanlamasında ise (ki Tarikat içinde güçlü bir hareket halindedirler), malların biriktirilmesinden ve gelir elde edilmesinden vazgeçmek gerekmektedir, ortaklıkta mülkiyet olmamalıdır. Tarikatın tarihinde önemli bir yer teşkil eden "Ad Conditorem" Bildirisi, 1 Kasım 1428'de V. Martin tarafından yazılmıştır ve bu konuda görüş belirtmeyen tek çekingem (tarafsız) bildiridir.

Conventuallerin gelişmeleri birçok yolla gerçekleşmiştir. 1348'de Kara Ölüm yıkıcı bir şekilde Avrupa'yı süpürmüş, manastır ve kasabaları boşaltmıştır. Bu dönemde Tarikatın varlığı hızla gelişmiş ve şartları dâhilinde kapalı bir sınıvla binlerce yeni biraderi içine almıştır. Bu inançlılığın cömert oluşu Minorites için bir tehlike kaynağı değilse de, en azından yoksulluk kuralından bazı alanlara ayrılmalara teşvik olmuştur. Bu cömertlik kendini taşınmaz malların hediye edilmesi ile göstermiştir.

Observance, Tarikatın gelecek bir kuşağı için temel hazırlamıştır. Düzensiz hareketlerin başlarında, St. John Capistran ve St. Bernardin of Siena, Tarikata belirli özelliklerini kazandırmışlardır.

Fransiskaner içerisinde yer almadan St. Francis`in Kural`ına bağlı yaşamayı seçenler de olmuştur. Bunlardan İtalya`daki Giovanni de Valle, Forligno yakınlarındaki San Bartolomeo de Brugliano`da Kural ile tam uyum içinde ama Tarikattan ayrı olarak yaşamaya başlamıştır. Bu durum Clement`in dikkatini çekmiştir, 1350`de Giovanni`nin bir arkadaşı olan ama rahip sınıfından olmayan ve aynı şekilde yaşayan Gentile da Spoleto biraderin bu ayrı yaşamı onaylanmıştır. Ancak Gentile oldukça karışık bir kalabalığı orada toplamıştır, içlerinde ayrıcalıkları geri alınan Fraticelli grubundan da keşişler bulunmaktadır. Sonuçta Gentile Tarikattan çıkarılmış (1355) ve hapse atılmıştır. Sâdik taraftarlarından Paoluccio Vagnozzi of Trinci, başkan yoluyla 1368`de Brugliano`ya dönmesine izin verilmesini sağlamıştır. 1373 yılında Paoluccio`nun izleyenleri Umbria`da, kısa bir süre içerisinde Assisi`de San Damiano`ya eklenecek olan, 10 küçük evi işgâl etmişlerdir.

Bu bölgenin Tarikat içindeki diğer bir özelliği, bölge içerisinde sayısız kişinin yılanlardan korunmak için tahta terlikler (calepodia, zoccoli) giyiyor olmalarıdır. İnsanlar tarafından yıpratılmış olan bu terliklerin kullanımına Zoccolanti ya da Lignipides adı verilmiş ve bu kullanım şekli Observantların tarikatında da varlığını devam ettirmiştir.

1388`de Genel Başkan Enrico Alfineri, Observantların başkanı olarak Paoluccio`yu atamıştır. Paoluccio 17 Eylül 1390`da ölünce yerine John of Stronccone (ö. 1418) getirilmiştir.

Observance hareketinin Fransa'daki başlangıcı Touraine'nin Mirabeau manastırında 1358 yılında gerçekleşmiştir ve buradan Burgundy, Touraine ve Franconia yoluyla yayılmıştır. 1407'de XIII. Benedict onları, taşralıların tüm yargılama yetkilerinden muaf tutmuştur ve 13 Mayıs 1408'de onlara, Thomas de Curte'nin şahsında bir bölge papazı-başkan tayin etmiştir. 1414'te sayıları 200 civarına yükselen üyeler, Constance Konsülü'ne dilekçe ile başvurarak her ile özel bölge papazı talebinde bulunmuşlardır. İstekleri onaylanmıştır.

Observance grubunun konuları Fransa'da ve İspanya'da hızla gelişmiştir. İtalya'dakiler ise kendilerini başkan ve taşralı yöneticilerden muaf tutarak elde edilen genel avantajları reddetmişlerdir. Almanya'da Observance, 1420 civarında Cologne ilinde Gouda manastırında (1418), 1425'te Saxony ilinde ve Almanya'nın yukarı bölgesinde Heidelberg manastırında (1426) ortaya çıkmıştır.

1430 yılında V. Martin (1417-31) bütün olarak Tarikatı, yani Observance ve Conventual'i Assisi Genel Bölümü'ne davet etmiştir. Burada Michael of Casale (1430-42) başkan seçilmiştir ama Assisi'nin entelektüel lideri St. John Capistran'dır. Papa tarafından "Constitutiones Martinianae" olarak isimlendirilen bu bölümde bazı kurallar ilân edilmiştir. Bölümdeki bütün sunumlar, üyeleri, kararların uygulanması konusunda yemin etme zorunluluğunda bırakmıştır. Ancak altı hafta sonra (27 Temmuz 1430), başkan, bu yeminden vazgeçmiş ve 23 Ağustos 1430'da V. Martin'in "Ad statum" bildirisini elde ederek Conventuallere, diğer bütün tarikatlardaki gibi mal edinme hakkını kazandırmıştır. Bu bildiri Conventuallerin Magna Carta'sını oluşturmuştur ve bundan sonra Kural'ın çizdikleri üzerinde tarikatın herhangi bir reformu ihtimal dışı kalacaktır.

Bu tarihten sonra Observant ve Conventual arasındaki tartışmanın şiddeti artmıştır, hatta St. John Capistran, St. Bernardine of Siena`ya karşı olarak Tarikatın bölünmesi için çalışmıştır. 1438 yılında St. Bernardine of Siena Tarikatın başkanı seçilmiş, İtalyan Observantların ilk bölge papazı-başkanı olmuştur, 1441`de de Capistran`dan yerini almıştır. Padua Genel Bölümü`nde (1443), Albert Berdini of Sarteano, bir Observant, papa ile uyum içinde başkan seçilecektir ama seçilişinin Siena`ya karşı olmasını istememesi üzerine başkan olarak onun yerine, Antonio de Rusconibus (1443-50) seçilmiştir. Antonio, Observantları yönetmesi için iki bölge papazı-başkan atamıştır: İtalya, Doğu Avusturya-Macaristan ve Polonya için St. John Capistran ve diğer ülkeler ve sonradan Amerika`yı da kapsayan yerler için Jean Perioche of Maubert. “Ut sacra ordinis minorum” (11 Ocak 1446) olarak adlandırılan IV. Eugene`nin Ayrılık bildirisine göre, Observantlara kendi Bölge Papazı Başkanlarını seçme hakkı verilmiştir. 1449`da yeniden Observantların Bölge Papazı seçilen St. Capistran tarafından bir taslak oluşturulmuştur ve Observantların bölge papazı-başkanının görevi ve tarikatın papaz başkanının pratik olarak bağımsız olduğu ilan edilmiştir. Siena, Observantların ilk azizidir ve 1444`deki ölümünden sonra 1450`de aziz ilan edilmiştir.

Tarikatın istatiklerine bakıldığında hızlı bir artış görülmektedir. 1221 Genel Bölümü`nde 3 000 keşiş vardır. Elias of Cortona (1232-39) taşra illerini 72`ye bölmüştür. Elias`ın görevden alınmasından sonra 32 tanesi birleştirilmiş ve 1274`te de birleştirilenlerin sayısı 34`e çıkarılmıştır. Bu durum XIV. ve XV. yüzyıl boyunca böyle devam etmiştir. 1282 yılında manastır sayısı 1583 civarındadır. 1316`da 34 taşra ili, 197 sorumlu ve 1408 manastırları bulunmaktadır. 1340`da ise 211 sorumlu ve 1422 manastırları vardır. Bu sayı 1384`de 254 sorumlu yönetici ve 1639 manastıra çıkmıştır.

Küçük Keşîşlerin çeşitli isimlendirilmeleri vardır. Örneğin, İngiltere`de kıyafetlerinin rengi dolayısıyla Grey Friars, Almanya`da sadece sandalet giyenler anlamına gelen Barefooted kelimesinden hareketle Baarfüsser (Baarfuozzen, Barvuzen, Barvoten, Barfüzzen), Fransa`da ipten kemerleri nedeniyle Cordeliers ya da Frères Menous (Fratres Minores`ten), İtalya`da Frati Minori ya da basitçe Frati olarak adlandırılmışlardır. Observant grubu ise kıyafetleri ve ayakkabıları nedeniyle Zoccolanti olarak bilinmektedir.

Kıyafetlerinin renkleri önce gri, sonra açık kahverengi ve daha sonra da koyu kahverengi olarak belirlenmiştir. Giysileri bol bir cübbedir, bellerinden beyaz bir ip ile bağlanmaktadır. Kural ayakkabı giymeyi yasaklamıştır, ancak gerekli durumlarda ayakkabı giyilebilmektedir. Fransiskanlar başlık kullanmamışlardır. Saçlarını da tamamen traş etmemişlerdir, üç parmak kadar saç bırakmışlardır.

Fransiskanlar içinden seçilen papalara bakıldığında Observantlardan IV. Nicholas (1288-92) ve V. Alexander (1409-10) görülürken, bölünmeden önceki Conventuallerden IV. Sixtus (1471-84), bölünmeden sonraki Conventuallerden V. Sixtus (1585-90) ve XIV. Clement (1769-74) görülmektedir.

Fransiskanlar sapkınlığa karşı bir engizatör olarak Papalığa hizmet etmişlerdir. Papalar sık sık Minoritleri papa ve papalık elçisi olarak görevlendirmişlerdir. Minoritler görkemli ıslah evleri kurmuşlar, papalığa ait ıslah evlerini yönetmişlerdir.

Dünyadaki diğer tüm tarikatlardan daha fazla vazgeçebilen ve İncil`in yoksulluğunu mükemmel olarak (Tricia Wessels, “Boniface VIII: The Antithesis of Franciscan Values”, http://www.cbu.edu/Academics/honors/2006/hj2k6_entry14.html) kabul ederek ona tam uyum gösteren Fransiskanlar, Ortaçağ boyunca çok etkileyici sosyal dersler verme görevinin kölesi olmuşlardır. Uygulamalı bir yoksulluğun sâdik bir

modeli olarak yoksulluğu savunmuş ve yüceltmişlerdir. Üçüncü tarikatları (Third Order) sayesinde sosyal etkilerini geniş bir alanda kullanmışlardır. Özellikle Almanya`da, cüzzamlılara yönelmişlerdir. Revirler ve hastaneler kurmuşlardır. Observantlar yaptıkları sosyal hizmetler nedeniyle, İtalya`nın Montes Pietatis Kurumu tarafından övgüye lâyık görülmüşlerdir.

3.1. VÂİZLER

XIII. yüzyıldaki Fransisken vâizleri şu şekilde sıralanmaktadır: Berthold of Ratisbon (Alman`dır, ö. 1272), St. Anthony of Padua (ö. 1231), Gilbert of Tournai (ö. yak. 1280), Eudes Rigauld (1248-69 Rouen Başpiskoposu, ö. 1275), Leo Valvassori of Perego (Milan Piskoposu, ö. 1263), Bonaventure of Jesi (ö. yak. 1270), Conrad of Saxony (ö. 1279), Haymo of Faversham (ö. 1244), Ralph of Rosa.

Fransisken vaizleri XV. yüzyılda özellikle Almanya ve İtalya`da doruk noktasına ulaşmışlardır. Bu dönemdeki vâizlerden bazıları; St. Bernardine of Siena (ö. 1444), St. John Capistran (ö. 1456), St. James of the Marches (ö. 1476), Albert Bedrini of Sarteano (ö. 1450), Anthony of Rimini (ö. 1450), Michael of Carcano (ö. 1485), Pacificus of Ceredano (ö. 1482), Bernardine of Feltre (ö. 1494), Bernardine of Busti (ö. 1500), Angelo Carletti di Chivasso (ö. 1495), Andrew of Faenza (ö. 1507).

Almanya`da bulunan vaizlerden bazıları; John of Minden (ö. 1413), Henry of Werl (ö. 1463), John of Werden (ö. 1437), John Brugman (ö. 1473), Dietrich Coelde of Münster (ö. 1515), Johann Kannermann (ö. 1470), Johann Kannegieser (ö. yak. 1500), Johann Gritasch (ö. yak. 1410), Johann Mader, Johann Pauli (ö. yak. 1530), Heinrich Kastner, Stephan Fridolin (ö. yak. 1490).

Macaristan`da bulunan Pelbart of Temesvar (ö. yak. 1490) da Fransiskenlerin vâizlerindedir.

Polonya'daki vâizler; Simon of Lipnica (ö. 1482), John of Dukla (ö. 1484), Ladislaus of Gienlnow (ö. 1505).

Son olarak Fransa'da bulunan vâizler ise, Oliver Maillard (ö. 1502), Michel Minot (ö. yak. 1522), Jean Tisserand (ö. 1494) ve Etienne Brulefer (ö. yak. 1507)'dir.

3.2. AZİZLER

Fransiskanerler olarak aziz ilan edilenlerin isimleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Francis of Assisi, ö. 3 Ekim 1226 (yortu günü 4 Ekim)
- Berard of Carbio ve 4 arkadaşı 1220'de şehit edildiler. (yortu günü 16 Ocak)
- Peter Baptist ve 25 arkadaşı, Japonya'da Nagasaki'de 1597'de şehit edildiler. (yortu günü 5 Şubat)
- John Joseph of the Cross, ö. 1734. (yortu günü 5 March)
- Benedict of San Philadelphio, ö. 1589. (yortu günü 3 Nisan)
- Peter Regalda, ö. 1456. (yortu günü 13 Mayıs)
- Paschal Baylon, ö. 1592. (yortu günü 17 Mayıs)
- Bernardine of Siena, ö. 1444 (yortu günü 20 Mayıs)
- Anthony of Padua, ö. 1231 (Aziz Antuan, yortu günü 13 Haziran)
- Nicholas Pick, 18 arkadaşı ile Hollanda'da Gorcum'da 1572 yılında asılmıştır. (yortu günü 9 Temmuz)
- Bonaventure of Bagnorea, ö. 1274 (yortu günü 15 Temmuz)
- Francis Solanus, ö. 1610 (yortu günü 24 Temmuz)
- Louis of Anjou, Toulouse Piskoposu, ö. 1297 (yortu günü 19 Ağustos)
- Pacificus of San Severino, ö. 1721 (yortu günü 25 Eylül)
- Daniel ve 7 arkadaşı Ceuta'da 1227'de idam edilmişlerdir. (yortu günü 13 Ekim)

- Peter of Alcàntara, ö. 1562 (yortu günü 19 Ekim)
- John Capistran, ö. 1456 (yortu günü 23 Ekim)
- Didacus (Diego), ö. 1463 (yortu günü 12 Kasım)
- Leonard of Port Maurice, ö. 1751 (yortu günü 26 Kasım)
- James of the March (Monteprandone), ö. 1476 (yortu günü 28 Kasım)

(Michael Bihl, “Order of Friars Minor”,

<http://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm>).

Fransiskanerler arasındaki temel ayrılıklar dışında XIV. yüzyılda çok da etkili olmayan gruplar da ortaya çıkmıştır. Bu gruplardan ilki Clarenı ya da Clarenini denilen topluluktur. Angelo di Clareno tarafından Clareno nehri kıyısında kurulan bir münzevî birlik olarak örgütlenmiş olan topluluk, Spirituallerin lideri Olivi'nin ilkelerini sürdürmüş ve Umbria dışında da yayılmışlardır. Angelo 1337 yılında ölmüştür. Diğer birçok topluluk gibi bu topluluk da XVI. yüzyılda Observantes ile birleşmiştir.

The Minorettes of Narbonne topluluğu 1308'den sonra Olivi'yi izleyerek kurulmuştur. Güneybatı Fransa ile sınırlı kalan topluluğun üyeleri XXII. John'un yönetimindeki tartışmalar sırasında Sorgulama tarafından sindirilmiştir.

The Reform of Johannes de Vallibus grubu, 1334'de Foligno yakınındaki Brugliano'da St. Bartholomew'in inzivâ yerinde kurulmuştur. 1354'te Fransiskan Genel Bölümü tarafından bastırılan grup, 1368 yılında Paolo de' Trinci of Foligno tarafından yeniden kurulmuştur. 1373'de XI. Gregory tarafından sürekli hale getirilen topluluk hızla, merkezî İtalya'dan Fransa'ya, İspanya'ya, Macaristan'a ve başka yerlere yayılmıştır. Observantist evlerin çoğu, zamanla, aşamalı bir halde bu topluluğa bağlanmıştır. Öyle ki, topluluğun ismi “Düzenli Observance'nin Kardeşleri” olarak anılmaya başlamıştır. Sapkın olarak nitelendirilen Fraticelli grubuna olan karşıtlıkları

neticesinde papaların da onayını kazanan grup, Constance Konsülü (1415) tarafından da tanınmıştır. Sonradan özel bir bölge papazı edinme ve danışma yapmaksızın üyeleri için yasa yapma hakkı da elde etmişlerdir. Bernardin of Siena, John of Capistrano ve Dietrich Coelde gibi kişilerin çalışmaları sonucunda XV. yüzyıl boyunca büyük bir ün kazanmışlardır.

The Neutri grubu İtalya`da 1463 civarında kurulmuştur. Observantes ve Conventuals arasında bir yerde olmayı deneyen grup üyeleri papa tarafından Observantes ile birleşmeye zorlanmışlardır.

The Caperolani grubu, Peter Caperolo tarafından Kuzey İtalya`da 1470 civarında kurulmuş ama kurucularının 1480 yılında ölmesiyle dağılmış bir gruptur.

The Amadeists grubu, soylu Portuguese Amadeo tarafından kurulmuştur. 1452 yılında Fransisken tarikatına dâhil olmuşlardır (Philip Schaff, “Francis, Saint, of Assisi and the Franciscan Order”, <http://www.ccel.org/php/disp.php3?a=schaff&b=encyc04&p=355>).

4. BÖLÜM
TANINMIŞ FRANSİSKENLER
VE
ORTAÇAĞ AVRUPASINA ETKİLERİ

Ortaçağ Avrupasında yaşamış sayısız Fransisken mensubunun bu döneme birçok alanda katkıları olduğu bilinmektedir. Tarih ve felsefe alanındaki kitaplarda adı geçen üyelerden çoğunun daha çok felsefe alanında etkili oldukları görülmektedir. Bu etkiyi, bazen yeni düşünceler ortaya koyarak, bazen var olan düşünceleri eleştirerek ve bazen de, Duns Scotus ve Aquinolu Thomas`da da olduğu gibi, tartışma ortamı yaratarak sağlamışlardır. Ortaçağın skolâstik anlamda üçe bölündüğü anlayışıyla bakıldığında, her dönemde bir başka Fransisken mensubunun etkili olduğu, hatta bir döneme sadece bir Fransisken düşünürünün damgasını vurduğu dahi söylenebilmektedir.

İnsanların çoğunluğunun kulak verdiği Fransisken bilim ve din adamları, toplumsal hayata da etki etmişlerdir. Kalıplaşmış bazı düşüncelerin daha da sağlamlaşmasına bazı düşüncelerin ise değişmesine neden olmuşlardır.

Fransiskenlerin etkileri daha çok felsefe alanında imiş gibi görünse de teoloji, fizik, kimya ve kilisenin otoritesini sağlamlaştırma konusunda da etkili olmuşlardır. Ayrıca üniversitelerin gelişimini ve burada okutulan derslerin niteliğini de etkilemişlerdir. Üniversitelerde birçok çalışmaya katılmışlardır. Öğrettikleri dersler neticesinde kendilerine güvenenlerin sayısı arttığında diğer üniversitelerdeki bilim insanları da Fransisken tarikatına dâhil olmak istemişlerdir. Böylece üyeler, dinî olmaktan bir ölçüde uzaklaşarak zamanla bilimsel hareketlerde daha etkili olan bir topluluk haline dönüşecektir. Bu dönüşüm bir cümle ile özetlenecek kadar kolay olmamıştır. Üniversiteler, yaptıkları çalışmalar nedeniyle, her alanda söz sahibi olmak

isteyen kilise ve papalık makamı tarafından yapılan eleştirilere maruz kalmışlardır. Fransisken üyelerini tanıtmadan ve Ortaçağ Avrupasına olan katkılarını incelemeyen önce, daha önce değinilen yüksek öğretimin genel yapısına ek olarak, Fransiskenlerin üniversitelere giriş yaptıktan sonra ne gibi zorluklarla karşılaştıklarına ve nasıl başa çıktıklarına değinmek yerinde olacaktır.

4.1. YÜKSEK ÖĞRETİMDE FRANSİSKENLER

Üniversitelerdeki Fransiskenlere bakıldığında bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Keşişler İngiltere'ye 1224'te gelmişlerdir. 1229 civarında da Oxford'da okul sahibi olmuşlardır. Paris'e ise 1219'da gelmişlerdir ve 1229 yılında bağımsız bir okula sahip olmuşlardır. Bu iki yerde de üniversitelerin dünyevî üstadlarıyla ilişki içine girmişlerdir ama onların yükselmelerine bir tehdit olarak görülmüşlerdir. Biri Fransisken diğeri Dominiken olan Alexander of Hales ve John of St. Giles gibi dünyevî üstadlar üniversitede kürsü sahibi olmuşlardır. 1250 yılında IV. Innocent Paris Üniversitesi'ndeki nitelikli keşişler için "licentia docendi" verilmesini düzenlemiştir. Bu bir tür ders verebilme belgesidir. Giovanni da Parma 1254'de durumu sakinleştirmeyi denemiştir. Ama Fransisken Tarikatı içindeki Joachimci eğilimler onun çabalarına engel olmuştur. William of Saint Amour dilencilere saldırmıştır ve Thomas Aquinas ve Bonaventura tarafından cevabı verilmiştir. Aynıını 1269'da Gerard of Abbeville yapmıştır. O da cevabını, John Peckham'ın "Tractatus Pauperis"'i ve Bonaventura'nın "Apologia pauperum"'u yoluyla almıştır. 1271'de Nicholas of Lisieux aynı anlaşmazlığı yenilemiş ama karşılığını Peckham'dan almıştır (Noel Muscat, "History of the Franciscan Movement (2)", <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht02.html>).

Görüldüğü gibi önceleri üniversitelerde iyi karşılanan tarikat üyeleri, sonraları kendilerini şiddetli sürtüşmelerin içinde bulmuşlardır. Paris Üniversitesi bunların en

ağrılarına 1252-59, 1252-90 yılları arasında ve özellikle de 1252-59, 1265-71 ve 1282-90 yıllarında tanık olurken, Oxford`daki çatışmalar, 1303-20 ile 1350-60 yılları arasında yaşanmıştır.

Bu kavgaların en keskin ve tipik olanı, Paris`te 1252-59 arasında meydana gelenidir. Bu kavga, daha önce de adı geçen, Guillaume de Saint- Amour olayında zirvesine çıkmıştır. Bu karmaşık olay aynı zamanda da öğretici bir olaydır. Burada çatışan taraf beş tanedir: tarikatlar ve bunların Paris`li hocaları, üniversitenin lâik hocalarının çoğunluğu, papalık, Fransa Kralı ve öğrenciler.

Kavganın en şiddetli zamanında, Guillaume de Saint- Amour adındaki bir laik hoca, *Les Pèrils des Temps Nouveaux* (Yeni Zamanların Tehlikeleri) başlıklı incelemesinin içinde papazlara yönelik çok şiddetli bir saldırı metni yayımlamıştır. Papa tarafından mahkûm edilen yazar, üniversitenin bir bölümünün onun lehinde direnmesine rağmen görevinden uzaklaştırılmıştır.

Laik üniversite hocalarının dilenci tarikatların üyelerini istememelerinin nedeni, onların üniversite yasalarını ihlal ettiklerine inanmalarıdır. Üyeler, sanat ustalığı unvanını almadan ilâhiyatta rütbe sahibi olmakta ve bu alanda ders vermektedirler. 1250`de papadan, ilahiyat fakültesi dışında, Notre-Dame şansölyesinden *licentia* (lisans) alma hakkını kopartan üyeler, yasaların onlara toplam dört kürsüden birini vermesine rağmen, iki kürsüye sahip olduklarını iddia etmekte ve bu kürsüleri de işgal etmekteydiler. Üstelik üniversite grevde iken ders vermeye devam ederek üniversite dayanışmasını da bozmuşlardır. Laik hocalara göre bu üyeler, öğrencilerin kanına girerek onları manastırlara yöneltmekte ve eğitimleri için para talep etmemektedirler (Le Goff, 2005: 57).

Papa IV. Innocentius bu iddiaların bazılarını haklı bulmuş ve 4 Temmuz 1254`de onların yasalara uymalarını hükme bağlamış, 20 Kasım`da yayımladığı “Etsi Animarum” bildirisini ile de Dominiken ve Fransiskenlerin ayrıcalıklarını kısıtlamıştır. Ancak IV. Innocentius`tan sonra papa olan IV. Alexandre, daha önce Fransiskenlerin koruyucu kardinali olması nedeniyle, 22 Aralık tarihli “Nec insolitum” ve 14 Nisan 1255 tarihli “Quasi lignum vitae” fermanlarıyla selefının fermanını yürürlükten kaldırmıştır. Böylece tarikatlar üniversitelerde zafer kazanmışlardır.

Çatışma bundan sonra yazılı alanda devam etmiştir. Laik hocalar yazdıkları metinlerle tarikat üyelerine saldırmışlardır. Onların fikirlerinin kiliseyi yıkmaya amacına hizmet ettiğini iddia etmişlerdir. Yalnız bu defa ellerinde güçlü bir kanıtları vardır. O da Fransiskenlerden olan Gerardo de Borgo San Domino`nun 1254`te yayımlanan Ebedî İncil`e Giriş adlı kitabında Joachim de Flore`nin sapkın olarak nitelendirilen düşüncelerine yer vermiş olmasıdır. Ancak laikler çok fazla bişey elde edememişlerdir. Çünkü Fransa Kralı Aziz Louis de Fransiskenlerin tarafındadır (Le Goff, 2006: 135-140). Böylece üniversitelere karşı papalık ve krallığı da arkasına alan tarikatlar, belirgin bir başarı kazanmışlardır. Bu durum papalığın da işine gelmektedir. Çünkü tarikatları zaten kendine bağlayan papalık, kendisine karşı bilimsel yolla savaş açabilecek olan üniversite hocalarını sindirerek onlardan gelecek muhalefetleri de engellemiş olmaktadır. Bu durum papalığın hâkimiyetinin güçlenmesine de yardımcı olacaktır.

Üniversitelerde yetişen ve görev alan Fransisken üstadları sonraları Tarikat içinde ve kilisede önemli görevlere getirilmişlerdir. Örneğin; John Peckham, Canterbury Başpiskoposu olacak, Bonaventura, Matteo d’Aguasparta, Arlotto da Prato ve Giovanni da Murrovalle gibi isimler ise genel başkan olacaklardır. Pierre Jean Olieu ise Spirituallerin liderlerinden biri olacaktır.

Oxford'daki Fransisken Okulu, geleceğin Lincoln Piskoposu, Fransisken okulunu 1229'dan 1235'e kadar yöneten ve keşişlere zengin bir kütüphane bırakan Robert Grosseteste'nin deneyimlerinin öğretilmesi ve İngiltere Bölge Papazı Alberto da Pisa'nın kişisel yararları ile gelişme gösterecektir. Oxford'un ünlü Fransisken üstadları arasında Adam Marsh, Thomas of York, John Peckham, Richard of Middletown, William of Ockham ve Roger Bacon sayılabilmektedir. Keşişler Cambridge'e ise 1225'te ulaşabilmişlerdir ve 1230'da bir okula başlamışlardır.

Bologna Üniversitesi'nde Anthony of Padua keşişlere teoloji öğretmiştir. Haymo of Faversham ve Giovanni da Parma da burada kürsü sahibi olmuşlardır ve bir teoloji fakültesine sahip olmaksızın bağımsız çalışmışlardır. 1222'de Padua Üniversitesi'nde bulunan başka bilginler de mevcuttur.

Köln'de de Fransiskenlere ait bir öğrenci evi vardır. John Duns Scotus 8 Kasım 1308'deki ölümünden önce kısa bir süre burada öğreticilik yapmıştır (Noel Muscat, "History of the Franciscan Movement (2)", <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht02.html>).

Fransiskenlerin yer aldıkları üniversitelerin isimlerini, kimlerin hangi alanlarda çalıştıklarını tekrar gözden geçirecek olursak, Paris, Oxford, Bologna, Cambridge, Cologne, Toulouse, Alcalà, Salamanca, Erfurt, Vienna, Heidelberg ve Fulda üniversitelerini saymak gerekmektedir. İsimler arasında ise; Alexander of Hales (ö. 1245), John of Rupella (La Rochelle, ö. 1245), Adam of Marsh (Marisco, ö. 1258), John Peckham (Canterbury Başpiskoposu, ö. 1292), kardinal Matthew of Acquasparta (ö. 1302), Johannes Guallesia (John of Wales, ö. yak. 1300), Richard of Middleton (de Mediavilla, ö. yak. 1305), John Duns Scotus (ö. 1308), William of Occam (ö. 1349), William Vorrillon (Vorilongus, ö. 1464), Nicolas d'Orbellis (ö. 1465), Monaldus (ö.

yak. 1290), John of Erfurt (ö. yak. 1310), Nicholas of Lyra (ö. yak. 1340), David of Augsburg (mistik, ö. 1272), Artesanus of Asti (“Artesana” olarak adlandırılan “Summa Casuum”ın ünlü yazarı), Nicholas of Osimo (ö. yak. 1450), Pacificus of Ceredano (“Summa Pacifica”ın yazarı, ö. 1482), Angelo Carletti di Chivasso (“Summa Angelica”ın yazarı, ö. 1495), Dietrich (Theodore) Coelde (“Christenspiegel”ın yazarı, ö. 1515) sayılabilmektedir.

Fransiskanlar, diğer tarikatlar gibi, kendilerini skolâstik sistemin bir parçası olarak sınırlandırmamışlardır. Tarikatın şâirleri, ressamı ve doğa bilimcileri arasında şair olarak ünlenenleri; Thomas of Celano (“Dies Irae”ın yazarı, ö. yak. 1255), Giacomino of Verona (Dante`nin müjdecisi), St. Bonaventura (ö. 1274), Jacopone of Todi (“Stabat Mater”ın yazarı, ö. 1306) ve John Brugman`dır.

Müzik adamları olarak, Julian of Speyer (ö. yak. 1255) ve Bonaventura of Brescia (ö. 1473) sayılabilmektedir.

En ünlü doğa bilimcileri ise, Roger Bacon (ö. 1294) ve Luca Pacioli (ö. yak. 1510)`dir (Michael Bihl, “Order of Friars Minor”, <http://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm>).

4.2. FRANSİSKENLERİN KÜLTÜREL HAYATA ETKİLERİ VE BU ETKİYİ SAĞLAYAN TANINMIŞ FRANSİSKENLER

4.2.1. Alexander Of Hales

Ortaçağda, Hz. İsa'nın müjdecisi olan Vaftizci Yahya'nın yeni türü, özellikle dünya işleri alanında Hz. İsa'nın müjdecisi, “gerçeğin ölçütü”, “yazılmış akıl” olarak değerlendirilmesi ve hatta çoğu zaman “bilgin” denildiğinde sadece onun akla gelmesi neticesinde bilim insanları, Aristo'nun yapıtlarını öğrenmek için ayrı bir çaba sarfetmişlerdir. Bu çabaya katılan ve Aristo felsefesini öğrenerek, kilise inancının kanıtlanması için kullanan ilk skolâstik filozof olan kişi; Doctor Irrefragabilis, (düşüncelerinin red ve çürütülmesi mümkün olmayan bilgin) ve Theologorum Monarcha (ilahiyâtçıların şahı) unvanlarıyla övülen ve yüceltilen İngiltere'li Fransisken rahip Hales'li Alexander (Alexander of Hales) (1185-1245)'dir.

Başlıca eseri, kendisinin başladığı ancak öğrencilerinin tamamladığı Summa Universae Theologiae'dir. Skolâstik yöntemin ilk kez büyük bir ustalıkla uygulandığı bu eserde önce, mevcut bir metinden çıkarılmış bir ilahiyat meselesi ortaya atılmaktadır. Sonra olumlu veya olumsuz mümkün olan bütün cevaplar – bunlar ister Auctoritates yani Kitab- ı Mukaddes ayetleri ya da tanınmış Kilise Babaları vecizeleri olsun, ister Rationes yani antik medeniyet ya da Arap-Yahudi filozoflarının, özellikle Aristo'nun görüşü olsun- anılmaktadır. Sonunda ise çekince kayıtları, kavramlar arasında “ayırma ve belirginleştirme: Distinction” konularak ya da konulmayarak karar verilmektedir. Alexander'ın bu eserini oluşturan dört kitabın içinde 440'tan fazla mesele bulunmaktadır. Bunlardan her biri de dallara ve maddelere ayrılmışlardır. Bu dört kitaptan ilki; yaratıcıdan, ikincisi; yaratılıştan, üçüncüsü; Mesih'ten ve onun kurtuluşa ulaştıran eserinden ve dördüncüsü; kilisenin esenliğe erdiren vasıtalarından söz etmektedir. Eserin içeriği tamamen ilahiyât ile ilgilidir (Vorlander, 2004: 282-283). Alexander'ın skolâstik yönteminin ilk kez kullanıldığı bu eserde değindiği konular,

kendisinden sonra gelecek filozoflara da esin kaynağı olacak niteliktedir. Çünkü onun zamanından sonra bu yöntem gelenek haline getirilecektir. Alexander`ın, eserinde Ortaçağ skolâstiğinin klâsik ölküsü olan, kilisenin eylemlerini temellendirmek amacına uygun davrandığı görölmektedir. Kitabının son bölümünde kilisenin esenliğe yani kurtuluşa, sağlığına, doğruluğuna ulaştıran eylemlerinden bahsetmesi bunun bir kanıtı niteliğindedir.

Yine bir Ortaçağ klâsik davranışı olarak Peter Lombard`ın Sentences`i üzerine de dersler veren Alexander of Hales`in başka eserleri de bulunmaktadır. İlahiler ve gerçekler üzerine yazdığı yorumları da bulunan Alexander`ın diğere çalışmalarında, Glossa in quattuor libros sententiarum, Quaestiones disputatae antequam esset frater ve Quaestiones quodlibetales sayılabilmektedir. Ayrıca 1242 yılında Paris Üniversitesi`nin üç üstadı, Jean de la Rochelle, Robert of Bascia ve Eudes Rigaud ile birlikte, Fransisken Kural`ı üzerine yazılmış ünlü bir yorum olan “Expositio Quator Magistrorum super Regulam Fratrum Minorum”u yazmıştır (Noel Muscat, “History of the Franciscan Movement (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht01.html>).

Alexander of Hales`in Ortaçağ Avrupasına katkılarına ve etkilerine bakıldığında ilk önce söylenmesi gereken kuramsal teoloji üzerinde durarak skolâstizmin altın çağını başlatmış olmasıdır. 1222`de teoloji üstadı olarak Paris Üniversitesi tarihinde önemli bir rol oynamıştır. IX. Gregory`nin Parens scientiarum`unu (1231) yazmıştır. 1235-36`da Fransa ve İngiltere arasındaki barış görüşmelerine yardımcı olmuştur. Bu yardımından sonra 1236`da bir Fransisken olarak Coventry`in başrahibi olmuştur ve Lichfield`in daha önce kabul ettiği genel kuralını bırakarak, teolojinin ilk Fransisken üstadı haline gelmiştir. Paris Üniversitesi`ndeki orijinal Fransisken kürsüsü de kendisine aittir.

Fransiskaner arasındaki en ünlü izleyicileri, Bonaventura, Rufus of Cornwall ve John of La Rochelle`dir. Kimi Fransiskaner ise onun ölümünden sonra Paris Üniversitesi`ndeki kürsüsünü kabullenmişlerdir.

Alexander of Hales, Fransiskaner kürsüsünü kurarak, Paris Üniversitesi`nin sonraki yıllarda Fransiskanerlerin çoğunlukta oldukları bir eğitim kurumu haline gelmesinde etkili olmuştur. Daha çok teoloji alanında çalışmış olan Alexander, ilk Fransiskaner teolog olarak, Fransiskaner arasında teoloji çalışılmasına da önderlik ederek, yönlendiricilik anlamında katkıda bulunmuştur.

4.2.2. Roger Bacon

Yaklaşık olarak 1214 yılında İngiltere`nin Somerset kentinde doğan, Oxford Üniversitesi`nde okuyan, üniversitede kaldığı 15 yılda Doğu`dan yapılan Latince çevirileri okuyan, Doctor Mirabilis (Mucizevî Doktor) adıyla ün yapan (Osman Gürel, “Kimyanın Tarihi”, <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=222>) ve 11 haziran 1294 yılında Oxford`da ölen Bacon, yaşadığı günlerde büyük hayranlık uyandırmamıştır. Fakat modern çağlarda, o çağın filozoflarından daha büyük bir övgü kazanmıştır. Matematik ve bilimde, tutkuyla öğrendiği evrensel bilimlerde, filozofluğunun önünde bir kişiliğe sahiptir. Onun yaşadığı günlerde bilim, simya ile ve düşünce büyü ile karışık durumdadır. Bu nedenle Bacon, sürekli olarak, itizâlcî ve büyücü sanılmıştır.

Küken (2001: 578)`e göre, zamanın kralı II. Henry`ye karşı eleştirilerini açıkça söyleyen Bacon, bu nedenle 1233`de baronlar ve papazlar topluluğu tarafından azarlanmış ve bu olay üzerine Fransa`ya giderek, Paris Üniversitesi`ne girmiş, doktorasını yapmaya başlamıştır. Burada sanat öğretmenliği de yapmıştır (De Libera,

2005: 374). Bu dönemde Paris Üniversitesi, skolâstik dönemin en parlak okulu durumundadır.

1236 yılında Paris'e giden Bacon, burada bulunduğu süre içinde, kendini bilim alanında yetiştirmeyi ve bilime güvenmeyi ilke edinmiş olan Fransisken tarikatına dâhil olmuş ve bu dönemde Aristoteles'in eserlerini yorumlamaya başlamıştır. 1247'de Oxford Üniversitesi'ne dönmüştür. Burada Robert Grosseteste ve Adam Marsh ile tanışmıştır ve bu tanışma onun entelektüel yaşamının dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra deneysel çalışmalara yönelecek ve skolâstik yanlılarıyla tartışmalara girecektir. Bacon'ın bu durumdan hoşnut olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ona göre, Oxfordlu hocalar doğa bilimlerinde ne kadar bilgili iseler, Parisli hocalar da o kadar cahildirler (Jeauneau, 1998: 83). Deneye önem veren bir bilgin için en uygun yerde olduğuna inanmaktadır.

1257'de, "bilim ağacı, birçok yaşam ağacını aldatır veya onları en şiddetli cehennem azabına mahkûm eder" diyen (Mason, 2001: 102) Fransisken Bonaventura tarafından göz hapsine alınmış ve yazıları yasaklanmıştır. Çünkü Bacon burada bulunduğu süre içinde, üniversitedeki öğretim ve eğitim sistemini değiştirmek için gayret göstermiş, yetkili kişilerin uygulamalarına karşı tavır almış ve onları küçük görmüştür. Davranışları bu mevkilerdekilerin kendisine olan güvenlerini sarsmış ve düşmanlık duygularını kabartmıştır, Bacon'ı üniversiteden uzaklaşması için zorlamaya başlamışlardır. Bunun üzerine Oxford'u terk etmek zorunda kalan Bacon, Paris'te bir manastıra hapsedilmiş ve 10 yıl çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Okuma yazmadan men edilmiş, mal varlığına el konulmuştur. Bu engel yürürlükteyken bile, İngiltere'deki papalık elçisi Guy de Foulges, Bacon'dan papa adına felsefesini yazmasını istemiştir. Küken (200: 579)'e göre, 1265'de IV. Clement Bacon'a düşüncelerini yazıp kendisine

göndermesini emreden bir mektup yazmıştır. Ancak böyle bir çalışma için bir kütüphaneye ihtiyaç duyduğunu belirten Bacon`a bu imkân tanınmadığı gibi kendisine kâğıt dahi verilmemiştir. Bacon, bu zorluklar içinde arkadaşlarının yardımlarıyla, Gürel (Osman Gürel, "Kimyanın Tarihi", <http://www.universirte-toplum.org/text.php3?id=222>)`e göre ise Papa IV. Clement`in desteği ile, çok kısa zamanda Opus Majus (Maius, Büyük Eser) (1266-1267) adlı eserini tamamlamış, ardından da ilk eserindeki malzemelerinin bir özeti olarak, Opus Minus (Küçük Eser) (1267) ve Opus Tertius (Üçüncü Eser) (1268) adlı iki kitap yazmıştır. Bu kitaplarda genel bilginin betimlenmesini denemiştir (Isaacs ve Martin, 1990: 48).

Michelet (1948: 38)`e göre, kitabını Jean de Paris adlı bir adamıyla Papa`ya yollayan Bacon, şöyle de bir not iletmiştir: “ Kitabımı size getiren adama dikkat ediniz. Onun adı Jean de Paris`tir. Kırk senelik çalışma ile elde ettiğim şeyi, o, bir senede öğrendi.” Ayrıca Bacon bu kitabında, kuvvet, kuvvetlerin eşitliği, barut ve topçuluğu öğretmekte, Amerika`yı göstermekte ve önceden haber vermektedir. Bacon bu eserinin IV. bölümüne “ deney olmaksızın hiçbir şey yeterince bilinemez” diyerek başlamaktadır. Ve yine bu bölümde, matematikten “bilimlerin ilki”, “felsefenin alfabetesi”, “bilimlerin kapısı ve anahtarı” gibi övgü dolu sözlerle bahsetmektedir.

Ortaçağda İngiliz Okulu, akıl ve deney arasındaki uzlaşmayı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bunu, aslında felsefe ile ilgilenmek isterken dinsel bir değişimi deneyerek, 1235`te Lincoln Piskoposu seçilen (Steven Muhlberger, “Robert Grosseteste: A Thirteenth-Century Churchman”, <http://www.the-orb.net/textbooks/muhlberger/grosseteste.html>) Robert Grosseteste, Oxford`un Fransisken gruplarından biri ile başarmıştır. Bacon da bu gruba dâhildir ve grup içinde sivrilmiştir. Opus Magnus (Maius, Maius) adlı yapıtında bu uzlaştırmanın programını şöyle tanımlayacaktır:

Latinler dillere, matematiğe ve perspektife ilişkin olarak bilimin temellerini ortaya koyduklarından, ben şimdi deneysel bilimler tarafından sağlanmış olan temellerle meşgul olmak istiyorum, çünkü deney olmadan hiçbir şeyi yeterince bilmek mümkün olmaz... Eğer hiç ateş görmemiş biri akıl yürütme yoluyla ateşin yaktığını kanıtlarsa, nesnelere bozar ve tahrip eder, dinleyicinin zihni bundan tatmin olmayacaktır ve akıl yürüterek öğretilen şeyi deneyle kanıtlamak için, ateşin üzerine elini veya yanıcı bir şeyi koymaktan kaçınmayacaktır. Fakat zihin yanma deneyini bir kez yaptıktan sonra, artık emin olur ve hakikat ışığı içinde yer alır. Demek ki akıl yürütme yetmez, deney de gerekir (Le Goff, 2006: 158).

Ayrıca Bacon bu eserinde bir Ermeni kehanetine de yer vermiştir. Bu kehanette, Mongolların ilk misyonerlerinden birinin on yıl içerisinde Batı'yı parçalayacağı bildirilmektedir (Felicita Schmieler, "The Mongols as Non-Believing Apocalyptic Friends Around The Year 1260", <http://www.bu.edu/mille/publications/summer98/fschmieler.pdf>). Bu bilgidan hareketle Bacon'ın bazı eserlerinde gerçek olmayan ögelere yer verdiğini söylemek yerinde olacaktır.

Yapıtlarının olumlu izlenim yarattığı görülmektedir. Çünkü 1268'de Oxford'a dönmesine izin verilmiştir. Küken (2001: 579)'e göre, Bacon, Opus Tertium adlı eserinin ithaf bölümünde başına gelen felaketleri samimi ve açık bir dille anlatmıştır ve Bacon'ın dehasını anlayan papa, yetkisini kullanarak onun serbest bırakılmasını sağlamıştır. Ancak Michelet (1948: 38)'e göre, Bacon, bu eserinde zannedildiğinden daha fazla suçlu olduğunu ispat etmiştir. Çünkü Bacon bu eserinde kutsal sihirbazlığı

devirerek şöyle demektedir: “Sihirbazlık hiçbir şey değildir. Kilise iyi, hoş diyor; fakat ne için? Zira insan aklı doğayı kullanarak her şeyi yapabilir.”

Hiçbir şeyin kendisine tedbirli olmayı öğretmediği Bacon, çağdaşı olduğu bilginlerden çoğunu küçültücü biçimde eleştirmiştir. Hatta çağdaşı olmayan, kendinden önce yaşamış bilginlerin öğretilerini de küçümseyerek anmıştır. Örneğin; Vorlander (2004: 283)`e göre, Alexander of Hales`in en önemli eserlerinden olan Summa Universae Theologiae için, küçümseme anlamında “bir beygir ağırlığından fazladır” tabirini kullanmıştır.

1271 yılında Compendium Studii Philosophiae (Felsefe Araştırmalarının Özeti) (1272) adlı bir kitap yazarak din adamlarının bilgisizliğine saldırmıştır. De Libera (2005: 374)`ya göre bu eser, XII. yüzyılın bilânçosu olmayı hedefleyen bir eserdir. 1277`de Oxford Üniversitesi`nde öğretim görevine son verilmiştir (Rosenthal ve Yudin, 1997: 48). 1278`de yazıları, Fransiskanların lideri Bonaventura tarafından tekrar yasaklanan Bacon, aynı tarihte 14 yıl İngiliz ve Fransız manastır zindanlarında (Küken, 2001: 580) hapse mahkûm edilmiştir. 1292`de serbest bırakılan Bacon, daha sonra çok yaşayamamıştır. Gürel (Osman Gürel, "Kimyanın Tarihi", <http://www.universirte-toplum.org/text.php3?id=222>)`e göre ise Papanın ölümünden sonra başı derde giren bilgin, İbn-i Rüşd`ün düşüncelerini desteklediği öne sürülerek, Dominikenlerin de etkisi ile hapiste 17 yıl kalmış ve orada ölmüştür.

Bacon`ın bilgisi sistematik olmaktan çok ansiklopedik bilgi niteliği taşımaktadır. Zamanının filozoflarından farklı olarak deneye önem vermiş ve deneyin önemini, ışınların yansıma ve kırılma yasalarıyla, “gökkuşağı” kuramı ile açıklamıştır. Coğrafya üzerine çok şey yazan Bacon, Columbus tarafından da okunmuştur ve Columbus üzerinde etkili olmuştur.

Bacon aynı zamanda iyi bir matematikçidir. Eukleides'in altıncı ve dokuzuncu kitaplarını aktarmıştır. Ayrıca matematiği bir bilgi edinme aracı olarak görmektedir (Rosenthal ve Yudin, 1997: 48). Bacon'a göre, diğer bilimler sadece gerçek bilginin anahtarı olan matematik aracılığıyla kesinliğe erişebilmektedirler (Cevizci,2002: 120). Ancak Bacon'ın matematik anlayışı oldukça ilkindir. Çünkü matematikten anladığı fizikte ve astronomide grafikler çizmek olmuştur. Ona göre, matematik doğa bilimlerine uygulandığı ölçüde önemlidir ve dört konuda yararı vardır. Bu konular; insanla ilgili meseleler, ilahî meseleler (kronoloji, bayram (yortu) günlerinin belirlenmesi), kiliseye ilişkin meseleler (imanın belgelenmesi ve takvimin düzeltilmesi) ve devlet meseleleri (coğrafya ve astroloji)'dir.

Al-Hazen'in eserlerinden etkilenererek (Mason, 2001: 101) optik ile de ilgilenen Bacon, mercekler ve aynalar konusunda düzenli çalışmalar yapmıştır. Yansıma, kırılma ve küresel sapıncın ilkelerini bulmuştur. Güneş tutulmasını gözlemleyebilmek için 'camera obscura' (karanlık oda)'dan yararlanmıştır ayrıca kırılma optiği ile de ilgilenmiştir. Bacon'ın optikte ortaya koyduğu düşünceler kendisinden sonra gelecek olan John Pecham ve Witelo'yu da derinden etkileyecektir.

O, Arap kaynaklarını izleyerek perspektif üzerinde durmuştur. Mantığın yararsız bir çalışma olduğunu düşünmüş, simyaya, bu konuda çok şey yazacak kadar değer vermiştir. Simyada metallerin dönüşümüne inanmıştır (Osman Gürel, "Kimyanın Tarihi", <http://www.universirte-toplum.org/text.php3?id=222>). Bilindiği üzere simya, çeşitli maddeleri altına dönüştürebilme çalışmaları ile ilgilenen bir alandır. Her dönemde dikkat çekmiş olan bu alan, Bacon'ın da ilgisini çekmiştir.

Döneminde olsun olmasın her türlü düşünceyi eleştirme yeteneğine sahip olan ve bilime çok önem veren Bacon, bilime izin vermeyen cahilliğin dört nedeni olduğunu söylemektedir:

1. Gevşek ve yetersiz otorite ya da Cevizci (2002:120)`nin deyimiyle; yanlış ve değersiz otoriteye teslim olma
2. Göreneğin etkisi
3. Bilgisiz kabalığın kanısı
4. Bilgisizliğin bilgelik perdesi altında saklanması

Bu dört bulaşıcı hastalıktan en kötü olanı sonuncusudur ve bu madde bütün insansal kötülüklerin de kaynağıdır (Russell, 2002: 204). İlk üçü daha önce Aristoteles, Seneca ve İbn Rüşd tarafından ele alınmıştır ve dördüncü neden bir anlamda ilk üç nedeninin birleşimi durumundadır (Cevizci, 2002: 120).

Bacon`ın cahilliğin kaynağı olarak gördüğü göreneğin etkisi, bir anlamda otorite haline gelmiş eski gelenekleri anlatıyor olmalıdır. Çünkü Rosenthal ve Yudin (1997: 48)`e göre, Bacon, skolâstik dogmatizmi ve otoriteye bağımlılığı reddetmektedir. Bir anlamda Bacon, skolâstik dönemde çok etkili olan dogmalara koşulsuz itaat ve sorgulanamazlık ilkesini kabul etmemektedir. Bacon, Ulaş (2002: 151)`ın da belirttiği gibi, yaşadığı çağa egemen olan dinsel öğretileri korkusuzca eleştirdiğinden yaşamının bir bölümünü hapisanelerde geçirmiştir.

Bacon`a göre, bir kanıyı desteklerken atalarımızın bilgeliğine, geleneğe ve ortak inanca dayanmak yanlıştır. Görüşünü desteklemek için Cicero, İbni Sinâ, Bath`lı Adelard, Sanctus Jeromius ve Sanctus Johannes Chrysostomos`tan parçalar alan Bacon, bunu otoriteye saygı gösterilmemesi gerektiğini kanıtlamak için yeterli görmektedir (Russell, 2002: 204). Böylece Bacon`ın Fransisken kurallarına aykırı davrandığı da

ortaya çıkmaktadır. Çünkü otoriteye itaat etmek St. Francis`in temel öğretilerinden biridir.

Bacon ilgilendiği kimyayı iki kategoriye ayırmaktadır:

1. Spekülatif Kimya: Her türden metal, mineral, bileşik gibi maddelerin elementlerinden oluşumu ile ilgilidir. Bunlar Aristo düşünürlerinin bilmedikleri bilgilerdir.

2. Pratik Kimya: Simya sanatı yardımıyla, içlerinde altın da olmak üzere her tür maddenin damıtma, süblimleşme, kalsinleme v.b. yollarla nasıl elde edileceği ile ilgilidir (Osman Gürel, "Kimyanın Tarihi", <http://www.universirte-toplum.org/text.php3?id=222>).

Eserleri arasında Opus Majus, Opus Minus ve Opus Tertium`un dışında, Communia Mathematica (Matematik Biliminin Genel İlkeleri) (Cevizci, 2002: 120), De Multiplicatione Specierum, Compendium Studii Philosophieae (Felsefe Araştırmalarının Özeti) (1272), de Speculis, de Mirabili Potestate Artis et Naturae, Metaphysica, De Computo Naturali, Rogeri Bacon Opera Auaedem Hactenus Inedita ve The Opus Majus of Roger Bacon sayılabilmektedir. Son olarak ise Compendium Studii Theologiae (Teoloji Araştırmalarının Özeti) adlı eserine başlamış, ancak bitiremeden 1294`te Oxford`da ölmüştür.

Bilimin ortaklaşa bir çalışma olması gerektiğinin bilincinde olan ve çok büyük bir bilginler takımı kurmayı düşleyen Bacon, dünyevî önderlerin yanında yer alacak üniversite mensuplarının, dünyanın kaderine de hükmetmelerini arzulamaktadır. Papaya, bu yönetici zümrenin oluşturulması için ricada bulunmuştur (Le Goff, 2006: 160). Görüldüğü üzere Roger Bacon, çağının filozoflarından farklı bir kişilik yapısına

sahip olsa da, hepsinin ortak özelliğine uygun olarak -gerekli gördüğü konularda- papalık makamına başvurmuştur.

Bacon`a göre, skolâstiğin temel yöntemi olan ‘tümdengelim’i kullanmak ve otoritelere bağlı kalmak doğru değildir. Hiçbir yerde mutlak otorite olmadığı gibi, kutsal kitaplar henüz iyi anlaşılammış ve başka dillere iyi çevrilememiştir. Hem kilise babaları hem de filozoflar arasında yanılmalar ve uzlaşmazlıklar vardır.

Bacon`ın çağdaşları ile hemfikir olduğu tek nokta felsefe ile teoloji arasında bir birlik olduğunu kabul etmesidir. Ancak Bacon, hiçbir şekilde felsefeyi teolojinin emrine vermemiş, felsefeyi teolojinin köleliğinden kurtarıp özgürlüğüne kavuşturmuştur. Bunu yaparken de İbni Sina`nın aktif akıl teorisini biraz değiştirerek savunmuştur.

Aynı zamanda Fransiskanların başından beri savunduğu Augustinus felsefesine uygun olarak davranan Bacon, buna ek olarak Augustinizm mistisizmi ile amprizmi bir arada kullanmıştır.

Bacon`ın gelecekte meydana gelecek teknolojik gelişmeler hakkındaki tahminleri de oldukça ilginçtir. Eco (2002: 30)`ya göre, Bacon, tanrısal tasarımın bir gün makine bilimini, bu doğal ve sağlıklı büyü bilimini içine alacağını söylemiştir ve bu görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Gün gelecek, doğanın gücünden yararlanılarak tek bir adamın yönettiği (unico homine regente) ve yelkenli ya da kürek ile hareket eden gemilerden çok daha hızlı gemiler yapılacaktır; öyle arabalar olacak ki, hayvanlar tarafından hareket ettirilmeksizin, ölçülmez bir hızla gidecekler ve içlerinde oturan bir adam bir kolu çevirince, tıpkı uçan kuşlar gibi yapay kanatlarını havada çırpılarak uçan donanımlar

yapılacak. Kocaman ağırlıkları kaldırabilen araç gereçler, denizin dibinden giden taşıtlar yapılacak.

Bacon`ın çok önem verdiği deney yöntemi ona göre sadece duyular yoluyla elde edilmez, aynı zamanda mistik deneyimle doruk noktasına ulaşan derunî tanrısal aydınlanma yoluyla da deneyim sahibi olunabilir (Maurer, 2002: 60). Düşüncesine uygun olarak, Tanrı`nın ağzından konuşuyorlar diye nitelendirdiği yoksullara, dışlanmışlara, budalalara ve okur-yazar olmayanlara da önem veren Bacon, basit insanların gücüne, gereksinimlerine ve tinsel buluşlarına inanan bir filozof olmuştur. Sorunlarından biri ise basit insanların yaşantısına nasıl yakın olunabilir sorusuna cevap aramak olmuştur (Eco, 2002: 237-238). Ruhsal duyumu bu denli önemseyen Bacon, yine de sıradan insanların bilim adamlarından daha çok şey bilmelerini kabullenememiştir. “Eğer sade bir insan, yaşlı bir kadın ya da bir köylü veya asker, toprak hakkında onun bilmediği bir şeyi biliyorsa, bilim adamı bundan büyük bir utanç duymalıdır” (Mason, 2001: 101) diyerek ruhsal duyumun da bir sınırı olması gerektiğine inandığını göstermiştir.

Bacon için dil öğrenmek ayrı bir önem taşımaktadır. Kendisi de eğitiminin ilk döneminde dil öğrenmek için çalışmıştır ve dil öğrenmeyi şu sözcüklerle öğütlemiştir:

Dilleri hemen hemen tümüyle yabancı deyimlerden türeyen; felsefede olduğu gibi Tanrıbilimde de başlangıçta İbranice, Yunanca ve Arapça olarak kaleme alınmış yazılardan başka ders metinlerine sahip bulunmayan Latinlerin özellikle, diğer bilgilerin temelindeki bu bilgi kapısından geçmeleri gerekir (Jeaneau, 1998: 84).

Roger Bacon`ın Ortaçağ Avrupasına katkılarına bakıldığında ilk önemli katkısının deneysel bilimi savunmak ve geliştirmek için çalışmak olduğu görülmektedir.

İlgilendiği alanlar ve söyledikleri nedeniyle sihir yapan ya da bunu savunan biri olarak algılanan Bacon, yaşadığı çağda anlaşılabilmiş bir filozof değildir. Anlaşılamadığı için hayatının neredeyse yarısını manastır ya da katedral hapisanelerinde geçirmek zorunda kalmıştır.

Skolâstik felsefe dönemindeki genel görüşün sarsılmasında ve skolâstiğin sona ermesinde de katkıları bulunan Bacon, dönemin düşüncesi olan tartışmasız kabul ilkesine karşı çıkmış, Tanrısal gerçeklikler hariç her konuda tartışma ve deney yapılması gerektiğini, gerçeklere ancak bu şekilde ulaşılabileceğini söylemiştir. Böylece Bacon, Rönesans'ın hazırlayıcılarından biri konumundadır.

Bacon, Ortaçağda yaşamasına karşılık, deney bilimlerinin önemini kavrama, felsefe ile deney bilimleri, matematik, optik arasında bağlantı kurma bakımından çağının çok ilerilerine ışık tutan bir bilgin olmuştur. Felsefenin en karmaşık sorunlarına deney bilimlerinden yararlanarak çözüm araması, matematiği bilimlerin temeli sayması, devinimle ışınların yayılma yasaları arasında bir bağlantının bulunduğunu ortaya atması Rönesans ile başlayan yeni bilim atılımlarına yol gösterecek nitelikte gelişmelerdir (Küken, 2001: 581).

Felsefe açısından bakıldığında ise, felsefeyi teolojinin baskısından kurtarmaya çalışarak, doğulu bilim adamlarından da beslenerek felsefeye hak ettiği saygınlığı kazandırmaya çalışmıştır.

Bacon'ın diğer bir etkisini Le Goff (2006: 135) şu şekilde açıklamaktadır:

Bacon “Medeni hukukta her şey laik karakterlidir. Bu kadar kaba bir sanata yönelmek kiliseden çıkmaktır” diye ilan edecektir. Bunun üniversitelerde resmen söz konusu olması mümkün olmadığından; teknik, ekonomik ve toplumsal evrimin büyük bir

gelişimin kapısını açtığı ve her tür doğrudan dinsel nitelikten yoksun birçok disiplin yıllar boyunca felç olmuştur.

Bacon ayrıca çağdaşı Albertus Magnus ile birlikte zamanının en büyük iki düşünce kutbunu oluşturmuştur. Onların tartışmaları ve çatışan düşünceleri Rönesans'ın gelişmesinde etkili olacaktır.

Oxford'dan hocası Robert Grosseteste ile daha sonraki düşünürler üzerinde etki bırakan Bacon'ın deney ve matematiği ön plana alan görüşleri, Ortaçağ Hıristiyan dünyasında yeni bir anlayışın da başlangıcı olmuştur. Onunla birlikte ilk kullanımı M.S. IV. yüzyıla dayanan, "tabiat kanunu" fikri ortaya çıkmıştır (Ural, 2000: 141-143).

Bacon'ın entelektüel hayatı Ortaçağların düşüncesinin kapalı bir evren olmadığını faydalı bir şekilde hatırlatmaktadır (Jones, 2006: 451).

Eğitimciliğine bakıldığında Bacon'ın Aristo üzerine eksiksiz ders veren ilk öğretmen olduğu görülmektedir (De Libera, 2005: 374). Yaşadığı dönemde hemen hemen herkesi eleştiri yağmuruna tutan Bacon, sadece Aristoteles'in fikirlerinin çoğunluğunu kabul etmiştir. Onda bulduğu yanlışlıklar da vardır. Ancak geneline bakıldığında, bu yanlışlıklar, diğer insanlara oranla yok denecek kadar azdır.

4.2.3. Bonaventura

John (Jean) of Fidenza ya da Giovanni di Fidenza (Rosenthal ve Yudin, 1997: 68) olarak da bilinen Bonaventura, 1217 yılında İtalya'nın Viterbo (Eliade (2003: 217)'ye göre, Orvieto yakınlarında) yakınlarındaki Toskana'nın Bagnorea kasabasında, (Cevizci, 2004: 775) İtalyan bir doktorun oğlu olarak (Çüçen, 2000: 180) doğmuştur. Kendi anlattığına göre, küçük yaşlarda ölümcül bir hastalığa tutulmuştur. Doktorların çare bulamadıkları bu hastalık için annesi tarafından dönemin tanınmış büyüklerinden St. Francis'e götürülen Bonaventura, St. Francis'in dualarından sonra sağlığına

kavuşabilmiştir. Annesinin, iyileşirse Fransisken Tarikatı'na dâhil edeceği şeklindeki adağı neticesinde ileriki yıllarda Paris Üniversitesi'ne girecek ve 1244 yılında Paris'te Fransisken Tarikatı'na katılarak (Gary Macy, “Bonaventure of Bagnoreggio”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Bonaventure.html>) ünlü bir Fransisken haline gelecektir. Bonaventura ismini alması ise iyileştikten sonra St. Francis'in yanına gitmesi ile gerçekleşmiştir. Bu ismi ona St. Francis vermiştir.

Batı Ortaçağının iki farklı geleneği olan Augustinusçuluk ve Aristotelizmi 1238'de eğitim görmek üzere gönderildiği Paris'te, Hales'li Alexander ve Rochelle'li Ioannes adlı hocalarından öğrenmiştir. Sonraları ise Eudes Rigaud ve Meliton'lu William adlı hocalardan ders almış, Plâtonculuk ve Yeni-Plâtonculuğu öğrenmiştir. Buradaki öğrenciliği De Libera (2005: 363)'ya göre 1232-1246 yılları arasındadır. Paris Üniversitesi'nden 1243 yılında mezun olan Bonaventura, bir yıl sonra da Fransiskenlere katılmıştır (Cevizci, 2004: 775). 1253'te Paris Fransiskenlerinin başkanı olan Bonaventura, sadece 4 yıl bu görevde kalabilmiştir. Çünkü 1257'de genel başkanlığa getirilmiştir (Çüçen, 2000: 180). Daha sonra Paris Üniversitesi'nde 1248-1255 yılları arasında (1253-55 yılları arasında Teoloji Fakültesinin Fransisken kürsüsünde ders vermiştir) Kitab-ı Mukaddes konusunda dersler veren Bonaventura, çağdaşı olan ve aynı üniversitede bulunan St. Thomas Aquinas ile aralarında oluşan çekişme yüzünden buradaki görevinden ayrılmıştır (Küken, 2001: 572). Jeauneau (1998: 85)'ya göre ise 1257'de tarikatın genel başkanlığına seçilmiş olan Bonaventura'nın, bu nedenle üniversite hocalığının sonu gelmiştir.

Bonaventure'nin yazdıkları Tarikatın ihtiyaçlarını yansıtır niteliktedir. 23 Nisan 1257'de bir “Papalık Genelgesi” ile bütün rahipler üzerinde sağlam bir yönetim kurmuştur. Rahiplerin manevî yönden öğreticilikleri için 1259-60'da üç sistem kaleme

almıştır: Dört Zihinsel Alıştırma Hakkında Monolog (Soliloquium de quatuor mentalibus exercitiis), Yaşam Ağacı (Lignum vitae) ve Üç Bölümlü Yol (De Triplici via) (Tim Noone ve R. E. Houser, “Saint Bonaventure”, <http://plato.stanford.edu/entries/bonaventure/>).

Bonaventura sadece Fransisken kürsüsünde ders vermekle Fransiskenlere katkıda bulunmamıştır. Ayrıca St. Francis'in ılımlı bir yaşam öyküsünü de kaleme almıştır. “Legenda Maior S. Francisci” adı verilmiş olan bu öykü, 1263 yılında yazılmıştır ve bundan üç yıl sonra da icâzet verilmiş tek yaşam öyküsü olduğu resmen ilan edilmiştir (Eliade,c. III., 2003: 217). Çüçen (2000: 180)`e göre, Bonaventura bu öyküyü yazdıktan sonra, daha önce yazılan tüm biyografileri toplatarak yok ettirmiştir.

15 Temmuz 1274`de (Thomas ile aynı yıl) Fransiskenlerin umumî önderi olarak ölen Bonaventura, 1267 yılında, 6 Mart`tan 17 Nisan`a kadar, felsefenin ihbârı niteliğindeki Collations sur les Dix commandements (On Emir Üzerine Karşılaştırma)`ini açıklamıştır. Burada ihbar edilen muhaliflerin hepsi filozof değildir. Bonaventura`nın bu karşılaştırmalarda anlattığına göre imanın kuralına dört mezhep karşı çıkmaktadır; Yahudiler, İbn Rüşdcüler, heretikler (Ariens, sabelliens, donatiste ve pelagiens) ve Sarasinsler. Beş grup da adalet kuralına terstir: Maniciler (Cathare`lar), müneccimler (filozofların evrenin entelektüel düzenini çiğnemek istedikleri gibi, onlar da evrenin maddi düzenini çiğnemek istemektedirler), nicolailer, Epikürcüler (ahiret hayatını inkâr edenler), günahkârlar (başka bir deyişle arzulayanlar: böbürleneler, kösnül istekleri olanlar ve tamahkârlar) (De Libera, 2005: 363). Bonaventura`nın kendisini, sadece Fransiskenlerin başkanı olarak değil, insanları yanlış yoldan kurtarmak ya da görevi bunu yapmak olanlara kiminle ilgilenmeleri gerektiğini göstermekle görevli bir insan olarak hissettiği anlaşılmaktadır.

Kiliselerin birleşmesi için çalışmalar yapan Bonaventura, 1273 yılına kadar Paris Rahipler Birliği'nin genel yöneticiliğini yapmış, 29 Kasım 1268 ile 1 Eylül 1271 arasındaki üç yıllık papa boşluğunda, muhtemelen kardinal toplantısına yardımcı olmak için, Viterbo'da önemli dinsel bir konuşmada vaaz vermiştir. Burada papalığı takdim ederek seçmenlere papalık için Teobaldi Visconti'yi önermiştir ve Teobaldi, X. Gregory adıyla papa seçilmiştir. Papa 28 Mayıs 1273'de Bonaventura'yı kardinalliğe atamıştır (Tim Noone ve R. E. Houser, Saint Bonaventure, <http://plato.stanford.edu/entries/bonaventure/>). Bonaventura bu nedenle 1273 yılında Paris Rahipler Birliği'nin genel yöneticiliğinden ayrılmış olmalıdır.

1902'de St. Bonaventurae Opera Omnia adıyla yayınlanan bütün yapıtları içinde en önemlileri şunlardır: *Commentarii in Quattuor Libros Sententiarum Petri Lombardi* (Petrus Lombardus'un dört 'Sententia' kitabına yorumlar) (1250-1254), *Breviloquim* (Kısa Söyleşiler) (1257), *Itinerarium Mentis in Deum* (Zihnin Tanrı'ya Yolculuğu) (1259), *De Reductione Artium ad Theologiam* (Sanatların Tanrıbilime Ulaşması Üzerine) (Çotuksöken ve Babür, 2000: 221).

Yapıtları arasında başyapıt niteliğinde olanı, 1259'da Verona'daki bir inzivânın ardından kaleme aldığı *Itinerarium Mentis in Deum*'dur. Burada Bonaventura şöyle söylemektedir: "Ruhun Tanrı'ya doğru yükselişleri üzerine düşünürken, başka şeylerin yanı sıra bu yerde bizzat Aziz Francesco'nun yaşadığı mucize aklıma geldi: Haç biçimindeki kanatlı seraf rüyeti. Bana öyle geldi ki bu görüntü mutlu babamızın esrime halini temsil ediyor ve oraya erişmek için izlenmesi gerekli güzergâhı gösteriyordu" (Eliade, c.III, 2003: 217). Bonaventura'nın burada bahsettiği, St. Francis'in yalnız başına inzivaya çekildiği dağda, ateşten kanatları olan bir melek görmesi ve bu meleğin Francis'in vücuduna kutsal yaralar olarak bilinen yaraları bırakmasıdır.

Bonaventura başyapıtında, tüm dünyada yaygın olan ve Hıristiyan mistik teolojisinin en başından itibaren rastlanan merdiven imgesini kullanmıştır ve şöyle yazmıştır: “Dünya, Tanrı’ya doğru çıkmamızı sağlayan bir merdivendir. Tanrı’nın bazı kalıntılarını buluruz. Bazıları maddî, diğerleri manevî, bazıları zamansal, diğerleri ebedîdir; bazıları bizim içimizde, diğerleri dışımızdadır. En manevî, ezeli ve ebedî olan ve bizim *üstümüzdeki* Birinci İlke’yi, Tanrı’yı anlamak için, Tanrı’nın bizim *dışımızda* kalan, maddî ve zamansal olan kalıntıları içinden geçerek yolculuk etmemiz gerekir. Böylelikle bizi Tanrı’ya götürecek yola gireriz. Daha sonra Tanrı’nın ezeli ve ebedî ve manevî imgesinin bizim *içimizde* mevcut olduğu kendi zihnimize girmemiz gerekir. Burada Tanrı’nın hakikatine girmeye başlarız. Sonunda ezeli ve ebedî, en manevî ve bizim üstümüzde olana geçmemiz gerekir. O zaman Birlik ve Kutsal Teslis olarak Tanrı’ya ulaşılır.” Tanrı’ya yükselişin bu üç aşaması da kendi içinde ikişer evreye ayrılmaktadır. Böylece altı aşama ortaya çıkmaktadır ve bunlar St. Francis’i kucakladığında bedenindeki stigmataları açan Serafın altı kanadını simgelemektedir. Vorlander (2004: 284)’e göre, bu kitapta, üç ilahiyat aşaması (mecazî, özel ve mistik) ve altı irfan aşaması (duyular, muhayyile, müdrike, akıl, ruh ve nihayet lâhuti nişanıyla vuslat ve birleşme) bulunmaktadır.

Itinerarium’un ilk dört bölümünde Tanrı’nın maddi dünyaya ve ruha yansımaları ve Tanrı’nın yaklaşması üzerine düşünceler anlatılmıştır. Sonraki iki bölüm Varlık (bölüm V) ve İyilik (bölüm VI) olarak Tanrı’nın müşahedesine ayrılmıştır. Yedinci ve son bölümde ise ruh mistik esrimeye yakalanmış ve çarpmıha gerilmiş İsa ile birlikte ölümden yaşama geçmiştir (Eliade, 2003: 218-219). Bölümlerde işlenen konular sırası ile takip edildiğinde Bonaventura’nın oldukça akılcı bir yol izlediği görülmektedir. Öncelikle Tanrı’nın varlığının maddi ve manevi boyutta hissedilmesi sonra Tanrı’nın

bahsettiği iyilikler incelenmiş son olarak ise Hz. İsa örneği ile ölümden sonra başlayan yaşama değinilmiştir.

Kısa Söyleşiler şeklinde Türkçeleştirilen *Breviloquium* adlı eserinde Tanrı'nın dünyayı yaratması üzerine bilgi veren Bonaventura, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır: “Kozmik makinenin tamamı sadece, en yüksek olan ve üstün kudreti her şeyi belli bir ağırlık, sayı ve ölçüye göre tanzim eden tek bir ilke tarafından, zaman içinde ve hiçten yaratılmıştır” (Cevizci, 2004: 779). Daha çok Augustinus'a dayanarak, doğayı, ruhu, tarihi, aşkın dünyayı içine alan gerçeğin bir bilimsel tablosunu çizmek isteyen Bonaventura, dünyanın yaratıldığı yedi günün tarihin yedi çağına karşılık geldiğine inanmaktadır (Gökberk, 1999: 149).

Aristoteles'ten 1 000'den çok alıntı yaptığı bildirilen (Jeauneau, 1998: 86) *Commentarii in quattuor libros Sententiarum Petri Lombardi* adlı eserinde Bonaventura, önemli bir soru sormaktadır; büyü sanatları günah işlemeden icrâ edilebilir mi? Sorunun olumsuz cevabı Augustinus'un *De Doctrina Christiana*'sından alıntılanarak verilmektedir; şeytanla iradeye dayalı bir eylem, günah işlemeden icra edilemez. Hıristiyanlar her şeye kâdir Tanrı'yı müşcasına şeytana yönelmekle günah işlerler. Muskaların kendilerine ait bir 'öz gücü' olamaz, bilakis 'şeytanla yapılan işbirliği'nden alınmış bir güç söz konusudur (Akın, 2001: 96). Görüldüğü üzere Bonaventura Augustinus'un düşüncelerini benimsemekle beraber Aristoteles'in fikirlerini kullanmaktan da çekinmemiştir. Ayrıca sihir yapılmasına da karşı olduğu anlaşılmaktadır.

Bonaventura'nın felsefesi genel olarak Tanrıbilim ve mistisizmle tanımlanan bir felsefe olarak değerlendirilmektedir. Ona göre, felsefe sorunlarının çözümü ancak Tanrı'ya ulaşmakla veya bir başka ifadeyle söyleyecek olursak, ruhun Tanrı'ya doğru

yapacağı bir yolculukla gerçekleşebilecektir (Küken, 2001: 572). Felsefe ve Tanrıbilim arasındaki ilişkide Bonaventura, ikisinin de farklı olduğunu söyler ve bu bilimleri iki noktada birbirlerinden ayırır. İlk olarak felsefe akıl ilkeleri üzerine kurulmuştur, Tanrıbilim ise inanç ilkeleri üzerine kurulmuştur. İkinci olarak felsefenin konusu görülmüş olan gerçektir, Tanrıbilimin konusu ise görülmeyen gerçektir (Çotuksöken ve Babür, 2000: 222). Ortaçağın genel görüşü skolâstiğe uygun bir düşünce olmayan bu fikriyle Bonaventura, felsefeyi tanrıbilimden ayırarak skolâstiğin çöküşüne yardımcı olan filozoflar arasında yer almaktadır. Ancak Bonaventura'nın bu konuda katı çizgileri olmadığını belirtmek yerinde olacaktır. O, felsefe ve tanrıbilimi birbirinden ayırırken, ikisinin de bazı noktalarda birbirine ihtiyacı olduğunu da belirtmektedir. Nitekim Cevizci (2004: 775) de bu görüşü desteklemekte ve “Bonaventura'nın sisteminde felsefe ile teolojii birbirinden ayırmak kesinlikle imkânsızdır” demektedir. Ayrıca bu sentezde belirleyici olan etken olarak, Bonaventura'nın ruhban sınıfının, Paris Üniversitesi'nde ünlü hocaların nezaretinde felsefe tahsili gördükten sonra Fransisken tarikatına girmesini ve burada en yüksek yönetici düzeyine kadar yükselmesini, güçlü bir üye olmasını göstermektedir.

Bonaventura St. Anselmus geleneğine bağlı ve onun ontolojik kanıtını savunan bir filozof olmuştur. Yani Aristoteles ile Hıristiyanlığı temelde karşıt görmüştür, Plâtonculuğa, Plâtonculuğun idealarına inanmıştır. Ancak, ideaların tam olarak sadece Tanrı tarafından bilenebileceğini savunmuştur (Russell, 2002: 206). Bu savunusu teolojii merkeze koyan temel görüşüne uygun niteliktedir.

Ortaçağı işgal etmiş olan en önemli sorunlardan biri olarak görülmüş olan tümeller probleminde Bonaventura, Realistlerden yana bir tutum takınmıştır (Rosenthal ve Yudin, 1997: 69). Realistlerden yana olmuş olsa da ayırım yapmadan her bilge kişinin

yapması gereken bir görev olarak, basit insanların davranışları içinde saklı olan gerçeğin kavramsal açıklığa kavuşturulması gerektiğini savunmuştur (Eco, 2002: 237). Roger Bacon gibi insanları küçük görmeyen Bonaventura, yine de normal insanların içlerinde yaşadıkları duyguları ve bunların nedenlerini ancak bir bilginin ortaya çıkarabileceğine inanmıştır.

Bonaventura`ya göre; ölümsüz olan ruha karşılık insan ölümlüdür. Hıristiyanlığın temel inançlarına aykırı olan düşüncelerden özenle kaçınan Bonaventura, insanın ölümlü, ruhun ölümsüz olmasının Tanrı`nın adaleti gereği olduğunu böylece kötü eylemlerde bulunan insanların öte dünyada yargılanabileceğini belirtir. Yaratan ile yaratılan arasındaki sonsuz uçurumun hiçbir şey ile doldurulamayacağı kanısında olan Bonaventura, ruhun Tanrı`ya dönmesine de hiçbir şeyin engel olamayacağı görüşündedir.

Bonaventura bilgiyi; duyuşal bilgi, bilimsel bilgi ve bilgesel bilgi olmak üzere üç türe ayırmaktadır:

Duyuşal bilgi ruhun bir etkinliğidir. Bu etkinlik; duyu organlarının ilettiklerinin alınması ve ruhun yeniden etkilenmesi sonucu nesnelere algılanması suretiyle ortaya çıkar. Nesnenin bilinmesinde beden bir araç durumundayken ruh asıl kavrayıcı olandır, çünkü ruhu harekete geçiren aslında nesne değil, ruhun kendi kendine devinmesidir.

Bilimsel bilgi; maddesel alandan soyutlama yoluyla elde edilen bilgidir. Maddesel nesnelere ilişkin olan idealar insanda doğuştan bulunmaz: “İnsan zihni yaratıldığında düz bir levha gibidir ve her tür olanağı içinde taşır.” Soyutlama yoluyla elde edilen kavramlar; duyuyla algılamada olduğu gibi bir ruh etkinliğidir. İnsanın etkin-işleyen akli bir ışık gibi tasarımlar üzerinde yayılarak soyutlar ve ruhu aydınlatır.

Bilgesel bilgi; soyutlama yoluyla sadece maddesel nesnelere bilgisi edinilebilir; buna karşılık ruhsal nesnelere bilgisi, maddesel nesnelere soyutlama yapılarak elde edilemez (Küken, 2001: 574-575).

Bonaventura'nın felsefesi öncelikle ilahiyata uygun bir felsefe olmalıdır. Bunu benimsemesine karşılık deneyi de reddetmeyen Bonaventura, bazı bilgilerin de deneye dayandığını kabul etmektedir. Doğa deneyle incelenebilmektedir ama ona göre, doğayı Tanrı yaratmıştır. Bu yüzden her şey Tanrı'yı bilmek ile alakalıdır.

Çotuksöken ve Babür (2000: 224)'e göre Bonaventura'nın Tanrı ile ilgili düşünceleri şu şekildedir: Tanrı insanın düşünme gücünün yettiğince tanınabilmektedir. Tanrı'yı görmek onunla yüz yüze gelmek demek değildir, çünkü sonlu varlıkla sonsuz varlığın yüz yüze gelmesi olanaksızdır; Tanrı ile insan arasında tam bir uygunluk değil, belli bir oran vardır. Tanrı en yalın varlıktır; Tanrı yani hakikat, kendisinden iyi hiçbir şeyin düşünülmeyeceği şeydir; dolayısıyla var olmaması da var olmadığının düşünülmesi de olanaksızdır. Maurer (2002: 62)'e göre, Anselmus'un Tanrı delilini tam tersi bir yönde yeni baştan formüle eden Bonaventura, "Tanrı eğer Tanrı ise, var olur" şeklinde düşünmektedir.

Bazı konularda birebir Augustinus'tan aldığı düşünceleri benimseyen Bonaventura'ya göre, evren çeşitli alanlara ayrılmaktadır. Bunlar; organik olmayan doğa alanı, organik yaşam alanı ve doğaüstü varlıkların alanıdır. Bu alanların biri diğerini yansıtmaktadır. Ayrıca her biri içinde de sayısal oranlar söz konusudur (Aster, 2005: 409-410).

Bonaventura'nın görüşleri nedeniyle suçladığı insanlar da olmuştur. Hatta bu kişilerin görüşlerinin yasaklanmasına dahi neden olabilmıştır. Örneğin; 1276'de dünyanın öncesiz ve sonrasızlığına, bütün insanlar için tek bir aklın varlığına ve

ölümsüzlüğüne ulaşmanın imkânsızlığına inanan sanat hocalarını açıkça suçlayan Bonaventura'nın bu davranışından birkaç yıl sonra, 1270`de, Paris Piskoposu araya girmiş ve Aristoteles`in öğretilerinden ya da İbni Rüşd`ün açıklamalarından çıkarılmış 13 önermeyi mahkûm etmiştir. Artık, dünyanın öncesiz ve sonrasızlığını, bütün insanlar için tek bir aklın varlığını, yersel olayların gök cisimleri tarafından denetlendiğini, Tanrı`nın kendisi dışında kalan varlıkların bilgisine sahip olmadığını ve benzeri görüşleri kabul edenler aforoz cezası ile cezalandırılabilir. Hatta daha da ileri gidilerek, 1272`de Paris Üniversitesi`nin sanat hocalarından, teoloji meseleleri üzerinde düşünmekten kaçınacaklarına ama herhangi bir nedenle bundan kaçınmazlarsa, böylesi tüm meseleleri din yararına çözeceklerine dair yemin etmeleri istenmiştir (Grant, 1986: 30). Ayrıca Çüçen (2000: 182)`e göre, bir felsefeci olmaktan çok teolog olarak tanınan Bonaventura, 1270- 1277 yılları arasında, Hıristiyanlığın dogmalarını sarstığı iddiasıyla akılcıların öne sürdükleri teoloji karşıtı argümanlardan 219 tanesini yasaklamıştır.

Fransiskanların karışıklık içerisinde oldukları en önemli yıllarda- ki bu yıllar St. Francis`in ölümünden sonraki ilk yıllardır- düzensizlik ve ahenksizlik içerisindeki yönetimi, iyi bir yönetici olarak organize edip birliği yeniden sağlayan Bonaventura, 1273`te Kardinal olmuştur (Çüçen, 2000: 180).

Sadece teoloji ya da felsefe ile ilgilenmeyen Bonaventura'nın Fransiskan yoksulluğu konusunda da önemli düşünceleri bulunmaktadır. Ona göre, Fransiskanlar hiçbir yolla mallarını satamazlar, mal satın alamazlar, onlar sadece eski şeyleri kullanabilirler. Zaten mal sahibi, papa ya da o malı veren kişidir. Asıl olan kullanım ise ondan kullanımı için bir izin alınmasını kapsamaktadır. Örneğin; bir dilenci ellerinin içindeki eşyayı, o eşyanın sahibi olarak ellerinin içine alamaz ama onu günlerce kullanabilir ve taşıyabilir. Fransiskanlar içindeki aşırı uçları törpülemeye çalışan

Bonaventura'nın bunu yaparken tarikatın temelindeki görüşleri inkâr etmediği de görülmektedir.

1482`de V. Sixtus tarafından Aziz mertebesine yükseltilen Bonaventura, 1587`de ise Kilise Doktoru olarak ilan edilmiştir (Rosenthal ve Yudin, 1997: 69). Eliade (2003: 217)`ye göre, 1588`de V. Sixtus tarafından kilisenin Doctor Seraphicus`u olarak adlandırılmıştır.

Bonaventura'nın Ortaçağ Avrupasına katkılarına bakıldığında daha çok teoloji ve felsefe alanında etkili olduğu görülmektedir. Teolojiyi felsefeden ayrı bir yere koyan filozof, bu tutumunun yanı sıra felsefeyi teolojiye ezdirmemiştir. İkisinin farklı şeyler olduğunu ama felsefenin daha çok teolojiye bağlı kalarak hareket etmesi gerektiğini savunmuş ama felsefeye de gerektiği önemi verebilmiştir.

Tarıbilim sorunlarına çözüm aramada, çağının Aristotelesçi anlayışına getirdiği yeni yorumlarla kendinden sonra gelenleri etkilemeyi başarmıştır. Özellikle Yeni-Plâtonculuk akımının gelişmesinde, Hıristiyan düşüncesiyle bu akımın uzlaştırılma çalışmalarında öncü olmuştur.

Mistik teoloji alanında ise bir eşi daha bulunmayan bir ilahiyatçı olarak değerlendirilmektedir (Cevizci, 2004: 775). Gerçekten de Tanrı'nın varlığını açıklarken kullandığı merdiven basamakları yöntemi ve geliştirdiği fikirler kendi zamanı içinde kolay kolay çürütülemeyecek konular olmuştur. Bunun yanında Fransisken üstadlarından biri olduğu için de fikirlerini çürütmeye çalışacak olanlar Dominiken tarikatı mensupları arasından çıkmıştır. Bu muhalifler arasında en önemlisi Aquino`lu Thomas`dır. Birkaç yıl arayla doğmuş, aynı dönemde yaşamış, aynı gün Paris Üniversitesi`nden mezun olmuş hatta aynı yıl içinde ölmüş bu iki filozof, aralarındaki tartışmalar sayesinde gerçeğin bulunması yönündeki çabalara katkıda bulunmuşlardır.

Fransiskanerler içindeki ayrılıkları ortadan kaldırmaya çalışan Bonaventura, aynı zamanda hareket içindeki aşırı uçları da törpülemeye çalışmıştır. Hıristiyan dünyasının dört bir yanını dolaşarak vaazlar vermiştir (Ulaş, 2002: 256). Fransiskanerlerin en başından beri yapmaları gereken uygulamalara riâyet ettiği görülen Bonaventura, bakan olduktan sonra da tarikatın kurallarına bağlı kalmaya dikkat etmiştir.

Diğer yandan Bonaventura, iyi bir Fransiskaner olarak, doğa hakkında kesin ve doğru bilgiyi de teşvik etmiştir (Eliade, 2003: 219). Bunun bir sonucu olarak kendisinden sonra gelecek olan filozoflar da, daha önce Roger Bacon`ın yaptığı gibi, deneysel bilime önem vermişler ve böylece Amprizm`in tohumlarını atarak gelişmesine yardımcı olmuşlardır.

Ortaçağ felsefesinde en önemli gelişmelerden biri skolâstik felsefenin Aristo ile tanışması olmuştur. Bu tanışmayı ilk olarak bir ölçüde Bonaventura gerçekleştirmiştir (Ural, 2000: 125). Bonaventura Paris Üniversitesi`ne girdiği ilk yıllardan itibaren Aristoteles`in yapıtlarını okumaya başlamıştır. Aristo`nun düşüncelerinde kendine göre eksiklikler bulunduğunu söyleyen Bonaventura, bu eksikliklerin neler olduğunu ve nasıl giderilebileceğini eserlerinde anlatmıştır.

4.2.4. Duns Scotus

Williams (Thomas Williams, John Duns Scotus, <http://plato.stanford.edu/entries/duns-scotus/>)`a göre doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Scotus, 17 Mart 1266`da Northampton`da St. Andrew`s Priory`de Order of Friars Minor`da papaz olması ve papaz olabilmek için en az 25 yaşında olmasının gerekmesi nedeniyle 1266`dan önce doğmuş olmalıdır. Ancak Muscat (Noel Muscat, “History of the Franciscan Movement (2)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht02.html>)`a göre Scotus 1266`da İskoçya`da doğmuştur ve 1277`de

Dumfries`te Fransiskanlara katılmıştır. Ancak Russell (2002: 207)`a göre Scotus, Bonaventura`dan hatta Aquasparta`lı Mattheus`tan daha az aşırı bir Fransiskendir.

Oxford`daki resmi çalışmalarına Ekim 1288`de başlayan Scotus, bu çalışmalarını Haziran 1301`de sonlandırmıştır. 1298-99 akademik yılında, Peter Lombard`ın Sentences`ini yorumlamıştır, 1303 sonbaharında ise Paris`te Sentences üzerine ders vermiştir.

İskoçya`lı olduğu için adına Scot (İskoçya`lı) sözcüğü eklenmiş olan Jean Duns Scot`a, Paris`e gitmeden önce 17 Mart 1291`de Northampton rahipliği verilmiştir. Burada üstün bir yetenek göstermiş olan Scotus, buradan Paris`e gitmiş ve orada Gonzal ve De Balboa (Gonzalves, ö. 1313)`nın öğrencisi olmuştur (1293-96). Bundan sonra tekrar geri dönerek Oxford`da Guillaume de Verra`dan ders almıştır. Hocasının Paris`e gitmesi üzerine onun yerine Tanrıbilim profesörlüğü yapmıştır. İlk eserleri de bu dönemin ürünleridir (Sena, 1974: 570).

1303`de İngiltere`ye karşı olan savaşlarda para sağlama amacıyla kilisenin mallarının vergilendirilmesi üzerine olan bir çekişmede, Papa VIII. Boniface`e karşı Kral Philip`in tarafında yer almadığı için 80 keşiş ile birlikte sürgüne gönderilmiştir. Nisan 1304`te sürgünden Paris`e dönmüştür ve 18 Kasım 1304`te teoloji ustası vekilliğine atanmıştır. 1307`de Köln`deki Fransiskan evine geçmiş ve 1308`de burada ölmüştür. Ölüm günü geleneksel olarak 8 Kasım olarak verilmektedir.

Biçemi kolay anlaşılmayan Scotus`un düşüncesi derin ve incelikli bir düşüncedir. Bu nedenle ona ona “İnce Doktor” anlamına gelen “Doctor Subtilis” (ince eleyip sık dokuyan bilgin) ismi verilmiştir (Jeuneau, 1998: 108).

Çok çeşitli konularda kuramları olan Scotus`un bilgi kuramında, yetkin bilgi tam olarak üç aşamada gerçekleşmektedir:

1. Zihin duyular aracılığıyla nesnenin farkına varmaktadır.
2. Ardından insan kendi bilincine yansıyan yönü ortaya koymaktadır.
3. Son olarak zihindeki kavramlar aracılığıyla duyularına sunulmuş olan gerçekliği çözümlenmektedir (Küken, 2001: 590).

Ayrıca yine bilgi kuramında Scotus, St. Thomas gibi, doğuştan gelen bilgilerin olmadığını kabul ederek amprist bir yaklaşımı benimsemiştir.

Scotus'a göre, gerçeğin üç düzeni bulunmaktadır: Anlamli şartlar arasındaki ilişkinin bilgisine ait *ilkelerin* gerçek düzeni (ya da kendi başlarına bilinen ilkeler), duyularla kavranan bilgiye ait *deneyimin* gerçek düzeni (ya da iç yaşantı ile bilinen ilkeler) ve hareketlere ve düşüncelere sahip birinin yanılmaz bilgisine ait *kendinden haberdâr olmanın* gerçek düzeni (ya da kendi davranışlarımız).

Genel kabule göre onun erken çalışmalarına “parva logicalia” (küçük mantık çalışmaları) denilmektedir ve bunlar; Porphyry'in *Isagoge*'si üzerine sorular (Quaestiones super Universalia Porphyrii; Tümler üzerine Porphyrios'un soruları), Aristo'nun *Categories*'i, *Peri hermeneias* (Quaestiones in I. et II. Librum Peri hermeneias; Yorum Üzerine'nin I. ve II. Bölümüne İlişkin Sorular) ve *De sophisticis elenchis* (Quaestiones in libros Elenchorum; Sofistlerin Çıkarımları Üzerine Sorular) olarak adlandırılan ve 1295 civarında yazılan eserlerdir. Diğer bir Aristo yorumu ise *Quaestiones subtilissimae super Metaphysicam Aristotelis*'tir.

Scotus'un yorumları Sentences'in 4 kitabı üzerine olmuştur. Bunlardan biri olan *Lectura*, 1298-99'da (belki 1300-01'de) Sentences'in Kitap 1 ve 2'si üzerine yapılmış yorumlardan oluşmaktadır. Aynı zamanda Oxford dersleri için Scotus'un notlarıdır.

Reportatio adlı eseri öğrenci notlarının bir kopyası niteliğindedir. Cambridge`deki dersleri içermektedir. Muhtemelen 1297-1300 arasındaki yıllarda yazılmıştır.

Scotus`un 1300-1305 arasına tarihlendirilen ve *Collationes* adı verilen 46 kısa tartışması bulunmaktadır.

Ordinatio, yazarın kendisi tarafından yayımlanmak için önceden hazırlanmıştır. Oxford`daki dersler ve Paris`teki derslerin materyalleri ile *Lectura* temel alınarak yazılan bu eserin adı, erken baskılarında *Commentaria Oxoniensia* olarak bilinmektedir. Eserin yazımı Oxford`da başlamış ve kıta üzerindeki öğreticiliği süresince geliştirilmiştir. Çalışmanın son baskısı ölümü nedeniyle yarıda kalmıştır.

Quaestiones Quodlibetales, mantığa çok önem verdiğini gösteren bu eserini Scotus, Paris`teki üstad vekilliği sırasında yazmıştır.

Tractatus de Primo Principio, ilk ilke üzerine deneme anlamına gelen ve son çalışmalarından biri olan bu eser, *Ordinatio`da* ağır bir şekilde çizilen doğal teoloji üzerine kısa bir özet niteliği taşımaktadır (Wesley Wildman, John Duns Scotus, http://people.bu.edu/wwildman/WeirdWildWeb/courses/wphil/lectures/wphil_theme11.htm).

Ortaçağda sözü edilmesi gereken en önemli felsefî konulardan biri iman konusundan akli dışlamaya çalışan ilk filozof (Le Goff, 2006: 181) Duns Scotus ile Aquino`lu Thomas arasındaki tartışmadır. Bu karşılıklı yapılmış bir tartışma değildir. İki filozofun da ardılları tarafından yürütülmüştür. Çünkü Thomas öldüğünde Scotus henüz dört yaşındadır (Hançerlioğlu, 2002: 125).

Uzlaşmaya varamadıkları konular çeşitlidir olurken dayandıkları temeller de farklıdır. Scotuşçuluk`un dayandığı nokta Pelagusçuluk iken, Thomasçılık Augustinusçuluk`u temel almaktadır.

Thomizme göre istenç akıldan üstündür. En yüksek mutluluk Tanrı`yı bilmektir. Yalnız insanda değil, Tanrı`da da istenç akıldan önce gelmektedir. Tanrı öyle istediği için “iyi” iyidir. Ancak Tanrı dünyayı yaratmak zorunda olduğu için yaratmıştır. Tanrı bile dünyayı ve insanı yaratırken özgür olmadığına göre, onun istenci ile oluşan insan da asla özgür olamaz. İnsanın tek kurtuluş yolu Tanrı`nın inâyetine sığınmak ve bu yolla günahlarından arınmaktır. Skolâstiklere göre ise Tanrı, dünyayı ve insanı özgür istenci ile yaratmıştır. Demek ki insan da özgürdür ve Tanrı`nın yol göstericiliğine gereksinim duymaksızın kendi çabalarıyla kendini kurtarabilir. Kutsal kitap akla uygun olduğu için Tanrı`ya ve onun buyruklarına inanmak gerekmektedir. Şu halde Thomizm gerekirci, otokratik ve indirgemeci bir felsefe öğretisi iken, Skotçuluk öznel, usçu ve demokratik bir öğretisi olmaktadır. Ayrıca Jones (2006: 492)`e göre Skotçuluk aynı zamanda sistematik ve olumludur.

Scotus`daki iradeyi aklın üstüne çıkaran bu düşünce tarzı Maurer (2002: 67)`e göre, geleneksel Fransisken iradeciliğinin bir yansıması durumundadır.

Skotçuluk insanı yüceltmekte ve onu bir erdem simgesi haline getirmektedir. Thomizm ise insanı aşağı, güçsüz ve bencil bir varlık olarak algılamaktadır. Skotçular Meryem`in gebeliğinin ilk günahtan arınmış olduğunu söylerken, Thomistler bu görüşe karşı çıkmaktadırlar. Başka bir deyişle, Hz. İsa`nın dünyaya geliş biçimi tartışmalıdır. Skotçular, İsa`nın çarmıha gerilerek öldürülmesini Tanrı`nın isteğine bağlarken, Thomistler bu durumu insanın günahkâr olmasıyla açıklamaktadırlar. Böylece Skotçuluk akıla dayanıp insanı öne çıkarırken, Thomizm dogmaya dayanarak inancı öne

çıkarmaktadır. Şu halde Skotçulara göre kutsal kitaba akla uygun olduğu için inanılmalıdır. Bu açıkça insan aklının kutsal kitaptan üstün olduğu ve dolayısıyla akla uygun olmayan şeylerin doğru olmadığı anlamına gelmektedir. Nitekim bu bakış açısı Skolastik felsefenin dogmalarının yeniden sorgulanmasına yol açmıştır (Aydın, 2002: 56-57). Böylece Skotçuluğun Ortaçağ Avrupasına en önemli etkilerinden biri, kesinleşmiş gibi görülen düşüncelerin tartışılmaya ve incelenmeye başlanması, fikirlerin çarpıştırılması ile Skolâstiğin çöküşünün hızlanması ve Rönesans`a temel hazırlanması olmaktadır. Yaşamın anlamını “fiil ve davranış”ta bulması ve bireyciliği de Skolâstiğin sonunu ve Rönesans`ı hazırlayan diğer bir yönüdür (Von Aster, 2005: 415). Ayrıca insana verilen önemin artırılması da hem insanın kilise karşısında bağımsızlaşmasını (Gökberk, 1999: 155) hem de Hümanizm akımının ortaya çıkışını kolaylaştıracaktır.

Filozof ya da teolog olan Scotistlerin (Scotus`un düşüncelerini benimseyenler) isimleri şu şekildedir: Francis Mayron (ö. 1327), Aix Başpiskoposu Petrus Aureolus (Aureoli, ö. yak. 1322), William de Rubione (ö. yak. 1333), Jerome de Atharia, Antonius Andreae (ö. yak. 1320), John de Bassolis (ö. yak. 1347), Alvarus Pelagius (ö. yak. 1350), Piskopos Petrus de Aquila (ö. 1371), Amalfi Başpiskoposu Landulf Caraccioli (ö. 1351), Nicolaus Bonet (1360`da Malta Piskoposu olarak ölmüştür), John Bacon (ö. 1346) (Parthenius Minges, “Scotism and Scotists”, <http://www.newadvent.org/cathen/13610b.htm>).

Kutsal kitapta yazılanların akla uygunsa kabul edilebileceğini savunan Scotus, Weber (1938: 159)`e göre, bu maksatla kendisinden önce hiçbir skolâstik düşünürün yapmadığını yapmış yani Mukaddes yazıların inanılmaya değer olduğunu ispatlamaya çalışmıştır ve bu yolda kullanacağı delilleri seçerken derunî delilleri tercih etmiştir.

Scotus Tanrıbilim ile metafiziğin ilgilendiği alanları birbirinden ayırmaktadır. Varlığın Tanrıbilimin değil metafiziğin konusu olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca metafizikte kullandığı yöntembilgisi ile varlık kavramının ve diğer aşkınlıkların yalnızca töze ve ilineklere değil Tanrı'ya ve yaratıklarına uygulamasında da “tek anlamlı” olduğunu savunan ilk Skolâstik filozof olma özelliğini taşımaktadır (Ulaş, 2002: 436).

Bir diğer etki olarak, birçok uyuşmazlığı açık seçik şekilde belirten (Şule Elkâtip, “Reason and Faith for Saint Thomas Aquinas and Blessed John Duns Scotus”, <http://ccat.sas.upenn.edu/jod/augustine/sule>) Scotus, Ortaçağda ortaya çıkan tümeller tartışmasında nominalizmin tarafını tutmuştur. Tekillerin önceliğini belirtmek için tekil farkları gösteren “haecceitas” ya da başka bir deyişle “bu-luk”, “bireysel farklılık” (Maurer, 2002: 68) terimini ortaya atmıştır. “Kasıt” ve “akılla kavranabilir türler” kavramını getirdikten başka kendisi tarafından ortaya atılmış bir terim olan “somut anlam” ve “soyut anlam”ı ilk defa karşılaştıran kişidir. Ayrıca modern matematikte “hatadan her şey gelebilir” postulasını kurmuştur (Rosenthal ve Yudin, 1997: 122).

Ferdî hürriyet ve haecceitas doktrinleriyle öğrencisi ünlü Fransisken düşünür Ockham'ın nominalizmine temel hazırlayan Scotus'u düşünceleri, Ockham'ın yanı sıra Durand de Saint-Pourçain, Jean Buridanus ve Pierre d'Ailly'i de etkilemiştir (Hançerlioğlu, 1978: 111).

Scotus'un skolâstik geleneğe aşırı bağlı oluşu, reformist ve hümanistlerce eleştirisi, hatta alay konusu olmuştur. Bunun sonucunda İngilizcede “ahmak” anlamına gelen “dunce” kelimesi, “Duns” adından türetilmiştir (Ural, 2000: 145). Yine de büyük Skolâstik düşünürlerden biri olarak kabul edilen Scotus, Augustinus ile Aristoteles felsefelerini uzlaştırmaya çalışmıştır. Tam olarak ikisini de savunmamış aralarında bir

yerde kalmayı tercih etmiştir. Ama temel olarak Augustinusçuluğa biraz daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

4.2.5. William of Ockham

Ockham'ın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kesin olan şey 1280-1300 yılları arasında İngiltere'nin Ockham kasabasında doğduğudur. Ölüm yılı olarak ise 1349 ya da 1350'nin 10 Nisan'ı gösterilmektedir. Russell (2002: 209)'a göre, 1350 yılında "Kara Ölüm" denilen Veba salgını çok sayıda can almıştır ve William da bu nedenle ölmüş olabilir.

Genç yaşta Fransisken tarikatına katılan William, mantık ağırlıklı ilk eğitimini bir Fransisken manastırında almıştır. Oxford Üniversitesi'nde geleneksel dinbilim eğitimi (1309-15) aldıktan sonra, bu kurumda öğretim üyesi olarak görevlendirilmiştir (1315-23) ama tam olarak bir sandalye sahibi olamamıştır (Wesley Wildman, William of Ockham, http://people.bu.edu/wwildman/WeirdWildWeb/courses/wphil/lectures/wphil_theme11.htm). Ancak gerek derslerinde gerekse tartışmalarında ortaya koyduğu görüşler üniversitenin ve din çevrelerinin tepkisini çekmiştir. Bunun üzerine Papa XXII. Johannes, William hakkında soruşturma açtırmıştır ve savunmasını yapmak üzere kendisini Avignon'a çağırmıştır. 1324 sonbaharında Avignon'a giden William, 3 yıl süren soruşturmadan sonra beklenilen aksine mahkûm edilmemiştir, kentin dışına çıkmaması koşuluyla serbest bırakılmıştır.

1328 yılı, Avignon'da bir Fransisken manastırında kalan William için dönüm noktası olan bir yıldır. Bu dönemde Fransisken Genel Başkanı Michele of Cesena'dır. Cesena, Fransiskenlerin yoksulluk ilkesi konusundaki sorunu tartışmak için papanın çağrısıyla Aralık 1327'de Avignon'a gelmiştir. Böylece William, Cesena ile tanışmıştır ve papaya karşı, Hıristiyanlık harfi harfine yoksulluk demektir (Jones, 2006: 493)

diyenlerin yani Fransiskenlerin, yani Cesena'nın yanında yer almıştır. İki birlikte 26 Mayıs 1328'de Avignon'dan kaçmışlar ve papaya karşı kendilerini destekleyen İmparator IV. Ludwig'in koruması altında Pisa'ya gitmişlerdir. William'ın imparatorla buradaki ilk karşılaşmasında imparatora, "Sen beni kılıçla koru, ben de seni kalemle koruyacağım" dediği bildirilmektedir (Russell, 2002: 209). Yine burada Michele'nin papaya karşı bir Kilise Genel Kurulu toplanması çağrısını destekleyen William, ilk iş olarak papalığın yoksulluğa ilişkin üç fermanını incelemeye koyulmuştur. İncelemelerinin sonucunda, bu fermanların XXII. Johannes'in bir dinsel sapkın olduğunu kanıtlayan birçok yanlış içerdiğini ve bir sapkının papa olarak tanınamayacağını açıklamıştır. Papa XXII. Johannes ise bu saldırılara William'ı ve Cesena'yı 6 Haziran 1328'de aforoz ederek yanıt vermiştir.

1330'da Fransisken dostlarıyla birlikte IV. Ludwig'in ardından Münih'e giden William, büyük olasılıkla yaşamının sonuna dek bu kentte kalmıştır. Paris'te politik görüşlerini zaten gösterebilen Ockham, Münih'te imparatorun danışmanı olduktan sonra da politik anlamda çalışmış ve görüşlerini zamanın koşullarına uyumlu hale getirmiştir (Sharon Kaye, "William of Ockham", <http://www.iep.utm.edu/o/ockham.htm>). 1330-38 yılları arasında, kendisini koruyan siyasal iktidar adına kilisenin yetkilerinin kısıtlanmasını savunan düşüncelerini ondan fazla yapıtta ortaya koymuştur.

William of Ockham İngiliz görgücülüğünün ve nominalizmin önemli temsilcilerindendir. Öğretisi "scèpticisme thèologique" (Tanrıbilimsel şüphecilik) adıyla da anılmaktadır. Ockham'lıya göre, tümellerin nesnelere önce de var buldukları doğrudur ama bu Tanrıbilimsel açıklamalar için, geçerliliği bununla sınırlı bir önermedir. Yaratıcı bir Tanrı'yı varsaymak için yaratılanların zihninde daha önce Tanrılık'ın var olması gerekmektedir. Ne var ki bu, mantığın alanı olan insan zihninde

de var bulunmalarını gerektirmezdi. Bilgi edinmek işlemini gerçekleştiren insan zihni için tümeller elbette nesnelere sonra meydana çıkmışlardır. İnsan zihni, onları tek tek nesnelere soyutlayıp birer ad olarak ortaya koymuştur. William böylece, bilimle metafiziği, felsefe ve Tanrıbilimi birbirlerinden ayırmış ve birbirlerine geçemeyecekleri sınırlar çizmiş olmaktadır. Adçılık öğretisinin önemi elde ettiği bu sonuçtan kaynaklanmaktadır (Hançerlioğlu, 1978: 290). Ayrıca William, nominalizm hakkındaki görüşleriyle, skolâstiğin asıl ilgi duyduğu metafiziği ikinci derecede bir felsefe konusu yaparak epistemolojiye yönelmiştir. Böylece Rönesans'a geçişi de kolaylaştırmıştır.

Ockham'ın terimler konusunda ortaya attığı düşüncelerin ardından felsefede ve hukukta bireysellik doğmuştur. Böylece Ockham, Hıristiyanlıktaki geleneksel birey özgürlüğünü, kişisel hayat planından toplumdaki hayat planına genişletmiştir. Bunu dönemeç, dinî olandan (kilise), politik olan (devlet) geçiş anlamına gelmektedir. Bu durum, 1980'li yıllardan beri, bireyin doğuşunu modern devletin doğuşuyla ilişkilendiren tezin ortaya atılmasına yol açmıştır (Özcan, 2005: 27).

Ockham'ın doktrini, XIV. ve XV. yüzyılları dolduran, üniversiteleri gerçek savaş meydanlarına çeviren ve ancak Rönesans ve Reform zamanında durulan realistlerle nominalistler kavgasının başlangıcı olmuştur (Weber, 1938: 164).

William hayatı boyunca en çok mantıkla ilgilenmiştir. Aristoteles çizgisini Porphyrios ve Boethius'un mantık açıklamalarıyla anlamaması sonucu mantık doğrularını ve inanç doğrularını birbirinden kesin bir biçimde ayırmaya muktedir olmuştur. Mantığın doğru düşünme yollarını veren bir disiplin olduğunu ileri sürerek, kıyasları, önermeleri ve terimleri incelemiştir. Ona göre, tümeller asıl bilinmesi gereken mantık konusudur; çünkü terimlerin yapısı aynı zamanda tümelleri de vermektedir. Terimleri birer isim, ad ve sözcük olarak yorumlamasıyla nominalizmin felsefe tarihi

içindeki önemini de ortaya koymuştur (Çüçen, 2000: 208). Betül Çotuksöken de bir söyleşisinde Ockham`ın terim üzerinde çalışma yaptığını ve her şeyi tümüyle insan dünyasına indirgediğini belirtmektedir (Sayın, 2005: 195).

Ockham`ın bilgi kuramına göre, bilgi, tek tek eşyayı gözlemlemek ve arkasından bunların aralarındaki benzerlikleri belirlemektir. Bu nedenle bilginin tek kaynağı “algı”dır. Çünkü tek tek objeleri bize algılar bildirir. Bunun içindir ki, bu görüş için artık madde üstü bir evrenin varlığı konusunda rasyonel kanıtlar bulmak söz konusu olamaz. Ona göre bilgi “objelere üstün olmak” şeklinde ifade edilebilmektedir (Von Aster, 2005: 417). Ayrıca Ockham bilgi konusu deyimini de irdelemiştir. Ona göre, bilgi konusu birinci anlamda zihnin kendisidir; çünkü böyle bir bilgi zihnin ilineğidir. İkinci anlamda bilgi konusu ise, hakkında herhangi bir şey bilinen bir şey için kullanılmıştır.

Zihnin iki tür bilgisi vardır; görüsel ve soyutlayıcı bilgi. Görüsel bilme, zorunsuz doğruluğu özellikle de olgularla ilgili bilmeyi sağlar; bu bilme ayrıca ilk bilme türüdür. Soyutlayıcı bilme ise, varlıktan, var olmayandan ve diğer bütün koşullardan soyutlama yapar. Bu tür bilme, görüsel bilmeyi koşul tutar (Çotuksöken ve Babür, 2000: 291). Ayrıca William`a göre zihin doğuştan boş bir levhadır (tabula rasa). Davranışçı psikolojide de temel alınan ve “birey doğduğunda bir takım davranış eğilimlerine sahiptir ve boş bir levha gibidir” (Karahana ve Sardoğan, 2004: 57) şeklinde özetlenen bu görüş nedeniyle de insan Tanrı düşüncesi ile doğmamaktadır. Buna göre insanın Tanrı anlayışı ve dinsel inançları da içinde yaşadığı toplumsal koşullar içinde oluşmaktadır. Bu saptama insanın öznel seçimleri ve bireyselliğinin önemine işaret etmesi bakımından düşündürücüdür. Skolâstiğin “Anlamak için inanıyorum” anlayışına karşıt olan bu görüş; akılla inancı, mantıkla metafiziği birbirinden ayırmaktadır. Bunun anlamı şudur;

artık felsefe teolojinin hizmetinde olmaz. Böylece hocası Scotus`u izleyen William, Ortaçağda dinden bağımsız bir dünya kültürünün doğmasına önderlik etmiştir. Öğretisi bu nedenle kilisenin tepkisini çekmiştir. Ancak Ockham`ın öğretilerinden Tanrı`nın varlığının ve kutsal kitabın tanınmaması sonucunu çıkarmak yanlıştır. Çünkü Ockham bu görevin sadece Teoloji`ye düştüğünü belirtmektedir. Bu anlayış bir anlamda da metafiziğe karşı metafiziği kullanmak olarak tanımlanabilmektedir. Bu durum daha sonra düşünce tarihine “çift doğru öğretisi” olarak geçecektir (Aydın, 2002: 58).

Ockham`lı anlam konusunda da görüş belirtmiştir. Ona göre anlam elbette ki önemlidir ama iki tür anlam vardır; geleneksel ve doğal anlam (Sharon Kaye, “Russell, Strawson ve William of Ockham”, <http://www.bu.edu/wcp/Papers/MediKaye.htm>).

Oxford`da önemli bir hareket de Ockham`lı tarafından başlatılmıştır. O, Aquinas`ın Tanrı`nın varlığı hakkındaki ilk ispatını reddetmiştir. Ona göre, tıpkı bir mıknatısın temas halinde olmadığı bir demir parçasını kıpırdatabildiği gibi, hareket halinde bulunan herhangi bir cismin hareket ettirici ile doğrudan temas halinde bulunmasına gerek yoktur. Çok olasıdır ki, bu örnekte gösterilen uzaktan etkileşim, boşluk içerisinde de sağlanabilmektedir. Dolayısıyla, fiziksel etkileşimlerin sağlanabilmesi için uzayın bir madde ile dolu olması gerekmemektedir ve bu nedenle boşluk mümkündür (Mason, 2001: 105).

Ockham`ın skolâstik felsefede doğrulanması imkânsız kavramları kazımak için yaptığı işlemlere genel olarak “Ockham`ın Usturası” (Ülken, 1969: 64) ya da gereksiz çoğaltmaya karşı çıktığı için “ekonomi ilkesi” (Grant, 1986: 35) adı verilmektedir. Hançerlioğlu (1978: 291)`na göre ise, Ockham`ın “varlıklar gerekmedikçe çoğaltılmamalıdır” özdeyişi Ockham`lının Usturası olarak anılmaktadır. Jones (2006: 502)`e göre bu düstur en önemli yöntembilgisel ilkedir. “Gerekmedikçe sözü

uzatmamalıdır” anlamını veren bu söz düşünürün hiçbir yapıtında bulunmamaktadır. Ancak kendisinin başka sözcüklerle buna benzer bir şeyi ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Ockham`ın eserleri ise şöyledir:

1. Dialogus (Diyaloglar)
2. Octo quaestiones de potestate papæ (Papa İktidarının Sekiz Sorunu)
(Ağaoğulları ve Köker, 2004: 75-76).
3. Expositio super librum Porphyrii (Porphyrios`un Kitabı Üzerine Açıklamalar)
4. Summa totius logicae (Mantık Üzerine, temel çalışma)
5. Expositio super octo libros Physicorum (Fizik Kitabı Üzerine Açıklamalar)
(Çüçen, 2000: 207).
6. Expositio aurea super artem veterem (Aristo mantığının açıklamalarına ilişkindir)
(Çotuksöken ve Babür, 2000: 284).
7. Quaestiones octo de auctoritate summi pontificis
8. Compendium errorum Ioannis papae XXII
9. Dialogus de Imperatorum et Pontificium potestate (Küken, 2001: 606) (VI. Clement`e karşı yazılmıştır)
10. Opus monaginta dierum (1332`de yazılmıştır.)
11. Centiloquium Theologicum
12. Quodlibeta Septem
13. De Sacramento Altaris
14. De Corpore Christi (Sharon Kaye, “William of Ockham”,
<http://www.iep.utm.edu/o/ockham.htm>).
15. Breviloquium
16. Tractates (XXII. John ve XII. Benedict`e karşı yazılmıştır)

17. Allegationes de Potestate Imperiali (XII. Benedict'e karşı yazılmıştır) (Wesley Wildman, William of Ockham, http://people.bu.edu/wwildman/WeirdWildWeb/courses/wphil/lectures/wphil_theme11.htm)

18. Letter to the Friars Minor (1334) (Paul Vincent Spade, “William of Ockham”, <http://plato.stanford.edu/entries/ockham/>)

Ockham Opus Monaginta Dierum adlı eserinde, Papa Godfrey of Fontaines (1250-1306/1309)'un “Quia Vir Reprobis” adlı metni üzerine Papa XXII. John'un Fransisken için ortaya attığı ikilemine cevap vermektedir. Bu ikilemdeki konu Fransisken yoksulluğudur. Papa, Fransiskenlerden her şeyden vazgeçmek istemelerini hükümsüz saymış ve Fransisken yolunu mahkûm etmiştir. Ockham bu eserin özellikle altmış beşinci bölümünde, iyi bir cennet (ius poli) ile iyi bir “pazar yeri” (ius fori) arasındaki farkı göstermek için iyi genel kavramını tanımlamıştır. Ockham'ın metni, Fransisken yoksulluğu ve doğuştan doğruluk arasındaki ilişkiye daha yakından bakılmasına olanak vermektedir (Virpi Mäkinen, “Individual Natural Right in the Discussion on Franciscan Poverty”, Studia Theologica, <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a713799983~db=all>).

Ockham'ın “Papanın Gücüne Dair Sekiz Soru” adlı uzun risalesi ise, o zamanın pratik siyasetinin hararetle tartışılan sorularını ele almıştır. Bu sorular şu şekildedir;

- a. Bir kişinin haklı olarak hem kiliseye hem de devlete egemen olup olmayacağı,
- b. Dindışı otoritenin Tanrı'dan gelip gelmeyeceği,
- c. Papa, imparatora ya da prenslere dindışı kazaî hak verme hakkına sahip midir?,
- d. Seçmenlerle yapılan seçimler Alman Kralına tam güç verir mi?,
- e. Kilise kralların piskoposlarca yağlanması (kutsal yağ) ne gibi haklar sağlar?,
- f. Bir önceki soruyla bu soru aynıdır,

- g. Taç giydirme töreni, yanlış bir piskoposça yönetilirse geçerli midir?,
 h. Seçmenlerle yapılan seçim Alman kralına imparator ünvanını verir mi?

William, başka bir risale ile bir prensin, papanın izni olmadan kilisenin emlakına sahip olup olamayacağını ele almıştır. Bu, Alman imparatoruyla müttefik olan III. Edward`ın Fransa`ya karşı giriştiği savaş nedeniyle din adamlarından vergi alınmasını hoş göstermek amacıyla yazılmıştır.

Daha sonra “Evlilik Sorunu Üzerine Tartışma” risalesi gelmektedir. Burada da imparatorun yeğeniyle evlenmesinin uygun olup olmadığı tartışılmaktadır (Russell, 2002: 212).

Ockham`ın Ortaçağ Avrupasına katkılarına bakıldığında sonraki çağlarda da devam eden derin izler bıraktığı görülmektedir. İzleyenleri ya da Ockhamcılar olarak adlandırılan bilim insanları, felsefe ve ilahiyatı eleştiriciliğe ve kuşkuculuğa doğru geliştirmişlerdir. Üniversite öğretimi de bunun derin izlerini taşımaktadır. O zamana kadar ilahiyat eğitiminin temel taşı olan Peter Lombard`ın “Sentences”`inin yorumu da artık giderek daha çok küçümsenmektedir. Ockham`dan sonra soruların sayısı azalmakta ve bunlar giderek kâdir-i mutlaklık ve hür irade üzerine yoğunlaşmaktadır. Doğanın ve Tanrısal inayetin bütün dengesi de aynı anda bozulmuştur. İnsan Tanrı`nın kendisinden beklediği her şeyi, Tanrısal inayetin dışında da yapabilmektedir. Tüm dogmatik eğitimin içeriği boş şeylerdir. Değerler bütünü alt üst olmuştur. İyilik ve kötülük artık birbirlerini zorunlu olarak dışlamamaktadır. İnsanî güçler artık ancak deneyle karşılaştırılarak, doğal terimlerle tartışılabilir.

William Heybetsburg ve Richard Swineshead (Grosteteste ve Bacon`ın soyundandırılar) gibi Mertoncular ve Nicolas d’Autrecourt, Jean Buridan, Albert de

Saxe, Nicole Oresme gibi Parislilerin mantıkî ve bilimsel eserlerinin zeminini de bu eleştiricilik oluşturmaktadır. Bu kişiler deneyle yetinmektedirler.

Ockham`ın bir özelliği de tüm insanlığı değilse bile, tüm Hıristiyanlık âlemini tek bir lâik imparatorlukta birleştirmeyi düşünmüyor olmalarıdır. Önde gelen Ockhamcılar; Noël Bedier, Jean Mair (Major), Jacques Almain`dir (Le Goff, 2006: 182-183).

Ockham`ın geliştirdiği adcılık tarafından üretilen kesinsizlik, sadece fiziksel görünümü koruyan muhtemel ve akla yatkın açıklamaları formüle edilmesini güçlendirmek ve cesaretlendirmek ile kalmayıp; fazlasını da yaparak bazı skolâstiklere, bilimsel ilkelerin geçerliliği ve nedensel bağların bilinebilirliği meselesinde, bir günah işlemekten kaçınmaları için akıl öğreten, iyi bir araç görevini de görmüştür. Söz konusu skolâstikler, bilimsel tartışmalarında, mümkün fiziksel olayları şarta bağlı –varsayımsal olaylar olarak ele almışlardır (Grant, 1986: 39).

William, Ortaçağdaki değişimin, tarihin kiliseye rağmen kendi doğal çizgisine dönüşünün ilk belirtilerinden biridir (Tuğcu, 2000: 291) ve bilimsel araştırmayı cesaretlendirmiştir.

Din felsefecileri arasında Martin Luther`in yeğlediği kişi de Ockham`lıdır. Protestanların çoğu devletin Protestan olduğu yerlerde bile özel yargıyı savunmuşlardır. Bu nokta, İngiliz iç savaşında bağımsızlarla Presbiteryenler arasındaki belli başlı görüş ayrılığını oluşturmaktaydı (Russell, 2002: 217).

Fransiskan mezhebine mensup olan William, papanın “mutlak monarşi”sine karşı Ortaçağ meşrutiyetinin siyasal olarak muhafazakâr bir savunucusu olmuştur. Felsefî olarak ise bir nominalist ve iradeci olup, düşünceler tarihi perspektifinden

bakıldığında, yukarıda da değinildiği gibi, Martin Luther`in ve Protestanlığın selefidir (Skırbekk ve Nilsgılje, 2006: 106).

Ockham, görüşleri kilisenin hoşuna gitmediği için üniversiteden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle ona Oxford dilinde Inceptor (Müptedi) denmiştir (Eco, 2002: 578). Ayrıca Katolik kilisesinin ve papalığın dünya egemenliği iddialarına karşı savaşmış olan lâik feodal beylerin ideoloğu olarak kabul edilmiştir (Rosenthal ve Yudin, 1997: 364).

4.2.6. Mattheus of Aquasparta

1235-1302 yılları arasında yaşamış İtalyan düşünürüdür. Fransisken hareketine 1254 yılı içinde dâhil olmuş ve kardinalliğe kadar yükselmiştir. Ünlü skolâstiklerden Fransisken Bonaventura`nın öğrencisidir ve onun öğretisini kendisinden daha büyük bir güçle açıklamıştır. Platon ve Aristoteles arasında bir orta yol araştırmasıyla tanınmıştır. Augustinus öğretisini benimsemiştir. “Platon bilgelik sağlar ama bilgi değil, Aristoteles bilgi sağlar ama bilgelik değil” sözü ünlüdür. Thomascılığa karşı çıkmıştır.

Mattheus`un gördüklerini görebilmek zamanın koşulları içerisinde çok kolay yapılabilecek bir şey değildir. Önemli bir kafa yapısına sahip olmayı gerektirmektedir. Ayrıca o, papaz olmasına rağmen ilerici bir bakış açısına sahiptir (Hançerlioğlu, 1978: 30-31).

Çalışmaları: *Commentarius in primum, secundum et quartum librum sententiarum*, *Breviloquium de SS. Trinitate*, *Tractatus de aeterna Spritus sancti processione*, *Questiones disputatae et Quodlibetales*, *Conciones de potestate papae* (Gary Macy, Matthew of Aquasparta, <http://home.sandiego.edu/~macy/Matthew%20of%20Aquasparta.html>).

4.2.7. Richard Rufus

Richard of Cornwall olarak da adlandırılan Rufus İngiliz filozof ve ilâhiyatçıdır. Paris`te sanatlar konusunda hoca olmuş ve Alexander of Hales ile birlikte çalışmıştır. Paris`ten ayrıldıktan sonra 1238 yılında Fransisken Tarikatı`na dâhil olmuş ve İngiltere`de papaz olmuştur. 1256`da ise Oxford`da Fransisken düşüncesinin temsilci üstadı haline gelmiştir. Roger Bacon`ın söylemine göre, o, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Oxford`da daha çok felsefî teolojii etkilemiştir.

Aristoteles`i de eleştirdiği belirtilen (Galina Sorina, “Logic and Law in Russian and Western Culture”, <http://www.bu.edu/wcp/Papers/Law/LawSori.htm> ) Richard, Peter Lombard`ın Sentences`i üzerine iki yorum yazmıştır. Bunların birincisinde, Grosseteste, Hales ve Richard Fishacre`den gördüğü gibi düşüncelerini açık açık yazan Rufus, ikinci yorumunun eleştiri niteliğindeki özetini genç çağdaşı Bonaventura`ya Paris`te sunmuştur. Görüşleri Fransisken Meyronnes tarafından mermi hızıyla örnek olarak gösterilmiştir. Savunduğu diğer düşünceler ise ilk olarak Johannes Philoponus tarafından sunulmuştur.

Tanınmış bir mantıkçı olan Rufus, kendi felsefik düşüncelerinin sırrını, düzyazı stilinin tuhaflığına ve Tanrı`ya nidalarla soru sorarak hitap etmesine bağlamaktadır.

Çalışmaları: Commentarias super sententias, Abbrevatio Bonaventurae, Questiones disputatae (Gary Macy, Richard Rufus, <http://home.sandiego.edu/~macy/Richard%20Rufus.html>).

4.2.8. Anthony of Padua

Aziz Antuan olarak da bilinen Anthony, 1195`de Lizbon`da asil bir ailenin üyesi olarak doğmuştur. Henüz 15 yaşındayken Lizbon`daki Aziz Augustinus Canonici Regulares`lerin arasına katılmıştır. Coimbra Santa Crus manastırında eğitimini

sürdürmüştür. Bu manastır Portekiz'in en önemli dinsel yaşam ve teolojik etüdler merkezi olarak bilinmektedir. Ortaçağ Fransisken okulunu kuran Anthony, çeşitli yerlerde sürdürdüğü öğretmenlik görevinden sonra, Limoges'da Cutodio Başrahibi, Kuzey İtalya'da ise Emilia Başrahibi olmuştur. 13 Haziran 1231 yılında ölmüştür. Güzel konuşma yeteneğine de sahip olduğu belirtilen (Paul Flanagan ve Robert Schihl, "Doctors of the Church", <http://zuserver2.star.ucl.ac.uk/~vgg/rc/e-bks/bk/new/ap040700.htm>) Anthony, Padua'da Santa Maria adlı küçük bir kiliseye defnedilmiştir. Aynı akşam mezarının üzerinde mucizeler görülmesiyle, Papa IX. Gregorius, 1232 yılında Anyhony'i aziz ilan etmiştir. Daha sonra Fransiskenler ve Padualılar tarafından yapılan büyük bir bazilikaya defnedilen Anthony, Papa XII. Pio tarafından 'Evrensel Kilisenin Koruyucusu' unvanını kazanmıştır.

Yaşamı boyunca özellikle kayıp kişileri ve eşyaları bulma konusunda birçok mucize gerçekleştirdiğine inanılan Anthony, aynı zamanda balıkçıların, denizcilerin ve seyahat edenlerin koruyucusu olarak kabul edilmektedir. Yortu günü 13 Haziran'dır.

4.2.9. Siger of Brabant

1235-1281 ya da 1284 yılları arasında yaşamış olan Hollanda asıllı Fransız düşünürü Brabant, 1260-70 yılları arasında Paris Üniversitesi'nde Teoloji ve Sanatlar Fakültesi'nde (C. G. Norm, 1997: 736) profesörlük yapmış etkili bir rahip ve filozoftur. Bu üniversitede bugün Edebiyat Fakültesi olarak adlandırılan fakülteyi oluşturmuştur ve başkanlığını üstlenmiştir. Yaşadığı zamanda "Büyük Siger" olarak adlandırılmıştır.

İbni Rüşdçülüğü savunması nedeniyle kilise ile düştüğü karşıtlıktan kurtulmak için skolâstiğin son döneminde ve Rönesans'ta da rastlanılan bir çözüm şekli bulmuştur. Bu çözüm şekli, gerçeğin "çift" olduğu görüşüdür. Bu görüş şöyle özetlenebilmektedir: Felsefe açısından doğru olan bir şey, ilahiyat açısından yanlış olabilir. Felsefe ve

ilahiyat ayrı alanlar olduğu için, felsefenin doğru bulduğu bir gerçeği dindar bir insan, pekâlâ ve de haklı olarak yanlış olarak düşünebilir (Von Aster, 2005: 408). Brabant tüm çabalarına rağmen kilisenin kendisini mahkûm etmesinden kurtulamamıştır. Hayatını sefalet içinde bitiren Brabant (Le Goff, 2006: 156), sonunda Orvieto`da (Papanın oturduğu yerde) sekreteri (ya da yazmanı) tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür (Hançerlioğlu, 1978: 255).

Başlıca eserleri De Aeternitate Mundi, Quaestiones Super Libros Physicorum, Quaestiones in Metaphysicam, Impossibilitate, De Anima Intellectiva ve Liber de Felicitate`dir.

Brabant, bütün insanlar için bir tek ortak akıl bulunması gibi dinin tasvip etmediği görüşleri savunmuştur. Ayrıca Aristoteles ve İbni Rüşd`ü temsil eden filozoflar insan aklını, dinin öğretisini dikkate almadan takip etmek istediler. İşte bunların lideri olarak Siger de Brabant, ‘doğal şeyleri, doğal bir yol içinde ele alalıdan beri şimdiki halde Tanrı`nın mucizeleriyle hiçbir şey yapamıyoruz’ görüşünü ortaya koymuştur. Dinden felsefeyi ayıran bu bağımsız tutum, Ortaçağ düşüncesinde oldukça yeni bir tutum olmuştur ve geleneksel din ile akıl arasındaki uyum probleminde oldukça ses getirmiştir (Küken, 2001: 564-567).

Brabant`ın görüşlerinin yasaklanması ve mahkûm edilmesi, İbn Rüşdcülüğün de felsefe tarihi sahnesinden çekilmesine neden olmuştur.

4.2.10. Marsilius of Padua

İtalyanca söylenişiyle Marsilio dei Mainardini, İtalyan politika kuramcılarından biridir. Ayrıca hekimlik de yapmış bir Fransisken papazıdır. 1312-13 yılları arasında Paris Üniversitesi`nin rektörlüğünü üstlenmiştir. Ortaçağdaki imparator papa çatışmalarına çözüm bulayı felsefe yapmaya tercih eden Marsilio (Marsiglio),

imparatorun kiliseden bağımsız olması gerektiğini savunmuş ve bu nedenle 1326 yılında Nuremberg'e kaçmak zorunda kalmıştır. Burada da Bavyera'lı Louis'in kilise ve politika danışmanlığını yapmıştır (P. Ga, 1997: 464).

Çatışmalara çözüm bulmak amacıyla Barış Savunucusu adlı eserini yazmıştır. İşte bu eserinde imparatorun bağımsızlığını savunmuştur. Bunun nedeni olarak papanın Fransiskanların yoksulluk öğretilerine karşı çıkması gösterilmektedir. Marsiglio bu yapıtıyla Rönesans'ın müjdecisi sayılmaktadır.

En önemli eserleri; Defensor Pacis (Barış Savunucusu, 1324), Defensor Minor (Yayımlanmamıştır, 1342), De Translatione Imperii Romani (Landolfo Colonna'nın imparatorun evlilik işlerinde tek yetkili olduğunu kanıtlayan bir yapıtının düzenlemesidir) dir (Hançerlioğlu, 1978: 22).

4.2.11. Bernardin de Sienne

Massa Marittima'da 1380 yılında doğmuş Fransiskan vaizlerinden biridir. İtalyan törelerinin yeniden reforme edilmesi için çalışmıştır. 1444 yılında ölmüştür. Yortu günü 20 Mayıs'tır (Nouveau Larousse Universel, c.1, 1969: 193).

4.2.12. Francis of Marchia

Adriyatik Denizi'nin kıyısında ve Roma'nın doğusunda, Ascoli Piceno'nun şehrinde Appignano del Toronto köyünde yaklaşık 1290 yılında doğmuştur. Fransiskanlığı seçmiş ve 1319-20'de Fransiskanların Paris studium'unda Sentences üzerine ders verinceye kadar tarikatın eğitimsel basamaklarında yükselmiştir.

Marchia, Augustinusçu Münzevî Gregory of Rimini (1343) ve Fransiskan Peter Auriol (1318) arasındaki çeyrek yüzyılda Paris Üniversitesi'nde çok heyecan verici bir teologdur. Politik felsefe, doğa felsefesi ve felsefî teolojide yenilikçi ve etkili düşüncelere sahiptir.

Paris yıllarında (1319-23 ya da 1324) Sentences`in dört kitabı üzerine popüler bir yorum yazmıştır. 1324 boyunca, Avignon`da Fransiskenlerin studium`unda okutmanlık yaptığı dönemde Teoloji Üstadı olmuştur. 1328`de havarilerin yoksulluğunu yaymak üzerine Fransisken Genel Başkanı Cesena ile işbirliği yapmış ve Papa XXII. Johannes ile tartışmaya girmiştir. Bu tartışma sonunda Avignon`dan ayrılmış ve Marsilius of Padua, William of Ockham ve diğerleriyle birlikte İmparator Bavyalı Ludwig`e sığınmıştır. Bu dönem boyunca XXII. John`a karşı olan Improbatio`yu yazmıştır.

Yazdıkları ve eleştirileri nedeniyle esir alınan Marchia, hatalı düşüncelerini geri alarak günah çıkarması nedeniyle serbest bırakılmıştır. Kilise ile de barışmış ve 1344 yılından az zaman sonra ölmüştür (Christopher Schabel, Francis of Marchia, <http://plato.stanford.edu/entries/francis-marchia/>).

4.2.13. John of La Rochelle (de Rupella)

1238 yılında Paris`te keşiş ve teoloji üstadı olduğu bilinen Rochelle bu tarihten önce La Rochelle`de doğmuştur. Doğum tarihi konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ölüm tarihi ise 1245 yılı olarak belirtilmektedir. Alexander of Hales ile öğrencisi olarak çalışmıştır. St. Francis`in Kural`ı üzerine bir yorum yazmıştır.

Paris Üniversitesi`nde öğrenim derecesi alan ilk Fransisken olan Rochelle üniversite üstadlığının yanında tanınmış bir vaizdir. Haymo of Faversham`ın yönetiminde, Alexander of Hales, Robert of Bastia ve Richard of Cornwall ile birlikte St. Francis`in Kural`ının bir açıklamasını yapmıştır ve bu çalışma 1242`de Bologna`da onaylanarak “Dört Üstadın Açıklaması” olarak tanınmıştır (Brendan Jennings, “John of Rupella”, <http://www.newadvent.org/cathen/08477b.htm>).

Eserleri şöyle sıralanmaktadır: Summa Alexandri 4 cilt, Expositio quattuor magistrorum super Regulam Fratrum Minorum, La Summa de anima, Tractatus de anima et virtutibus, Summa de articulis fidei, De preceptis et consiliis, De peccatis et eorum remediis (Gary Macy, “John of Rochelle”, <http://home.sandiego.edu/~macy/John%20of%20La%20Rochelle.html>).

4.2.14. Bernard of Quintavalle

Bernard için Fransisken kaynakları St. Francis'in ilk arkadaşı olduğunu söylemektedirler. Sık sık önemli görevler için başka başka yerlere gönderilmiştir. Örneğin, 1211`de Bologna`ya ve başka bir tarihte de Florence`ye gitmiştir. St. Francis, 1210 yılında “Propositum vitae”nin sözlü onayı için Roma`ya gidecek olan keşişler grubunun lideri olarak kendisini seçmiştir. Bernard, birader Leo, birader Ruffino ve Angelo Tancredi ile birlikte Francis'in son iki yılında onun yakınında kalan isimlerdendir. 1241 yılı civarında ölmüştür (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAst01.html>).

4.2.15. Eudes Rigaud

Odo Rigaldis olarak da isimlendirilen Eudes yaklaşık 1242 yılında doğmuş ve 1275`de Paris`te ölmüştür. Alexander of Hales`in öğrencilerinden olan Eudes, Peter Lombard`ın Sentences`inin bir bölümünü okumuştur (142-145) ve yaklaşık 1245-1247`de John of Rochelle`den sonra üstad vekili olmuştur. Ayrıca o, St. Francis`in Kural`ı üzerine yorum yapan dört üstadtan biridir. 1247`de Rouen Başpiskoposu olmayı seçmiştir ve 1274`de de Lyon Konsülü`nde görev almıştır.

Çalışmalarından ikisi, Commentarius super libros I-III sententiarum ve Quaestiones disputatae olarak gösterilmektedir (Gary Macy, “Eudes Rigaud”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Eudes%20Rigaud.html>).

4.2.16. Assisi`li Kutsanmış Giles

23 Nisan 1208`de Francis tarafından tarikata kabul edilen Giles, Francis`in üçüncü sıradaki arkadaşıdır. O da diğer keşişler gibi çeşitli yerlere gönderilmiştir. Örneğin 1219 Pentecost Bölümü`nde Kuzey Afrika`da Tunus`a gönderilmiştir. 1225`te Rieti`ye giden Giles, burada Clairvaux`lu Kardinal Nicholas`ın sarayında kalmıştır. Francis`in ölümünden sonra Perugia yakınlarındaki Monteripido`nun inziva yerinde dinlenmiştir. 23 Nisan 1262`de ölen Giles, Papa VI. Pius tarafından Kutsanmış olan ilan edilmiştir.

Bu yolculukları dışında kendi isteğiyle 1212 yılında, Aziz James`in Compostella`daki mezarına yaptığı bir hacılığı da bulunmaktadır. Hacılığının bitiminde Assisi`ye dönmüştür (Paschal Robinson, “Bl. Aegidius of Assisi”, <http://www.newadvent.org/cathen/01170d.htm>).

Giles ruhsal deneyimlerini “dicta beati Aegidii” ya da “Kutsanmış Giles`in Söyledikleri” adı altında yazmıştır (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAAsnt01.html>).

4.2.17. Eustachius of Arras

Paris`te Bonaventure ve Gilbert of Tournai`nin öğrencisi olan Arras, 1263-66 yılları arasında üstad yardımcısı olarak Gilbert`i izlemiştir. Paris Üniversitesi`nde vaaz vermiştir. Ancak bunun öncesinde 1270`de Fransa`lı kral ile haclı seferine katılmıştır.

Çalışmaları, Quaestiones ve In librum primum sententiarum`dur (Gary Macy, “Eustachius of Arras”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Eustachius%20of%20Arras.html>).

4.2.18. Assisi`li Sylvester

XII. yüzyılın ikinci yarısında Assisi`de doğmuştur. Azize Clare`nin babası, Favarone`li birader Rosone di Monaldo`nun oğludur. 1209`da Francis`e katılmıştır, ilkel birliğin ilk rahibidir. Francis`in vaaz turları boyunca ona eşlik etmiştir (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAst01.html>).

4.2.19. William of Baglione (Baliona)

1273 yılında vaaz veren William, Paris`te 1266-67 yıllarında teoloji üstad vekilliği görevini üstlenmiştir.

Çalışmaları arasında Quaestiones, Quodlibet ve Principia commentarii in scripturis sayılabilmektedir (Gary Macy, “William of Baglione”, <http://home.sandiego.edu/~macy/William%20of%20Baliona.html>).

4.2.20. John Pecham

Paris ve Oxford`da sanatları incelemiş olan Pecham, 1250`de Fransiskanlere katılmıştır ve 1257 yılında Paris`e gönderilmiştir. 1269`da Paris`te teoloji üstadı olmuştur. 1269-72 yılları arasında üstad vekilliği yapmıştır. 1272`den 1275`e kadar ise Oxford`da üstad olarak görev almıştır. 1275 yılında, İngiliz ilinin papazı olmuştur. 1277-79 yılları arasında Papalık mahkemesinde okutmanlık yapan Pecham, bu dönemde 28 Ocak 1279`da (Noel Muscat, “Franciscan Schools of Thought (3)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAtho03.html>) Canterbury Başpiskoposu seçilmiştir. Doğum yeri Sussex bölgesindeki Patcham ya da Ortaçağdaki söylenişi ile Pecham (Peccham) olan Fransiken, 6 Aralık 1292 yılında ölmüştür (Andrew Egan, “John Pecham”, <http://www.newadvent.org/cathen/11599b.htm>).

Çalışmaları oldukça çeşitlidir. Bunlardan bazıları şöyledir: Quodlibetales, Questiones de anima, Tractatus de anima, Tractatus de perfectione evangelica, Canticum pauperis pro dilecto, Expositio regulae fratrum minorum, Philomeno, Questiones de aeternitate mundi, De numeris mysticis, Summa de esse et essentia (Gary Macy, “John of Pecham”, <http://home.sandiego.edu/~macy/John%20Pecham.html>).

4.2.21. Assisi`li Rufino

Scipione di Offreduccio`nun oğlu olan Rufino, Sylvester`ın akrabası ve Clare`nin de kuzenidir. Daha öncesinde de rahip olan Rufino, 1210 yılında Francis`i izlemeye başlamıştır. Son iki yılında daha yoğun olmak üzere Francis`in tüm hayatı boyunca onun yanında olan kişilerden biridir (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAsnt01.html>).

4.2.22. Walter of Bruges

1240 civarında Bruges`de Fransiskanlara dâhil olan Bruges, çalışmaları nedeniyle Paris`e çağırılmıştır. Bonaventure`nin bir öğrencisi olarak 1267`den 1269`a kadar onun üstad vekilliğini yapmıştır, aynı zamanda da Fransız ilinin bölge papazı seçilmiştir. 1279`da Poitiers`in Piskoposu olmuştur ve 1306 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Bu tarihte ise hastalanması nedeniyle emekli olmuştur. Görevi bırakmasının ertesi yılı ölmüştür.

Dinsel konuşmaları hariç dört çalışması olduğu bildirilmektedir. Bunlar ise, Super libros primus, secundus et quatuor sententiarum, Questiones disputatae, Instuccionis circa divinum officium ve Tabula originalium olarak isimlendirilmiştir (Gary Macy, “Walter of Bruges”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Walter%20of%20Bruges.html>).

4.2.23. Antoine Fradin

Bu Fransisken keşişi hakkındaki bilgiler çok sınırlıdır. Sadece Paris`in kötü yönetildiği yıllarda, bu kötü yönetimden şikâyet edenler arasında bulunduğu ve bu isyanı nedeniyle de yönetim tarafından vaaz vermekten men edildiği bilinmektedir.

4.2.24. Agnes of Assisi

Assisi`de 1197 ya da 1198 yıllarında doğan, 1253 yılında ölen (Paschal Robinson, “Agnes of Assisi”, <http://www.newadvent.org/cathen/01213a.htm> ) ve Caterina di Favaroni di Assisi olarak da adlandırılan Agnes, Clare`nin küçük kız kardeşidir. 28 Mart 1211`de Clare, Francis`in tarikatına katılmak için evinden ayrıldığında Agnes de onu izlemiştir. 14 Nisan 1211 yılında ise St. Angelo di Panzo`nun manastırında onun kardeşlerine katılmıştır. Onun adı dindar bir isim olarak Agnes`tir. Daha sonraları Agnes, 1219`da Florence yakınlarında kurulan Monticelli`nin yeni manastırında başrahibe olarak görevlendirilmiştir. Burada bulundupu sürede Clare`ye iki mektup yazmıştır. Clare`nin ölüm tarihi olan 11 Ağustos 1253`ten az zaman önce Assisi`ye dönen Agnes, muhtemelen 16 Kasım 1253`te ölmüştür. 1752 ise Papa XIV. Benedict tarafından kutsanmış olarak açıklanmıştır (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (1)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAst01.html>).

4.2.25. William de la Mare

1274-5 yıllarında Paris`te Üstad Vekili olmuştur. 1282`de Fransiskenlerin Genel Başkanı Bonagratia, tüm Fransiskenlere, William`ın Correctorium Fratris Thomae adlı eseri olmadan Thomas Aquinas`ı okumamalarını emretmiştir.

Çalışmaları: Commentarium in libris sententiarum, Questiones, Correctorium Fratris Thomae First Recension, Correctorium Fratris Thomae Second Recension, Correctio textus bibliae, De hebraeis et graecis vocabulis glossarum bibliae.

Son iki eseri kutsal kitabın orijinal dilinin anlaşılması üzerine dilbilimsel çalışmalardan oluşmaktadır (Gary Macy, “William de la Mare”, <http://home.sandiego.edu/~macy/William%20de%20la%20Mare.html>).

4.2.26. Bartholomew of Bologna

Bartholomew bir keşiş olarak 1259`da Anagni`de bir sapkın ile tartışmıştır. 1267 ve 1273 yılları arasında Paris`te vaaz vermiştir. Papa III. Nicholas`ın yönetimi altında, 1278`de İstanbul`a yolculuk etmiştir. 1282 yılında Bologna`da teoloji alanında okutman olarak Matthew of Aquasparta`nın yerini almıştır ve 1285 yılında bölge papazı olmuştur. İleriki yıllarda yazılan dökümanlar ölüm yılını 1294 olarak vermektedirlerdir.

Çalışmaları: Tractatus de luce, Questiones disputate (Gary Macy, “Bartholomew of Bologna”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Bartholomew%20of%20Bologna.html>).

4.2.27. William of Middleton

Northumberland`lı bir aileden gelen Middleton`un gençlik yılları ve Fransisken Tarikatı`na katılım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. John of La Rochelle ile Paris`te okutmanlık yapan Middleton, 1245`de Sentences üzerine okutmanlık yapmış ve 1248`de teoloji üstadı olmuştur. 1253 yılında öğreticiliği bırakmış ve Bonaventure`nin yerini almıştır. İngiltere`ye dönen Middleton, 1255-56`ya kadar Cambridge`de öğreticilik yapmış ve 1283`te Pierre Olivi`nin çalışmalarının açıklanması için kurulan teoloji komisyonunda görev almıştır. Daha sonra Paris`e dönmüştür ve önce 1284`de üstad vekili olmuştur, sonra da 1296`da Sicilya`lı II. Charles`ın oğlu St. Louis`e özel öğretmenlik yapmıştır. Ölüm yılı kesin olarak bilinmemekle beraber 1300 ve 1309 yılları arasında öldüğü belirtilmektedir (Noel Muscat, “Franciscan Schools of Thought (3)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAtho03.html>).

Çalışmaları: Questiones de sacramentis, Opusculum super missam, De differentia contritionis, attritionis et compunctionis, Questiones (Gary Macy, “William of Middleton”, <http://home.sandiego.edu/~macy/William%20of%20Middleton.html>).

4.2.28. Bertrand de Bayonne

Bertrand`ın hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. 1244 yılında Sentences üzerine okutmanlık yapmıştır ve 1251 yılında üstad olmuştur. Ölüm yılı ise 1257`dir.

Yayınlanmamış tek çalışması, Principium super libros sententiarum`dur (Gary Macy, “Bertrand de Bayonne”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Bertrand%20de%20Bayonne.html>).

4.2.29. Eudes de Rosny

1244-45 yıllarında Paris`te Sentences üzerine okutmanlık yapan Eudes, muhtemelen 1257`de üstad olarak Bonaventure`yi izlemiştir. 1258`de Talmud`un öğrettiklerinin mahkûmiyetini imzalamıştır. Günah çıkarma yetkisi ile, 1270`de Kutsal Isabelle`nin cenaze töreninde bulunmuştur.

Çalışmaları: Introitus in I librum sententiarum, Commentarius in III librum sententiarum (Gary Macy, “Eudes de Rosny”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Eudes%20de%20Rosny.html>).

4.2.30. William of Ardenbach (Arcomboung)

1257`den 1261`e kadar Fransa`nın bölge papazı olan William, Longchamp Kuralı`nın onaylanmasında bir üstad olarak söz söyleme yetkisine sahip olmuştur. Ölüm yılı 1270`dir (Gary Macy, “William of Ardenbach”, <http://home.sandiego.edu/William%20of%20Ardenbach.html>).

Çalışması olarak sadece verdiği vaazler gösterilmektedir.

4.2.31. Guibert of Tournai (van Doornik)

Guibert Paris`te çalışmış ve 1256`da teoloji üstadı olmuştur. 1255`den önce çalışmalarından biri olan Sermones dominicales et de sanctis`i ve 1259`da da yine kendi çalışması olan Eruditio et principium`u yayınlamıştır. 1260-63 arasında Fransiskanların üstadı olarak Eudes of Rosny`i izlemiştir.

Çalışmaları: Rudimentum doctrinae, De modo addiscendi, Eruditio regum et principum, De officio episcopi et ecclesiae caeremoniis, Vita S. Eleutherii, Collectio de scandalis ecclesiae, Phareta, Tractatus de pace, Tractatus de virginitate, De locis mundis (Gary Macy, “Guibert of Tournai”, <http://home.sandiego.edu/~macy/Guibert%20of%20Tournai.html>).

4.2.32. Thomas of York

Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan York, Fransiskan Tarikatı`na 1242`de dâhil olmuştur. 1256`ya kadar Oxford`da çalışmıştır, sonrasında Cambridge Fransiskan Okulu`nun rektörü olmuştur. 1260 yılında ölmüştür.

“Sapientiale” isimli bir de eseri vardır. O, Hıristiyan akılcılığı ile Yunan felsefesini uzlaştırmayı denemiştir (Noel Muscat, “Franciscan School of Thought (3)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAtho03.html>).

4.2.33. Pierre Jean Olieu (Olivi)

1248 ya da 1249 yılları arasında Fransa`da Hèrault`da doğup, 1298 yılında ölen Olieu (Olivi), ergenlik döneminde 12 yaşında iken Fransiskan Tarikatı`na katılmıştır. 1261-1271 yılları arasında, Walter de la Mare ve John Pecham ile birlikte, Bonaventure`nin ve Matthew Aquasparta`nın müridi olarak, Paris`te bulunmuştur.

Bir keşiş olarak, tüm yaşamı boyunca Spiritualler ve Birlik (Tarikat) arasındaki tartışmalara katılmıştır. O kesinlikle Spirituallerin tarafındadır ve hatta onların liderlerinden biridir.

1282 yılında Strasbourg Genel Bölümü tarafından sapkınlıkla suçlanmıştır (Livarius Olier, “Pierre Jean Olier”, <http://www.newadvent.org/cathen/11245a.htm>) ve Bölüm üyeleri, Olier`nin yazdıklarını incelemek için yedi teologdan oluşan bir komisyon atamıştır. Olier 1283`de Avignon`da bu komisyonun önüne çıkmıştır. Daha sonra Florence`de Santa Croce manastırında öğretilerinden vazgeçmiştir.

14 Mart 1298`de Narbonne`de ölen Olier, “Quaestiones in Secundum Librum Sententiarum” adlı felsefik çalışmanın da yazarıdır (Noel Muscat, “Franciscan School of Thought (2)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAtho02.html>). Olier`nin Sentences`in ikinci kitabı üzerine olan bu soru-yorumu sayesinde felsefi görüşleri hakkında bilgi edinilebilmektedir (Robert Pasnau, “Peter John Olier”, <http://plato.stanford.edu/entries/olivi/>).

4.2.34. James of the Marches

James, 1 Eylül 1394`de Ascoli Piceno yakınlarında Montepandone`de doğmuştur. Vaftiz ismi Dominic`tir. Ailesini küçük yaşta kaybetmiştir. Öncelikle amcasının yönetiminde Offida`da çalışmalarına başlayan Marches, sonrasında Ascoli bölgesinin Dominiken ve Fransisken keşişleri arasında çalışmıştır. Ayrıca Perugia Üniversitesi`nde medeni hukuk alanında doktor unvanını almıştır. Ardından kısa bir süre Florence`de soylu bir ailenin yanında kalmıştır. Bibbiena`da Küçük Keşişler ile ilişki kurmuş ve 26 Temmuz 1416`da Assisi`deki Portiuncula Şapeli`nde (Livarius Olier, “James of the Marches”, <http://www.newadvent.org/cathen/08278b.htm>) Fransisken Tarkatı`na katılmıştır. Monte alle Croci`nin keşişleri arasında hümanistik ve

teolojik çalışmalarına devam etmiştir. 1431 ve 1458 yılları arasında İtalya'nın birçok kasabasında vaaz veren büyük bir vaiz haline gelen Marches, Observantlar ile aynı fikirde olup Tarikat içindeki reform çalışmalarında da aktif bir rol üstlenmiştir. Papalar tarafından sık sık önemli görevlerle elçi olarak Macaristan, Bosna ve Polonya gibi bölgelere gönderilmiştir. Örneğin; 1432`de Bosna`da Bogomillere karşı vaaz vermiştir, 1436`da Bohemya, Macaristan ve Avusturya`da bulunmuştur. 1438`de İtalya`ya dönmüş, 1440`da ise Kıbrıs`ta bulunduğu bir dönemde hastalanmıştır (Katherine Rabenstein, “James of the Marches”, <http://www.saintpatrickdc.org/ss/1128.htm#jaco>).

Marches hayatının sonraki yıllarını İtalya'nın çeşitli bölgelerinde vaaz vererek geçirmiştir. Katıldığı önemli işlerden biri de Ortaçağa özgü bir çeşit banka olan “Monti di Pieta”`nın kurulması olmuştur. Bu, ılımlı Fransiskanların İtalya`da gerçekleştirdiği büyük sosyal reformlardan biridir. Bankanın kuruluş amacı ise tefeciliğin kökünü kazımaya yardımcı olmaktır.

Marches 28 Kasım 1476`da Naples`de ölmüştür. XIII. Benedict tarafından 1726 yılında aziz ilan edilmiştir (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (4)”, <http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAst04.html>).

4.2.35. Ubertino of Casale

Spiritual hareketin, Pierre Olivi ve Angelo Clareno gibi liderlerinden biri olan Casale, 1259`da doğmuş ve yaklaşık 1330 yılında ölmüştür. Fransiskanlara katılımı 1273 yılında Genoa`da bir manastırda gerçekleşmiştir. Burada 9 yıl kalan Casale İtalya`ya dönmüştür. 1285`de Roma`nın tapınaklarını ziyaret etmiştir. Oradan Spirituallerin patriği olan ve sonradan Tuscany`e yerleşen John of Parma`yı görmek için Rieti`ye ilerlemiştir.

1287 yılında Florence`de Pierre Olivi`nin müridi ve arkadaşı haline gelen Casale, zekâsı ve hareketli karakteri yardımıyla Tuscany`de Spirituallerin ünlü liderlerinden biri olmuştur. Fransisken yoksulluğuna ilişkin aykırı düşüncelerini açıklayarak Tarikatın yönetimine saldırmıştır. Sonuç olarak XI. Benedict tarafından çağrılarak Perugia`da vaaz vermesi yasaklanmış ve La Verna Manastırı`na sürgüne gönderilmiştir.

Ubertino 1305 yılında, üç ay yedi gün gibi kısa bir sürede temel eserini yazmıştır. “Arbor vitae crucifixae Jesu Christi” adı verilen bu eserinde papaları ve kiliseleri eleştiren Casale ayrıca St. Francis`in dirilme efsanesinden de bahsetmiştir (Hieron Golubovich, “Ubertino of Casale”, <http://www.newadvent.org/cathen/15116a.htm> ). Bu eser, Olivi`nin görüşlerinin yayılmasını sağlamasından dolayı da ayrı bir önem taşımaktadır (Delno West, “Medieval Ideas of Apocalyptic Mission and The Early Franciscans in Mexico”, <http://muweb.millersville.edu/~columbus/data/art/ WEST-01.ART>).

4.2.36. Simon Tunsted

Doğum yılı kesin olarak bilinmeyen Tunsted Norwich`te doğmuş ve Suffolk Bruisyard`da 1369 yılında ölmüştür. Norwich`te bulunduğu süre içerisinde Gri Keşiflere katılmıştır. Dindarlık ve bilgi konularında kendini farklı gören tunsted Teoloji doktorluğunu seçmiş ve Hıristiyan kilisesine ilişkin birçok saldırıda bulunmuştur.

Norwich`te bir Fransisken manastırında farklı zamanlarda müdürlük görevinde bulunmuştur ve Oxford`da 1351 yılında Minoritlerin üstad vekili olmuştur. Daha sonra 1360 yılında İngiltere`de 29 ilin dinsel grup başkanı olmuştur.

Çalışmaları arasında Aristoteles`in “Meteora”`sı üzerine yazdığı bir yorum ve Richard of Wallingford`un “Albeon”`unun geliştirilmesi sayılabilmektedir. Ayrıca

Ortaçağ müziği üzerine çok önemli bir bilimsel inceleme olarak kabul edilen ve son derece pratik ve anlaşılır olan “Qutuor Principalia Musicae” adlı yapıtın da yazarı olduğu sanılmaktadır (Edward C. Philips, “Simon Tunsted”, <http://www.newadvent.org/cathen/15092b.htm>).

4.2.37. John Capistran

L`Aquila yakınlarında, İtalya`nın Sulmona Piskoposluk bölgesi olan Capistrano`da 24 Haziran 1386`da doğan Capistran, 23 Ekim 1456`da ölmüştür. Babası Alman kökenlidir. İlk eğitimini evinde annesinden alan John, daha sonra yine annesi tarafından Perugia`ya hukuk öğrenmeye gönderilmiştir. Ünlü yasa yapıcı Pietro de Ubaldis yönetiminde büyük başarılar elde eden John, 1412`de Naples Kralı Ladislus tarafından Perugia`nın yönetimine atanmıştır. Yönetici olarak rüşvetin karşısında duran John, 1416`da Perugia ve Malatesta arasındaki savaşta Malatesta`ya barış elçisi olarak gönderilmiş ancak hapsedilmiştir. Capistran işte bu hapis hayatı süresinde karar vermiş ve Monteripido`nun İlimli Fransiskenleri`ne katılmış, ardından da Perugia`lı zengin bir bayanla evlenmiştir.

Dinî hayatı 1425 yılında başlayan John, papaz olmuş ve çok sayıda kişiye meydanlarda vaazler vermiştir. Örneğin Brescia`da bir bölgede 22 000 kişiye vaaz vermiştir. Büyük Fransisken reformist Bernardin de Siena`nın müridi olarak, Fransisken reformu için aktif olarak çalışmıştır. Sonucunda 1429`da diğer Observantist keşişlerle beraber sapkınlıkla suçlanmak üzere mahkemeye çıkarılmıştır ve arkadaşları tarafından sözcü seçilmiştir. Keşişler Kardinaller Komisyonu tarafından temize çıkarılmışlardır. Bu olaydan sonra Papa V. Martin Conventual keşişler ile Observantları birleştirme fikrini tasarlamıştır. 1430`da Assisi`de genel bir toplantıya çağrılan keşişler arasında bir birlik sağlanmıştır ancak uzun süreli olmamıştır.

1438`den kısa zaman sonra Fransa ziyaretinde St. Clare ile tanışan John, Papa tarafından İkinci Fransisken Tarikatı`nın büyükelçisi seçilmiştir. Sonraları, 1439`da Burgundy ve Milan`a elçi olarak gönderilmiştir. Ayrıca IV. Casimir`in isteği üzerine Polonya`yı da ziyaret eden Capistran`ın çok sayıda kitabı bulunmaktadır (Father Cuthbert, “St. John Capistran”, <http://www.newadvent.org/cathen/08452a.htm>).

1441`de İtalya`da Observantların Genel Bölge Papazı seçilmiştir. 1446`da Papa IV. Eugene Observantlara “Ut Sacra Ordinis Minorum” Bildirisi ile tam özerklik vermiştir.

1690 yılında VIII. Alexander tarafından azizlik derecesine yükseltelen Capistran, Papa II. Paul tarafından da orduda görev yapan papazların koruyucusu olarak ilan edilmiştir (Noel Muscat, “Franciscan Saints and Mystics (4)”, <http://christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAst04.html>).

4.2.38. Petrus Aureoli

Peter Auriol (Aureolus, D`auriol, Oriol) olarak da bilinen teolog, aynı zamanda filozoftur ve “Doctor Facundus” olarak isimlendirilmektedir. 1280 yılında Toulouse ya da Verberie-sur-Oise`de doğmuş, 10 Ocak 1322`de ölmüştür.

Toulouse`de bulunduğu süre içerisinde Aquitania bölgesinde (Russell L. Friedman, “Peter Auriol”, <http://stanford.edu/entries/auriol/> ) Fransiskenlere katılan Aureoli, hem burada hem de Paris`te teoloji öğretmiştir. 1319 ise Aquitaine bölgesinin bölge papazı olmuştur. Ancak bu görevi kısa sürmüştür çünkü XXII. John tarafından 1321`de Aix Başpiskoposluğuna atanmıştır.

Thomas`ın doktrinini eleştiren ve felsefede Ockham`ın müjdecisi olarak kavramcı bir kimlik takınan Aureoli`nin eserleri şu şekilde sıralanmaktadır: De

Conceptione Mariae Virginis, Repercussorium, Sermons, Quodlibeta, Breviarium Bibliorum (E.A.Pace, “Petrus Aureoli”, <http://www.newadvent.org/cathen/02111a.htm>).

4.2.39. Walter Chatton

İngiliz teolog ve filozof, İngiltere'nin uzak kuzeyinde, Durham'ın hemen batısında Chatton'da doğmuştur. 14 yaşından önce Fransiskenlere katılmış ve teoloji çalışması için Oxford'a gönderilmiştir.

Ockham'ının usturası konusunda kendisine karşı çıkararak bir “anti-ustura” ileri süren (Sharon Kaye, “William of Ockham”, <http://www.iep.utm.edu/o/ockham.htm>) Chatton'un 1321-1333 yılları arasına tarihlendirilen beş çalışması bulunmaktadır: Reportatio, Lectura, Quodlibet, De paupertate evangelica, Sermo de visione beatifica. Reportatio muhtemelen 1321-23 yılları arasında ve Lectura 1324-30 yılları arasında yazılmıştır. Başka bir eseri de Reportatio et Lectura super Sententias olarak isimlendirilmektedir (Rondo Keele, “Walter Chatton”, http://plato.stanford.edu/entries/walter_chatton/).

4.2.40. Haymo of Faversham

Faversham'da doğan İngiliz, 1243'de İtalya'da Anagni'de ölmüştür. Paris Üniversitesi'nde okutman olarak ün kazanan Faversham'ın yaklaşık olarak 1224'e tarihlendirilen Fransiskenlere katılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 1230'da Assisi'de Tarikatın genel bölümüne katılmıştır ve Tarikat içinde tartışmaya neden olan bazı noktaların bir açıklaması için Papa IX. Gregory'e gönderilen toplu dilekçeyi yazan vekillerden biri olmuştur. Papa bu dilekçeye ünlü “Quo elangati” Bildirisi ile cevap vermiştir.

Bu bölümden sonra Haymo muhtemelen İngiltere'ye gelmiş ve Oxford Fransisken Okulu'nda 1232'de okutmanlığa başlamıştır. 1233'de Küçük bir keşiş

olarak, Yunan ve Latin kiliselerinin birleştirilmesi için görüşme yapmak üzere İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak Haymo, bu yıllar boyunca sadece Oxford'da okutmanlık yapmamıştır, Tours, Bologna ve Padua'da da görev yapmıştır.

Daha sonra Elias'a karşı çıkan görüşlerini belirten Faversham Tarikatının başkanı seçilmiştir (Father Cuthbert, "Haymo of Faversham", <http://www.newadvent.org/cathen/07161a.htm>).

4.2.41. Francis Mayron (De Mayronis)

1280 civarında muhtemelen Mayronnes'te doğan ve Digne yakınlarında Fransiskenlere katılan Francis, uzun süre teoloji mezunu olarak Paris Üniversitesi'nde öğreticilik yapmıştır.

"Doctor acutus", "Doctor illuminatus" ya da "Magister abstractionum" olarak da isimlendirilen Mayron'un Augustinus'un çalışmaları üzerine yazdıkları dışında, felsefik ve teolojik çalışmaları da vardır. En önemli çalışması Sentences üzerine yazdığı "Conflatus" olarak bildirilmektedir (Michael Bihl, "Francis Mayron", <http://www.newadvent.org/cathen/10091b.htm>).

4.2.42. Alvarus Pelagius

İspanya'da 1280'de doğup, Seville'de 25 Ocak 1352'de ölen Pelagius, Bologna'da Hıristiyan kilisesi hukuku çalışmıştır ancak 1304'te istifa ederek Fransisken Tarikatı'na katılmıştır. Scotus'un da öğrencisi olan Pelagius, Portekiz vekili Don Pedro'nun çocuklarının özel öğretmenliğini de yapmıştır.

Avrupa'da papa karışıklığı yaşandığı dönemde XXII. John'un yanında yer alan Pelagius, Papa tarafından, karşı papa Pietro Rainalducci of Corbario'nun iddialarını çürütmek üzere görevlendirilmiştir. 1233'de Achaia'da Coron piskoposu olmuş ve iki

yıl sonra Portekiz`de Sylves piskoposluğuna atanmıştır. Portekiz`de papalık elçisi olarak da hizmet eden Pelagius, hiçbir dönemde kardinal olarak atanmamıştır.

Tarikat içindeki keşişlerin rahatlığını suçlayarak, yoksulluk sorununa da başkaldıran Pelagius`un en önemli eseri 1330`da Avignon`da başlattığı, 1322`de tamamladığı ve 1335`te düzeltilerek 1340`da Compostella`da tekrarlanan “De planctu ecclesiae libri duo” adlı eseridir (Paschal Robinson, “Alvarus Pelagius”, <http://www.newadvent.org/cathen/16002a.htm>).

Ayrıca Pelagius, Kilise`nin Davası şeklinde Türkçeleştirilebilecek olan diğer bir eserinde çağındaki bütün yanlışlıkları ağır bir biçimde cezalandırmaktadır (Brian Tierney, “The Middle Ages”, http://www.blindmystic.com/library/middle_ages.txt).

4.2.43. Nicholas Bonet

Teolog ve misyoner olan Bonet`in doğum tarihi ve Fransiskanlara katılım tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber ölüm yılı 1360 olarak verilmektedir. Muhtemeln Fransız asıllıdır. Paris`te büyük bir başarı ile teoloji öğretmiş ve “Doctor Pacificus” unvanını elde etmiştir. Papalık elçiliğinin bir üyesi olarak, Papa XII. Benedict tarafından Kublai Khan`a gönderilmiştir (Stephen M. Donovan, “Nicholas Bonet”, <http://www.newadvent.org/cathen/02655b.htm>).

4.2.44. Richard of Middletown (Middleton)

Middleton`un hayatı XIII. yüzyılın sonunda gelişmiştir, ancak doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Muhtemelen ilk olarak Oxford`da çalışmıştır ama 1283 yılında Paris Üniversitesi`nde bulunmaktadır ve aynı yıl bu üniversitenin Tanrıbilim bölümünden mezun olmuş ve ardından da Fransiskan Tarikatı`na katılmıştır.

Önce 1286`da iki Fransisken arkadaşı ile birlikte II. Charles ve Ludwig`in oğullarına ders vermek üzere Naples`e gönderilmiştir. Sonrasında da 1287`de Tarikatın genel başkanı tarafından Pierre Olivi`nin doktrinini incelemek üzere görevlendirilmiştir.

Middleton`un çalışması olarak 1281 ve 1285 yılları arasında yazdığı “Super Sententias Petri Lombardi” gösterilmektedir (Edwin Burton, “Richard of Middletown”, <http://www.newadvent.org/cathen/13045b.htm>).

BULGULAR

Genel olarak bakıldığında sadece dinî bir oluşum gibi görünse de Fransisken hareketi aslında birçok yönden önemli bir harekettir. İlk olarak Papalık ile ilişkileri değerlendirilecek olursa, Papalığın uzun yıllardan beri uyguladığı sindirme ve yok etme politikasını kırarak belki de daha ılımlı kabul edilebilecek olan bir uygulamanın yaygınlaşmasına olanak sağlamışlardır. Kilise ile St. Francis'in sağlığında, istisnâî sayılabilecek birkaç uyuşmazlık hariç tam olarak bir uyum söz konusudur. Bu da kilisenin her zaman elinde tutmak istediği mutlak egemenliğine katkı sağlamıştır. Bu anlamda Fransiskenlerin Hıristiyanlığın uygulayıcısı olan kiliseye yardımcı olarak Hıristiyan dininin güçlenmesini sağladıkları söylenebilmektedir. Ayrıca Fransisken liderler ve üyeler, dünyanın dört bir yanına misyonerler göndererek ya da bizzat kendileri giderek Hıristiyanlığın yayılması için çalışmışlardır. Belki de bugün dahi varlıklarını sürdürebilme nedenlerinin altında bu hizmetleri yatmaktadır.

Kurucularının ölümünden sonra Tarikat içerisinde katı yoksulluk kurallarına itiraz edenler çıkmaya başlamıştır. Sonuçta önce ikiye, sonra üçe bölünmeler yaşayan Tarikatın üyelerinin çoğunluğu, yoksulluk kuralını daha ılımlı hale getirerek bugüne kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Fransiskenlerin üniversitelerde de bulunmaları Ortaçağ döneminde yaşamış olan tarikat üyelerinin sadece dinî konularla değil eğitim ile de ilgilendiklerini göstermektedir. Bu durum yoksulluk konusunda katı bir tutum izlemelerine karşı tutucu bir düşünce yapısına sahip olmadıklarını ve eğitime de önem verdiklerini kanıtlamaktadır. Hatta bu konuda öyle ısrarcı davranmışlardır ki, dinî kökenli olmayan öğrencilerin tüm uğraşlarına rağmen üniversite hocalıklarından vazgeçmemişlerdir.

Ünlü Fransiskanların neredeyse tamamına yakını, üniversitelerde, teoloji başta olmak üzere çeşitli alanlarda ders vermişlerdir. Uzman oldukları alanlar ve etkilerine bakıldığında çeşitlilik daha çok belli olacaktır. Örneğin Alexander of Hales teoloji konusunda uzman olmuş ve İlahiyatçıların Şahı unvanıyla övülmüştür. Skolâstik yöntemi büyük bir ustalıkla yazan ilk kişidir. Ayrıca kuramsal teoloji üzerinde durarak skolâstikğin altın çağını da başlatmıştır.

Roger Bacon kimya, simya, matematik ve felsefe alanlarıyla ilgilenmiştir. Deneye daha önce hiç olmadığı kadar önem vermesi dogmatik doğruların artık daha az kullanılacağı bir çağı müjdelemektedir. Her şeyin sorgulanmadan kabul edildiği bir çağda eleştiri yöntemini kullanmış ve hatta bu nedenle hapse dahi atılmıştır. Bugün çok önemli olan yabancı dil öğrenimine o dönemde önem vermiş olan da yine Bacon'dır. Bacon tüm bu çabaları ile Ortaçağı kuşatmış olan Skolastizmin sona ermesine katkıda bulunmuştur.

Bonaventura dinî çalışmalarının yanında felsefe ile de ilgilenerek skolâstik felsefenin Aristoteles ile tanışmasını sağlamıştır.

Ortaçağa önemli katkılarda bulunan bir diğer Fransiskan Ockham'lı William'dır. İngiliz görgücülüğünün ve nominalizmin önemli temsilcilerinden olan Ockham'lı, çalışmaları sayesinde felsefede ve hukukta bireyselciliğin oluşmasını sağlamıştır. Hayatı boyunca mantık bilimi ile de ilgilenmiştir. Ancak onun en önemli katkısı bugün de literatürdeki yerini koruyan ve "Ockham'lının Usturası" olarak bilinen öğretiyi ortaya atmış ve mantıklı bir şekilde yorumlamış olmasıdır.

Fransiskanlar sadece bu alanlarla sınırlı kalmamışlardır. Örneğin; Marsilius of Padua, hem İtalyan politika kuramcılarındandır hem de doktorluk yapmıştır. Yine James

of the Marches hukuk alanında doktor olacak derecede hukuk bilgisine sahip bir Fransiskendir.

Fransiskanerler sadece erkeklerden oluşmamıştır. İkinci Dünyevî Tarikat bayanlar için kurulmuş bir tarikattır. Ve Francis`in yardımlarıyla bu Tarikatın başkanı olan Azize Clare, dinî bir Kural yazmış olması nedeniyle de tarihe geçmiş bir bayandır. Görüldüğü üzere Fransiskanerler bayanlara da önem vermişlerdir.

Fransiskanerlerin üyelerinden bazıları engizisyon mahkemelerinde de görev almışlardır. Sapkınlığa karşı mücadele ederlerken, bilim ile de uğraşarak skolâstiğin çöküşünü hazırlamışlar ve Rönesans`ın temellerini atmışlardır.

Çeşitli anlaşmazlıklarda ya da savaşlarda barış elçisi olarak farklı ülkelere ya da bölgelere gönderilen Fransiskanerler, kendilerinden sonra gelecek kuşakları derinden etkileyecek uygulamalarda bulunmuşlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Fransiskanerler, alçak gönüllülük ve yoksulluk ilkesini temel alan ve Ortaçağ Avrupasının birçok alanına etki eden dinî bir oluşumun üyeleri olarak kabul edilmektedirler.

Kurucuları Assisi`li Aziz Francis`tir. Francis, Assisi`de zengin bir kumaş tüccarının oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Babası, Frank hayranı olan ve zamanının çoğunu şehir dışına yaptığı seyahatlerde geçiren bir tüccardır. Annesi ise soylu bir aileden gelmektedir.

İlk eğitimini evde, annesinden alan Francis, gençlik yıllarını zevk ve safahat içerisinde geçirmiştir. Zengin ailelerin çocukları ile arkadaşlık yapmıştır. Başarılı bir asker olmak isteyen Francis, bu amaçla birkaç küçük savaşa katılmıştır. Katıldığı son savaşta hastalanmış ve esir düşmüştür. Hapishanede kaldığı süre içerisinde, gördüğü bir rüyadan etkilenmiş ve dönüşünde, önceki hayatından farklı yepyeni bir hayata başlamaya karar vermiştir.

Yeni hayatına uygun olarak sahip olduğu her şeyi sattığı için babası tarafından evlatlıktan reddedilen Francis, dinlediği bir İncil ayetinin etkisinde kalarak inandıklarını etrafındaki insanlarla paylaşmaya başlamıştır. Bu şekilde edindiği 12 arkadaşıyla birlikte ilk Kuralını yazmıştır ve kuralı onaylatmak için Papa`nın yanına Avignon`a gitmiştir.

Papa önce tereddütte kalmış, ancak bazı kaynaklara göre, o da gördüğü bir rüyadan etkilenerek Francis`in Kuralına sözlü onay vermiştir. Kuralı onaylanan Francis şehrine geri dönmüş ve inandıklarını yaymak için vaazlar vermeye başlamıştır. Başlangıçta halkın alayı ve taşlamaları ile karşılaşmıştır. Ancak daha sonraları insanlar onu anlamış ve onun çok özel bir insan olduğunu düşünmeye başlamıştır.

Kısa sürede taraftarları artan Francis`e katılmak için soylu ailelerden birinin kızı olan Clare de evinden kaçınca, Francis onun da saçlarını kazıtarak o ve onun gibi bayanlar için İkinci Tarikat`ı kurmuştur Daha önce tamir ettirdiği kiliseyi onlara vererek dağa yerleşen Francis, burada olağanüstü diye nitelendirilebilecek bir olay yaşamıştır. Kaynaklara göre gökten inen altı kanatlı ateşten oluşmuş bir melek Francis`in vücuduna, Hz. İsa`nın çarmıha gerildiğinde aldığı yaralara benzeyen ve stigmata olarak adlandırılan yaraları bırakmıştır. Önceleri bu yaraları kimseye göstermeyen Francis, ağrıları artık dayanılmaz olunca söylemeye mecbur kalmıştır. Daha sonra arkadaşları - bu kişilere arkadaş değil birader denmektedir – onu, zor da olsa bir doktora götürmeye ikna etmişlerdir. Sırtlarında taşıdıkları Francis`i çeşitli doktorlara götüren ama çare bulamayan arkadaşları, sonunda, onu bir yatağa yerleştirmişlerdir. Bu dönemde Francis`in gözleri göremez hale gelmiştir. Doktorlardan biri Francis`in gözlerinin dağlanması gerektiğini söylemiştir. Doktorun tavsiyesine uyularak gözleri dağlanan Francis`in, bu işlem sırasında ateşle konuşup canını çok yakmaması için ateşe yalvardığı ve dileğinin kabul edildiği rivayet edilmektedir.

Francis`in ölmeden önce yaptığı son şey, hem bayanların hem de erkeklerin birlikte katılabilecekleri, evli olanlara ve çalışarak para kazananlara da açık olan bir üçüncü tarikat kurmak olmuştur. Ardından vasiyetini yazan Francis çok geçmeden ölmüştür.

Francis`in ölümünden sonra tarikat içinde katı yoksulluk kuralına karşı ayaklanmalar başlamıştır. Bazıları kuralın daha da ağırlaştırılmasını bazıları ise daha ılımlı hale getirilmesini istemişlerdir.

Şehirlerdeki halka olan yardımları neticesinde onların da desteğini kazanan Fransiskanlardan bazıları, kurucularından ölümünden sonra onun vasiyeti olan

yönetimle ve papalıkla ters düşmeme ilkesini ihlâl ederek papalara ya da imparatorlara karşı bir tutum da sergilemişlerdir. Bu dönemde kentli halk ile birlikte hareket ettikleri söylenebilmektedir. Ancak hiçbir dönemde kilise ile tam bir karşıtlığa düşmemişlerdir. Elbette bu genel bir ifadedir. Bazı Fransiskanlar oldukça ileri giderek aforoz da edilmişlerdir. Papalık ve karşı papalık arasındaki mücadelede taraf da tutmuşlardır. Zorda kaldıkları zamanlarda farklı yerlerde farklı yöneticilere de sığınmışlardır.

Sonuçta Fransiskanlar bugün de varlıklarını sürdürecek kadar kuvvetli bir birlik oluşturmuşlardır. Sadece teoloji alanında değil, matematik, kimya, simya, felsefe, hukuk vb. alanlarda da faaliyet göstererek kendilerinden sonra gelecek olan kuşakları ve bilim insanlarını etkilemişlerdir. Üniversitelerde faaliyet içinde olmuş ve bu nedenle laik hocalar tarafından kurallara uymamakla suçlanarak üniversitelerden uzaklaştırılmak istenmişlerdir. Her türlü yasaklamaya rağmen birçok alanda kitap yazmış üyeleri çoğunlukta olan hareketin, hapse atılmış ve yazdıkları mahkûm edilmiş üyeleri de bulunmaktadır. Hatta bazı üyelerin yazdıkları bizzat Tarikatın genel başkanı tarafından yasaklanmıştır.

Görüldüğü üzere tezimiz sadece teoloji ya da felsefeye değil başka birçok alana da hizmet etmektedir. Ayrıca içerdiği yer adları, Latince kelimeler ve Türkçe karşılıkları, manastır ve kiliselerin Ortaçağdaki durumu ve buldukları coğrafi yerler konusunda bilgi vermesi bakımından da tarihî coğrafyaya ve çeviri faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.

Çalışmamız çeşitli dillerdeki birçok kaynağın ve internet yoluyla ulaşılan kaynakların yardımına rağmen, yurtdışındaki kaynaklara kâfi derecede ulaşamaması nedeniyle uluslararası çalışmalarla yarışabilmesi açısından eksik olarak

nitelendirilebilir. Ancak çalışmamızın Türkiye sınırları içerisindeki çalışmalara rehberlik edecek özelliklere sahip olduğu kanâatindeyiz.

KAYNAKLAR

- Ağaoğulları, M. A. ve L. Köker (2004), *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Ağaoğulları, M. A. ve L. Köker (2004), *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Akarsu, B. (1982), *Ahlak Öğretileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Akın, H. (2001), *Ortaçağ Avrupasında Cadılar ve Cadı Avı*, Dost Kitabevi, Ankara.
- Aydın, A. (2002), *Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Aydın, M. (1995), *Hristiyanlık*, TDV Yayınları, Ankara.
- Barın, N. (1999), *Batı Dans Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bihl, M., "Francis Mayron", Catholic Encyclopedia, vol:X, 22.05.2006.
(<http://www.newadvent.org/cathen/10091b.htm>).
- Bihl, M., "Order of Friars Minor", Catholic Encyclopedia, vol: VI, 22.05.2006.
(<http://www.newadvent.org/cathen/06281a.htm>).
- Bilim, C. (2002), "Renaissance`ın Doğuşu", *Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1): 109-121.
- Bloch, M. (2005), *Feodal Toplum*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu-Batı Yayınları, Ankara.
- Bolay, S. H. (1990), *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Bozdemir, S. ve S. Çavuş, "Klasik Fiziğin Kuramı ve Felsefesi", 23.06.2007.
(<http://nucleus.istanbul.edu.tr/~cfe/dorduncu/mak2/index.html>).
- Bugnolo, A., "St. Francis: A Way to Restoration", 09.10.2006.
(<http://www.franciscan-archive.org/franciscana/wrestore.html>).
- Buhr, M. ve A. Kosing (1999), *Bilimsel Felsefe Sözlüğü*, Toplumsal Dönüşüm

Yayınları, İstanbul.

Burckhardt, J. (1957), *İtalya`da Rönesans Kültürü*, Maarif Basımevi, İstanbul.

Burr, D., “The Spiritual Franciscans; From Protest to Persecution in the Century After Saint Francis”, 07.12.2005.

(<http://nama.umdl.umich.edu/baj9928.0209.003>).

Burton, E., “Richard of Middletown”, Trans: Joseph O`Connor, Catholic Encyclopedia, vol: XIII, 03.02.2006.

(<http://www.newadvent.org/cathen/13045b.htm>).

Catoir, J., “Why St. Francis is So Admired”, 07.08.2005.

([http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers_write.htm)).

Cevizci, A. (2004), *Felsefe Ansiklopedisi*, Etik Yayınları, İstanbul.

Cevizci, A. (2002), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Engin Yayıncılık, İstanbul.

Chalippe, F. C., “The Life and Legends of Saint Francis of Assisi”, 29.06.2006.

(<http://www.gutenberg.org/etext/6367>).

Chesterson, G. K., “Introduction to Francis of Assisi”, 07.08.2005.

([http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers_write.htm)).

Clough, S. (1965), *Uygarlık Tarihi*, Çev: Nihal Önel, Varlık Yayınevi, İstanbul.

Cuthbert, F., “Capuchin Friars Minor”, Trans: Ted Rego, Catholic Encyclopedia, vol: III, 13.12.2005.

(<http://www.newadvent.org/cathen/03320b.htm>).

Cuthbert, F., “Haymo of Faversham”, Catholic Encyclopedia, vol: VII, 13.12.2005.

(<http://www.newadvent.org/cathen/07161a.htm>).

Cuthbert, F., “St. John Capistran”, Trans: Paul Crowley, Catholic Encyclopedia, vol: VIII, 13.12.2005.

(<http://www.newadvent.org/cathen/08452a.htm>).

Çotuksöken, B. ve S. Babür (2000), *Metinlerle Ortaçağda Felsefe*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Çüçen, K. (2000), *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

De Libera, A. (2005), *Ortaçağ Felsefesi*, Litera Yayıncılık, İstanbul.

Donovan, S., “Nicholas Bonet”, Trans: WGKofron, Catholic Encyclopedia, vol: II, 16.02.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/02655b.htm>).

Duby, G. (1990), *Ortaçağ İnsanları ve Kültürü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Ebenstein, W. (1996), *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, Şule Yayınları, İstanbul.

Eco, U. (2002), *Gülü'n Adı*, Can Yayınları, İstanbul.

Edwards, M., “Art and the Black Death”, 30.07.2006.

(http://www.hamline.edu/da/academics/global_studies/diseases04/danse_macabre_text.htm).

Egan, A., “John Pecham”, Trans: Douglas Potter, Catholic Encyclopedia, vol: XI, 31.07.2006.

(<http://www.newadvent.org/cathen/11599b.htm>).

Eliade, M. (2003), *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c.II-III, Çev: Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Elkâtip, Ş., “Reason and Faith for Saint Thomas Aquinas and Blessed John Duns Scotus”, 18.01.2007.

(<http://ccat.sas.upenn.edu/jod/augustine/sule>).

Erol, B. (2005), "Ortaçağ Avrupası ve Üniversiteler", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33 (1): 81-95.

Federer, H., "Into the Land of Pineapples", 05.08.2005.

([http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers_write.htm)).

Flanagan, P. ve R. Schihl, "Doctors of the Church", 28.03.2007.

(<http://zuserver2.star.ucl.ac.uk/~vvg/rc/e-bks/bk/new/ap040700.htm>).

Friedman, R., "Peter Auriol", 04.03.2007.

(<http://plato.stanford.edu/entries/auriol/>).

Fuchs, K. (1998), *Wörterbuch Geschichte*, dtv Yayınevi, München.

Ga, P. (1997), "Marsilius of Padua", *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, America.

Gilson, E. (2003), *Ortaçağ Felsefesinin Ruhu*, Açılım Kitap, İstanbul.

Golubovich, H., "Ubertino of Casale", Trans: Carol Kerstner, *Catholic Encyclopedia*, vol: XV, 23.01.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/15116a.htm>).

Gökberk, M. (1999), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Grant, E.(1986), *Ortaçağda Fizik Bilimleri*, V Yayınları, Ankara.

Guardini, R., "Mirror of Perfection", 20.08.2006.

([http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers_write.htm)).

Gürel, O., "Kimyanın Tarihi", 14.12.2006.

(<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=222>).

- Hançerlioğlu, O. (2002), *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O. (1978), *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O.(1977), *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hickman, E., "The Convent of San Matteo in Arcetri", 08.11.2006.
(http://galileo.rice.edu/fam/convent_sanmatteo.html).
- Huber, C. (1969), *Encyclopedia International*, U.S.A.
- Iannitto, A. (1994), "*Tanrı İçin Yaşanmış Bir Hayat: Assisi`li Fransua`nın Hayatı ve Öğretileri*", Müjde Yayıncılık, İstanbul.
- ImHof, U. (2004), *Avrupa`da Aydınlanma*, Çev: Şebnem Sunar, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Jeuneau, È. (1998), *Ortaçağ Felsefesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Jennings, B., "John of Rupella", Trans: John Fobian, Catholic Encyclopedia, vol: VIII, 30.06.2006.
(<http://www.newadvent.org/cathen/08477b.htm>).
- Jones, W. T. (2006), *Ortaçağ Düşüncesi*, c. II, çev: Hakkı Hünler, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Jorgensen, J., "St. Francis and His Brethren", 25.03.2007.
(<http://www.cin.org/francbre.html>).
- Kaçar, T. (2005), "Ortaçağ`ın Dinsel Fermantasyonu", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33(1): 97-111.
- Karahan, F. ve M. Sardoğan (2004), *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*, Deniz Kültür Yayınları, Samsun.
- Karlığa, B. (2005), "Doğu-Batı Düşüncelerinde On Üçüncü Yüzyıl Dönüşümü", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33(1): 161-174.

- Kaye, S., "William of Ockham", The Internet Encyclopedia of Philosophy, 06.03.2007.
(<http://www.iep.utm.edu/o/ockham.htm>).
- Kaye, S., "Russell, Strawson and William of Ockham", 04.02.2007.
(<http://www.bu.edu/wcp/Papers/MediKaye.htm>).
- Kazancakis, N. (1995), *Assisili Francis*, Çev: Sabiha Serim, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- Keck, K. R., "Francis of Assisi", 12.01.2006.
(<http://www2.evansville.edu/ecoleweb/glossary/francisa.html>).
- Keele, R., "Walter Chatton", 19.07.2006.
(http://plato.stanford.edu/entries/walter_chatton/).
- Kılıçbay, M. A. (2005), "Ortaçağ'ın Orta Malı Olmadığına Dair", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33(1): 69-79
- Kinder, H. ve W. Hilgemann (2006), *Dünya Tarihi Atlası*, c. I, çev: Leyla Uslu, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Klepper, D., "First and Second Lives of St Francis", 16.03.2006.
(<http://people.bu.edu/dklepper/RN413/francis.html>).
- Kutsal Kitap*, (2006), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Küken, G. (2001), *Ortaçağda Eğitim Felsefesi*, Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Le Goff, J. (2005), "Ortaçağ'da Batı Avrupa", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33(1): 39-68.
- Le Goff, J. (2006), *Ortaçağda Entelektüeller*, çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Lukes, S. (2002), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Macy, G., "Bartholomew of Bologna", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Bartholomew%20of%20Bologna.html>).

Macy, G., "Betrand de Bayonne", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Betrand%20de%20Bayonne.html>).

Macy, G., "Bonaventure of Bognoreggio", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Bonaventure.html>).

Macy, G., "Eudes de Rosny", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Eudes%20de%20Rosny.html>).

Macy, G., "Eudes Rigaud", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Eudes%20Rigaud.html>).

Macy, G., "Eustachius of Arras", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Eustachius%20of%20Arras.html>).

Macy, G., "Guibert of Tournai", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Guibert%20of%20Tournai.html>).

Macy, G., "John of Pecham", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/John%20of%20Pecham.html>).

Macy, G., "John of Rochelle", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/John%20of%20La%20Rochelle.html>).

Macy, G., "Matthew Aquasparta", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Matthew%20of%20Aquasparta.html>).

Macy, G., "Richard Rufus", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Richard%20Rufus.html>).

Macy, G., "Walter of Bruges", 19.01.2007

(<http://home.sandiego.edu/~macy/Walter%20of%20Bruges.html>).

Macy, G., "William de la Mare", 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/William%20de%20la%20Mare.html>).

Macy, G., “William of Ardenbach,” 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/William%20of%20Ardenbach.html>).

Macy, G., “William of Baglione”, 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/William%20of%20Baglione.html>).

Macy, G., “William of Middleton”, 19.01.2007.

(<http://home.sandiego.edu/~macy/William%20of%20Middleton.html>).

Makdisi, G. (2004), *Ortaçağda Yüksek Öğretim İslam Dünyası ve Hristiyan Batı*, çev:

Ali Hakan Çavuşoğlu, Hasan Tuncay Başoğlu, Gelenek Yayıncılık, İstanbul.

Marina, V., *Azize Klara'nın Hayatı*, 08.03.2007.

(<http://www.meryemana.net/book/index.php?td=12&book=7&pos>).

Martin, E., ve A. Isaacs (Ed.) (1990), *The Macmillan Compact Encyclopedia*,

Macmillan Press, London.

Mason, S. (2001), *Bilimler Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Maurer, A. (2002), *Felsefe Tarihine Giriş*, Paradigma Yayınları, İstanbul.

McIntosh, J., “The Franciscans”, 04.12.2005.

(<http://www.wtu.edu/franciscan/pages/intro/index.html>).

McNeill, W. (2004), *Dünya Tarihi*, Çev: Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi Yayınları,

Ankara.

Michelet (1948), *Rönesans*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Miller, D., W. Connoly, J. Coleman ve A. Ryan (1995), *Blackwell'in Siyasal Düşünce*

Ansiklopedisi, çev: Bülent Peker, Nevzat Kırac, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Minges, P., “Scotism and Scotists”, Trans: Kevin Cawley, Catholic Encyclopedia, vol:

XIII, 28.02.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/13610b.htm>).

Moorman, J., K. Eser ve T. MacVicar, “Franciscans”, 17.11.2005.

(<http://www.bartleby.com/65/fr/Francisc.html>).

Moosman, S., “Saints, Sinners and Sisters. Gender and Northern Art in Medieval and Early Modern Europe”, 10.02.2006.

(<http://users.ox.ac.uk/~jouhs/michaelmas2004/moosman02.pdf>).

Muhlberger, S., “Robert Grosseteste: A Thirteenth-Century Churchman”, 15.11.2005.

(<http://www.the-orb.net/textbooks/muhlberger/grosseteste.html>).

Muscat, N., “Franciscan Saints and Mystic (1)”, 10.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAst01.html>).

Muscat, N., “Franciscan Schools of Thought (3)”, 10.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAtho03.html>).

Muscat, N., “History of The Franciscan Movement (1)”, 10.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht01.html>).

Muscat, N., “History of The Franciscan Movement (5)”, 10.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAht05.html>).

Muscat, N., “Sources: Life of Saint Francis (2)”, 15.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAstf02.html>).

Muscat, N., “Writings of St. Clare of Assisi (1)”, 05.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAwrc01.html>).

Muscat, N., “Writings of St. Francis of Assisi (2)”, 05.05.2006.

(<http://www.christusrex.org/www1/ofm/fra/FRAwr02.html>).

Nelson, L., “Some Thoughts on Reading The Little Flowers of St. Francis”, 07.04.2007.

(<http://www.the-orb.net/textbooks/nelson/francis.html>).

Nelson, L., "The Mendicant Friars", 07.04.2007.

(http://www.the-orb.net/textbooks/nelson/mendicant_friars.html).

Noone, T. ve R. E. Houser, "Saint Bonaventure", 16.12.2006.

(<http://plato.stanford.edu/entries/bonaventure/>).

Norm, C. G. (1997), "Siger of Brabant", *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, America.

Nouveau Larousse Universel (1969), Librairie Larousse, Paris.

O'Hara, E., "Poor Clares", Trans: Douglas J. Potter, Catholic Encyclopedia, vol: XII, 14.12.2006.

(<http://www.newadvent.org/cathen/12251b.htm>).

Oliger, L., "Pierre Jean Olivi", Trans: Douglas Potter, Catholic Encyclopedia, vol: XI, 17.02.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/11245a.htm>).

Oliger, L., "James of the Marches", Trans: Tom Burgoyne, Catholic Encyclopedia, vol: VIII, 17.02.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/08278b.htm>).

Osmanlı Ansiklopedisi (1999), c. III, İz Yayıncılık, İstanbul.

Öktem, N. "Devlet ve Din", 23.06.2007.

(<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=203>).

Özcan, Z. (2005), "Ortaçağ'da Birey ve Bireyleşme", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33(1): 11-37.

Öztoğat, N., "Bir Parislinin Gözünden Paris: Victor Hugo ve Paris", 18.04.2006.

(http://www.ykykultur.com.tr/kitaplik/82/nedret_oztokat.html).

Pace, E. A. , “Petrus Aureoli”, Trans: Joseph Thomas, Catholic Encyclopedia, vol: II, 18.04.2006.

(<http://www.newadvent.org/cathen/02111a.htm>).

Pasnau, R., “Divine Illumination”, 17.12.2005.

(<http://plato.stanford.edu/entries/illumination/>).

Pasnau, R., “Peter John Olivi”, 17.12.2005.

(<http://plato.stanford.edu/entries/olivi/>).

Pennington, K., “The History of Rights in Western Thought”, 04.04.2007.

(<http://faculty.cua.edu/pennington/Law508/tierney2.htm>).

Pennington, K., “The Bull of the Lord Pope Honorius III. on the Rule of the Friars Minor 29 Kasım 1223”, 09.12.2006.

(<http://faculty.cua.edu/pennington/ChurchHistory220/Lecture%20Four/HonoriusIIIEnglish.htm>).

Philips, E., “Simon Tunsted”, Trans: Thomas Barrett, Catholic Encyclopedia, vol: XV, 18.04.2006.

(<http://www.newadvent.org/cathen/15092b.htm>).

Picard, M., “Destroyed and Indestructible World”, 07.11.2006.

([http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers_write.htm)).

Pirenne, H. (2005), *Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul.

Pirenne, H.(2006), *Ortaçağ Kentleri*, Çev: Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul.

Rabenstein, K., "James of the Marches", 02.01.2007.

(<http://saintpatrickdc.org/ss/1128.htm#jaco>).

Robinson, P., "Agnes of Assisi", Trans: Paul Crowley, Catholic Encyclopedia, vol: I, 05.04.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/01213a.htm>).

Robinson, P., "Alvarus Pelagius", Trans: Herman Holbrook, Catholic Encyclopedia, vol: XVI, 05.04.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/16002a.htm>).

Robinson, P., "Bl. Aegidius of Assisi", Trans: Nicolette Ormsbee, Catholic Encyclopedia, vol: I, 07.04.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/01170d.htm>).

Robinson, P., "Order of Friars Minor Conventuals", Trans:WGKofron, Catholic Encyclopedia, vol: IV, 07.04.2007.

(<http://www.newadvent.org/cathen/04344a.htm>).

Roest, B., "Franciscan Views on Papal and Royal Sovereignty", 13.02.2007.

(<http://users.bart.nl/~roestb/franciscan/GILLEEDS.html>).

Rosenthal, M. ve R. Yudin (1997), *Felsefe Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Rukancı, F. ve H. Anameriç, "Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale", 19.02.2007.

(<http://bilgibelge.humanity.ankara.edu.tr/ogrelfiles/ha/ortacag-universite.pdf>).

Russell, B. (2002), *Batı Felsefesi Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul.

Sabatier, P., "Life of St. Francis of Assisi", 11.11.2006.

(http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=241877).

Sander, O. (1999), *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara.

Sarıkavak, K. (2004), *Felsefe Ansiklopedisi*, Etik Yayınları, İstanbul.

Sayın, Ö. (2005), "Betül Çotuksöken`le Ortaçağ Üstüne", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 33(1): 177-199.

Schabel, C., "Francis of Marchia", 16.12.2006.

(<http://plato.stanford.edu/entries/francis-marchia/>).

Schaff, P., "Francis, Saint, of Assisi and the Franciscan Order", Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge, vol: IV, 16.12.2005.

(<http://www.ccel.org/php/disp.php3?a=schaff&b=encyc04&p=355>).

Schmieder, F., "The Mongols as Non-Believing Apocalyptic Friends Around The Year 1260", 26.03.2007.

(<http://www.bu.edu/mille/publications/summer98/fschmieder.pdf>).

Schneider, R., "The Hour of St. Francis of Assisi", 04.11.2005.

([http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers\\_write.htm](http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_st_francis`biographers_write.htm)).

Sena, C. (1974), *Filozoflar Ansiklopedisi*, c. 1, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Skırbekk, G. ve Nilsgilje (2006), "Padualı Marsilius ve Ockhamlı William Sentezden Şüpheciliğe", *Felsefe Tarihi*, çev: Emrah Akbaş, Şule Mutlu, Kesit Yayınları, İstanbul.

Smith, L., "The Aesthetic Pedagogy of Francis of Assisi", 09.10.2005.

(<http://www.bu.edu/wcp/Papers/Medi/MediSmit.htm>).

Sorina, G., "Logic and Law in Russian and Western Culture", 10.03.2007.

(<http://www.bu.edu/wcp/Papers/Law/LawSori.htm>).

Spade, P. V., "William of Ockham", 10.12.2006.

(<http://plato.stanford.edu/entries/ockham/>).

- Şenel, A. (1991), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, V Yayınları, Ankara.
- Şenocak, N., “The Rise Of Learning In The Franciscan Order, 1210-1310”, 19.05.2007.
(<http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0001825.pdf>).
- Tanilli, S. (2000), *Uygarlık Tarihi*, Adam Yayınları, İstanbul.
- Temperini, L., “History of the Third Order Regular”, 09.01.2007.
(http://www.franciscanfriarstor.com/resources/Histories_Third_Order_Regular/stf_history_Lino_Temperani_TOR.htm).
- Thomson, G. (1988), *İlk Filozoflar*, Payel Yayınevi, İstanbul.
- Tierney, B., “The Middle Ages”, 10.03.2007.
(http://www.blindmystic.com/library/middle_ages.txt).
- Timmermans, F., “St. Francis Receives the Stigmata”, 17.12.2006.
(http://www.franciscanfriarstor.com/stfrancis/stf_stigmata_of_st_francis_articles.htm).
- Troll, C., “Tarihi Bir Olay Olarak Hristiyanlık”, çev: Talip Özdeş, 28.06.2006.
(<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/258.pdf>).
- Tuğcu, T. (2000), *Batı Felsefesi Tarihi*, Alesta Yayınları, Ankara.
- Tümer, G. ve A. Küçük (1993), *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara.
- Ulaş, S. E. (2002), *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Ural, Ş. (2000), *Bilim Tarihi*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Ülken, H. Z. (1969), *Bilim Felsefesi*, Ülken Yayınları, İstanbul.
- Von Aster E. (2005), *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, İm Yayın Tasarım, İstanbul.
- Vorlander, K. (2004), *Felsefe Tarihi*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Weber, A. (1938), *Felsefe Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul.
- Wessels, T., “Boniface VIII: The Antithesis of Franciscan Values”, 24.10.2006.

(http://www.cbu.edu/Academics/honors/2006/hj2k6_entry14.html).

West, D., “Medieval Ideas of Apocalyptic Mission and the Early Franciscans in Mexico”, 28.03.2007.

(<http://muweb.millersville.edu/~columbus/data/art/WEST-01.ART>).

Wildman, W., “John Duns Scotus”, 19.02.2007.

(http://people.bu.edu/wwildman/WeirdWildWeb/courses/wphil/lectures/wphil_t heme11.htm).

Wildman, W., “William of Ockham”, 19.02.2007.

(http://people.bu.edu/wwildman/WeirdWildWeb/courses/wphil/lectures/wphil_t heme11.htm).

Williams, T., “John Duns Scotus”, 13.12.2006.

(<http://plato.stanford.edu/entries/duns-scotus/>).

Wolf, K., “Hervaeus Natalis: The Poverty of Christ and The Apostles”, 16.09.2005.

(<http://name.umdl.umich.edu/baj9928.0102.015>).

Woodhead, L. (2004), *Hristiyanlık*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

W., J. F. (1997), “Henry of Ghent”, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, America.

Yıldırım, S. (1988), *Hristiyanlık*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Samsun`da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Samsun`da tamamlayarak 1999 yılında Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde yüksek öğrenimine başladı. İlk iki yılın ardından Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümüne yatay geçiş yaptı ve 2003 yılında buradan mezun oldu. 2004 yılında Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü`nde başlayan yüksek lisans öğrenimi devam etmektedir.